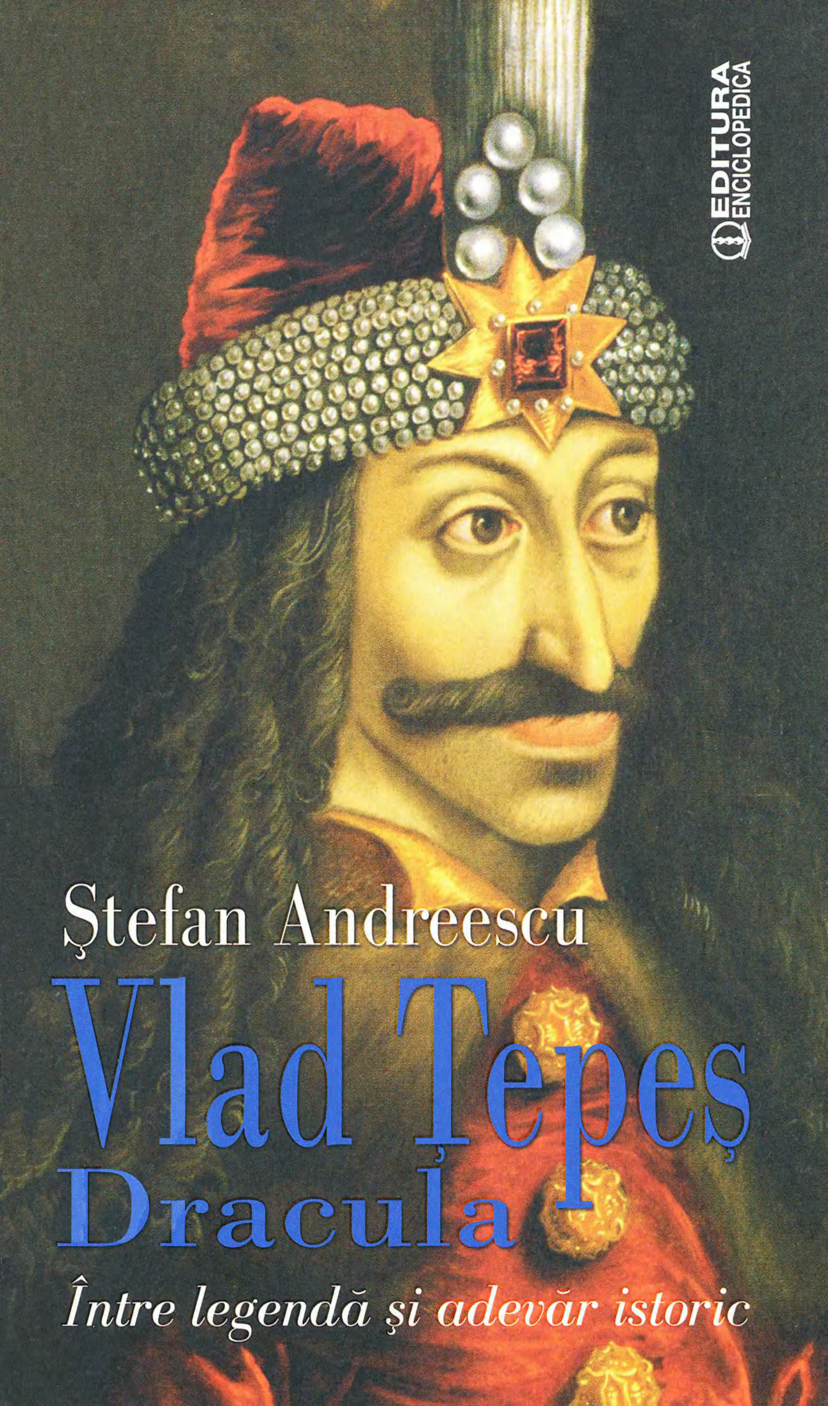

Ştefan Andreescu

Vlad Ţepeş Dracula

Între legendă şi adevăr istoric

EDITURA ENCICLOPEDICA

Redactor: Marcel D. Popa

Tehnoredactor: Mihaela Tudor

Coperta: Mariana Mîrzea

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
ANDREESCU, ŞTEFAN
Vlad Ţepeş (Dracula) între legendă şi adevăr istoric / Ştefan Andreescu. - Ediţie nouă. - Bucureşti : Editura Enciclopedică, 2015
ISBN 978-973-45-0705-4

398.4(498.4) Dracula
94(498.1)"14" Vlad Ţepeş
929 Vlad Ţepeş

Ştefan Andreescu

Vlad Ţepeş Dracula

Între legendă şi adevăr istoric

Ediţie nouă

EDITURA ENCICLOPEDICA

GRUPUL EDITORIAL UNIVERS ENCICLOPEDIC
EDITURA ENCICLOPEDICĂ

Str. Luigi Cazzavillan nr. 17, sector 1, Bucureşti, 010784
Tel.: 0371.033.416
e-mail: *difuzare@universenciclopedic.ro*
www.universenciclopedic.ro

Imaginea coperții I: Vlad Țepeș după tabloul de la castelul Ambras

Cuprins

Partea a II-a
LUMINI ŞI UMBRE ALE LEGENDEI

Cuvânt-înainte la noua ediţie

Sunt puţine înnoirile de informaţie sau de interpretare cu privire vodă Ţepeş din ultima vreme. Oricum, ele trebuie semnalate, deoarece fiecare în parte reprezintă un mic pas înainte spre cunoaşterea mai adâncită a personajului şi a biografiei lui.

Una dintre enigmele biografiei voievodului român a fost cea a căsătoriei lui cu o „rudă" a regelui Matiaş Corvin al Ungariei. Ea a fost lămurită de curând mulţumită investigaţiilor colegilor maghiari. Astfel, un document din 10 septembrie 1489, o diplomă a capitlului din Pécs, atestă că Justina Szilágyi, văduva răposatului voievod Dracula (*Dragwlya waywode*) a dăruit o casă a lui (*Drakwlyahaza*) slujitorului său, pe nume Dionisie[1]. Justina Szilágyi era vară cu regele Matiaş Corvin prin mama acestuia, Erzsébet Szilágyi. A fost mai întâi măritată cu Lászlo Pongrac Szentmiklósi, care, se pare, a răposat pe la începutul anilor '70 ai veacului al XV-lea. Bineînţeles, însoţirea lui Vlad vodă cu această nobilă membră a familiei după mamă a regelui a avut menirea să pecetluiască raportul suzerano-vasalic dintre cei doi cârmuitori.

Când a avut, însă, loc această însoţire? De o „nuntă" în pregătire, pe care turcii ar fi vrut să o împiedice, vorbea însuşi Vlad vodă, în celebra lui scrisoare din 11 februarie 1462 către regele Matiaş Corvin, care era în acelaşi timp şi cel dintâi „buletin de război" din timpul confruntării cu Imperiul otoman[2]. Dar, desigur, tocmai de aceea împrejurările de la sfârşitul iernii şi din primăvara anului 1462 nu erau deloc prielnice unui asemenea eveniment fericit[3]. Ceea ce ne îndeamnă să dăm crezare versiunii slave a povestirilor despre Dracula voievod (1486). Aici citim că după ce Dracula a fost slobozit din „temniţă" şi a trecut la catolicism, adică prin 1474, „Craiul [regele Ungariei] nu numai i-a dat domnia în Ţara Muntenească, dar şi pe sora lui i-a dat-o de soţie. De la dânsa a avut doi fii"[4]. Cum ştim însă acum, a fost vorba de o vară şi nu de o soră a lui Matiaş Corvin, pe nume Justina Szilágyi.

Lectura unui roman de succes al lui Frederick Forsyth, apărut şi în traducere românească, sub titlul *Manifestul negru*[5], mi-a sugerat în chip surprinzător o posibilă explicaţie pentru un alt episod din biografia lui vodă Ţepeş. Într-una din ultimele pagini ale romanului, unul dintre personaje, Sir Nigel Irvine, fost „as" al serviciilor secrete occidentale, din timpul Războiului rece, destăinuie cum a pus la cale o nouă şi ultimă operaţie – plasată de astă dată în ...1999! – menită să dejoace o tentativă de lovitură fascistă la Moscova. Printre altele, mărturiseşte el, era un cititor asiduu al Bibliei. Şi, din lectura ei, a aflat că războinicul iudeu Ghedeon a fost „primul comandant al unor trupe speciale şi cel care inventase atacurile–surpriză nocturne". După ce din 10 000 de voluntari Ghedeon a ales numai 300, „pe cei mai buni şi mai puternici", în atacul dezlănţuit contra taberei duşmanilor săi el s-a folosit de tactica „unei treziri din somn violente, combinată cu lumini

strălucitoare şi zgomote puternice, pentru a dezorienta o forță superioară, instaurând panica". Inamicii, „numai pe jumătate treji", au avut impresia că au de-a face „cu un atac uriaş şi foarte periculos" şi, în consecință, „şi-au pierdut curajul şi au rupt-o la fugă". Ba chiar, în întuneric, s-au şi măcelărit între ei...

Am asociat numaidecât acest episod biblic cu un fapt, o ispravă celebră a voievodului Vlad Țepeş rămasă până astăzi fără un „model" plauzibil, altfel spus, fără precedent în tot lungul istoriei românilor: atacul de noapte, din 17-18 iunie 1462, împotriva taberei sultanului Mehmet II, petrecut undeva, pe drumul dintre Nicopole şi Târgovişte. De aceea, am căutat şi citit cu atenție pasajul din Biblie, mai exact din Vechiul Testament (*Cartea Judecătorilor*, 7, 1-25)[6].

Am reținut, pentru comparație, următoarele elemente: duşmanii, Madianiții şi Amaleciții „şi toți locuitorii Răsăritului" îşi aşezaseră tabăra "în vale" şi erau „atât de mulți, ca lăcustele; cămilele nu mai aveau număr şi erau multe, ca nisipul de pe malurile mării". Ghedeon şi-a împărțit cei trei sute de luptători în trei cete „şi le dădu la toți în mâini trâmbițe şi oale goale şi în oale făclii". El s-a apropiat de tabără, în fruntea a o sută de oameni, „pe la începutul străjii de mijloc a nopții". Concomitent, toți participanții la operațiune, instruiți în prealabil, au început să trâmbițeze „şi au spart oalele şi țineau în mâna stângă făclia, iar în mâna dreaptă trâmbițele şi trâmbițau din trâmbițe şi strigau: «Sabia Domnului şi a lui Ghedeon» !" În tabăra duşmană s-a stârnit panica, cei de-acolo au început „a alerga în toată tabăra şi a striga şi au luat-o la fugă". În plus, „în toată tabăra a întors Domnul sabia unora asupra altora". Până la urmă, căpeteniile Madianiților au fost capturate şi decapitate.

De acum este lesne să comparăm elementele din pasajul biblic cu relatările lui Laonic Chalcocondil şi Nicolae de

Modrussa, reproduse şi examinate mai jos, cu privire la faimosul atac de noapte. Vom constata astfel similitudini frapante, care susțin ideea imitării scenariului biblic. Am făcut de altminteri această comparație în chip special cu alt prilej[7]. Acum voi atrage atenția doar asupra faptului că există şi un al treilea izvor de bază asupra aceluiaşi episod, provenind însă... din tabăra adversă! Este o cronică otomană, isprăvită în anul 1488, care oferă confirmarea impresiei puternice stârnite în rândurile inamicilor de temerara incursiune a voievodului român. Autorul acestei cronici, ieşite la iveală datorită cercetărilor turcologului Tahsin Gemil, admite cu greu, mai mult printre rânduri, pierderile suferite de oastea otomană: domnul Țării Româneşti, „atunci când a săvârşit atacul de noapte asupra armatei sultanului Mehmed Gazi, oastea a suferit destule chinuri. Să ferească Allah!" A fost sesizat şi faptul că atacul a fost efectuat „prin surprindere" şi a provocat panică, deoarece „toți oştenii se aflau la odihnă...unii dormeau, alții erau treji". Aşadar, „acel mârşav, fără minte" (Vlad vodă Țepeş) „a venit cu mai multe mii de oşteni şi a intrat în armată din flancul drept". Cu reflecția că un asemenea atac de noapte asupra unei oştiri numeroase este de regulă „foarte primejdios, oştenii, cu toții, îşi bagă săbiile unii în alții, fără să ştie"[8].

Acum câțiva ani, mai exact între 8 iulie-10 octombrie fost deschisă la Muzeul de Artă al României din Bucureşti o splendidă expoziție dedicată lui „Dracula – voievod şi vampir". Majoritatea covârşitoare a obiectelor expuse au fost reunite datorită eforturilor unui grup de cercetători austrieci, în frunte cu d-na Margot Rauch, curatorul acestei expoziții, prezentată mai întâi în castelul Ambras din Tirol. Catalogul editat cu această ocazie şi în limba română cuprinde printre altele un important studiu semnat de Erwin Pokorny: *Dracula în portrete. Secolele XV-XVIII*[9].

Lăsând la o parte binecunoscutele gravuri care au ilustrat broşurile tipărite în numeroase ediţii în spaţiul german, m-au interesat în chip deosebit aşa-numitele „cripto-portrete". Este vorba mai întâi de un panou de la Galeria Naţională din Ljubljana înfăţişând o scenă din ciclul Patimilor, anume cea în care Iisus este adus în faţa guvernatorului roman Pilat din Pont. Chipul lui Pilat din această scenă seamănă izbitor cu portretul lui Vlad din tabloul prea bine ştiut de la castelul Ambras. Panoul a fost datat între 1462-1465 şi provine dintr-un altar poliptic de la mănăstirea franciscanilor din Viena.

Al doilea portret „deghizat" sau „cripto-portret" se află în cuprinsul tabloului *Răstignirea Sfântului Andrei,* care se păstrează la Viena, la Österreichische Galerie Belvedere. Aici, vodă Ţepeş capătă identitatea crudului guvernator Aegeas din Patras, care a poruncit chinuirea apostolului Andrei. Pictura provine de la mănăstirea Lilienfeld din Austria inferioară.

În fine, un al treilea tablou cu subiect religios, *Răstignirea lui Iisus*, un panou de altar „de pe la 1475", a fost atribuit Maestrului vienez de la Schottenkirche. Şi de astă dată unul dintre personaje, un oştean – căpitan? – seamănă „izbitor" cu prinţul valah din gravurile timpurii.

Tot acestei perioada aparţine, pe de altă parte, un portret desenat pe hârtie, care pare să-l înfăţişeze pe „Dracula" „în postură de pretendent, purtând pe cap o cunună de logodnă din crenguţe înverzite". Portretul acesta straniu, păstrat la Muzeul de artă din Basel, a fost şi el plasat cronologic între 1470-1480 şi ar fi fost desenat în părţile Rinului superior sau în Alsacia. Mă întreb dacă el nu ar trebui legat de evenimentul căsătoriei cu Justina Szilágyi, ceea ce ar restrânge datarea la răstimpul 1474-1480.

Trebuie subliniat că primele trei reprezentări ale lui vodă Ţepeş, amintite mai sus, se înscriu în moda timpului, când

istoria sacră capătă, în pictură, accente din realitatea imediată, aşa cum a demonstrat în chip magistral Carlo Ginzburg în cazul lui Piero della Francesca[10]. În acelaşi sens, mai de curând am identificat, la noi, portretul lui Mihai vodă Viteazul în trei scene religioase din biserica mare a mănăstirii Suceviţa (1596)[11]. În schimb, celebrul portret de la castelul Ambras – cu „replica" lui miniaturală aflată la Kunsthistorische Museum din Viena –, încadrat cronologic intervalului 1570-1595 – a avut desigur drept prototip un tablou din colecţia de familie a lui Petru vodă Şchiopul, care, aşa cum prea bine se ştie, şi-a trăit ultimii ani de viaţă în Tirol.

Cuvânt-înainte

Vlad Țepeş este unul dintre puținii domni români a căror biografie nu se poate reconstitui în afară de legendă. Aceasta, pe de o parte, fiindcă documente de la el sau despre el s-au păstrat în număr redus, iar pe de alta, deoarece legenda i-a fost consemnată încă din timpul vieții şi îndată după moarte, în două texte separate, reprezentând tot atâtea versiuni asupra faptelor şi personalității lui. Aşa se face că povestirile care au circulat în secolul XV pe seama lui şi care, luate la un loc, alcătuiesc nucleul legendei, sunt un izvor nepreţuit pentru orice încercare de monografie menită să-i desluşească adevăratul chip.

Situația menționată a fost sesizată încă de mult, de la sfârşitul secolului trecut, de când datează cea dintâi şi – până astăzi – cea mai însemnată monografie ştiințifică despre marele voievod. Autorul ei, Ioan Bogdan, a resimțit din capul locului nevoia să-şi împartă analiza în două, prima secțiune a cărții sale dedicând-o demersului istoric propriu-zis, iar cealaltă textelor literar-istorice medievale, care conservă imaginea lui Țepeş din perspectiva contemporanilor înşişi[1].

Ne-am conformat şi noi în lucrarea de faţă aceluiaşi plan, învăţând totuşi ceva din experienţa ilustrului predecesor. Anume că nu este suficient a folosi legenda drept sursă istorică, ci, în aceeaşi măsură – printr-un proces reciproc – legenda trebuie la rândul ei să beneficieze de o strânsă circumscriere istorică, faptul de a fi fost înregistrată în scris atât de timpuriu nescutind-o de un riguros examen critic.

Într-adevăr, prea ades în trecut, dar şi în prezent – mai ales peste hotare –, una sau alta din cele două feţe ale legendei din secolul XV au influenţat hotărâtor poziţia exegeţilor personalităţii lui Vlad Ţepeş. Chiar şi Ioan Bogdan a căzut până la urmă pradă acestei ispite, în pofida impresionantului aparat documentar pus în joc. S-ar putea însă crede că el a procedat astfel în mod conştient, bipolaritatea legendei medievale despre Ţepeş ajutându-l să reacţioneze contra curentului istoriografiei romantice de la noi, care tindea să idealizeze simplist toate figurile trecutului, prin trecerea sub tăcere sau diminuarea oricăror aspecte aparent negative.

Textele de tot felul din secolul XV despre Vlad Ţepeş – nu numai cele care i-au consemnat strict legenda – au comunicat două imagini diferite ale voievodului, una care-l înfăţişează ca pe un tiran sângeros, cealaltă ca pe un conducător aspru, necruţător, dar iubitor de ţară şi viteaz, luptător înverşunat contra turcilor. A. D. Xenopol, în anul 1889, a sintetizat astfel viziunea istoriografiei din secolul XIX, care a căutat să *„împace"* în favoarea domnului cele două imagini: „În orice caz figura lui Vlad Ţepeş este, cu toată aureola de sânge ce o înconjură, una din cele mai interesante ale întregei noastre istorii. Crud până în măruntaie, străin de milă şi de îndurare, el puse cumplita lui fire în slujba ţărei sale, şi după ce o curăţi de relele lăuntrice, tăind şi acolo unde ar fi putut lecui, el puse piept contra înjosirei în care căzuse. Aici se arătară celelalte ale

sale însuşiri, curagiul temerar şi dispreţul morţei, care-l puseră în stare să înfrângă pe unul din cei mai mari cuceritori ai lumei"[2]. Să nu uităm că aceste aprecieri au apărut în cea mai importantă interpretare generală a istoriei românilor ce ne-a lăsat-o moştenire veacul XIX, lucrare ce a încununat în planul culturii profetismul naţional promovat de generaţia de la 1848, 1859 şi 1877. Ea a precedat totodată îndeaproape înfăptuirea ultimului act al visului unităţii statale a tuturor românilor, Unirea Transilvaniei, Basarabiei şi Bucovinei cu Ţara.

Zorii noii ere, întrezăriţi acum cu certitudine, îngăduiau însă fireşte şi luări de poziţie care să elimine unele exagerări şi deformări romantice, pregătind terenul pentru o abordare nouă, perfect obiectivă, a istoriei naţionale. Şcoala critică, pozitivistă, în istoriografia noastră s-a ivit tocmai de aceea în acest climat de sfârşit de secol XIX, prin eforturile conjugate ale lui Dimitre Onciul, Nicolae Iorga şi Ioan Bogdan. În 1896, când şi-a publicat monografia în legătură cu Ţepeş, Bogdan a pornit la drum propunându-şi „a restabili adevărul istoric"[3], dar, lucru bizar, până la urmă a făcut tocmai contrariul.

Alegându-şi drept model pentru experimentul său critic pe Vlad Ţepeş, Ioan Bogdan a beneficiat, cum spuneam, în felul său de bipolaritatea legendei din secolul XV. Spre deosebire de înaintaşi, el a exploatat la maximum latura negativă a legendei. Că această perspectivă şi acest „filtru" întunecat nu l-au dus în final la nici o concluzie generală valabilă, la nici o înlănţuire logică a evenimentelor al căror protagonist a fost Ţepeş, se poate deduce lesne din următoarea frază: „Mărturisesc că oricât de mult m-am gândit asupra faptelor lui Ţepeş, ca să scot o idee conducătoare din ele, întru aceasta n-am izbutit"[4]. Eşecul istoricului s-a datorat în realitate nu metodei de cercetare – excelentă în reconstituirea detaliilor factologice –, ci excesului de zel polemic în abordarea globală a

subiectului, care l-a făcut să refuze orice concesie rezultatelor istoriografiei romantice, de fapt şi ele întemeiate în bună măsură pe documente şi izvoare de primă mână.

Curând, la numai un an după tipărirea monografiei lui Ioan Bogdan, s-a iscat o contra-reacție istoriografică, în care au fost hotărât apărate punctele de vedere anterioare, concentrate în sinteza lui Xenopol. Această replică a fost alcătuită de Gh. Ghibănescu, care, deşi nu a scos la iveală material documentar necunoscut – precum a făcut Ioan Bogdan –, a introdus în discuție câteva observații şi ipoteze deosebit de interesante[5]. Între altele, a fost cel dintâi istoric ce a bănuit că înlăturarea lui Țepeş din scaunul domnesc în anul 1462 nu a pricinuit-o nici expediția turcească, nici intervenția lui Ştefan cel Mare în lupte, ci defecțiunea boierilor, care au trecut de partea lui Radu cel Frumos[6]. Ideea aceasta va fi apoi reluată şi dezvoltată cu noi argumente de către Barbu T. Câmpina, impunându-se ca o concluzie definitivă în istoriografia recentă.

Dar meritul cel mare al lui Gh. Ghibănescu este acela de a fi restituit celor ce aveau a se mai ocupa de faptele lui Țepeş firul călăuzitor pe care nu-l văzuse – sau nu voise să-l vadă – Ioan Bogdan. El a arătat şi subliniat că întreg contextul politic în care a acționat domnul explică perfect atitudinea sa în diverse împrejurări, că „viteaz fost-a Țepeş şi vitejia lui stătut-a în curajul neasemuit ce avu de a ataca pe turci în cuibul lor noaptea. Viteaz şi ingenios fost-a Țepeş, căci, ca orice mare general, folosit-a cu succes elementele naturii"[7] etc. Cu alte cuvinte, ceea ce a făcut Gh. Ghibănescu a fost demonstrația că imaginea pozitivă făurită de istoriografia romantică rezistă totuşi unei critici atente, ştiințifice.

Părerile lui Ioan Bogdan despre Vlad Țepeş au rămas într-adevăr fără ecou durabil. Nicolae Iorga, care a întocmit

o „micromonografie Țepeş" în cadrul cărții sale despre Ştefan cel Mare, publicată în 1904[8], s-a lăsat oarecum înrâurit de ele[9]. Ulterior însă, în marea sa sinteză asupra istoriei neamului, angajat într-un efort de retrăire şi înțelegere a trecutului în toate conexiunile şi implicațiile, Iorga a considerat anul 1462 drept anul în care „se răpi românimii în Vlad Vodă unul dintre cei mai energici apărători ai ei"[10]. Şi Constantin C. Giurescu, autorul celeilalte sinteze istorice majore redactate între cele două războaie mondiale, a ajuns la aprecieri în fond similare, socotind că faptele lui Țepeş „nu erau pornite dintr-un capriciu, ci aveau întotdeauna o rațiune, şi anume, foarte adesea, o rațiune de stat"[11]. Istoriografia din ultimul sfert de secol a confirmat şi păstrat această viziune favorabilă[12], introducându-l definitiv pe voievod în galeria marilor personalități din trecutul nostru.

În aceste condiții, poate că rostul acestei cărți nu ar fi fost atunci, în 1976, la împlinirea unei jumătăți de mileniu de la stingerea din viață a domnului, decât acela de a-l omagia, dacă în afara spațiului românesc chipul lui nu ar fi fost puternic deformat şi subsumat unei prelungiri a legendei negative din a doua jumătate a secolului XV. Printr-o bizară coincidență, cam în acelaşi timp când Ioan Bogdan îşi publica la Bucureşti monografia, mai precis în 1897, în Anglia, scriitorul irlandez Bram Stoker tipărea romanul *Dracula*, al cărui erou nu era altul decât voievodul nostru. El era însă denumit sub forma în care a devenit celebru în Europa medievală – Dracula – iar nu Vlad Țepeş, nume cu circulație mai restrânsă, folosit mai cu seamă de turci şi de români.

Vlad Țepeş-Dracula. Două nume, acelaşi personaj. Care este temeiul legendei medievale? Cum se explică dubla ei înfățişare? Ce noimă are reluarea şi propagarea ei în pragul secolului XX? Iată tot atâtea întrebări pe care cariera

fantastică a romanului lui Bram Stoker le menține actuale, în pofida unor recente încercări de lămurire. Fiindcă odată cu acest roman, s-a produs un fenomen aidoma celui de acum cinci secole, când versiunea germană a legendei domnului român, răspândită în centrul şi apusul Europei, l-a contestat total, rezervându-i doar calitatea de simbol al răului. Dislocarea acestei imagini, întâmplată deja – cum s-a văzut – în istoriografia noastră, va mai întâmpina desigur mari dificultăți, dat fiind renumele dobândit de personajul scriitorului irlandez în rândurile publicului larg occidental. Oricum însă, efortul merită făcut, mai ales dacă ne gândim o clipă că legenda lui Dracula voievod – acesta este numele ce trebuie utilizat mereu când ne referim la ipostaza legendară a lui Vlad Țepeş – constituie fenomenul de cultură românească medievală cu cel mai mare ecou european şi cea mai spectaculoasă persistența.

Din unghi de vedere istoric vom constata cum imaginea sa, în contextul unei discuții nepărtinitoare – în care documentele şi izvoarele provenind din cele mai diferite medii şi spații geografice, vor fi rând pe rând prezentate şi confruntate –, nu va avea decât de câştigat, atât în amploare, cât şi în luminozitate. El a fost un mare conducător, un neobosit luptător pentru libertate şi dreptate, atât pentru țara şi neamul său, cât şi pentru toate popoarele din sud-estul Europei, care au aşteptat de la el izbăvirea de robia străină. Pentru toate aceste popoare numele său a devenit repede şi a rămas un simbol, dar nu al răului, ci al speranței curate, aşa cum s-a întâmplat mai târziu şi cu cel al lui Mihai Viteazul.

Nu putem să nu profităm de acest prilej pentru a mulțumi colegilor dr. Şerban Papacostea şi dr. Adolf Armbruster, care cu deosebită amabilitate ne-au sprijinit pe parcursul pregătirii lucrării de față.

Partea I
VLAD ŢEPEŞ – DRACULA. PERSONAJUL ISTORIC ŞI EPOCA SA

Capitolul I
Lupta dintre Dăneşti şi Drăculeşti

În răstimpul 1418–1448, adică între momentul morţii lui Mircea cel Bătrân şi cel în care – potrivit ultimelor cercetări – şi-a făcut apariţia pe scena istoriei Vlad Ţepeş, s-au succedat în scaunul domnesc al Ţării Româneşti Mihail I şi Radu II Prasnaglava (amândoi fii ai lui Mircea cel Bătrân), Dan II (fiul lui Dan I), Alexandru Aldea şi Vlad Dracul (alţi doi fii ai lui Mircea cel Bătrân), Mircea II (fiu al lui Vlad Dracul), Basarab II (fiu al lui Dan II) şi, în sfârşit, Vladislav II (tot un fiu al lui Dan II)[1]. Cu alte cuvinte, un număr de opt domni în numai treizeci de ani. Şi această simplă înşiruire de nume este încă departe de a oferi imaginea reală a agitaţiei din perioada respectivă în legătură cu domnia din Ţara Românească.

O primă constatare care se impune este de ordin genealogic: cei opt domni menţionaţi sunt fie descendenţi ai lui Dan I (aproximativ 1377–1386), fie ai lui Mircea cel Bătrân (1386–1418), amândoi fii ai lui Radu I. Faptul acesta trebuie confruntat numaidecât cu mărturia unui izvor de epocă, anume *Cosmografia* lui Aeneas Sylvius Piccolomini (1405–1464), cunoscut ca papă sub numele de Pius II (1458–1464):

„Printre valahi în vremea noastră au fost două facţiuni, una a Danilor şi cealaltă a Dragulilor, dar cum aceştia erau mai slabi decât Danii şi erau asupriţi de ei în tot felul, au chemat pe turci în ajutor şi, ajutaţi de forţele acestora, au zdrobit pe Dani, aproape nimicindu-i. Iar Danil primind ajutor de la Ioan de Hunedoara, care cârmuia Ungaria, acesta <prin acţiunea sa> nu i-a reinstalat într-atât pe aceia, cât a dobândit pentru sine însuşi glorie şi bogăţii, ca unul care, smulgând pământurile Danilor de sub puterea turcilor, le-a ocupat el, reţinându-le ca posesiuni perpetue pentru sine şi pentru urmaşii săi”[2]. Din capul locului se poate observa că pasajul se referă la stări de lucruri anterioare morţii lui Iancu de Hunedoara, care s-a întâmplat la 11 august 1456. Iar, pe de altă parte, afirmaţiile din cuprinsul lui provin de la o personalitate deosebit de bine informată[3], cu atât mai mult cu cât papa Pius II a fost – cum se ştie – şi un însufleţit promotor al ideii de cruciadă antiotomană şi, prin urmare, l-a preocupat intens situaţia politică de la Dunărea de Jos.

Ne aflăm deci în posesia unei mărturii de primă mână, redactată în 1458 – Pius II moare la 15 august 1464 –, potrivit căreia desele schimbări în scaunul domnesc al Ţării Româneşti în perioada 1418–1456 s-au datorat confruntării interne dintre două grupări rivale, una a sprijinitorilor „Danilor” (Dăneştilor – urmaşii lui Dan I), cealaltă a susţinătorilor „Dragulilor” (Drăculeştilor – descendenţii lui Mircea cel Bătrân, desemnaţi după numele lui Vlad Dracul).

O confirmare de prestigiu a spuselor lui Aeneas Sylvius Piccolomini găsim în scrierea *Hungaria* (1536), de Nicolaus Olahus (1493–1568). Deşi la începutul fragmentului care ne interesează, Olahus nu face decât să reia textul lui Aeneas Sylvius Piccolomini – „în această ţară din vremurile strămoşilor noştri până în vremea noastră au fost două familii, la

început născute din aceeaşi spiță: una a Dăneştilor, de la Dan voievodul, cealaltă a Drăculeştilor, de la Dragul despre care aminteşte Aeneas Sylvius în *Europa,* capitolul II"[4] –, totuşi mărturia lui este departe de a fi o simplă repetare[5] a celei transmise de umanistul italian. Într-adevăr, Nicolaus Olahus, fiind originar din Țara Românească şi, mai mult, descinzând chiar din casa domnească a Basarabilor[6], era nu numai în măsură să verifice afirmațiile papei Pius II, dar şi să le ilustreze – eventual – cu exemple din trecutul propriilor săi înaintaşi. Şi, iată, tocmai acest lucru îl face îndată după rândurile citate mai sus: „... Dintre aceştia se fac voievozii legiuiți ba cu ajutorul regelui nostru[7], ba cu al împăratului turcesc. În vremea lui Ioan Huniade, voievodul Transilvaniei, care mai pe urmă fu guvernator al Ungariei, voievodul Dracul, după ce a alungat o parte din Dăneşti, iar pe alții i-a ucis, a pus mâna pe tron. Mânzilă *(Manzilla)* din Argeş, care ținea de nevastă pe Marina, sora aceluiaşi Ioan voievodul <Huniade>, avea, între alții, doi copii: unul pe nume Stanciul, care avea şi el feciori pe Dan şi pe Petru; altul Stoian, adică Ştefan. Acesta a avut băieți pe mine şi pe Matei, iar fete pe Ursula şi pe Elena. Dracula, ajungând pe tron, prinse în cursă pe unchiul meu, Stanciul, şi-l ucise cu securea. Ştefan, băiat încă, ca să scape de tirania lui, cu ajutorul lui Dumnezeu, a fugit la regele Matiaş <Corvin>, care – după cum am auzit chiar de la tatăl meu ... – hotărâse în dese rânduri să-l ducă cu oastea şi să-l puie pe tron. Dar tatăl meu, văzând că desele schimbări ce se fac acolo pentru a ajunge la tron sunt primejdioase, a preferat să se însoare în Transilvania cu mama mea, Barbara Hunszár, şi să ducă o viață privată, decât să ajungă pe tron şi expus la o mie de primejdii, să fie ucis, cum au fost ucişi străbunii săi"[8].

Fuga lui Stoian – Ştefan, „băiat încă" – viitorul tată al lui Nicolaus Olahus –, din Țara Românească a avut loc după

1458, întrucât este amintită în legătură cu numele regelui Matiaş Corvin (1458–1490); este limpede aşadar că ne aflăm în faţa unei acţiuni de prigonire aparţinând lui Vlad Ţepeş-Dracula, din a doua lui domnie (1456–1462), iar nu tatălui său Vlad *Dracul* (1436–1442; 1443–1447)[9]. Dar, ceea ce merită să ne reţină deocamdată atenţia este, fireşte, confirmarea deplin autorizată pe care o aduce umanistul român afirmaţiilor lui Aeneas Sylvius Piccolomini despre existenţa luptelor dintre Dăneşti şi Drăculeşti, în Ţara Românească, la mijlocul veacului XV.

Marele istoric A. D. Xenopol a crezut cu tărie în realitatea luptei dintre cele două ramuri ale familiei domneşti a Ţării Româneşti după 1418, în lumina acestei „cauzalităţi" el încercând să explice principalele evenimente şi fenomene din evoluţia statului de la sud de Carpaţi până la începutul celei de-a doua jumătăţi a veacului XVI. Astfel, „lupta între Drăculeşti şi Dăneşti" a devenit una din celebrele sale *serii de dezvoltare,* care i-au constituit temelia gândirii teoretice cu aplicare la istorie[10]. Teza lui A. D. Xenopol a fost însă aproape complet respinsă de către I. C. Filitti, care s-a străduit să demonstreze că nu rivalitatea dintre Dăneşti şi Drăculeşti a pricinuit frământările din viaţa politică a Ţării Româneşti în perioada amintită, ci lupta dintre toţi descendenţii primilor Basarabi, fără deosebire, pentru scaunul domnesc, luptă determinată – la rândul ei – de absenţa unui sistem bine precizat de stabilire a succesiunii la tron[11]. Cu toate acestea, şi I. C. Filitti admitea că *îndată* după moartea lui Mircea cel Bătrân, în 1418, a existat un efort al urmaşilor lui Dan I de a-i înlătura din domnie pe descendenţii lui Mircea[12].

Ulterior, în istoriografia noastră discuţia respectivă a trecut pe un plan secundar, în ultima vreme ea fiind în întregime abandonată[13].

Fig. 1
Mircea cel Bătrân, fresca de la biserica Mănăstirii Argeșului

Dar se pot oare înlătura şi da uitării spusele lui Aeneas Sylvius Piccolomini şi Nicolaus Olahus? Să reflectăm o clipă asupra câtorva aparent mărunte împrejurări:

– Voievodul Dan II (1420–1431, cu întreruperi) a răsplătit pe unul din vitejii săi, jupan Bodin, în urma luptei de la Cegov, cu un sat, Vlădeşti (Muscel). Acesta a cerut şi a obţinut, la 23 august 1437, o întărire de stăpânire, cu scutiri de slujbe şi dăjdii, de la voievodul Vlad Dracul. Este interesant de observat că în textul hrisovului din 1437 nu apare consemnat nici un amănunt cu privire la condiţiile în care jupan Bodin a primit satul şi nici numele domnului care i l-a dăruit[14]. De ce acest boier, la numai câţiva ani după ce a dobândit Vlădeştii de la un „Dănesc", a simţit nevoia unei confirmări de stăpânire de la un „Drăculesc"?

– Un examen atent al hrisoavelor mănăstirii Govora – ctitorie a lui Vlad Dracul –, datând din veacul XV, a vădit faptul că, spre deosebire de urmaşii acestuia, care au avut o grijă constantă faţă de mănăstire, descendenţii lui Dan II nu sunt niciodată amintiţi în ele[15].

– În sfârşit, deosebit de sugestivă pentru problema de care ne ocupăm poate fi şi urmărirea relaţiilor dintre familiile domneşti ale Ţării Româneşti şi Moldovei, în perioada de după moartea lui Alexandru cel Bun (1432), când Moldova a căzut şi ea pradă unor grave tulburări dinastice, ce au durat până la înscăunarea lui Ştefan cel Mare (1457). Îl vedem astfel, de pildă, pe unul din fiii lui Alexandru cel Bun, Ştefan, aflat în duşmănie cu fratele său Ilie (Iliaş), refugiindu-se în Ţara Românească![16] Şi nu numai atât. În aceeaşi vreme se încheagă unele alianţe matrimoniale, a căror semnificaţie poate fi mult mai uşor pătrunsă, dacă o privim prin prisma adversităţilor dintre grupările dinastice rivale, atât din Moldova[17], cât şi din Ţara Românească. Aşa, de pildă, Vlad Dracul a fost cumnat –

prin căsătoria sa cu o fiică a lui Ilie voievod[18] – cu Roman (1447 după 15 oct.– 1448 febr. 23), care şi-a disputat tronul Moldovei cu Petru II, la rândul lui probabil înrudit cu Vladislav II, fiul lui Dan II, al Ţării Româneşti[19].

Este adevărat că, în Moldova şi în Ţara Românească, în tot cursul evului mediu, sistemul ereditar-electiv, prin care se asigura succesiunea în scaunul domnesc, a deschis un larg câmp luptelor pentru putere, toţi descendenţii domneşti – legitimi sau nelegitimi – având posibilitatea să ridice pretenţii la suprema demnitate. Faptul a fost deplâns chiar de contemporani, de la bizantinul Ducas, în a doua jumătate a veacului XV[20], până la un Nicolaus Olahus[21] sau Antonius Verancsics şi Georg Reicherstorffer[22], care scriu către mijlocul veacului XVI. Dacă, însă, fireşte, sistemul menţionat a făcut ca lupta pentru domnie să fie o permanenţă a vieţii statale româneşti medievale, cu atât mai simplu ni se pare să admitem că, cel puţin pentru primele două decenii de după dispariţia lui Mircea cel Bătrân, lupta dintre Dăneşti şi Drăculeşti a fost ideea politică centrală, în funcţie de care se pot tălmăci agitaţiile interne din Ţara Românească. Astfel, după părerea noastră, afirmaţiile papei Pius II şi ale lui Olahus[23] îşi păstrează întreaga valoare, iar, pe de altă parte – cum se va vedea – intervenţia lui Vlad Ţepeş în 1448 în Ţara Românească, precum şi atitudinea lui în acest moment îşi găsesc un deplin înţeles.

Bătălia de la Kosovopolje şi prima domnie a lui Ţepeş

Pasajul discutat din *Cosmografia* lui Aeneas Sylvius Piccolomini are – credem dincolo de orice tăgadă, o

însemnătate excepţională ca sursă istorică. Să-l recitim deci, şi să mai zăbovim o clipă asupra lui.

Constatăm astfel că, în partea lui finală, mai este evocat un aspect politic de maxim interes şi anume faptul că Iancu de Hunedoara, sprijinindu-i pe Dăneşti, „nu i-a reinstalat într-atât pe aceia, cât a dobândit pentru sine însuşi glorie şi bogăţii, ca unul care smulgând pământurile Danilor de sub puterea turcilor, le-a ocupat el, reţinându-le ca posesiuni perpetue pentru sine şi pentru urmaşii săi". Tot despre influenţa exercitată de Iancu de Hunedoara, de astă dată nu numai în legătură cu Ţara Românească, dar şi cu Moldova, ne vorbeşte şi un document din 21 martie 1457, de la regele Ladislau V Postumul al Ungariei, care arată că Iancu „pe voievozii ... din Ţara Românească şi Moldova.... pe unii i-a ucis, pe alţii i-a alungat, şi în locul lor pe alţii a numit, crezând să-i facă sieşi obligaţi"[24]. În esenţă, cele două izvoare, datând din 1457–1464, atestă deopotrivă efortul pe care l-a făcut românul Iancu de Hunedoara în vederea alinierii Ţării Româneşti şi Moldovei la politica antiotomană pe care o preconiza. Iar din perspectiva situaţiei Ţării Româneşti la mijlocul veacului XV, putem circumscrie încă un factor politic major, acum însă extern, care – pe lângă lupta dintre Dăneşti şi Drăculeşti – ne ajută să interpretăm o serie de acţiuni ale momentului.

Astfel, la sfârşitul anului 1447 (23 noiembrie–16 decembrie), printr-o expediţie în Ţara Românească, Iancu de Hunedoara îl înlătură pe Vlad Dracul[25]. În textul unui hrisov târziu, din 3 aprilie 1534, pentru mănăstirea Snagov, este citată „... cartea marelui voievod *Vlad cel bătrân pe care l-a ajuns moartea în satul Bălteni*"[26] (s.n., Şt. A.). La 4 decembrie 1447, într-un act emis „în cetatea noastră Târgovişte" *(in civitate nostra Tergouisthya),* Iancu de Hunedoara se intitu-

lează nu numai „guvernator al regatului Ungariei", dar și „voievod al Țării Românești" *(parcium Transalpinarum wayvoda*[27]*).* La 1 februarie 1448, Iancu – în textul unui alt act, emis în Bistrița – subliniază meritele unui nobil în lupta contra turcilor „și necredinciosului voievod muntean Vlad, *acum mort*"[28] (s.n., Șt. A.).

Motivul expediției lui Iancu de Hunedoara a fost, negreșit, pacea pe care Vlad Dracul tocmai o restabilise cu turcii[29]. Or, el nu putea accepta în nici un caz asemenea defecțiune din partea Țării Românești, în ajunul aplicării proiectului său de revanșă pentru înfrângerea de la Varna (1444), care se va încheia prin bătălia de la Kosovopolje (Câmpia Mierlei), din 17–19 octombrie 1448[30]. La fel va proceda de altfel și cu Moldova, în care va interveni îndată după expediția din Țara Românească spre a-l înlocui și pe Roman II – cumnatul și protejatul lui Vlad Dracul. În legătură cu acest amestec a fost pusă – pe bună dreptate, credem – prezența lui Iancu de Hunedoara la Brașov, Sf. Gheorghe, Odorhei, Bistrița, adică în preajma hotarelor Moldovei, din a doua jumătate a lunii decembrie 1447, până la începutul lui februarie 1448[31]. Și astfel, între 18 și 23 februarie, cu sprijinul unui corp expedițional trimis de guvernatorul Ungariei, în scaunul Moldovei a fost reinstalat Petru II – unchiul lui Roman –, căsătorit, la rândul lui, cu o soră bătrână a lui Iancu de Hunedoara[32]. Rezultatul imediat al acțiunii din Moldova a fost cedarea Chiliei, cetate moldovenească de la gurile Dunării, care acum, la începutul lui 1448 – trece sub controlul direct al lui Iancu[33]. Linia Dunării, de la Belgrad până la Chilia, constituia astfel, în primăvara anului 1448, limita sudică a autorității marelui căpitan.

Dar, fără doar și poate, realinierea Țării Românești și Moldovei în cadrul sistemului politico-militar condus de el

însemna înainte de toate o întărire a capacităţii ofensive, în vederea campaniei sud-dunărene ce o plănuia. Este interesant de amintit că Iancu de Hunedoara, intrând încă de la începutul anului 1447 în legături şi tratative cu regele Alfons de Aragon şi Neapole, i-a solicitat şi concursul pentru campania din 1448, comunicându-i între altele că, pentru scopurile sale, poate dispune fără nici o cheltuială de 10 000 de luptători din Ţara Românească[34]. Şi, în adevăr, după istoricul bizantin Laonic Chalcocondil, care ne-a lăsat o deosebit de amănunţită descriere a bătăliei de la Kosovopolje din 17–19 octombrie 1448, întreaga aripă stângă a dispozitivului de luptă al oştii creştine a fost acoperită cu români (Chalcocondil foloseşte denumirea arhaizantă „daci"), sub comanda voievodului „Dan": „Aripa stângă i-o ţinea Dan, care îi era mare prieten <lui Iancu de Hunedoara> şi pe care-l adusese în ţara Daciei <Ţara Românească> din cauza duşmăniei ce o avea asupra lui Dracula; şi pe acela l-a scos din domnie şi, supunându-şi ţara la voia sa, l-a pus pe Dan domn peste ea; şi avea cu el la opt mii de daci, veniţi la acest război"[35]. Un alt izvor de mâna întâi cu privire la expediţia de la sudul Dunării din toamna anului 1448, anume scrisoarea redactată în 11 septembrie 1448 de raguzanul Pasquale de Sorgo, în chiar lagărul lui Iancu de la Subotiţa pe Morava, îndată după trecerea Dunării, atestă prezenţa în oastea creştină a 3 000 de călăreţi moldoveni aleşi şi excelent înarmaţi şi 4 000 de arcaşi din Ţara Românească, conduşi de însuşi domnul Ţării Româneşti *(ipse Flaccorum princeps)*[36]. Rezultă un total de 7 000 ostaşi, ceea ce nu contrazice pe Chalcocondil, care însă – după cum se pare – în cei „opt mii de daci" i-a grupat atât pe moldoveni, cât şi pe munteni[37]. Dacă ansamblul efectivelor pe care le-a comandat Iancu, în Serbia, la Kosovopolje, a fost într-adevăr de 24 000 de ostaşi,

cum s-a apreciat recent[38], ar însemna că ponderea contingentului Țării Românești și Moldovei a fost considerabilă, el reprezentând o treime din total. Oricum, bătălia s-a încheiat la 19 octombrie 1448 cu înfrângerea oastei creștine de către forțele otomane ale sultanului Murad II, mult superioare ca număr (100 000–150 000 de oameni)[39].

Cine a fost domnul Țării Românești, care la Kosovopolje s-a aflat în fruntea celor opt mii de călăreți și arcași din Țara Românească și Moldova? Chalcocondil ne dă numele „Dan”, adăugând că pe acesta îl pusese Iancu de Hunedoara în scaunul Țării Românești după înlăturarea lui Vlad Dracul. În schimb, dintr-un document intern, din 6 mai 1492, reiese că un anume Dan Oteșanul a fost răsplătit cu o ocină în satul Bălești, în urma luptei de la Kosovopolje, de către *Vladislav voievod*[40]. Cel dintâi act original păstrat până astăzi de la acest domn, care nu poate fi decât Vladislav II (mort în 1456 și înmormântat la mănăstirea Dealul de lângă Târgoviște), poartă data 2 ianuarie 1450[41]. Așadar, știrea din 1492 ar dovedi că el a fost protejatul lui Iancu de Hunedoara, urcat pe tron la moartea lui Vlad Dracul și participant, cu 4 000 de arcași, la bătălia din 17–19 octombrie 1448 de la sudul Dunării. Cum rămâne însă cu numele „Dan” consemnat de Chalcocondil? La 15 aprilie 1456, într-un hrisov al său, Vladislav II își arată filiația: „... Io Vladislav voievod și domn a toată țara Ungrovlahiei, fiul lui Dan marele voievod”[42]. Astfel, cele două izvoare – Chalcocondil și actul din 6 mai 1492 – concordă dacă privim numele „Dan”, transmis de istoricul bizantin, doar ca o indicație genealogică – adică „<fiul lui> Dan” –, cu atât mai mult cu cât autorul respectiv era nevoit să facă, departe de Țara Românească, o distincție globală între concurenții la tronul de aici. De aceea onomasticul „Dan”, după părerea noastră, trebuie privit ca o

denumire generică a lui Chalcocondil pentru „Dăneşti", aşa precum patronimul „Drăculea" va fi folosit de el, spre pildă, şi pentru Radu cel Frumos, fratele lui Vlad Ţepeş[43].

În sprijinul ideii că Vladislav, fiul lui Dan II, a fost pretendentul instalat de Iancu de Hunedoara în scaunul domnesc al Ţării Româneşti, în decembrie 1447, pot fi citate şi izvoarele turceşti. De exemplu, cronicarul Ruhî Çelebi Edernevî (mort în 1527) scria că „fiind ucis principele Ţării Româneşti, necredinciosul Dracul, ţara lui fusese dată lui Ladoglu", iar Saadeddin (1536–1599), că „Iancu ... punând să-l ucidă pe domnul Ţării Româneşti, Dracul, în locul lui l-a numit pe Lazoglu". S-a arătat încă mai de mult că *Ladoglu* poate fi citit *Vlad(islav)*[44]. Acesta deci trebuie să fi fost „Ladislaus Wolachus", numit de Iancu de Hunedoara *„proximus noster"* (apropiat sau rudă), într-o scrisoare din 13 iulie 1447, prin care îi anunţa pe braşoveni despre iminenta lui venire din Ţara Românească[45]. La data amintită, el se întorcea probabil dintr-o tentativă nereuşită de a-l răsturna pe Vlad Dracul. Prin urmare, încă din vara anului 1447, Iancu de Hunedoara îl recunoscuse ca pretendent la tronul Ţării Româneşti şi îl susţinea, contra lui Vlad Dracul, pe care dorea să-l elimine.

Tot despre Vladislav II, fiul lui Dan II, vorbeşte fără îndoială Iancu şi într-o altă scrisoare, redactată la Rupea şi adresată braşovenilor la 7 august 1448[46]. Acum însă el nu mai este „Ladislaus Wolachus", ci „ilustrul principe domnul Vladislav *(Wladislaus),* voievodul transalpin", iar Iancu de Hunedoara recomandă Braşovului să-l primească acordându-i cinstea cuvenită. El trebuia să sosească chiar atunci „pentru binele regatului şi în interesul întregii creştinătăţi" sau, cu alte cuvinte, venea să se întâlnească cu Iancu, în vederea ultimelor

pregătiri pentru campania împotriva turcilor, ce se va sfârşi în octombrie, la Kosovopolje, în Serbia[47].

În sfârşit, într-o scrisoare a lui Vladislav II, databilă în toamna 1452, tot către pârgarii din Braşov, el se plângea de retragerea posesiunilor sale transilvănene Făgăraşul şi Amlaşul, „cu toate slujbele ce am slujit şi *cu tot sângele ce ne-am vărsat, eu şi cu boierii mei şi cu ţara mea,* pentru sfânta coroană şi *pentru ţara ungurească şi pentru creştini*"[48] (s.n., Şt. A.). Cum Vladislav II acuză pe „Ionăş voievodul" că „nu-i ajunge gubernătoria ţării ungureşti, ci trimete să-mi răpească ocina mea adevărată şi ţărişoara mea, Făgăraşul şi Amlaşul", este limpede că alcătuirea scrisorii a avut loc înainte de decembrie 1452, când Iancu a depus la Viena însemnele sale de guvernator, în prezenţa regelui Ladislau V Postumul[49]. La ce vărsare de sânge pentru Ungaria şi creştinătate se putea referi Vladislav II, dacă nu la participarea în bătălia de la Kosovopolje? De altfel, dacă ar fi să confruntăm numai cele două izvoare *interne* de care dispunem, anume această scrisoare a lui Vladislav II anterioară lunii decembrie 1452 şi hrisovul din 6 mai 1492, şi tot am ajunge lesne la concluzia că în toamna anului 1448 domn al Ţării Româneşti a fost Vladislav, fiul lui Dan II, şi că el a luptat în fruntea unui corp de oaste, alături de Iancu de Hunedoara, în bătălia cu turcii din 17–19 octombrie 1448.

Am insistat atât de mult asupra împrejurărilor din 1447–1448, deoarece întreaga înlănţuire de ştiri înfăţişată până aici se află în completă contrazicere cu textul unei scrisori domneşti din Târgovişte, cu data 31 octombrie 1448, care, prin cuprinsul ei, i-a nedumerit mereu pe istorici. Dar mai bine să vedem ce conţine propriu-zis scrisoarea, adresată şi ea judeţului şi pârgarilor din Braşov:

„Vă dăm de ştire că dumnealui Nicolae din Ocna Sibiului ne scrie să facem bunătate a veni la dânsul, până ce măria sa

Ioan guvernatorul Crăiei ungureşti se va întoarce din război. Noi de aceea nu putem s-o facem, pentru că marţea trecută <29 octombrie> fratele naibului din Nicopole a venit la noi şi a spus cu cea mai mare siguranţă cum că Murad, domnul turcilor, trei zile de-a rândul fără contenire a avut luptă împotriva chiar a dumisale Ioan Guvernatorul şi în ziua cea din urmă l-a închis între carele taberei, iar împăratul însuşi pe jos s-a coborât între ieniceri şi pe toţi cei ce erau afară şi înăuntrul carelor taberei i-au lovit şi i-au ucis. Dacă am veni acum la dânsul, turcii îndată şi pe noi şi pe voi ar putea să ne nimicească. Deci vă rugăm, stând în pace, să aveţi răbdare până vom vedea urmările dumisale lui Ioan însuşi. E îndoială despre viaţa lui chiar. Dacă însă va ieşi slobod din război, ne vom întâlni cu el şi vom face pace bună. Însă, dacă acum ne veţi fi potrivnici, de se va face ceva, să fie în paguba sufletelor noastre şi de primejdie înaintea lui Dumnezeu să răspundeţi. Dată în Târgovişte, în ajunul zilei tuturor Sfinţilor <31 octombrie>, anul Domnului <14>48."

Scrisoarea este semnată de *„Vlad,* voievodul muntean, fratele vostru în toate" şi poartă, la sfârşit, menţiunea: „Dumnealor judeţului şi juraţilor din Braşov, fraţi şi prieteni prea iubiţi"[50]. Nicolae Iorga, când a editat-o în 1911, în volumul XV al colecţiei Eudoxiu de Hurmuzaki, a completat semnătura, transformând-o, în rezumatul actului, în „Vladislav". De aici s-a născut o întreagă confuzie, fiindcă tonul scrisorii, redactată la numai douăsprezece zile după finalul bătăliei de la Kosovopolje, este al unui prieten al turcilor, care primeşte veşti despre soarta bătăliei şi a lui Iancu de Hunedoara prin intermediul fratelui unui dregător (naib-adjunct, locţiitor al cadiului) turc din Nicopole. Autorul scrisorii cere Braşovului să aibă răbdare până se va vedea ce s-a ales de Iancu însuşi şi, dacă acesta „va ieşi slobod din război, ne vom întâlni cu el şi

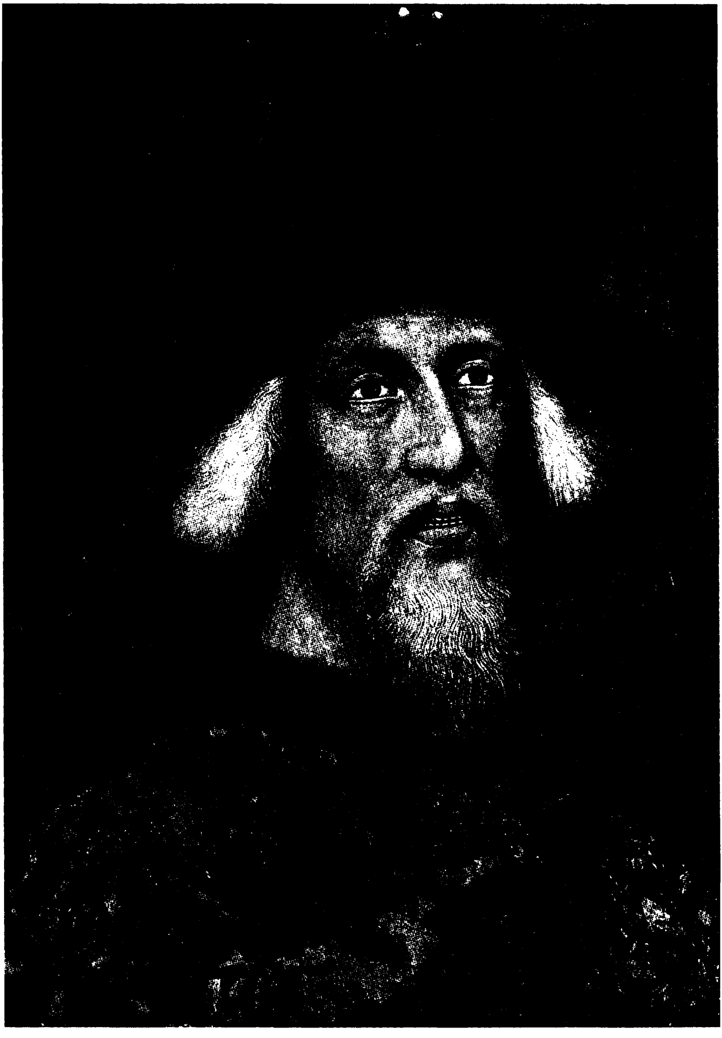

Fig. 2
Împăratul Sigismund de Luxemburg, detaliu din tabloul lui Pisanello

vom face pace bună" (s.n., Şt. A.). Acționând pripit şi mergând „acum" la viceguvernatorul Nicolae din Ocna Sibiului, când urmările luptei şi dimensiunile victoriei sultanului asupra oastei creştine nu erau deplin cunoscute, „turcii îndată şi pe noi şi pe voi ar putea să ne nimicească". Este deci mai mult decât evident că voievodul *Vlad,* care scria din Târgovişte la 31 octombrie 1448, nu a participat în nici un caz la bătălia de la Kosovopolje, se afla în relații bune cu dregătorii turci de pe Dunăre şi dorea să facă „pace bună" cu autoritățile regatului Ungariei, solicitând în acest scop cetății Braşovului un răgaz de neintervenție.

Încă mai de mult unii istorici au bănuit că, în privința paternității scrisorii din 31 octombrie 1448, ar putea fi vorba nu de Vladislav II, ci de Vlad Țepeş, fiul lui Vlad Dracul, care în absența domnului în funcție, plecat cu un contingent de oaste în Serbia, împreună cu Iancu de Hunedoara, a pătruns în Țara Românească sprijinit de turci şi a ocupat un scurt răstimp scaunul domnesc[51]. Dar abia de curând această ipoteză, care tinde să demonstreze că Vlad Țepeş – viitorul faimos personaj Dracula – a domnit întâia oară în Țara Românească în toamna anului 1448, a căpătat consistență şi prin punerea la contribuție a înseşi izvoarelor otomane[52].

Cronicile anonime turceşti *(Tevarih-i al-i Osman,* adică *Istoriile dinastiei osmane)* plasează imediat înainte de o incursiune a sultanului Murad în Albania, din anul 853 al Hegirei (24 februarie 1449–13 februarie 1450), faptele de mai jos: „în anul următor <luptei de la Kosovopolje>, pornind iarăşi, a pus de a construit cetatea Giurgiu <*Ierkökü*>. De aici, a făcut incursiuni în Țara Românească şi punând aici bei pe Țepeş <*Kazîklü*>. fiul lui Dracul, i-a dat steag şi *hilat,* făcându-i tot felul de favoruri. După aceea l-au trimis împreună cu achingii, care s-au dus şi l-au pus bei în locul părintelui său. Întorcându-se

<sultanul>, s-a aşezat la Adrianopol"[53]. Un pasaj cu un conţinut aproape identic regăsim în cronica lui Lütfi-paşa – mort pe la 1562 –, care tot după ce povesteşte bătălia de la Kosovopolje, afirmă textual: „În acel an n-a mai mers în expediţie; a pus să se facă pentru a doua oară cetatea Giurgiu. De acolo, a dat învoire să se meargă în incursiune în Ţara Românească şi l-a pus ca domn în Ţara Românească pe Dracula–oglu Kazîklü <Ţepeş, fiul lui Dracul>[54]. Şi de aici, întorcându-se, s-a aşezat la Adrianopol în anul 853 al Hegirei"[55].

Amândouă aceste surse turceşti coincid în a indica o domnie a lui Vlad Ţepeş cu mult înainte de cele bine cunoscute (1456–1462 şi 1476), către sau în anul 853 al Hegirei, care este reprezentat de intervalul 24 februarie 1449–13 ianuarie 1450. Deşi incursiunea achingiilor în Ţara Românească, pentru instalarea lui Ţepeş, este relatată după istorisirea biruinţei sultanului Murad II la Kosovopolje, nimic nu ne împiedică – ţinând seama de scrisoarea datată în 31 octombrie 1448 şi semnată „Vlad" (Ţepeş) – să presupunem că acţiunea respectivă a avut loc în paralel cu operaţiunile principale ale campaniei din septembrie-octombrie 1448. De altfel, scrisoarea din 11 septembrie 1448 a lui Pasquale de Sorgo atestă că încă din luna august s-au dat lupte în preajma hotarului Ţării Româneşti, pe linia Dunării. S-a încercat o trecere a fluviului pe la Vidin, de către un corp de oaste *„ex Hungaria"* de 1 000 de călăreţi şi 500 de pedestraşi, care însă a fost respins, turcii pătrunzând în Ţara Românească *(in Flaccorum agrum)* şi prădând în cale. A trebuit intervenţia hotărâtă a lui Mihail Szilágyi (*„Michael Niger"* – Mihail cel Negru, în scrisoare), cumnat al lui Iancu de Hunedoara, şi a unor forţe din Ţara Românească pentru ca situaţia să fie restabilită şi turcii să fie înfrânţi. Se înregistrează chiar moartea comandantului turc din Vidin şi se evaluează

pierderile: 4 000 de turci ucişi sau capturaţi, faţă de 130 oşteni din Ţara Românească morţi pe câmpul de luptă[56]. Cu alte cuvinte, conform acestui document, o primă victorie creştină în condiţiile înaintării grosului efectivelor lui Iancu, prin Banat, spre Dunăre şi gurile Moravei.

În schimb, izvoarele otomane, care vorbesc şi ele despre ciocnirile de pe Dunărea românească ce au precedat bătălia de la Kosovopolje, raportează o victorie categorică a turcilor, care l-ar fi bucurat pe sultan, aflat atunci la Sofia, unde-şi aduna ostile. Această izbândă a aparţinut beilor de margine – Mehmed, fiul lui Firuz bei, Mustafa, fiul lui Hasan bei, şi Isa, fiul lui Ozgür[57] –, care cu câteva mii de achingii, au atacat pe la spate „oastea Ţării Româneşti", ce trecuse la sudul Dunării şi devasta în împrejurimile Nicopolului[58]. Orudj bin Adil şi Saadeddin precizează în plus că atacul turcesc s-a produs „peste noapte[11] şi că au fost trimişi sultanului, legaţi de mâini şi de picioare, „nenumăraţi ghiauri în zale şi călări"[59].

Cum pot fi împăcate cele două surse contradictorii? Credem că se poate propune următoarea soluţie de reconstituire a evenimentelor: la 11 septembrie 1448, Pasquale de Sorgo a consemnat doar veşti despre cea dintâi etapă a luptelor, anume despre cele de la Vidin şi din Ţara Românească, al căror rezultat până la urmă fericit tocmai fusese comunicat în tabăra lui Iancu. Este probabil ca apoi să se fi făcut o a doua tentativă de incursiune, pe la Nicopol, în „ţinuturile islamice", de către forţe din Ţara Românească. Beii menţionaţi[60], dobândind victoria, poate chiar pe la mijlocul lui septembrie 1448, l-au pus domn pe tânărul Vlad Ţepeş, fiul domnului ucis cu aproape un an în urmă. Este limpede că lovitura a fost înlesnită de absenţa lui Vladislav II, care la începutul lui august se îndrepta spre Transilvania, desigur însoţit de contingentul său de 4 000 de oşteni, spre a face

joncţiunea cu Iancu de Hunedoara care, aşa cum am spus, la 7 august se găsea la Rupea şi-l aştepta.

Se mai poate pune, fireşte, întrebarea dacă Vlad Ţepeş era, în toamna anului 1448, succesorul lui Vlad Dracul cel mai îndreptăţit să răzbune moartea tatălui său şi să ocupe tronul.

Numele lui Vlad (Ţepeş) apare în documentele lui Vlad Dracul la 20 ianuarie 1437, când acesta din urmă, într-un hrisov dat în Târgovişte, aminteşte pe fiii săi „primi născuţi, Mircea şi *Vladur*[61]. Ulterior, la 2 august 1439, vor fi citaţi „Mircea şi Vlad şi Radul"[62], ceea ce dovedeşte că în răstimpul 1437–1439, lui Vlad Dracul i s-a născut un al treilea fiu, viitorul domn Radu cel Frumos (1462–1474). Oricum, reţinem că Vlad Ţepeş nu a fost decât al doilea descendent legitim, printre urmaşii lui Vlad Dracul. Ce s-a întâmplat însă cu Mircea? În primăvara anului 1442, Vlad Dracul, chemat la Poartă pentru „închinăciune", a fost prins de turci şi întemniţat la Gallipoli, fiind bănuit de trădare[63]. El însă nu venise singur, ci, aşa cum ne spune cronicarul turc Aşîk-paşa-Zade (1400–1481), însoţit de „cei doi fii ai săi", care au fost şi ei prinşi şi aruncaţi în fortăreaţa Egrigöz, din vilaietul Ghermian (în Anatolia)[64]. De fapt, nu a fost vorba decât de Vlad şi Radu, fiindcă întâiul născut, Mircea, a rămas domn în Ţara Românească, în absenţa tatălui său. Letopiseţele sârbeşti atestă că în „1442, au legat turcii pe Vlad voievod şi l-au pus pe Mircea"[65], dar curând, probabil în vară, Iancu de Hunedoara, pe atunci numai voievod al Transilvaniei, a pătruns în Ţara Românească şi l-a înlocuit cu un reprezentant al Dăneştilor, Basarab, fiul lui Dan II, care se afla la Curtea de Argeş şi emitea hrisoave în 9 ianuarie 1443[66].

După revenirea în 1443 a lui Vlad Dracul în scaunul domnesc – fiii lui, Vlad şi Radu, „nevârstnici"[67], rămânând ostatici la turci –, Mircea a fost trimis de tatăl său în fruntea

unui detaşament de călăreți, care a participat la bătălia de la Varna (1444), iar apoi, în 1445, a luptat iarăşi contra turcilor, alături de flota burgundă ce înainta pe Dunăre[68]. El trăia încă la 7 august 1445, când numele îi este din nou pomenit într-un hrisov domnesc, împreună cu cele ale fraților săi[69], sfârşitul întâmplându-i-se – aşa cum vădesc izvoarele contemporane[70] – odată cu cel al tatălui său, Vlad Dracul, adică în decembrie 1447. Se pare că Mircea a pierit la Târgovişte – ulterior Vlad Țepeş i-a pedepsit pe târgovişteni, după ce a dovedit că aceştia, „i-au îngropat pă un frate al lui dă viu"[71], în timp ce Vlad Dracul, cum am spus, a fost ajuns şi ucis în satul Bălteni (Ilfov).

Prin urmare, în toamna anului 1448, Vlad, al doilea fiu legitim al lui Vlad Dracul, era candidatul firesc, de drept, la tronul Țării Româneşti din partea ramurei Drăculeştilor. Se pare că, după 1442, el nu a fost tot timpul ținut ostatic la turci, Ducas afirmând că sultanul Murad II i-a restituit lui Vlad Dracul fiii în cursul „campaniei celei lungi" (septembrie 1443-ianuarie 1444), în Balcani, condusă tot de Iancu de Hunedoara[72]. Probabil însă că, în urma păcii pe care Vlad Dracul a făcut-o cu turcii în 1447 sau, mai degrabă, încă din 1446[73], gest care i-a atras duşmănia lui Iancu de Hunedoara – „pentru că trecuse de partea turcilor", ne spune Aeneas Sylvius Piccolomini[74] – el a trebuit să-i trimită iarăşi pe cei doi băieți ca ostatici la sultan, unde ei au rămas şi după cruntul sfârşit al părintelui şi fratelui lor mai mare.

Deschidem aici o scurtă paranteză, impusă de publicarea recentă a unui studiu în care se încearcă, pe de o parte, să se revină la părerea mai veche din istoriografia noastră, ce plasa expediția lui Iancu de Hunedoara şi înlăturarea lui Vlad Dracul mai devreme cu un an, la capătul lui 1446 sau la începutul anului următor, iar pe de alta, să demonstreze că prima domnie a lui Vlad Țepeş a avut o durată mult mai mare,

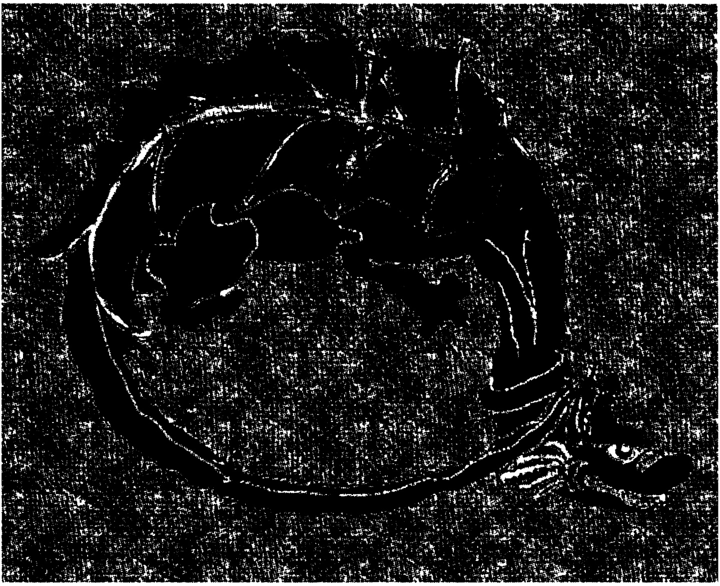

Fig. 3
Însemnul Ordinului Dragonului

din 1447 (înainte de 8 august) şi până în primele luni ale anului 1450[75]. Unul din argumentele de bază pentru această extensie în timp l-a constituit un document intern, cu data de 8 august 1447, emis de un „Io Vladul voievod, domnul Ţărăi Rumâneşti, feciorul marelui şi prea bunului creştin Vladu voievod ...”[76]. Este într-adevăr vorba de formula de intitulare pe care o va folosi Vlad Ţepeş în cursul celei de-a doua domnii (1456–1462) dar, aşa cum s-a observat la ultima reeditare a actului, numele boierilor martori amintiţi la sfârşitul textului corespund perioadei de început a domniei lui Vlad Dracul: 1437–1438 ![77] în schimb însă, Vlad Dracul a fost fiul lui *Mircea* (cel Bătrân) şi nici nu se poate presupune o greşeală a traducătorului din veacul XVIII – hrisovul s-a păstrat doar într-o traducere din 1728 –, care eventual ar fi descifrat „Vlad” în loc de „Mircea”, atâta vreme cât ştim că Vlad Dracul a utilizat un titlu deosebit de amplu, în care totuşi *nu figura* numele tatălui: „Eu, cel în Hristos dumnezeu, binecredinciosul şi bine cinstitorul şi de Hristos iubitorul şi unsul lui Dumnezeu şi singur stăpânitor, Io Vlad voievod şi domn a toată ţara Ungrovlahiei, stăpânind şi până la Marea cea Mare şi stăpânind şi în părţile ungureşti, herţeg al Amlaşului şi Făgăraşului” (16 septembrie 1440)[78].

Pe de altă parte, o comparaţie a numelor boierilor martori din hrisovul discutat din 8 august 1447 (?), cu cele din hrisovul din 7 august 1445 – cel din urmă hrisov original şi sigur datat de la Vlad Dracul – împiedică în mod categoric atribuirea sa lui Vlad Ţepeş, care, la prima vedere, s-ar putea deduce din titlul domnesc. Numai cinci nume sunt comune (Nanul, Radul al lui Borcea, Dumitru spătar, Stoica vistier şi Seman stolnic), în timp ce în primul act sunt menţionate în total zece, iar în al doilea unsprezece[79]. Astfel, dispunem de suficiente elemente spre a ne îndoi de însăşi autenticitatea

hrisovului din 8 august 1447[80] şi, în aceste condiţii, credem că în nici un caz nu ne putem lua îngăduinţa de a-l folosi în chestiunea primei domnii a lui Vlad Ţepeş.

Cât despre problema prelungirii prezenţei lui Vlad Ţepeş în scaunul domnesc al Ţării Româneşti în cursul anului 1449, s-a readus în discuţie textul unei scrisori din ziua de 17 decembrie a acelui an, alcătuită în Pesta de Iancu de Hunedoara şi destinată braşovenilor[81]. În ea este vorba de tratativele de pace cu turcii mediate de *„Illustris Radozla Way<vo>da Transalpinus"*, şi pentru care acesta putea invoca şi voinţa guvernatorului Ungariei[82]. „Radozla" a fost identificat de Nicolae Iorga, editorul actului, cu Vladislav II, dar autorul studiului de care ne ocupăm a văzut în el pe „Radu" – viitorul Radu cel Frumos – care, la îndemnul fratelui său mai mare Vlad Ţepeş, aflat încă pe tron deci (după părerea sa) către sfîrşitul anului 1449, ar fi intervenit în pregătirea păcii turco-ungare[83]. Numai că această identificare este o imposibilitate dacă ţinem seamă de vârsta pe care o putea avea Radu cel Frumos în toamna anului 1449. Dacă pentru Mircea şi Vlad, cei doi fii legitimi ai lui Vlad Dracul, lipsesc date în acest sens – despre Vlad Ţepeş putem cel mult presupune că în 1448 era un adolescent de 15–17 ani – în schimb ştim sigur că Radu cel Frumos nu era născut la 23 august 1437[84], abia din 2 august 1439 fiindu-i atestată existenţa[85]. El nu va fi avut prin urmare în toamna anului 1449 decât cel mult 12 ani şi nu putea să medieze nici o pace între Murad II şi Iancu de Hunedoara ... Atribuirea acestei acţiuni tot lui Vladislav II rămâne, fără îndoială, singura soluţie valabilă.

Ar fi fost de altfel şi greu de crezut ca Iancu de Hunedoara, care în preajma campaniei din 1448 se afla la apogeul puterii sale[86], să fi tolerat în scaunul domnesc al Ţării Româneşti vreme de trei ani (!) un potrivnic, cum îi era tânărul Vlad

după uciderea lui Vlad Dracul şi a lui Mircea; cea dintâi domnie a acestuia în Ţara Românească a fost fără doar şi poate scurtă, nedepăşind un răstimp mai mare de două luni, în toamna anului 1448, în perioada expediţiei sud-dunărene la Kosovopolje.

Chipul în care Vlad Ţepeş a fost nevoit să-şi încheie efemera domnie este greu de desluşit. Normal ar fi fost ca, după biruinţa turcilor asupra oştii creştine, din 17–19 octombrie 1448, stăpânirea lui în Ţara Românească să se consolideze. Şi aceasta mai ales dacă ne gândim că Iancu de Hunedoara, după bătălie, odată ajuns la Smederevo (Semendria), pe Dunăre, la 24 octombrie, a fost arestat şi reţinut de despotul Gheorghe Branković, abia la 20 decembrie el fiind eliberat, iar la 24 decembrie 1448 făcându-şi intrarea în Seghedin[87]. Totuşi, se pare că încă înainte de 7 decembrie 1448, în pofida faptului că Iancu nu avea cum acţiona, Vlad Ţepeş fusese înlăturat[88]. Un ecou al celor întâmplate poate fi întrezărit, credem, în scrierea lui Laonic Chalcocondil. Consemnând „pacea" dintre Vladislav II şi domnul Moldovei, desigur Petru II, precum şi alianţa matrimonială perfectată cu acest prilej – evenimente ce pot fi plasate în primăvara sau prima parte a verii anului 1448 –, istoricul bizantin relatează că „după aceea", domnul Moldovei „i-a stat într-ajutor <lui Vladislav II> în războiul ce l-a avut cu Dracul"[89]. Este probabil o referire la împrejurările ce au urmat înfrângerii de la Kosovopolje, când Vladislav II, întorcându-se în ţară cu rămăşiţele contingentului său a găsit tronul ocupat de tânărul Vlad, dar, ajutat de moldoveni – poate chiar de corpul de oaste din Moldova ce luptase la sudul Dunării –, a izbutit să recucerească scaunul domnesc al Ţării Româneşti.

Acţiunea respectivă este databilă în cursul lunii noiembrie 1448, având în vedere că la 31 octombrie Vlad Ţepeş se mai

afla la Târgovişte, iar la 7 decembrie, la Constantinopol se ştia că pretendentul impus de turci căzuse[90].

În rezumat deci, viitorul Vlad Țepeş, fiul lui Vlad Dracul, apare pentru prima oară citat în documente la 20 ianuarie 1437, iar primul act cunoscut de la el este scrisoarea din 31 octombrie 1448. În 1442–1443 şi 1446–1448 a fost ostatic la turci[91], iar în lunile septembrie-noiembrie 1448 a ocupat scaunul domnesc al Țării Româneşti cu sprijin turcesc, în momentul în care Vladislav II, fiul lui Dan II şi aliat al lui Iancu de Hunedoara, părăsise țara şi participa la bătălia de la Kosovopolje.

Sud-estul european în preajma căderii Constantinopolului

Cea dintâi domnie a lui Vlad Țepeş poate fi interpretată în primul rând ca un episod al luptei dintre Dăneşti şi Drăculeşti. Tânărul vlăstar domnesc nu a pregetat să profite de primul prilej ivit pentru a dobândi tronul părintesc şi a înlătura pe duşmanul familiei sale, Vladislav II, fiul lui Dan II. Insuccesul tentativei sale din toamna anului 1448 s-a datorat desigur, în parte, eficienței blocului politic constituit de Iancu de Hunedoara, în care intrau atât Vladislav II al Țării Româneşti, cât şi Petru II al Moldovei. Dar el nu poate fi deplin înțeles şi fără o atentă analiză a statutului internațional al Țării Româneşti la mijlocul veacului XV; numai astfel avem posibilitatea să găsim o explicație pentru atitudinea turcilor, care, după victoria categorică obținută la Kosovopolje, au acceptat totuşi reinstalarea în scaunul domnesc al Țării Româneşti a lui Vladislav II.

După primele două zile ale înfruntării de la Kosovopolje, ne spune bizantinul Chalcocondil, românii din oastea lui Iancu, „când au văzut pe turci luptându-se mult peste aşteptarea lor şi că *pe ei îi ameninţă cele mai rele primejdii şi că abia de vor scăpa de nenorocire, chiar dacă ar ajunge să rămână teferi,* că pentru *jurământ* nu e nici un mijloc să nu-şi primească pedeapsa de la împăratul pentru câte i le-au făcut, ducând război cu el şi pentru că s-au aliat în luptă cu peonii (= ungurii), s-au hotărât în această mare învălmăşeală să trimită un sol la împăratul Amurat, ca să se împace şi ca, predând armele, să reia legăturile cu împăratul şi să-i fie prieteni"[92] (s.n., Şt. A.). Referirea este limpede: Ţara Românească în acel moment era legată prin „jurământ" de Imperiul otoman sau, cu alte cuvinte, se afla în raporturi de vasalitate faţă de sultan. Încălcarea acestor raporturi, în perspectiva biruinţei păgânilor, putea avea consecinţe deosebit de grave pentru statul dintre Carpaţi şi Dunăre şi de aceea voievodul Vladislav II a încercat, încă pe câmpul de luptă, când rezultatul nefavorabil a devenit evident, să domolească mânia sultanului, invocând, prin solul său – potrivit aceluiaşi Chalcocondil –, presiunea regatului maghiar, care i-a „*poruncit*" să se răzvrătească împotriva stăpânirii turceşti, împingându-l „cu puterea la aceasta"[93].

Statutul Ţării Româneşti este însă cu deosebire pus în lumină de textul armistiţiului turco-ungar, încheiat pe trei ani, la Adrianopol, în 20 noiembrie 1451, între sultanul Mehmet II (1451–1481) şi Iancu de Hunedoara, în calitate de guvernator al Ungariei, împreună cu „domnii" (baronii şi prelaţii) acestui regat[94]. În el sunt cuprinse în mod separat, pe lângă Raguza (Dubrovnic) şi Serbia despotului Gheorghe Branković – principalul mijlocitor al armistiţiului –, Chilia „şi ce se ţine de dânsa", „cetăţile, începând de la Severin, cea

dintâi, lângă Dunăre", aflate fie sub stăpânire turcească, fie ungurească – se prevedea posibilitatea de a fi întărite, dar se interzicea ridicarea de noi cetăţi –, precum şi Ţara Românească: „încă şi Vladislav, voievodul românilor, să plătească şi să facă domniei mele ce e dator domniei mele[95], ori cu tribut ori cu altă slujbă, şi tot aşa ce e dator regatului Ungariei sau guvernatorului, ascultare, supunere şi îndatorire *(audiencia, obedenciu et obligacio)* sau şi alte slujbe". În continuare, actul precizează: „Şi dacă va satisface în acestea ambele părţi, să rămâie în pace; iar, dacă nu ar plăti ce datoreşte mie sau dumisale guvernatorului şi chiar domnilor Ungariei, fiecare parte să aibă voie a-l tulbura şi a-l sili la pace, şi cu aceasta să nu se socoată că pacea a fost călcată". Se recunoaşte totuşi, şi faptul merită a fi subliniat, dreptul ţării de a-şi alege domnul: „şi Vladislav acesta, care e acum domn peste români, el să fie domn până se va isprăvi acest armistiţiu, şi, dacă s-ar întâmpla ca, în timpul păcii, el, Vladislav, să moară, nici o parte să n-aibă puterea de a face domn în Ţara Românească decât pe cel pe care-l va fi iubit ţara. Şi acela care ar fi atunci domn peste români să rămâie în această stare până la sorocul mai sus arătat"[96].

Constatăm deci că Ţara Românească se găsea sub o dublă suzeranitate, otomano-ungară – definită de N. Iorga: „o ciudată atârnare şi de un suzeran şi de altul"[97] –, care reflecta, în realitate, incapacitatea fiecăreia dintre cele două puteri de a o domina, în acel moment, în exclusivitate[98]. Ţara Românească a început să plătească tribut turcilor şi să trimită ostatici din familia domnească la Poartă, ca preţ al răscumpărării păcii, încă din vremea lui Mircea cel Bătrân (1415 şi 1417)[99]. Din punct de vedere al dreptului musulman, ea, ca de altfel ceva mai târziu Moldova, a intrat la începutul veacului XV în categoria „teritoriilor legământului" *(dār al-'ahd),* o categorie

intermediară între „ţara, teritoriul războiului" *(dār al-ḥarb)* şi „ţara, teritoriul păcii" *(dār al-islām)*[100]. Principala obligaţie a unui stat supus acestui regim era de a plăti tribut *(harağ)* şi de a sprijini cu armele pe turci în război, în schimbul păcii cât şi – în cazul ţărilor române – al recunoaşterii voievodului şi autorităţilor autohtone[101]. Totodată însă, în raporturile politice dintre Ţara Românească şi Imperiul otoman trebuie distinse două etape, istoricii aplicând noţiunea de *dominaţie turcească* abia de la mijlocul veacului XVI, când – din pricina unei noi modificări radicale a echilibrului de forţe în centrul şi sud-estul european (prăbuşirea regatului Ungariei în 1526, după lupta de la Mohács, transformarea Transilvaniei în principat tributar turcilor în 1541 etc.) – capacitatea de manevră diplomatică şi de reacţie militară a Ţării Româneşti a fost sensibil redusă, ea intrând aproape complet sub controlul Porţii[102].

Deocamdată, acum, la mijlocul veacului XV, Ţara Românească, aflată – în afara unui tribut anual de 10 000 de galbeni[103] – într-o dependenţă mai mult nominală şi mereu contestată faţă de Imperiul otoman, asistă – odată cu întreaga Europă creştină – la un eveniment de maximă însemnătate universală, şi anume cucerirea Constantinopolului, la 29 mai 1453, de către sultanul Mehmet II, acţiune care a pus capăt milenarei existenţe a Imperiului bizantin[104]. Până la această dată, legăturile oficiale dintre Bizanţ şi Ţara Românească s-au limitat aproape numai la sfera bisericească. Gestul voievodului Nicolae Alexandru, care, în 1359, în perioada de început a organizării tânărului stat de la nord de Dunăre, a făcut apel şi a obţinut de la Patriarhia din Constantinopol înfiinţarea unui scaun mitropolitan pentru Ţara Românească, precum şi numirea unui titular, nu a fost însă deloc lipsit de semnificaţie politică. Aşa cum s-a arătat, Bizanţul reprezenta

unica sursă de legitimitate pentru Orientul ortodox și numai el a putut, prin intermediul autorității supreme care era Patriarhia ecumenică din Constantinopol, consacra – în fața celorlalte state ortodoxe și, în general, în conștiința politică a lumii medievale – noua formațiune politică românească, definitiv închegată la începutul veacului XIV[105]. Dincolo de orice raport de vasalitate – real sau nominal – Bizanțul s-a bucurat, chiar în vremea sa de declin, dinaintea prăbușirii, de un prestigiu uriaș, de ordin spiritual și politic, în ochii unui grup întreg de state, printre care și Țara Românească. Așa se explică de ce, de pildă, nu mai puțin de doi pretendenți la scaunul domnesc al Țării Românești în prima jumătate a secolului XV – Dan II și Vlad Dracul –, care apoi, cum se știe, s-au ilustrat în mod deosebit în lupta antiotomană, au trecut mai întâi pe la curtea imperială bizantină, de unde, se pare – este cazul lui Dan II – au primit și ajutor[106]. În afară de aceasta, până în 1453, mitropoliții din Țara Românească, dar și din Moldova (după 1401), au fost numiți direct de Bizanț. Faptul a înlesnit mult, desigur, influența imperiului dincolo de hotarele sale restrânse, într-o vreme în care, slăbit de loviturile turcilor, el privea cu interes mereu crescând politica antiotomană a Ungariei și reacțiile Țării Românești, ultima situată chiar în plină zonă a confruntării dintre Imperiul otoman în expansiune și lumea creștină[107].

Expansiunea turcilor otomani în Europa, realizată concomitent cu extinderea teritoriului lor în Asia, a început puțin după mijlocul veacului XIV, în 1354, odată cu ocuparea fortăreței Gallipoli. Ea a fost înlesnită de fragmentarea politică a statelor din Balcani, care după victoria sultanului Murad I (1362–1389), la Cirmen (Chermanon), pe valea Mariței, în 26 septembrie 1371, împotriva prinților sârbi Vukašin și Uglješa – sprijiniți de un contingent bulgăresc –

au acceptat rând pe rând suzeranitatea otomană. Încă din 1361 turcii cuceriseră Adrianopole şi apoi întreaga Tracie, stabilindu-şi aici baza pentru viitoarele operaţii.

În 17 iulie 1393 este desfiinţat şi anexat ţaratul bulgar de la Târnovo, iar în 1395 dispare şi ţaratul bulgar de la Vidin. Astfel, odată cu eliminarea Bulgariei, statul otoman a preluat direct supravegherea Dunării de Jos. Serbia, după o ultimă încercare de rezistenţă, la 15 iunie 1389, pe aceeaşi câmpie de la Kosovo, unde se va da şi bătălia din 1448, rămâne în vasalitatea turcilor, fiind prima oară ocupată şi declarată provincie otomană în 1439. Despotatul sârbesc a fost restabilit în 1444, ca urmare a păcii turco-ungare de la Seghedin, dar nu a mai supravieţuit decât până în 1459[108].

Bizanţul, care după 1371 devenise şi el un vasal otoman, se limita în preajma căderii sale la o îngustă fâşie de pământ, pe malul european al Bosforului, având în centru Constantinopolul şi întinzându-se pe coasta Mării Negre, până la Mesembria (astăzi Nesebăr), iar pe coasta Propontidei până la Heracleea, la care se adăuga şi principatul Moreei[109]. Practic, în această perioadă, singurul efort masiv de stăvilire a înaintării otomane în sud-estul Europei a fost făcut de Iancu de Hunedoara şi de Gheorghe Kastriotul-Skanderbeg, vestitul prinţ al Albaniei[110]. Relaţiile dintre cei doi conducători, atestate începând din 1446, urmau să se concretizeze chiar, în 1448, potrivit mărturiei lui Antonio Bonfini, cronicarul de curte al lui Matiaş Corvin, printr-un atac simultan asupra turcilor, Iancu trebuind să lovească frontal, prin Serbia şi Bulgaria, în timp ce Skanderbeg urma să atace pe la spate, din părţile „Illyricum"-ului (Albaniei)[111]. Deşi planul nu a fost pus decât parţial în aplicare, Skanderbeg nereuşind să intre la momentul oportun în luptă – la 17–19 octombrie 1448 el se

Fig. 4
Portretul atribuit lui Vlad Dracul din casa sa de la Sighişoara

găsea în marş spre Kosovopolje –, nu este mai puţin adevărat că angajamentul total al acestor doi conducători a întârziat cel puţin deznodământul Bizanţului cu câţiva ani.

Kosovopolje a reprezentat finalul ultimei mari campanii ofensive din seria celor începute în 1443 de „cruciatul de sânge român"[112] Iancu de Hunedoara pentru eliberarea Balcanilor şi, implicit, salvarea Bizanţului. Totuşi marele căpitan nu a renunţat la ideea ajutorării Constantinopolului, în toamna anului 1452, solii săi propunând împăratului Constantin XII Paleologul un proiect ce avea în vedere trimiterea de trupe prin Chilia – atunci în stăpânirea lui Iancu – şi Mesembria, port bizantin pe care-l solicita ca posesiune personală[113]. Aceasta în pofida faptului că Iancu era confruntat cu grave dificultăţi interne, cauzate de duşmănia unei puternice grupări de mari feudali, în frunte cu Ulrich de Cilli şi Ladislau Garai, care în decembrie 1452 l-au adus pe tron, sub tutela lor, pe tânărul rege Ladislau V Postumul[114].

Îndată după instalarea sa în Constantinopol, sultanul Mehmet II „Cuceritorul", preluând tradiţia imperială bizantină, a purces la reconstituirea teritorială a fostei împărăţii. Cea dintâi măsură a fost adresarea unui ultimatum tuturor formaţiunilor politice care altădată fuseseră integrate în hotarele Bizanţului sau fuseseră numai dependente de el. La capătul a câţiva ani, puterile pontice au sfârşit prin a se pleca, recunoscând noul stăpân şi plătind tributul ce le fusese cerut. Între acestea s-a numărat şi Moldova, care a primit ultimatumul Porţii înainte de 10 septembrie 1453[115] şi a început să plătească un tribut de 2 000 de ducaţi în vara anului 1456, intrând astfel şi ea într-o primă etapă a dependenţei faţă de turci, care câteva decenii mai târziu avea să ia forma suzeranităţii[116]. Închinarea Moldovei a fost urmată îndată, în 9 iunie 1456, de un important privilegiu acordat de sultanul

Mehmet II negustorilor din Cetatea Albă, în temeiul căruia aceştia erau liberi să facă comerţ cu principalele centre economice ale Imperiului otoman: Constantinopol, Adrianopol şi Brusa[117].

În paralel, la 1 octombrie 1455 şi 29 iunie 1456[118], voievodul Petru Aron al Moldovei reînnoia legăturile tradiţionale de vasalitate cu Polonia regelui Casimir IV Iagello, legături ce datau încă din 1387[119]. Astfel, prin această serie de acte, aşa cum s-a arătat[120], Moldova se înscria din nou în linia de forţă creată în Europa orientală încă înainte de căderea Constantinopolului, de compromisul polono-turc, care a permis celor două puteri ca, menţinând pacea dintre ele, să-şi orienteze efortul în direcţii diferite, unde interesele lor erau prioritare. De pildă, Polonia se afla, din 22 ianuarie 1454, în război cu Ordinul teutonic, încorporând la 6 martie 1454 teritorii aparţinând Prusiei, şi ca atare centrul politicii ei externe suferise o deplasare către Marea Baltică, în timp ce Imperiul otoman era preocupat să prevină o contraofensivă a Europei creştine, posibilă din direcţia nord-vestului Peninsulei Balcanice şi în Marea Egee.

Situaţia sus-menţionată, care s-a prelungit în tot cursul celei de-a doua domnii a lui Vlad Ţepeş (1456–1462), a făcut ca Ţara Românească, împreună cu Ungaria, să alcătuiască singura grupare de forţe activă în rivalitatea cu Imperiul otoman la Dunărea de Jos, spre ea îndreptându-şi toată atenţia – cum se va vedea –papalitatea şi Veneţia.

Capitolul II
Începutul celei de-a doua domnii

Reapariția lui Vlad Țepeş pe tronul Țării Româneşti, în prima jumătate a anului 1456, într-o domnie ce va dura până în 1462 şi îi va aduce celebritatea, s-a petrecut în contextul pregătirilor unei alte grele înfruntări turco-creştine a veacului XV: asediul Belgradului – apărat de Iancu de Hunedoara – de către sultanul Mehmet II (4 iulie–23 iulie 1456).

Despre evoluția lui Vlad Țepeş în intervalul 1448–1456 ştim prea puține lucruri. Putem presupune, cu suficient temei, că după tentativa nereuşită din toamna anului 1448 el s-a refugiat la turci, în acest sens ar pleda şi informațiile, destul de vagi totuşi, oferite de Critobul din Imbros[1] cu privire la soarta lui Vlad Țepeş şi Radu cel Frumos după uciderea tatălui lor în 1447: „... când acesta <Vlad> şi fratele său au fost alungați de Ioan Getul <Iancu de Hunedoara>, domnul peonilor <ungurilor> şi al dacilor <românilor din Transilvania>[2], care cu puteri a venit asupra lor şi a ucis pe tatăl lor şi a dat altuia domnia, părintele împăratului <sultanului, adică Murad II (1421–1451)> i-a primit pe aceştia fiind fugari, când s-au refugiat la el; şi fiind copii încă, i-a crescut în

palatele împărăteşti cu multă cinste şi generozitate; şi când a murit i-a lăsat în seama împăratului <sultanului Mehmet II (1451–1481)>, fiul său. Iar acesta i-a ținut şi i-a crescut cu multă grije şi cu cinste pe lângă sine, făcându-i părtaşi de venituri împărăteşti”[3]. Evident, fragmentul acesta cuprinde unele inexactități. Vlad şi Radu s-au aflat încă dinainte de pieirea tatălui şi fratelui lor mai mare – ca ostatici – la turci, altfel nici ei probabil nu ar fi scăpat cu viață[4]. În al doilea rând, textul citat pare să oglindească mai curând situația lui Radu cel Frumos, care a rămas într-adevăr tot timpul la curtea sultanului[5]. Pentru Vlad nu putem reține decât eventuala confirmare a unei reveniri temporare la turci, după izgonirea lui din Țara Românească în noiembrie 1448.

Cert este însă că nu peste multă vreme tânărul pretendent, văzând probabil că turcii nu se grăbesc să-l înlăture pe Vladislav II, ba chiar poartă tratative cu el, şi convingându-se, în acelaşi timp, după experiența încercată, că nu se va putea impune fără încuviințarea preaputernicului guvernator al Ungariei, a trecut în Moldova lui Bogdan II (12 octombrie 1449–16 octombrie 1451). Aici, după dispariția lui Petru II, cumnatul şi protejatul lui Iancu de Hunedoara, întâmplată prin martie 1449, Moldova a reintrat pentru câteva luni, prin persoana nevârstnicului Alexăndrel voievod, fiul lui Ilie voievod, în stricta obediență a Poloniei. Dar, odată cu Bogdan II, fiu natural al lui Alexandru cel Bun, biruitor contra lui Alexăndrel în lupta de la Tămăşani, lângă târgul Romanului, în 12 octombrie 1449, ea a fost integrată din nou sferei de influență a lui Iancu de Hunedoara. Bogdan II, tatăl lui Ştefan cel Mare, în două rânduri, la 11 februarie şi 5 iulie 1450, a prestat jurământ de vasalitate față de Iancu, iar în 6 septembrie acelaşi an, s-a bătut cu polonii în codrii de la Crasna[6].

Pe această cale ocolită a Moldovei a ajuns, în sfârşit, Vlad în Transilvania, poate chiar în urma asasinării lui Bogdan II la Răuseni, în 16 octombrie 1451, de către Petru Aron, şi el un fiu nelegitim al lui Alexandru cel Bun. În orice caz, la 6 februarie 1452 el se găsea în Transilvania, unde pândea prilejul de a-l răsturna pe Vladislav II, în ochii lui desigur un netrebnic „uzurpator". La această dată, Iancu de Hunedoara scria braşovenilor despre pacea pe trei ani încheiată cu turcii – în cadrul căreia Vladislav II era recunoscut domn al Ţării Româneşti de ambele puteri – şi arăta că, în virtutea acestui act, îi revine obligaţia „să nu permită a se ridica nimeni cu puterea contra numitului Vladislav şi să-l atace". De aceea, el făcea cunoscut autorităţilor din cetatea Braşovului că Vlad, fiul lui Vlad Dracul *(„Illustris princeps Wlad filius quondam Drakwl Waywode")*, „fără ştirea şi voinţa" lui se pregăteşte să-l înlăture pe Vladislav II. Ei trebuiau deci să-l prindă şi să-l îndepărteze din ţinutul lor în acea Moldovă, de unde venise[7]. Poate la acelaşi moment se va fi referit însuşi Ţepeş într-o scrisoare din 14 martie 1457, în care reproşa fruntaşilor Sibiului, de astă dată, că pe vremea când era pribeag şi umbla în mijlocul lor, printr-o dispoziţie a sfatului cetăţii, Ioan Gereb de Vingard şi Nicolae de Ocna Sibiului au vrut să-l aresteze la Geoagiul de Sus şi să-l piardă, din dragoste pentru Vladislav II[8]. Curând, la 30 martie 1452, Iancu îi anunţa pe braşoveni că Vlad Ţepeş plecase în Moldova[9], unde o altă răsturnare de situaţie, probabil din februarie 1452, îl făcuse din nou domn pe Alexăndrel, omul Poloniei[10].

Poate ca o mărturie a prezenţei lui Vlad în Moldova vom afla lângă el mai târziu în primii ani de domnie, un credincios dregător, *„Moldovean"* spătarul – amintit în sfatul domnesc la 16 aprilie 1457 şi 20 septembrie 1459 – al cărui nume, sau mai bine zis poreclă, îi indică limpede originea[11]. Cât despre

ipoteza trecerii lui mai întâi pe la curtea lui Bogdan II, ea pare a fi întărită de un fapt petrecut iarăşi peste câţiva ani, şi anume sprijinul armat pe care l-a dat în primăvara anului 1457 pretendentului Ştefan, fiul acestuia, pentru ocuparea scaunului domnesc al Moldovei. Alegerea Moldovei lui Bogdan II de către pribeagul Vlad drept prim loc de popas şi adăpost la nordul Dunării – după părăsirea ţinuturilor islamice – nu va fi fost desigur întâmplătoare: Bogdan II, la rândul lui, pare a fi găsit în vremea dinaintea domniei azil în Ţara Românească a lui Vlad Dracul, unde s-a şi căsătorit cu Maria (Oltea), mama lui Ştefan cel Mare[12].

Încheierea armistiţiului turco-ungar din 20 noiembrie 1451, care a consolidat mult poziţia internaţională a lui Vladislav II, a zădărnicit încă o dată, deci, concomitent, speranţele tânărului Vlad de a-şi recăpăta tronul. Nu ştim cât va fi rămas el în Moldova. Evenimentele ce s-au succedat însă în răstimpul 1452–1456 au dus, pe de o parte, la deteriorarea rapidă a relaţiilor turco-ungare, cât şi, pe de alta, la modificarea atitudinii lui Iancu faţă de Vladislav II, ceea ce, în final, i-a înlesnit lui Vlad atingerea ţelului.

Sultanul Mehmet II a profitat de răgazul obţinut pe frontul de la Dunăre pentru a da, în primăvara anului 1453, asaltul contra Constantinopolului[13]. Iancu de Hunedoara, îndată după începerea asediului, adică prin luna aprilie 1453, intenţiona se pare să denunţe convenţia de armistiţiu, invocând faptul că nu mai era guvernator al Ungariei şi deci el, personal, nu mai era ţinut să respecte obligaţiile contractate[14]. Totuşi, aşa cum s-a arătat, armistiţiul respectiv a rămas în vigoare până în preajma expirării, în 1454[15]. Iniţiativa ruperii lui a aparţinut lui Mehmet II, ale cărui oşti în vara anului 1454 au pătruns în Serbia, asediind Semendria şi intenţionând să atace şi Belgradul, poarta spre Ungaria[16]. În

acelaşi timp, o flotă turcă pătrundea în nordul Mării Negre, făcând o demonstraţie de forţă, menită să vădească autoritatea noului stăpân al Strâmtorilor[17]. Ca urmare, Caffa, principala colonie genoveză de pe litoralul nord-pontic s-a decis în 1455 să plătească sultanului un tribut anual de 3 000 de ducaţi, iar Moldova s-a văzut curând nevoită să-i imite exemplul, în primăvara anului 1456 acceptând tributul de 2 000 de ducaţi, ce-i fusese solicitat.

Replica Europei creştine la lichidarea Bizanţului se lăsa mereu aşteptată, în pofida propagandei papale şi a repetatelor convocări în acest scop a dietelor Imperiului romano-german, la Ratisbona (Regensburg), în aprilie-mai 1454, la Frankfurt, în septembrie 1454, şi la Wiener Neustadt – februarie 1455. În ultimă instanţă, împăratul Frederic III, folosind pretextul morţii papei Nicolae V (24 martie 1455), a amânat realizarea proiectatei cruciade antiotomane pentru încă un an, adică pentru primăvara anului 1456.

De fapt, greul rezistenţei va apăsa în continuare tot pe umerii lui Iancu de Hunedoara, care, după ce la 1 octombrie 1454 a surprins şi zdrobit la Kruševac ariergarda otomană de sub comanda lui Feriz bei, pustiind apoi împrejurimile Vidinului, în toamna anului următor a început să primească veşti despre marile pregătiri turceşti în vederea campaniei anului 1456. În luna martie 1456 se ştia deja că sultanul va porni asupra Semendriei şi Belgradului[18]. Datorită însă unei apărări eroice, sub conducerea lui Iancu, Belgradul n-a putut fi cucerit în iulie 1456, sultanul Mehmet II încheind cu un răsunător eşec această campanie, cea mai importantă după cucerirea Constantinopolului. Îndată după victorie, la 11 august, Iancu de Hunedoara s-a stins din viaţă, atins de molima ciumei, în tabăra de lângă Zemun.

Cât priveşte pe Vladislav II şi raporturile lui cu Iancu de Hunedoara, datele de care dispunem vădesc o treptată îndepărtare politică a celor doi, dusă uneori până la conflict deschis. Termenul *post quem* al începutului înrăutăţirii relaţiilor dintre ei pare a fi 24 septembrie 1452, când Vladislav II, voievodul Ţării Româneşti şi stăpânul Amlaşului şi Făgăraşului *(„et dominus terrarum de Omlas et Fogaras")*, scria braşovenilor că deşi nu de mult încheiaseră pace, totuşi încă îngăduiau printre ei pe duşmanii săi cu slugile lor. Îi roagă deci să procedeze *aşa precum saşii, adică să-i păstreze credinţă, confiscând bunurile duşmanilor, iar pe aceştia predându-i*. În acel moment, la Codlea, în Ţara Bârsei, se afla un anume Cernica din ţara Făgăraşului *(„Chernik Valachus et infidelis de terra Fagaras")*, care furase 1 000 de oi ale oştii Ţării Româneşti; braşovenii trebuiau să-l prindă şi să-l dea pe mâna voievodului, iar oile să le restituie[19]. Exact după un an, din Lipova, la 24 septembrie 1453, Iancu de Hunedoara scrie Sibiului că a făcut pace cu voievodul Ţării Româneşti *(„bonam et optimam cum vaivoda partium Transalpinarum fecimus pacem")* şi că *cetatea poate să trimită un sol la numitul voievod* spre a cere daune pentru pagubele suferite de ţinuturile saşilor[20].

Din acest răstimp, mai probabil din toamna anului 1452 – fireşte, după 24 septembrie –, pare a data protestul lui Vladislav II contra lui Iancu de Hunedoara, căruia, „nu-i ajunge gubernătoria ţării ungureşti, ci trimete să-mi răpească ocina mea adevărată şi ţărişoara mea, Făgăraşul şi Amlaşul, şi umblă cu gând rău"[21]. Într-adevăr, la 3 februarie 1453, regele Ungariei Ladislau V Postumul dăruia saşilor din cele Şapte Scaune castelele Tălmaciu, Cetatea Lotrului şi Turnu Roşu, cu posesiunile aferente[22], ceea ce însemna, de fapt, deposedarea domnului Ţării Româneşti de ducatul Amlaşului[23].

Totuşi, abia la 11 mai 1453 capitlul (for de conducere bisericesc în aria catolică) din Alba Iulia confirma că cele Şapte Scaune intraseră în stăpânirea domeniului Tălmaciu[24], lucru care explică de ce la 11 aprilie, deci cu o lună înainte, Vladislav II încă se mai afla în relaţii cu Iancu, pentru care aproviziona discret cu arme Chilia, la gurile Dunării[25]. Rezultă astfel că primul conflict dintre Vladislav II şi Iancu de Hunedoara, împreună cu saşii, pentru Amlaş, a avut loc în răstimpul 11 aprilie–24 septembrie 1453.

Motivele care l-au îndemnat pe Iancu de Hunedoara să purceadă la retragerea feudelor transilvănene ale domnului Ţării Româneşti nu au fost până astăzi îndeajuns desluşite[26]. O ipoteză recentă, deosebit de seducătoare, pune această intenţie în legătură cu noua politică economică inaugurată de Vladislav II, care ar fi înţeles să alinieze moneda Ţării Româneşti la sistemul asprului turcesc, îndată după ce şi-a văzut asigurată domnia prin pacea turco-ungară din 1451[27]. Dar, desigur, reforma monetară nu a fost decât *unul* din semnele apropierii lui Vladislav II de turci. Ştiri confuze, înregistrate în 1601 după izvodul unui anume Murgul – trimisul lui (Vladislav) Dan la turci –, de către cronicarul raguzan Giacomo da Pietro Luccari, par să ateste încheierea unei „păci" separate (poate încă în 1449) – care a precedat-o pe cea generală, din 1451 – între Ţara Românească şi Imperiul otoman[28]. Va fi fost şi acesta unul din acele *„tratate"* dintre români şi turci, menţionate către sfârşitul veacului XV de umanistul italian Filippo Buonaccorsi-Callimachus[29], care au contribuit – în ansamblu – la menţinerea statutului de autonomie al Ţării Româneşti şi Moldovei, în vreme ce toate formaţiunile politice din Balcani erau necruţător strivite şi desfiinţate de înaintarea otomană.

Fig. 5
Casa „Vlad Dracul" din Sighişoara

Iată însă şi un alt element de care trebuie neapărat ţinut seamă: în vara anului 1453 Vladislav II primea veşti amănunţite despre prăpădul întâmplat la Constantinopol, la curtea lui găsind adăpost temporar un episcop fugar, Samuil, care la 6 august 1453 scria Sibiului – prin intermediul cancelariei domnului Ţării Româneşti – o lungă epistolă[30], ce zugrăvea în cuvinte impresionante dezastrul împresurării şi căderii cetăţii împărăteşti. La un moment dat, autorul scrisorii avertiza: „Turcii vor să supună toată creştinătatea şi Dumnezeu îi lasă. Noi ştim că ei vor să pornească la cucerirea ţării despotului <Gheorghe Branković> al Serbiei şi Rasciei ... Ei spun de asemeni că *oraşul Sibiu, care se ridică în calea lor trebuie nimicit*"[31]. La fel, la 15 mai 1454, Oswald Wenczel, primarul Sibiului, mărturisea într-o scrisoare către primarul şi sfatul Vienei teama pentru oraşul său, căci turcilor, tineri şi bătrâni, le place să strige tare şi adesea „Cibin! Cibin! acesta este Hermanstat! Hermanstat", arătând totodată că prin cucerirea acestei cetăţi, care este ca o pavăză, va avea de suferit nu numai Ungaria, dar şi întreaga lume creştină. Este prin urmare evident că Ţara Românească a lui Vladislav II nu mai era considerată un obstacol în calea turcilor. Ba mai mult, acelaşi Oswald Wenczel înştiinţa că, potrivit uneia din iscoadele sale, care sosise de numai patru zile din Ţara Românească, oraşele şi târgurile acesteia sunt pline de turci care fac negoţ[32].

Sensul retragerii Amlaşului în 1453 ne apare a fi deci în primul rând explicabil prin dorinţa lui Iancu de Hunedoara de a consolida hotarul sudic al Transilvaniei în faţa pericolului de invazie turcesc. De altfel, în chiar diploma din 3 februarie 1453, prin care castelele Tălmaciu, Cetatea Lotrului şi Turnu Roşu erau cedate saşilor, se menţiona că ele urmau a fi întărite spre a

proteja Sibiul de turcii care pătrund din Țara Românească pe valea Oltului[33].

Nu cunoaştem termenii înțelegerii dintre Iancu de Hunedoara şi Vladislav II, amintite la 24 septembrie 1453, în privința Amlaşului. Un nou conflict cu Țara Românească va izbucni însă în toamna anului 1455. Este momentul în care Iancu de Hunedoara a încercat din nou să refacă sistemul politico-militar din ajunul expediţei din 1448. Şi, ca şi în 1447, prima lovitură o va îndrepta spre Țara Românească, unde Vladislav II urma să fie silit a se realinia Ungariei. La 14 septembrie 1455 Iancu se găsea la Hunedoara, amintind că peste trei zile va pleca în direcția Braşovului, iar de acolo către Moldova sau Țara Românească[34].

În 25 septembrie, îl vom afla la Roşia, în preajma Sibiului[35], iar la 8 noiembrie 1455, în Braşov, dăruind mănăstirii Sf. Petru şi Pavel a dominicanilor zece mărci de argint din censul oraşului[36]. La această din urmă dată Iancu de fapt se înapoiase din expediția în Țara Românească – care a avut deci loc în cursul lunii octombrie 1455 – fiindcă, la 15 noiembrie, tot din Braşov, el dădea asigurări de protecție negustorilor din Țara Românească în drumul lor spre Ungaria, iar celor din Braşov, în drumul lor spre Țara Românească[37].

Probabil că expediția a fost precedată de ocuparea Făgăraşului, celălalt *feud* transilvănean al voievodului Țării Româneşti. Nu putem decât bănui că Iancu îi va fi promis domnului restituirea lui după victoria asupra turcilor, ceea ce ar însemna că retragerea posesiunilor transilvănene, cel puțin în toamna anului a îmbrăcat un pronunțat caracter de presiune politică, ele fiind reținute ca garanții pentru fidelitatea lui Vladislav II[38]. Oricum, la 23 decembrie 1455, din Bistrița, Iancu de Hunedoara vorbea de „pacea şi înțelegerea" *(„pax et concordia")* pe care o semnase cu Vladislav, dar care fusese călcată de valahii

transalpini. Aceştia, împreună cu turcii, atacaseră cetatea *„Saam”* (Bran?), iar braşovenii – cărora li se adresa Iancu – trebuiau să judece ei înşişi dacă, în aceste condiţii, pacea le foloseşte la ceva sau nu, şi dacă era cazul să trimită soli la Vladislav II[39]. Expediţia din octombrie s-a vădit aşadar până la urmă a fi fost un eşec politic. Departe de a se lăsa intimidat, Vladislav II era, dimpotrivă, înclinat să rămână de partea turcilor, refuzând să repete experienţa din 1448. Şi aceasta tocmai în toiul pregătirilor pentru campania anului 1456, care se va concretiza prin asediul Belgradului.

La 6 aprilie 1456 îl vom vedea pe regele Ladislau V Postumul cerând din Buda saşilor să apere hotarele Transilvaniei şi posesiunile lui Iancu de Hunedoara de Vladislav II, care „invadase domeniile comitelui Ioan <Iancu de Hunedoara> şi mai multe sate ale saşilor, arzând câteva din acele sate şi pregătindu-se să atace din nou pe comite cu război, răzmeriţă, prădăciuni şi nedreptăţi”[40]. O zi mai târziu, tot din Buda, Iancu îi ruga pe braşoveni să îngăduie exportul de arme către cetatea Făgăraşului *(„fortalitum nostrum Fogaras”),* grav ameninţată de „necredincioşii valahi”[41]. Nu mai exista decât o singură soluţie: răsturnarea şi înlocuirea lui Vladislav II.

Şi faptul se va produce curând după 15 aprilie 1456, data ultimului hrisov ce s-a păstrat de la Vladislav II, redactat în „oraşul de scaun” Târgovişte[42]. Dar înainte de 3 iulie 1456, când Iancu de Hunedoara aflat la Cuvin, în drum spre Belgrad, soma pe saşii din cele Şapte Scaune să-i trimită cât mai curând în ajutor contingentul lor, întrucât a „însărcinat pe Vlad voievod să îngrijească totdeauna de apărarea” lor[43].

Trebuie spus, însă, că această datare a începutului domniei lui Vlad Ţepeş a stârnit destule discuţii, unii istorici înclinând pentru o alta, mai târzie, către sfârşitul verii aceluiaşi an 1456. Dar, două izvoare de curând puse în lumină îngăduie încheierea

definitivă a oricărei discuţii în această privinţă. Este vorba, mai întâi, de identificarea unei emisiuni monetare a lui Vlad vodă, un *ban* de argint anepigraf, care are pe revers o reprezentare deosebit de ciudată: o stea cu coadă în formă de *s*, prin urmare o cometă! Numismatul Octavian Iliescu a pus în legătură această imagine cu celebra cometă Halley, care s-a ivit pe cerul Europei începând cu 8 iunie 1456 şi a putut fi observată timp de o lună întreagă. Este vrednic de observat că, pentru spiritul singular al prinţului român, acest fenomen astral, care a terorizat pe atunci Europa[44], a fost dimpotrivă semnul „ceresc" care a însoţit biruinţa sa în lupta pentru tronul părintesc ...

S-ar putea obiecta, fireşte, că voievodul a recurs la acea tulburătoare imagine – după cât se pare, unică în numismatica europeană a epocii! – numai în amintirea anului de început al domniei sale. Din fericire, o remarcă făcută pe marginea unui izvor de cu totul alt gen, datorată lui Leon Şimanschi, este în măsură să înlăture orice îndoială. Se ştie că, la 12 ianuarie 1460, Ştefan cel Mare al Moldovei a emis un salv-conduct în favoarea vechiului său duşman, logofătul Mihu. La un moment dat, în acest act se poate citi următoarea frază: „Şi despre nici una din vorbele ce nu se cade a mai fi pomenite, care sunt de când ne-am întâlnit în Ţara Basarabilor sau oriunde, în orice zile sau ceasuri, de acele vorbe şi nici de orice fel de duşmănie nu ne vom aduce aminte niciodată, în vecii vecilor, cât vom trăi, nici noi înşine şi nici boierii noştri"[44 bis]. L. Şimanschi a sesizat cu drept cuvânt că „întâlnirea lui Ştefan cu logofătul Mihu la curtea domnească a Ţării Româneşti nu ar fi putut avea loc decât în 1456, când ultimul era în drum spre sultanul Mehmet II, cu actul de supunere a Moldovei (Vaslui, 5 iunie 1456). Pe de altă parte, prezenţa lui Ştefan acolo nu se poate explica decât dacă se admite că se găsea în

suita lui Vlad Ţepeş, cel care îl va sprijini ulterior în dobândirea scaunului Moldovei[45].

În ce chip s-a produs însă schimbarea la tron din răstimpul 15 aprilie–3 iulie 1456? Aşa cum vădeşte cronica lui Ioan de Thurocz, în martie Vlad Ţepeş se găsea în suita lui Iancu de Hunedoara[46]. *Cronica Ţării Româneşti,* a cărei primă parte – până la 1508 – a fost alcătuită probabil în a doua jumătate a secolului XVI[47], consemnează că Vladislav II „au făcut biserica domnească din Târgşor. Şi au perit de sabie, în mijlocul Târgşorului"[48]. Dacă biserica din Târgşor nu a fost zidită de Vladislav, ci de Vlad Ţepeş, în 1461[49], poate ca o „răscumpărare" pentru păcatul săvârşit acolo[50], nu rămâne mai puţin faptul că Vladislav II şi-a găsit sfârşitul „de sabie" în marginea Ploieştiului de astăzi. Tot atât de clare sunt şi povestirile germane contemporane, care afirmă că cel dintâi act al noului domn a fost porunca pentru omorârea predecesorului său „Laßlaw", „Lasla" sau „Laszla" voievod (Vladislav)[51].

Câtăva vreme după moartea lui Vlad Ţepeş, mai exact în 1479, Basarab cel Tânăr voievod (1477–1482), după ce acuza, într-o scrisoare destinată judeţului şi pârgarilor din Braşov, o grupare de boieri filoturci refugiaţi peste munţi – care erau nu numai vrăjmaşii săi şi ai Braşovului, dar şi ai „întregii creştinătăţi" –, aşeza în fruntea listei învinuirilor: „Căci mai întâi ei au adus pe Vlad voievod împotriva lui Vladislav voievod şi l-au tăiat; apoi au fugit de la Vlad voievod la turci şi-au adus pe împăratul <sultanul> în Ţara Românească şi-au călcat-o, precum ştiţi ..."[52]. Putem deduce, în consecinţă, că venirea tânărului pretendent Vlad a fost susţinută de o parte a marii boierimi, care, ulterior, s-a îndreptat către turci. Această bază internă a loviturii din 1456 pare a fi confirmată şi de o afirmaţie a lui Vlad însuşi, care la 14 martie 1457 scria mândru

din Târgovişte sibienilor că şi-a cucerit domnia fără ajutorul nimănui *(„regno nostro sine adiutorio alter<ius> obtento ...".)*[53].

În schimb însă, la 17 decembrie 1456, Ladislau de Hunedoara, comite de Bistriţa şi căpitan general al regatului Ungariei – fiul lui Iancu –, ruga Braşovul şi Ţara Bârsei, în numele regelui Ladislau, să-l ajute pe pretendentul Dan contra lui Vlad Ţepeş, care nu se ţinuse de multele făgăduieli pe care le făcuse regelui pe când încă nu era domn[54]. Într-un cuvânt, este limpede că Vlad a trecut în Ţara Românească din Transilvania[55], probabil însoţit de o mică trupă, între 15 aprilie–3 iulie 1456, cu acordul regelui Ladislau şi al lui Iancu de Hunedoara. Eliminarea lui Vladislav II şi înlocuirea lui prin fiul lui Vlad Dracul s-a încadrat în planul de întărire a flancului stâng al frontului creştin, în preajma atacului turcesc asupra Belgradului. Să ne reîntoarcem numai o clipă la spusele lui Iancu de Hunedoara din 3 iulie 1456, în chiar preziua confruntării cu Mehmet II: „am însărcinat pe Vlad voievod să îngrijească totdeauna de apărarea" sudului Transilvaniei! Vrednic de observat este totuşi faptul că, dacă în 1447–1448 Iancu de Hunedoara constituia din ţările române un bloc politico-militar în vederea ofensivei împotriva Imperiului otoman, recuperarea politică a Ţării Româneşti, către sfârşitul primăverii anului 1456, a avut numai un caracter defensiv ...[56].

Intervenţia în Moldova. Criza relaţiilor cu Sibiul şi Braşovul

Noul voievod îşi începe domnia declarându-şi răspicat vocaţia pentru autoritate: „Şi să vă gîndiţi că, atunci când un om ori domn e puternic şi tare, atunci poate face pacea cum vrea – spunea el, la 10 septembrie 1456 –; dar, când e fără

putere, unul mai tare va veni asupra lui şi va face cu el ce va voi”[57]. Este chintesenţa unui adevărat program politic, pe care tânărul de numai vreo 23–25 ani îl va sluji consecvent în tot restul domniei şi vieţii lui.

Deocamdată acum, la 6 septembrie 1456, în primul act cunoscut de la el – din această a doua domnie –, Vlad confirmă din Târgovişte înnoirea legământului de credinţă faţă de regele Ungariei (îşi „închină capul şi capetele tuturor alor săi în sânul şi sub ocrotirea regelui”). Totodată dă asigurări braşovenilor pentru libertatea comerţului în Ţara Românească, făgăduind cetăţii de peste munţi şi Ţării Bârsei că le va apăra din toate puterile de turci şi de oricare primejdie. Faptul că insista să aibă în schimb, „de teama turcilor” („prae timore Turcorum”), garanţii de azil în Transilvania, pare să ateste indirect că până la această dată nu fusese recunoscut de sultan[58]. Solul de peste Dunăre nu va întârzia însă: la 10 septembrie, Vlad îi anunţa pe braşoveni că „acum” el a venit şi că „sarcini mari, aproape cu neputinţă de purtat, vor să le puie turcii pe umerii noştri şi să ne îngreuie”[59]. Desigur, era vorba de condiţiile pe care sultanul le avea în vedere pentru ca noul domn să fie recunoscut de Poartă. Printre acestea se afla şi înlesnirea accesului, prin Ţara Românească, al oştilor turceşti în Transilvania: „ei caută să iasă şi să prade la voi prin ţara noastră”. Dar Vlad, „voind, cum am spus şi v-am jurat, să fiu frate credincios şi prieten al vostru”, l-a reţinut pe solul turcilor şi a cerut „fără zăbavă” Braşovului să-i fie trimişi „200 ori 100 ori 50 de oameni aleşi” (războinici), pentru ca, prin această demonstraţie – „le vom spune că vin şi mai mulţi” –, turcii să devină „mai moi”, adică să-şi reducă pretenţiile[60].

Fireşte, era doar o iluzie. Într-una din lunile următoare, octombrie sau noiembrie 1456, Vlad a trebuit să se închine sultanului. Deşi atacul de la Belgrad fusese respins, puterea

împărăţiei păgâne, cu care Ţara Românească se învecina pe tot hotarul sudic, nu fusese nicidecum scăzută, iar tânărul voievod era îndreptăţit să o cunoască prea bine din vremea petrecută la turci ca zălog. Pe de altă parte, situaţia politică din Ungaria şi Transilvania, după moartea lui Iancu de Hunedoara, luase o întorsătură neliniştitoare, ce nu mai îngăduia nici pe departe nădejdea unui sprijin activ şi eficient. În sfârşit, Vlad avea nevoie de un răgaz de linişte, în care să-şi consolideze autoritatea.

În privinţa închinării şi confirmării lui de către turci, izvoarele de care dispunem concordă şi sunt categorice. Unele dintre ele merg chiar până acolo încât susţin că Vlad ar fi căpătat domnia cu ajutorul turcilor. Iată, de pildă, ce scrie Critobul din Imbros: „împăratul <sultanul> cu multă oaste şi cheltuială l-a adus pe acesta <Vlad>, predându-i toată domnia asupra geţilor <muntenilor> şi legându-l prin tratate şi jurăminte că într-adevăr va păstra faţă de împărat <sultan> dragoste curată şi fără gânduri duşmane şi are să-i fie într-adevăr cu priinţă şi cu credinţă în legăturile încheiate”[61]. Sau Laonic Chalcocondil: „Lui Vlad ... împăratul <sultanul> i-a încredinţat domnia Daciei <Ţării Româneşti>; şi cu ajutorul împăratului Vlad, feciorul lui Dracula, a năvălit şi a luat domnia”[62]. În acelaşi sens se pronunţă şi cronicarii turci Tursun-bei şi Şemseddin Ahmed bin Suleiman Kemal-paşa-Zade (Ibn Kemal)[63]. Fără îndoială însă, aceste informaţii nu corespund realităţii. Sigur este numai faptul că a avut loc o închinare, probabil – cum am spus – încă din toamna anului 1456. Un ienicer de origine sârbă care a participat în 1462 la expediţia sultanului în Ţara Românească şi care apoi, între 1496 şi 1501, în Polonia, şi-a redactat amintirile, a consemnat că Vlad „a venit doi ani de-a rândul la curtea împăratului de a dus tributul, potrivit înţelegerii”[64]. Va fi fost şi aceasta –

prezența personală la Poartă, odată cu tributul anual – una din condițiile ce presupunem că i-au fost impuse prin solia de la începutul lunii septembrie 1456.

În orice caz, credem că numai reluarea legăturilor cu Imperiul otoman a putut declanşa reacția atât de vehementă a curții din Buda, care, cum aminteam şi mai înainte, la 17 decembrie 1456, se adresa – prin intermediul fiului mai mare al lui Iancu, Ladislau – cetățenilor Braşovului şi Țării Bârsei, cerându-le să-l sprijine pe pretendentul Dan, fiul lui Vladislav II[65], contra lui Vlad Țepeş, întrucât acesta nu se ținuse de promisiunile făcute regelui încă dinainte de a deveni domn[66].

La capătul anului 1456, „echilibrul" diplomatic sancționat şi prin pacea din 1451, era deci reconstituit: Vlad recunoscuse, separat, suzeranitatea celor două puteri rivale, Ungaria şi Imperiul otoman. Dar, în perspectivă, această situație, pe care în fond o moştenise, el va înțelege să o folosească în beneficiul Țării Româneşti, acționând treptat în spiritul şi direcția unei autonomii totale. Primii care au descifrat sensul politicii sale au fost înşişi cronicarii timpului. Iată, de pildă, mărturia lui Tursun-bei, care în 1462 era secretar de divan *(divan kiatibi)*: „...în felul acesta, încrezându-se în Înalta Poartă, el <adică Vlad> i-a biruit pe unguri, omorând pe mulți dintre ei"[67]. Şi iată ce ştia, pe de altă parte, Chalcocondil, alt contemporan al domniei lui Țepeş, despre cauza izbucnirii conflictului cu Imperiul otoman, în iarna 1461–1462: „Şi atuncea, iarna aceea, când împăratului <sultanului> i s-a dat de ştire că acesta <Vlad> umblă cu gânduri vrăjmaşe de răzvrătire şi că, îndreptându-se către peoni <unguri>, face cu ei învoieli şi alianță, a socotit că e un lucru grozav ..."[68].

Cel dintâi gest de independență al lui Vlad Țepeş, cu consecințe neaşteptate, de o însemnătate capitală pentru

Fig. 6
Iancu de Hunedoara după o gravură olandeză din secolul al XVII-lea

întreaga istorie a românilor, a fost intervenţia în Moldova, din primăvara anului 1457, care l-a adus pe tron pe Ştefan cel Mare (1457–1504). *Cronica moldo-germană,* preluând date din cronica oficială, de curte, din veacul XV, notează că acesta „a venit cu putere mică, cu muntenii, cu ţările de jos, ca la 6 mii de oameni", l-a bătut şi alungat pe Petru Aron lângă Dolheşti, şi şi-a început domnia în ziua de marţi 12 aprilie 1457, în săptămâna mare a Paştilor[69]. S-a bănuit încă mai de mult că instalarea pretendentului Ştefan în Moldova, în locul lui Petru Aron, omul turcilor şi al polonilor, a făcut şi ea parte din planul iniţial al lui Iancu de Hunedoara de recuperare a statelor româneşti extracarpatice. În preziua asediului Belgradului, el nu ar mai fi apucat însă să pună în aplicare decât prima etapă a acestui plan, prin concursul dat lui Vlad Ţepeş[70]. Chiar dacă lucrurile au stat aşa, chiar dacă ideea a aparţinut marelui cruciat, nu este însă mai puţin adevărat că împlinirea ei în faptă se datorează în întregime lui Vlad Ţepeş, care prin această acţiune a făcut o primă mişcare politică şi strategică menită să-l desprindă din poziţia de simplu vasal disputat al Ungariei şi Imperiului otoman.

La expediţia din Moldova el nu a participat[71]. În 16 aprilie 1457, în sâmbăta mare a Paştilor, Vlad se găsea în Târgovişte, unde întărea vechiului lăcaş sfânt al Coziei satul Troianeşti, pe ambele maluri ale Oltului. Din cuprinsul hrisovului respectiv aflăm pentru prima oară numele boierilor care alcătuiau sfatul domnesc: Manea Udrişte, Codrea vornic, Dragomir Ţacal, Voico Dobriţa, Stan al lui Negre, jupan Duca, Cazan al lui Sahac, Oprea logofăt, Moldovean spătar, Buda stolnic, Milea paharnic şi Iova comis[72]. Dintre aceştia, pe câţiva îi cunoaştem încă din domniile anterioare, ei fiind reprezentanţii unor puternice neamuri feudale. Manea Udrişte, de pildă, care figurează în fruntea listei boierilor din

preajma lui Ţepeş, era paharnic la 20 ianuarie 1432, iar apoi, sub Vlad Dracul şi Vladislav II, între 1439–1451, apare în documente ca mare vornic, continuând să rămână şi după acest ultim an printre membrii sfatului, însă fără titlu (până la 4 octombrie 1453)[73]. Un alt important personaj a fost jupanul Cazan al lui Sahac, şi el un fost boier al lui Vladislav II, în al cărui divan este atestat, fără titlu, în răstimpul 1 august 1451 – 15 aprilie 1456 şi care îşi va prelungi activitatea politică până în 1482[74]. Tot foşti boieri ai predecesorului lui Ţepeş sunt însă şi Stan al lui Negre şi Duca (din Greci)[75], ceea ce confirmă că, cel puţin la început, noul domn a fost primit şi susţinut de o bună parte a marii boierimi a Ţării Româneşti[76].

Reuşita loviturii din Moldova, înscăunarea lui Ştefan, l-a îndemnat pe Vlad să treacă rapid la acţiune într-o altă direcţie, aceea a Transilvaniei. Încă din 14 martie 1457, într-o epistolă pomenită şi mai înainte[77], el dădea de fapt un avertisment Sibiului, în legătură cu un pretendent – *„sacerdos Wolachorum"*, adică „popă" sau „călugăr" român (al românilor) identificat îndeobşte cu viitorul domn Vlad Călugărul (1482–1495), un frate vitreg al lui Ţepeş[78] –, care „se numea fiu de voievod *(„qui se nominat filium vaivodae") *şi se adăpostea în Amlaş *(„ad Omlas"),* fosta posesiune a domnilor Ţării Româneşti[79]. Din document reiese că Vlad Ţepeş încheiase şi cu Sibiul şi ţinutul său (cele Şapte Scaune) – la fel precum cu Braşovul şi Ţara Bârsei – o înţelegere, un tratat, încă de la începutul domniei sale. Saşii sibieni l-au încălcat, prin îngăduirea pretendentului amintit în Amlaş, lângă hotarul Ţării Româneşti. Ba mai mult, acesta din urmă, arogându-şi drepturi de voievod, concedase „pe veci" unor mari negustori din Sibiu, Petermann şi Petru Gereb de Roşia, cu siguranţă principalii săi susţinători, venitul însemnatelor vămi de la Rucăr şi Brăila.

Puternica cetate transilvăneană nu a ţinut seamă de avertismentul dat în 14 martie 1457. Urmarea ne-o dezvăluie povestirile germane despre Dracula voievod. Oastea domnului Ţării Româneşti a pătruns prin pasul Turnu Roşu în sudul Transilvaniei, înaintând pe cursul inferior al Hârtibaciului – unde se aflau moşiile şi reşedinţele lui Petru Gereb (Greavul) şi Petermann –, atacând şi incendiind satele Caşolţ, Hosman şi Satul Nou (Nou sau Noul Român)[80], Credem că această acţiune poate fi datată îndată după sărbătoarea Paştelui, pe la sfârşitul lunii aprilie, sau prin mai 1457.

Episodul de mai sus, care a inaugurat în mod deschis criza relaţiilor lui Vlad Ţepeş cu Sibiul şi Braşovul, lasă să se întrevadă existenţa unui alt aspect al politicii domnului Ţării Româneşti. Cum am văzut, cei doi influenţi cetăţeni ai Sibiului încercau să-şi asigure, prin intermediul pretendentului ce-l adăposteau în Amlaş, monopolul asupra veniturilor drumului comercial dintre Rucăr şi Dunăre. Suntem îndreptăţiţi astfel să bănuim că aceasta era o replică la unele măsuri ale lui Vlad Ţepeş care stânjeneau mult activitatea comercială a Sibiului. Şi se pare că, într-adevăr, în iarna 1456–1457, el a procedat la unele dispoziţii protecţioniste în privinţa comerţului desfăşurat pe teritoriul Ţării Româneşti. Numai aşa se explică de ce, la nici un an după încheierea convenţiilor separate, cu Braşovul şi Sibiul, domnul era silit să-şi trimită oştile în sudul Transilvaniei[81].

În ce au constat măsurile instituite de Vlad Ţepeş? Cheia înţelegerii acestei probleme pare s-o ofere un document pe care el l-a alcătuit în Braşov, în 7 octombrie 1476, în ajunul ocupării pentru a treia oară a tronului Ţării Româneşti[82]. Aşa cum s-a observat[83], de astă dată, având absolută nevoie de tot concursul Braşovului şi Ţării Bârsei în vederea luptei ce avea s-o dea în curând, Vlad a reînnoit „vechiul aşezământ", sau

altfel spus privilegiu, de care s-au bucurat brașovenii și bârsenii „încă din vremea marelui Mircea voievod și până în zilele părintelui domniei mele, ale marelui Vlad voievod, și apoi și în zilele domniei mele ..."[84]. Documentul menționat cuprinde această prevedere, de mare însemnătate, din moment ce figurează în chiar prima parte a textului: „de acum înainte *scala* ce a fost să nu mai fie nicăieri în țara domniei mele, ci să fie slobod și volnic fiece om să facă negoț și să cumpere și să vânză, fără *scală*" (s.n., Șt. A.). Trebuia deci ca în viitor negoțul să se desfășoare numai „după acel vechiu așezământ" al foștilor voievozi, fără „scală", care fără nici o îndoială îi dezavantaja pe brașoveni. Renunțarea expresă la dreptul de „scală", la care a fost obligat Țepeș, pare să ateste indirect că el fusese autorul acestei măsuri, în cursul celei de a doua domnii în Țara Românească.

Termenul acesta a fost tălmăcit prin punerea în legătură cu noțiunile de *„depositorium"*, *„ius stapulae"* și *„ius emporii"*, în circulație în Europa apuseană a vremii[85]. Este vorba de dreptul unui oraș de a obliga pe negutătorii în trecere să-și desfacă mărfurile un anume răstimp în orașul respectiv, comercianții autohtoni având prioritatea în cumpărarea lor (dreptul de preempțiune). Acest drept de depozit și de etapă *(Stapelrecht)*, de care au beneficiat înseși cetățile Brașov și Sibiu în relațiile comerciale cu Țara Românească și Moldova, a stat în mare măsură la temelia înfloririi lor economice în veacurile XIV-XVI[86].

După ce Țepeș a recurs la o asemenea măsură, acordând probabil târgurilor Câmpulung, Târgoviște și Târgșor, dreptul de „scală"[87], nu mai putea fi vorba de nici o preponderență comercială a Brașovului și Sibiului la sud de Carpați. Negutătorii munteni preluau sarcina plasării mărfurilor provenite din Transilvania în întreaga Țară Românească, precum și

aceea de mijlocitori în comerţul Transilvaniei cu Peninsula Balcanică. Practic, neguţătorilor saşi nu le mai rămânea decât posibilitatea unui comerţ *„en gros"*, în locurile dinainte fixate de domnie, fapt care era de natură să le scadă sensibil veniturile.

În acelaşi sens, funcţionarea unor „iarmaroace", în care neguţătorii saşi erau siliţi să-şi desfacă mărfurile, apare clar reflectată într-o variantă germană a aceloraşi povestiri despre Dracula voievod. Ni se înfăţişează astfel o anecdotă, potrivit căreia aceştia s-au plâns domnului că nu-şi pot vinde mărfurile, iar el ar fi luat hotărârea să le cumpere tot stocul. Însă neguţătorii nu s-au mulţumit cu respectiva afacere, ci s-au întors repede acasă încercând să aducă alte mărfuri înainte ca târgul să se închidă. Atunci Dracula i-ar fi acuzat că sunt răi şi tâlhari, că deşi se plâng că nu pot vinde nimic, îndată ce au vândut ceva, aduc alte mărfuri pe piaţă. Urmarea: „Şi i-a tras pe toţi în ţeapă!"[88]. Avem de-a face în mod evident cu un ecou al măsurilor comerciale restrictive luate de Ţepeş[89].

Problema schimburilor comerciale a constituit neîndoielnic fundalul în funcţie de care s-au desfăşurat relaţiile dintre domnul Ţării Româneşti şi Transilvania în răstimpul 1457–1460[90]. Se pare că, odată cu atacul în direcţia ţinutului Sibiu, la sfârşitul primăverii anului 1457 a avut loc şi o incursiune în Ţara Bârsei, cu arderea Bodului, înregistrată şi ea la începutul povestirilor germane, îndată după menţiunea incendierii Caşolţului, Satului Nou şi a Hosmanului[91]. Dar această stare de război concomitentă cu cele două cetăţi de peste munţi nu trebuie desigur privită izolat de contextul politic din Transilvania şi Ungaria, după moartea lui Iancu de Hunedoara.

Din toamna anului 1456, în fruntea grupării partizanilor familiei lui Iancu, cu baza în Transilvania, s-a aflat Mihail Szilágyi, cumnatul său. La polul opus, în jurul tânărului rege

Ladislau V Postumul, se găsea aceeaşi oligarhie nobiliară maghiară, condusă acum de palatinul Ladislau Garai şi Nicolae Ujlaki, voievodul Transilvaniei, cu care fusese confruntat ani în şir însuşi Iancu de Hunedoara. Execuţia lui Ladislau, fiul său, la 16 martie 1457, ai cărei autori morali au fost adversarii politici ai familiei, a dus la izbucnirea unui conflict deschis între Mihail Szilágyi şi sora sa Elisabeta, văduva lui Iancu, pe de o parte, şi gruparea feudalilor maghiari din jurul regelui, pe de alta.

Mai întâi, în vara anului 1457, Mihail Szilágyi înăbuşă o revoltă a oraşului Bistriţa, ce-i fusese donat, împreună cu districtul său, la 1 februarie 1452, lui Iancu de Hunedoara. Împotriva lui se ridică însă, în numele regelui, Oswald de Rozgony, comite al secuilor şi căpitan al trupelor regale transilvane, sprijinit atât de Braşov, cât şi, mai ales, de Sibiu. În acest conflict, Vlad Ţepeş s-a situat de partea grupării familiei de Hunedoara, Sibiul şi Braşovul, care adăposteau şi ajutau pe pretendenţii Vlad Călugărul şi Dan, plasându-se deci şi din perspectiva desfăşurărilor politice din Ungaria şi Transilvania în tabăra duşmană.

Anarhia feudală continuă şi în prima parte a toamnei anului 1457. La 9 octombrie, Mihail Szilágyi asedia Sibiul. Apoi, ridicând asediul, şi-a stabilit baza în oraşul Sighişoara. În 21 octombrie 1457, regele Ladislau, din Praga, cerea Braşovului să acorde tot sprijinul lui Oswald de Rozgony, comitele secuilor, în lupta sa contra rebelului Szilágyi[92]. Deabia la 23 noiembrie 1457 s-a reuşit încheierea unui armistiţiu, la Sighişoara, negociat cu Mihail Szilágyi de Albert, vicecancelar regal şi preposit al episcopiei de Eger. La tratative a fost invitat şi un delegat al Braşovului şi Ţării Bârsei, în persoana preotului Johannes Reudel, precum şi o solie a lui Vlad Ţepeş, compusă din boierii Stoica paharnicul, Stan al lui Negrea şi

Dan[93]. Astfel s-a ajuns şi la o convenţie paralelă între Braşov şi domnul Ţării Româneşti, în temeiul căreia cetatea îşi asuma obligaţia de a îndepărta pe pretendentul Dan şi de a respecta armistiţiul încheiat, până la noi dispoziţii din partea regelui[94]. Iar Vlad Ţepeş, la rândul său, era informat la 1 decembrie 1457, la Rucăr, de termenii convenţiei şi armistiţiului, el adresându-se în aceeaşi zi pârgarilor din Braşov şi tuturor bârsenilor cu cuvintele: „... de toate câte mi-a poruncit stăpânul şi fratele meu mai mare Mihai Siladi <Szilágyi> vreau să mă ţin; şi iau pe credinţa şi pe sufletul domniei mele să ţin pace bună cu voi"[95]. Confirma prin urmare înţelegerile de la Sighişoara şi dădea totodată asigurări cu privire la restabilirea libertăţii comerţului braşovenilor în Ţara Românească („... şi să fie slobode toate drumurile, şi să umble oamenii voştri la noi să cumpere şi să vândă slobozi, fără nici o grije şi pagubă ca şi cum ar umbla prin ţara voastră. Aşijderea şi oamenii noştri să meargă slobozi la voi, fără nici o pagubă..."). Atitudinea lui Ţepeş era şi ea, fireşte, condiţionată de durata respectării armistiţiului cu Szilágyi de către braşoveni.

Relaţiile Ţării Româneşti cu Braşovul au fost într-adevăr restabilite, judecând după scrisorile pe care Vlad vodă le-a trimis acestei cetăţi la 25 mai 1458, din Gherghiţa, şi la 13 iunie 1458, de „lângă Dâmboviţa"[96]. Cele cu Sibiul, în schimb, par să fi rămas în continuare încordate, la 3 şi 6 martie 1458 curtea din Buda insistând pe lângă fruntaşii sibieni să înceteze provocările şi să facă pace cu domnul Ţării Româneşti[97].

Între timp, situaţia politică din Ungaria a suferit noi modificări, după moartea regelui Ladislau V Postumul, la Praga, în 23 noiembrie 1457. A urmat un interregn, în cadrul căruia Mihail Szilágyi a pregătit înălţarea pe tronul Ungariei a nepotului său, Matiaş de Hunedoara, eveniment ce a avut loc la 24 ianuarie 1458.

Tutela politică excesiv exercitată de Mihail Szilágyi asupra tânărului fiu al lui Iancu, l-a determinat însă în final pe acesta, încă în cursul verii aceluiaşi an, să-l destituie din funcția de guvernator, pe care o primise, pe timp de cinci ani, odată cu ridicarea lui Matiaş la tron. Trecut acum în tabăra vechilor duşmani ai familiei de Hunedoara şi uneltind contra regelui, Mihail Szilágyi a fost arestat de nepotul său în pragul lunii octombrie1458. Răcirea treptată a relațiilor dintre Matiaş Corvin şi Vlad Țepeş în aceeaşi perioadă a fost explicată prin însăşi ivirea şi creşterea tensiunii dintre rege şi unchiul său. Paralel, pe măsura clarificării poziției lui Țepeş de partea lui Mihail Szilágyi, Braşovul şi Sibiul par a fi optat pentru apropierea de rege, care le-a confirmat vechile privilegii[98].

Matiaş Corvin, la 10 septembrie 1458, a făcut o încercare de a limpezi situația relațiilor sale cu voievodul muntean, prin solul Benedict de Boithor, dar această misiune a eşuat, Vlad Țepeş recurgând din nou la măsuri comerciale protecționiste şi la represalii crâncene contra Braşovului şi Sibiului[99]. Răspunsul lui Matiaş Corvin a fost instalarea din nou a pretendentului Dan în ținutul Braşovului, lucru recunoscut şi proclamat de altfel de însuşi Dan, într-un act din 5 aprilie 1459: „<Să se ştie> că m-a trimis craiul Matiaş şi am venit în Țara Bârsei ...”[100].

Acelaşi act al pretendentului Dan face bilanțul nedrept şi vădit părtinitor al isprăvilor lui Țepeş din iarna 1458–1459, după reizbucnirea conflictului cu Braşovul: „Şi pe toți negutătorii din Braşov, din Țara Bârsei, câți s-au fost dus cu pace în Țara Românească, pe acei oameni pe toți i-a prins şi le-a luat avutul; dar nu s-a putut sătura numai cu avutul acelor oameni, ci i-a prins pe acei oameni şi i-a tras în țeapă, pe 41 de inşi. Nu i-a fost destul cu acei oameni, ci s-a îndrăcit şi mai tare şi-a adunat 300 de băieți din Braşov şi din Țara Bârsei,

care se aflau la Târgovişte şi prin toate târgurile din Țara Românească; pe aceştia deci i-a adunat şi pe unii i-a pus în țeapă, iar pe alții pe foc. Şi pe oamenii săi ce erau din Braşov, el i-a chemat pe ascuns <la sine>"[101]. Toate faptele amintite vor fi reluate şi evocate în povestirile germane asupra lui Dracula, dar lipsesc în varianta slavă.

Atrage atenția, în actul din 5 aprilie 1459, principala acuzație politică pe care județul şi pârgarii din Braşov, împreună cu „oamenii bătrâni din Țara Bârsei", ar fi rostit-o în fața pretendentului Dan, în legătură cu Vlad Țepeş: „Dracula, vrăjmaşul nostru, ... n-a ținut credință stăpânului nostru craiului <şi> s-a dat turcilor"[102]. Pare a fi aici – mai curând – punctul de vedere al curții din Buda, care l-a trimis pe Dan la hotarul Țării Româneşti în speranța readucerii acesteia în situația de vasală fidelă a coroanei maghiare. Vlad Țepeş, prin acțiunile sale din iarna 1458–1459, practic s-a detaşat complet de sub suzeranitatea Ungariei, totodată – în 1459 – încetând şi plata tributului către sultan. Vom reveni ceva mai târziu asupra semnificației acestui moment din perspectiva situației internaționale[103].

Dan, fiul lui Vladislav II, s-a aținut în preajma hotarului Țării Româneşti vreme de un an de zile, până în primăvara lui 1460. În acest răstimp el invoca „slujba ce a făcut Dan <Vladislav II> voievod, părintele şi domnul nostru, creştinilor"[104], pentru cererile de bani făcute Braşovului, precum şi porunca „craiului" Matiaş Corvin, care „mi-a dat ... țara Ardealului şi Bârsa şi Săcuimea, ca să meargă cu mine, să-mi dobândesc țara", în legătură cu alte cereri, adresate tot Braşovului, de astă dată însă privind arme şi haine pentru oaste, „căci gloata mi-e goală ..."[105].

La 2 martie 1460 „Noi Dan voievod al Țării Româneşti şi domn al țării Amlaşului şi a Făgăraşului" dădea din nou de

Fig. 7
Sultanul Murad al II-lea

ştire tuturor că a fost trimis de „măria sa craiul Matei al ţării ungureşti şi din porunca lui, din părţile de sus în părţile Ardealului, şi în Braşov şi în Ţara Bârsei pentru slujba măriei sale". În cetatea Braşovului găsind „unele lucruri şi averi lăsate... de locuitorii necredincioşi ai părţilor noastre muntene", le-a cheltuit „împreună şi cu multe averi ce ni s-au dat timp de un an întreg de către orăşenii şi locuitorii cetăţii Braşovului". Sfătuindu-se cu boierii care-l înconjurau şi „socotind în inimile noastre nenumăratele batjocuri, pagubele ce nu se mai pot pune la loc, omorurile jalnice, schingiuirile, supărările cu care înţelepţii şi cinstiţii locuitori ai cetăţii Braşovului şi ai Ţării Bârsei şi tot târgul lor au fost supăraţi...", el a confirmat confiscarea de către braşoveni a tuturor bunurilor oamenilor din Ţara Românească găsite în cetate după reizbucnirea ostilităţilor[106].

Câteva săptămâni mai târziu, Dan a trecut în sfârşit la acţiune, pătrunzând în Ţara Românească şi încercând să-l răstoarne pe Ţepeş. La 22 aprilie 1460, la Pesta, se ştia că el fusese înfrânt şi îşi pierduse capul sub securea călăului lui „Drăculea". Iată cum era consemnată ştirea: „E adevărat şi aceea că voievodul căruia îi zic Drăculea a avut chiar în zilele acestea o luptă cu voievodul ce-i zic Dan. Şi adică astfel încât, dintre oamenii voievodului Dan, numai şapte au scăpat de cea mai ticăloasă moarte şi, Dan însuşi căzând în robie, Drăculea acela a pus să-i taie capul. De asemenea, pentru grozăvia lui, Drăculea acela a pus îndată să tragă în ţeapă pe oamenii lui Dan voievod care căzuseră în luptă. Pe urmă, pe câte femei le-a putut prinde, le-a tras şi pe ele în ţeapă, legându-le copiii la sân. Şi acestea pentru străşnicia lui ..."[107].

Povestirile germane despre Dracula adaugă amănuntul zguduitor că tânărul pretendent – după ce a fost prins de Ţepeş – a fost pus să-şi sape singur groapa, i s-a slujit de viu

prohodul şi numai după aceea călăul i-a retezat capul[108]. În acest mod dramatic s-a încheiat, în primăvara anului 1460, încă un episod al luptei dintre Dăneşti şi Drăculeşti.

Se pare că, la aflarea veştii înfrângerii lui Dan, braşovenii au trimis de îndată o mare solie la domnul Ţării Româneşti, care să preîntâmpine represaliile acestuia (povestirile germane ne spun chiar că era compusă din 55 oameni)[109]. Vlad vodă nu a renunţat însă la răzbunare, ci – reţinând solia – şi-a pregătit oastea. La 28 aprilie 1460 se ştia dincolo de munţi că el este gata de năvală în Transilvania[110]. Probabil că incursiunea de pedeapsă în Ţara Bârsei a avut loc în cursul lunii mai. Cu acest prilej au fost prădate şi arse nu numai satele întâlnite în cale, dar a fost atacată însăşi cetatea Braşovului, fiind incendiată suburbia Braşovului Vechi, cu biserica Sf. Bartolomeu. Tabăra lui Ţepeş s-a aflat în afara cetăţii, pe dealul Şprenghi (Gesprengberg), în preajma capelei Sf. Iacob, astăzi dispărută, unde cei prinşi au fost traşi în ţeapă[111]. Tot acum a fost atacată – de către un căpitan al lui Ţepeş – şi Codlea, însă fără succes, datorită puternicei rezistenţe întâmpinate. Nenorocosului căpitan care n-a putut împlini porunca domnească i s-a hărăzit aceeaşi soartă ca şi prinşilor bârseni şi braşoveni![112] Abia după această cumplită expediţie de pedepsire, înregistrată pe larg în povestirile germane – care nu uită să amintească până şi faptul că au fost arse bucatele de pe câmpii –, Vlad vodă a primit să restabilească pacea cu Braşovul. La 4 iunie 1460, din cetatea Dâmboviţei, el însărcina pe boierul său Voicu Dobriţa să meargă la Braşov, iar acolo, în prezenţa lui, pribegii ce se mai aflau în cetate să fie izgoniţi sau daţi pe mâna lui[113].

A doua mare acţiune militară din cursul anului 1460 a domnului Ţării Româneşti a fost îndreptată contra feudelor sale transilvănene, Amlaşul şi Făgăraşul. Această acţiune

urmărea desigur pedepsirea nesupunerii posesiunilor sale, care, în contextul crizei relaţiilor cu Sibiul şi Braşovul, îi ieşiseră complet de sub ascultare, adăpostind cutare pretendent[114] şi refuzând – foarte probabil – să mai achite datoriile faţă de vistieria domnească. La 26 iulie 1460 Vlad Ţepeş îi liniştea pe braşoveni, asigurându-i că el are de lucru numai cu făgărăşenii. Şi într-adevăr, la 24 august 1460, de Sf. Bartolomeu – aşa cum consemnează atât povestirile germane, cât şi *Cronica murală a Braşovului* – oştile domneşti luau din nou calea pasurilor spre Transilvania, prădând satele româneşti care alcătuiau ducatul Amlaşului, precum şi cele din Ţara Oltului (ducatul Făgăraşului)[115]. Printre satele complet nimicite s-au numărat Şercaia şi Mica, pentru care, la 3 decembrie 1462, regele Matiaş Corvin dădea lui Gheorghe Biro (Biräul) un privilegiu de colonizare[116]. Astfel, la capătul verii anului 1460 autoritatea lui Vlad Ţepeş se făcuse simţită asupra majorităţii forţelor care, într-un fel sau altul, i se opuseseră din Transilvania în lungul anilor anteriori. Cele două incursiuni, din mai şi august 1460, au „pacificat" în întregime vecinătăţile hotarului nordic al Ţării Româneşti.

Documente relativ recent publicate, datând din luna octombrie 1460[117], atestă că în toamna acelui an s-au purtat tratative pentru o pace generală între Vlad Ţepeş, pe de o parte, şi saşii din Braşov şi Sibiu, cu ţinuturile lor, precum şi cu secuii, pe de alta. Era vorba în fapt de asigurarea spatelui Ţării Româneşti, în preziua confruntării cu turcii, pentru care Vlad Ţepeş, prin neplata repetată a tributului, dăduse semnalul. Domnul condiţiona înţelegerea cu saşii şi secuii din Transilvania de două puncte, între care cel mai important era acela ca, în cazul unui atac otoman sau moldovenesc, să beneficieze de sprijinul a patru mii de oameni înarmaţi. Concomitent, el reînnoia făgăduiala că va rezista atât turcilor,

cât şi altor inamici care vor încerca să treacă prin Țara Românească spre Transilvania[118]. Revenea astfel, din proprie inițiativă, la misiunea ce i-o încredințase Iancu de Hunedoara înaintea campaniei din 1456!

Prevederea în legătură cu eventualitatea unui atac moldovenesc a fost interpretată în legătură cu noua orientare politică pe care a adoptat-o Ştefan cel Mare în aprilie 1459, prin încheierea păcii cu Polonia. În acest fel, Moldova se integra, deocamdată, liniei de forță constituite din acordul polono-otoman, aşa cum se întâmplase şi pe vremea lui Petru Aron. Era deci normal ca Vlad Țepeş să nu-l mai considere pe Ştefan drept aliat, în perspectiva războiului cu turcii, ba chiar să se teamă de un posibil atac din partea Moldovei[119].

Din toamna anului 1460 efortul lui Vlad Țepeş s-a concentrat exclusiv asupra pregătirii înfruntării cu turcii. Nu se mai constată nici un incident cu Transilvania. Țara Românească, alături de regatul Ungariei, se constituia iarăşi într-un avanpost al Europei creştine, *„pe linia primă a istoriei ...”*[120].

Vlad Ţepeş şi boierii

Semnificația relațiilor lui Vlad Țepeş cu Transilvania în răstimpul 1457–1460 ne apare strâns împletită şi cu un alt aspect deosebit de important al politicii domneşti: întărirea autorității interne în raporturile cu marea boierime, celălalt factor de conducere al statului feudal.

Este o realitate incontestabilă faptul că Transilvania a fost, în aceşti ani, „rampa de lansare” a tuturor pretendenților care râvneau scaunul domnesc al Țării Româneşti. În jurul acestora se adunau toți boierii pribegi, nemulțumiți de măsurile lui Vlad – luate neîndoielnic fără consimțământul lor –, şi care,

prin însăşi prezenţa lor, recunoşteau şi legitimau drepturile la tron ale vlăstarelor domneşti ce rătăceau dincolo de munţi.

Sudul Transilvaniei a găzduit, în primii ani de domnie ai lui Ţepeş, nu mai puţin de trei pretendenţi. Despre doi dintre ei am vorbit şi înainte: acel „călugăr român, ce-şi zice fiu de voievod", poate viitorul Vlad Călugărul, semnalat în Amlaş la 14 martie 1457 şi – cel mai redutabil dintre toţi – Dan, fiul lui Vladislav II, atestat în Braşov în 1456–1457 şi 1459–1460. Cel de-al treilea a fost Basarab, tot un membru al ramurii Dăneştilor, probabil fiu al lui Dan II, care ca domn a devenit cunoscut sub numele de Basarab cel Bătrân sau Laiotă (1473–1477, cu întreruperi). La 21 ianuarie 1460 el se afla lângă Sighişoara, de unde scria şi promitea să-i apere pe braşovenii „prădaţi şi chinuiţi" de oamenii voievodului Ţării Româneşti, trimiţându-le până la 500–600 de ostaşi[121].

Din pricina primejdiei necontenite pe care o reprezentau aceşti pretendenţi, gestul lui Vlad Ţepeş, care la un moment dat a ajuns să stârpească până şi rudele sale apropiate ce se aflau în ţară, sub mâna lui – cum au fost, de pildă, înaintaşii lui Nicolaus Olahus, menţionaţi la începutul primului capitol – nu mai poate apărea nimănui pus exclusiv sub semnul unei cruzimi gratuite. Era singurul chip în care, retezând vârfurile unor potenţiale contestări ale tronului, avea posibilitatea – în fond – să prevină din capul locului gruparea opoziţiei din rândul marii boierimi în puternice nuclee.

Să nu uităm că el cunoştea prea bine consecinţele nefaste ale sistemului de alegere a domnilor, de pe urma căruia întreaga sa familie avusese nu puţin de suferit în deceniile anterioare. De aceea, cea dintâi grijă a lui – aşa cum reiese clar din actul cu data 10 septembrie 1456, citat mai sus – a fost să devină un domn „puternic şi tare" sau, cu alte cuvinte, să întărească stabilitatea tronului, a autorităţii instituţiei

domniei în raport cu forța politică a marii boierimi, care căpătase o tot mai sporită autonomie după dispariția lui Mircea cel Bătrân. Era pasul de început obligatoriu spre a putea apoi trece la acțiuni politice și militare de anvergură, vizând țeluri mai înalte.

Nici expediția de pedeapsă din Amlaș și Făgăraș, din august 1460 nu-și vădește întregul rost politic, decât dacă încercăm să trecem în revistă câteva din numele personajelor din preajma pretendenților amintiți. Astfel, solul lui Basarab Laiotă la Brașov era, în 21 ianuarie 1460, un *„Zlaw de Fagaras"* (Slav din Făgăraș)[122]. La fel, în lista boierilor din preajma lui Dan, la Brașov în 2 martie 1460, pe lângă numele unor pribegi din Țara Românească, figurează mai mulți reprezentanți ai nobilimii românești din posesiunile transilvănene ale domniei muntenești. Iată, de altfel, cuprinsul complet al listei, în lectura și restituirea lui Nicolae Iorga: Bogdan Dobăca vornicul, Albu vistierul, Radu logofătul, Berivoiu, Constantin Coman, Șerban stratornicul, „Kure", Dragomir „Brostus", Ioan spătarul, alt Dragomir – paharnicul, Bârlăbaș („Barabas") – acesta cu titlul *„magister agazonum"*, ceea ce înseamnă comisul –, Micu clucerul, Radu Șoplea, Apostol postelnicul, Bejan Roșul, „Pugul" (Pahulea?), Bran, Stan Aldeș și Ioan Fotea[123]. Însuși boierul din fruntea listei, vornicul Bogdan Dobăca (Dobâca, Dăbâca), este făgărășean, membru al familiei care stăpânea Șercaia încă din 1372 și se înrudea cu dinastia Țării Românești[124].

Cât privește, în mod concret, atitudinea boierimii din Țara Românească, constatăm că, nu mult după apucarea tronului de către Vlad, un număr de foști credincioși ai lui Vladislav II, care nu s-au împăcat cu schimbarea produsă, au ales calea refugiului în Transilvania, împreună cu familiile și averile lor. Cel mai însemnat dintre ei a fost marele logofăt Mihail,

prezent în documentele emise de Vladislav II în perioada 1450–1456, în legătură cu care, la 28 martie 1458, din Lipova, guvernatorul Mihail Szilágyi ordona „saşilor, secuilor, nobililor şi oamenilor celorlalte stări şi condiţii din oraşele Sibiu şi Braşov, precum şi celor aşezaţi în alte părţi ale Transilvaniei" să-l primească în mijlocul lor[125]. Din răstimpul 28 martie–12 septembrie 1458, deci dintr-o vreme în care relaţiile lui Vlad Ţepeş cu Braşovul erau bune, datează o scrisoare a voievodului în care el arăta că: „se află acolo printre voi Mihail logofătul şi Pardoi, vrăjmaşii mei. Eu pe toţi i-am iertat, dar pe aceştia nu-i iert; şi cum eu nu vreau să-i iert, tot aşa şi voi să-i depărtaţi de la voi, dacă-mi sunteţi prieteni domniei mele. Şi să nu petreacă în ţinutul vostru"[126]. La 12 septembrie 1458 Mihail logofătul era mort, Matiaş Corvin cerând la acea dată consiliului comunal al Braşovului să-i fie predată averea (numai în bani rămăsese de pe urma boierului muntean suma de 10 000 florini aur)[127].

Părerea tânărului voievod asupra marii boierimi a Ţării Româneşti se desprinde limpede din două izvoare narative contemporane care, deşi redactate la mare distanţă unul de celălalt, consună perfect. Astfel, una din variantele versiunii germane ale povestirilor despre Dracula voievod relatează următoarea anecdotă: „El <Vlad Ţepeş> a invitat pe toţi jupanii şi boierii din ţara sa la un ospăţ. După ce masa s-a isprăvit, el a început a întreba pe cel mai în vârstă de câţi voievozi îşi aduce el aminte că ar fi fost domni în ţară. Şi astfel el a întrebat pe fiecare la rând. Şi ei au răspuns fiecare cât au ştiut ei să-şi aducă aminte. Unul a spus 50, altul 30; şi astfel n-a fost nici unul dintre ei <care> să fi spus de 7. După aceea, el <Vlad Ţepeş> a pus să fie cu toţii traşi în ţeapă. Şi au fost cinci sute"[128]. Se pare deci că răspunsul corect la întrebarea pusă de Vlad Ţepeş era: *şapte domni.* Or, această cifră

corespunde întocmai cu ascendenţa lui directă: Vlad Ţepeş – Vlad Dracul – Mircea cel Bătrân – Radu I – Vladislav I (frate cu precedentul) – Nicolae Alexandru – Basarab I. Această linie a dinastiei Ţării Româneşti era fireşte considerată de Vlad ca fiind unica legitimă, boierii făcându-se aşadar vinovaţi în ochii lui de a fi recunoscut şi pe ceilalţi domni. Şi – desigur –, printre ei, în primul rând descendenţii lui Dan I – „Dăneştii"[129].

Celălalt izvor, textul despre Vlad Ţepeş din lucrarea de istorie redactată de bizantinul Laonic Chalcocondil, adaugă şi el o foarte explicită interpretare a sensului ostilităţii domnului faţă de marea boierime: după aceea <Vlad Ţepeş> chemând câte unul din boierii săi, *despre care putea crede că ar fi în stare să ia parte la trădarea pentru schimbarea domnilor,* îi sluţea şi trăgea în ţeapă cu toată casa, pe el, pe copii, femeie şi slujitori"[130] (s.n., Şt. A.).

Replica marii boierimi la atitudinea autoritară şi neîncrezătoare faţă de ea a voievodului nu s-a lăsat îndelung aşteptată. Fuga peste munţi, în Transilvania, şi sprijinirea pretendenţilor de acolo, cu concursul Braşovului şi Sibiului, nu a reprezentat decât o formă a opoziţiei. Un hrisov din 1 aprilie 1551, cu privire la unele stăpâniri ale mănăstirii Govora, consemnează: „Iar când a fost în zilele lui Vlad voievod Ţepeş, a fost un boier ce se chema Albul cel Mare. Astfel, a luat mai sus-numitele sate <Glodul şi Hinţa> cu sila şi încă a pustiit şi sfânta mănăstire <Govora> ... Şi după aceea, atunci, în zilele lui Vlad voievod Ţepeş, *acest boier, Albul cel Mare s-a ridicat domn peste capul lui Vlad voievod Ţepeş,* iar Vlad voievod a ieşit cu oaste împotriva lui şi l-a prins şi l-a tăiat pe el şi pe tot neamul lui. Astfel, a văzut Vlad voievod sfânta mănăstire pustie, de aceea a miluit cu acele sate, Glodul şi Hinţa, pe nişte slugi ale sale"[131] (s.n., Şt. A.).

Ne întrebăm dacă nu cumva acest pasaj poate fi pus în legătură cu o altă menţiune, inserată în versiunea germană a anecdotelor despre Dracula voievod: „De asemenea el <Vlad Ţepeş> a poruncit să fie nimicit un neam mare, de la cel mai mărunt până la cel mai însemnat, copii, prieteni, fraţi, surori; şi a pus să fie traşi cu toţii în ţeapă”[132].

Pustiirea Govorei, fundaţie a lui Vlad Dracul, părintele lui Vlad Ţepeş, în timpul răscoalei boierului Albu „cel Mare”, pare a fi fost un act de răzbunare pentru deposedarea familiei de satul Glodul şi Hinţa, dăruite apoi mănăstirii de către Vlad Dracul. Aceste stăpâniri fuseseră probabil confiscate de la Albul Toxabă, tatăl lui Albu „cel Mare”, prim sfetnic domnesc şi adevăratul conducător politic al ţării în vremea lui Alexandru Aldea (1431–1436), predecesorul şi duşmanul lui Vlad Dracul[133]. Răscoala a avut loc după 1457, deoarece în acest an mănăstirea Govora mai fiinţa[134], însă înainte de 2 martie 1460, când Albu vistierul, identificat cu fratele mai mic al rebelului[135], se găsea refugiat la Braşov, în preajma pretendentului Dan. Faptul că boierul Albu cel Mare „s-a ridicat domn”, cum ne spune documentul din 1 aprilie 1551, presupune o înrudire a înaintaşilor săi cu casa domnească a Ţării Româneşti, numai aşa având temei juridic pretenţia sa.

Bănuim că momentul acestei răscoale poate fi legat de reizbucnirea crizei cu Braşovul, în iarna 1458–1459, şi reapariţia lui Dan la hotar. Atunci pare să fi luat Vlad Ţepeş hotărârea să lichideze pe candidaţii potenţiali la tron ce se găseau în ţară, printre care s-a numărat şi Stanciul, unchiul lui Nicolaus Olahus, „prins în cursă” de „Dracula” şi ucis cu securea. Unii dintre cei vizaţi, cum a fost Ştefan (Stoian), tatăl lui Olahus, au scăpat cu fuga, alţii – este cazul lui Albu „cel Mare” – au apucat armele. Nu este deloc exclus ca în acelaşi moment să fi poruncit Vlad şi masacrul de boieri al cărui ecou

Fig. 8
Vlad Țepeș după tabloul de la castelul Ambras

ni l-au păstrat povestirile germane (în anecdota cu ospăţul şi întrebarea pusă de Ţepeş asupra numărului domnilor pe care i-a avut Ţara Românească). Către această concluzie îndrumă o scrisoare din 23 aprilie 1459, din care reiese că „răposatul Koldra", boier din Ţara Românească, tăiat de Vlad Ţepeş, avea în Braşov lucruri în valoare de 3 000 florini aur[136]. „Răposatul Koldra" este desigur vornicul Codrea, prezent în sfatul domnesc al lui Ţepeş la 16 aprilie 1457, când ocupa locul al doilea în ierarhia personajelor din preajma voievodului[137]. El nu mai figurează însă în divanul din 5 martie 1458, ceea ce atestă că, probabil, la această dată era deja căzut în dizgraţie[138].

Cât de înverşunat a fost Vlad Ţepeş contra tuturor celor care în lungul timpului nu păstraseră credinţă Drăculeştilor, raliindu-se Dăneştilor, ne-o vădeşte şi *Cronica Ţării Româneşti,* care a înregistrat următorul episod: „Vlad vodă Ţepeş ... Mai făcut-au un lucru cu orăşanii den Târgovişte, pentru o vină mare ce au fost făcut unui frate al Vladului vodă. Când au fost în ziua Paştilor, fiind toţi orăşenii la ospeţe, iar cei tineri la hore, aşa fără veste, pre toţi i-au cuprins. Deci câţi au fost oameni mari, bătrâni, pre toţi i-au înţepat de au ocolit cu ei tot târgul, iar câţi au fost tineri cu nevestele lor şi cu fete mari, aşa cum au fost împodobiţi în ziua Paştilor, pre toţi i-au dus la Poenari de au tot lucrat la cetate, până s-au spart toate hainele dupre ei şi au rămas toţi dezvăscuţi în pieile goale..."[139]. Credem că episodul acesta poate fi datat în ziua de duminică 17 aprilie 1457, deoarece ştim sigur că o zi mai înainte, adică în 16 aprilie, sâmbăta mare a Paştilor, Vlad se afla într-adevăr la Târgovişte[140], iar, pe de altă parte, fără îndoială că el nu va fi aşteptat prea mult – după ocuparea scaunului domnesc –, pentru a pedepsi pe vinovaţii de prinderea şi uciderea fratelui său mai mare, Mircea, în 1447.

La capătul a trei ani de domnie deci, în primăvara anului 1459, voievodul nimicise toate focarele de posibilă opoziție sau trădare din interiorul țării, lovind greu în acele rânduri ale marii boierimi pe care le bănuia ostile. Ultimii adepți ai Dăneştilor, care se vor mai fi aflat în țară şi au scăpat de masacrul poruncit de Țepeş, au trecut munții în Transilvania, împreună cu toți cei care, dintr-un motiv sau altul, aveau a-şi teme capul[141]. „Grâul a fost ales de neghină" şi, în aceste condiții, cu autoritatea puternic consolidată înăuntru, domnul a putut în sfârşit păşi mai departe, luând decizia să nu mai trimită tributul sultanului şi anulând astfel contractul vasalic ce-l lega de Imperiul otoman[142]. Conexiunea politicii sale interne cu această inițiativă capitală pe plan extern a fost de altfel cât se poate de bine înțeleasă de contemporani: „Căci ca să-şi întărească domnia, să fi ucis în puțin timp la douăzeci de mii de bărbați, femei şi copiii ...[143], încât peste puțin timp s-a ajuns la o schimbare radicală şi omul acesta a prefăcut cu totul organizația Daciei <Țării Româneşti> ... *Când aşadar a crezut că-şi are domnia Daciei pe deplin consolidată, se purta cu gândul să se lepede de împăratul* <sultanul>"[144] (s.n., Şt. A.). Anul 1459 a fost, într-adevăr, aşa cum pe drept cu vânt s-a remarcat, „placa turnantă" a domniei lui Vlad Țepeş[145]. Chiar dacă nu încape îndoială că numărul celor ucişi reprezintă o vădită exagerare, această trăsătură fundamentală a gândirii politice a tânărului voievod, care nu s-a hazardat în a înfrunta puterea otomană înainte de a întări autoritatea internă a domniei, este sigură şi nu poate fi contestată. Reflectând asupra ei, putem constata cu uşurință cât de inconsistente se vădesc unele interpretări mai vechi sau mai noi, care au subsumat personalitatea voievodului ideii de cruzime fără noimă. Ambiția lui Țepeş urmărea consolidarea puterii

centrale a statului, el nu vroia să fie un simplu om de paie, la cheremul unuia sau altuia din clanurile boiereşti.

Ar fi nedrept să nu vorbim, în acest context, de sfetnicii credincioşi ai voievodului, de cei ce au rămas lângă el şi au optat pentru linia politică adoptată în 1459. Un hrisov din 20 septembrie 1459, care cuprinde prima menţiune certă a „cetăţii Bucureşti" – adevărat act de naştere al Capitalei de astăzi[146] –, păstrează penultima listă cunoscută a componenţilor sfatului domnesc al lui Ţepeş: „Jupan Dragomir Ţacal, jupan Voico Dobriţa, jupan Stan vornic, jupan Stepan Turcul, jupan Oprea, jupan ... şi Bratul de la Milcov şi Moldovean spătar şi Iova vistier şi ... spătar şi Tocsaba stolnic, Stoica paharnic, Gherghina comis ..."[147]. Cei mai de nădejde colaboratori ai domnului în prima parte a domniei par a fi fost Dragomir Ţacal, Voicu Dobriţa, vornicul Stan al lui Negre, jupanul Oprea (mai întâi logofăt, apoi fără titlu), spătarul Moldovean, de care ne-am ocupat ceva mai înainte, şi Iova comis (ulterior, vistier), ale căror nume le întâlnim în sfatul domnesc nu numai la 20 septembrie 1459, dar şi mai devreme, la 16 aprilie 1457 sau 5 martie 1458[148]. După 20 septembrie 1459 s-au mai operat câteva schimbări în divan, probabil şi datorită luptelor duse în sudul Transilvaniei în 1460[149], aşa încât cea din urmă listă a sfatului domnesc păstrată, datând din 10 februarie 1461, are această configuraţie: jupan Voico Dobriţa, jupan Galeş vornic, jupan Stepan Turcul, jupan Cazan logofăt[150], Buriu spătar, Iova vistier, Oprişa paharnic, Linart stolnic, Gherghina comis şi Radul stratornic[151].

În afara unei grupări fidele din sânul marii boierimi, domnul a căutat să strângă în jurul său o sumă de „viteji", categorie socială ridicată de el în rândul boierimii pentru merite militare. Laonic Chalcocondil atrage cel dintâi atenţia asupra faptului că Vlad Ţepeş „înconjurându-se cu un număr

de ostaşi şi trabanţi aleşi şi devotaţi, acestora le dăruia banii şi averea şi cealaltă bunăstare şi situaţie a celor ucişi". Şi tot el afirmă că: „Dar cum a ajuns la domnie <Vlad>, mai întâi şi-a făcut o gardă personală nedespărţită de el"[152]. Ieşind în întâmpinarea acestor informaţii, versiunea slavă a *Povestirii despre Dracula voievod* consemnează, în contextul unei anecdote asupra războiului cu turcii, următoarele: „...Şi pe cei care au venit cu dânsul din lupta aceea, a început să-i cerceteze el însuşi. Celui care era rănit din faţă îi dădea cinste mare şi-l făcea «*viteaz*» al său"[153].

Pătura „vitejilor" nu a apărut în Ţara Românească odată cu Vlad Ţepeş. Încă din 1369 este menţionat un anume „jupan Neagu Viteazul", care, din porunca voievodului Vladislav I, a mers la Muntele Athos, împreună cu egumenul Hariton al mănăstirii Cutlumus[154]. Dan II a dat un hrisov boierului Şerban „pentru că mi-a slujit în toate războaiele cu dreaptă credinţă"[155], cât şi altul jupanului Bodin –pentru merite câştigate în lupta de la Cegov[156]. La fel, cum s-a văzut, după lupta de la Kosovopolje, Vladislav II l-a dăruit cu o ocină în Băleşti pe credinciosul său Dan Oteşanul[157]. Probabil însă că Vlad Ţepeş a dezvoltat foarte mult această categorie de mici boieri, pe care s-a bizuit în tot cursul celei de-a doua domnii[158].

O altă direcţie în care domnul a acţionat în vederea lărgirii şi întăririi bazei interne a autorităţii sale a fost aceea a târgurilor, pe lângă care existau încă din veacul XIV principalele reşedinţe domneşti. Fireşte că măsurile protecţioniste în comerţul cu Braşovul şi Sibiul nu puteau decât să-i aducă simpatia şi sprijinul neguţătorilor din Ţara Românească. Importanţa crescândă a unor centre comerciale – cum a fost de pildă cazul Bucureştilor după antrenarea tot mai pronunţată a Ţării Româneşti în contactele economice cu piaţa

Imperiului otoman la mijlocul secolului XV – a trezit interesul lui Vlad Ţepeş, care a înţeles să sporească, concomitent, numărul curţilor domneşti întărite[159]. Astfel a luat fiinţă ansamblul de la Curtea Veche din Bucureşti, a cărui etapă de construcţie din timpul lui Ţepeş a fost pusă în lumină prin recente cercetări arheologice[160]. Probabil că lucrările de aici erau isprăvite la 20 septembrie 1459, când domnul a emis din *„cetatea”* Bucureşti cunoscutul său hrisov[161]. Totodată au fost angajate lucrări de întărire şi extindere a mai vechii reşedinţe domneşti de la Târgovişte. Acum pare să fi fost înălţat celebrul turn al Chindiei şi tot acum, poate, a fost zidită şi biserica Domnească Mică (Sf. Vineri) de pe latura de sud-est a curţii domneşti[162]. În fond, o bună parte din veniturile domniei proveneau din perceperea vămilor. Sprijinul acordat de Ţepeş acestei pături sociale – a neguţătorilor – care contribuia masiv la asigurarea bazei materiale a politicii sale nu a constituit deci decât un reflex firesc al efortului de emancipare de sub tutela marii boierimi. Prezenţa curţilor domneşti întărite în vecinătatea centrelor comerciale forma şi ea un simbol al colaborării dintre cele două forţe.

Cetatea Poenari, de pe cursul superior al Argeşului, aşezată pe un vârf de munte aproape inaccesibil, a fost întărită începând cu primăvara anului 1457, ea constituind un loc de refugiu ideal în vremuri de restrişte[163]. Priveliştea pe care o oferă şi astăzi este aceea a unei fortăreţe inexpugnabile, pe măsura semeţelor idealuri ale domnului. Cu asemenea puncte de reazem, el putea desfide orice tentativă duşmănoasă a boierilor, care şi în acest fel erau aduşi să măsoare distanţa – de mult uitată – între ei şi puterea centrală.

Nu putem încheia această succintă trecere în revistă a situaţiei interne din Ţara Românească, între anii 1456–1462, fără a ne opri o clipă şi asupra relaţiilor lui Vlad Ţepeş cu

Biserica, cu clerul. Chiar dacă versiunea slavă a *Povestirii despre Dracula voievod* arată că domnul „aşa de mult ura răul în ţara sa", încât nimeni din cei vinovaţi de hoţii, tâlhării, minciuni şi nedreptăţi nu scăpa de la moarte, „fie că era boier mare, *sau preot ori călugăr,* sau om de rând..."[164] (s.n., Şt. A.), avem toate motivele să credem că mitropolitul şi întreg clerul ortodox din Ţara Românească au privit în mod cât se poate de favorabil întorsătura politică din 1459, care angaja din nou statul dintre Carpaţi şi Dunăre în lupta împotriva păgânilor turci. Aceasta cu atât mai mult cu cât nu trecuseră decât câţiva ani de când creştinătatea sud-est europeană – şi împreună cu ea toată lumea ortodoxă – fusese profund zguduită de căderea capitalei sale spirituale, Constantinopolul. De altminteri, dispunem astăzi de o dovadă extrem de sugestivă asupra ideii pentru care voievodul român şi-a concentrat toate eforturile. Este iarăşi meritul numismatului Octavian Iliescu de a fi identificat, în ultima vreme, şi o a doua emisiune monetară a lui Vlad Ţepeş, de astă dată *un ducat de argint,* bătut probabil în răstimpul 1459–1461. Unicul exemplar cunoscut al acestei monede a fost găsit la Târgşor, adică în locul unde vodă Vlad a înălţat o biserică – de care va fi vorba mai jos – şi unde a existat, în veacul XV, şi o curte domnească. Ceea ce ne interesează este, fireşte, „iconografia" monedei cu pricina: pe avers este reprezentat voievodul emitent, văzut din faţă, în picioare, cu barbă, purtând coroană şi ţinând în mâna dreaptă *o cruce lungă,* iar în cea stângă *globul cruciger.* Or, aşa cum a observat O. Iliescu, în acest tip de imagine avem de-a face cu „reprezentarea tipică a împăratului bizantin, în dubla sa ipostază de apărător al creştinismului şi deţinător al puterii de aspiraţie universală". Cât despre reversul aceleiaşi monede, pe el a fost figurat bustul lui Iisus Hristos, văzut din faţă, binecuvântând cu mâna dreaptă, iar cu cea stângă ţinând la

piept Evanghelia. Şi această imagine a fost preluată din tradiţia iconografică bizantină, fiind vorba de reprezentarea pe monede a lui *rex regnantium,* adică a vârfului ierarhic al tuturor suveranilor creştini. Asocierea celor două imagini pe această monedă, în chip evident alese de însuşi Vlad Ţepeş, l-a îndreptăţit pe autorul identificării să conchidă că ducatul de la Târgşor este, de fapt, un *ducat de cruciadă,* domnul român socotindu-se pe sine moştenitorul direct al vechilor tradiţii bizantine de cruciadă şi, deci, principalul adversar creştin al Semilunei, după dispariţia lui Iancu de Hunedoara[165].

Există însă şi alte repere care sugerează cu prisosinţă bunele raporturi întreţinute tot timpul de Vlad Ţepeş cu Biserica. La 16 aprilie 1457 şi 5 martie 1458 el dăruia hrisoave vechilor ctitorii domneşti de la Cozia şi Tismana[166]. Ultimul din cele două acte a fost redactat *chiar în mănăstirea Tismana,* ceea ce înseamnă că domnul venise să se închine atunci în lăcaşul unde altădată se ruga Sf. Nicodim, organizatorul vieţii monastice din Ţara Românească. *Cronica Ţării Româneşti* atribuie lui Vlad Ţepeş zidirea mănăstirii Snagov, deşi este vorba în realitate de o fundaţie a veacului XIV[167]. Sunt unele indicii care par să arate că el a întemeiat – probabil în 1461 – aşezământul mănăstiresc de la Comana, la sud de Bucureşti[168]. Sigură este înălţarea de către Vlad a bisericii Sf. Nicolae din Târgşor, gata la 24 iunie 1461, când i se punea pisania („Cu mila lui Dumnezeu, Io Vlad voievod şi domn a toată ţara Ungrovlahiei, fiul marelui Vlad voievod, a zidit şi a săvârşit această biserică, iunie 24, în anul 6969 <1461> indictionul 9")[169].

Pe de altă parte, nu e deloc lipsită de importanţă în această problemă nici menţiunea unui act de la Vlad Ţepeş prin care el acordă un ajutor de patru mii de aspri mănăstirii Filoteu de la Muntele Athos[170]. Îl vedem astfel acţionând în cea mai bună tradiţie a domnilor Ţării Româneşti, care au înţeles să sprijine

în mod permanent, în secolele XIV-XVI, puternicul focar de viață spirituală ortodoxă reprezentat de „republica” monastică a Athosului[171]. Cu această donație, de fapt, voievodul s-a înscris totodată şi printre primii susținători ai supraviețuirii străvechii civilizații bizantine, supraviețuire genial definită de Nicolae Iorga în expresia „Bizanț după Bizanț”.

Capitolul III
Incursiunea la sudul Dunării

La progenia della casa de'Octomani, un fel de cronică a turcilor până la 1500, de un autor creştin anonim, plasează în anul 1458 primul conflict al lui Vlad Ţepeş cu turcii. Se povesteşte astfel că sultanul Mehmet II, înainte de a pleca din Adrianopol în Morea, în mai 1458, a trimis pe vizirul său Mahmud paşa Grecul, un renegat creştin, cu 30 000 de turci, la vadul Dunării, ca să-l păzească de o eventuală încercare de trecere a ungurilor. Acesta a înaintat dincolo de Dunăre, în Ţara Românească, unde a ocupat şi pustiit o cetate *(un castello),* luând robi 5 000 de creştini. Dar la întoarcere nu a mai apucat să treacă peste apă decât jumătate din oastea sa. Cealaltă jumătate, cu prada şi robii, a fost surprinsă pe mal de „Dracula", care avea cu el circa 5 000 de valahi şi unguri. „Din 18 000 de turci, n-au scăpat decât 8 000, restul fiind tăiaţi sau înecaţi", iar robii au fost eliberaţi. Mahmud paşa, închipuin-du-şi că forţele creştine sunt mai numeroase, a fugit cu rămăşiţele contingentului său la Sofia şi l-a înştiinţat îndată

pe sultan, care în aceeaşi zi când a aflat vestea a părăsit asediul Corintului, revenind furios la Adrianopol.

Autorul anonim al relatării afirmă că „pe vremea aceea mă aflam la Constantinopol" *(in quel tempo me ritrovai in Constantinopoli)*. Panica stârnită de zvonurile despre insuccesul vizirului ar fi provocat începutul deplasării populației în Asia Mică: „Cetatea aceea şi Pera erau goale de turci, care fugiseră pe malul celălalt, al Anatoliei. Să fi fost zece galere ale noastre acolo, am fi recâştigat Pera şi Constantinopolul într-o clipă. Dar Dumnezeu n-a îngăduit pentru păcatele noastre atâta glorie creştinilor!"[1].

Nicolae Iorga a acordat un credit desăvârşit datei din izvorul amintit[2]. Totuşi, după părerea noastră, nu avem a face decât cu un moment din faza inițială a războiului din anul *1462*. Şi iată de ce: autorul textului discutat povesteşte cele de mai sus *după* consemnarea ultimatumului sultanului pentru tributul restant, despre care ştim din alte izvoare că s-a produs în iarna 1461–1462 şi a declanşat, de fapt, ostilitățile cu Țara Românească. Iar, pe de altă parte, acelaşi text pune, în mod vizibil greşit, retragerea lui Vlad Țepeş în Transilvania şi înlocuirea lui cu fratele său Radu cel Frumos în anul ... 1459, în loc de 1462 *(el signor Dracula sejugito in Ongaria e'l fratelo de Dracula se resto signor l'ano 1459)*[3]. Odată cu eliminarea din discuție a cronologiei eronate din sursa menționată, nu mai dispunem de nici un alt indiciu care să vădească vreun conflict armat între domnul Țării Româneşti şi turci anterior primelor luni din 1462.

În schimb, sursele existente concordă în a arăta că, în iarna 1461–1462, Vlad Țepeş datora sultanului haraciul pe trei ani[4], adică suma de treizeci de mii de galbeni. Cum se explică pasivitatea Porții un răstimp atât de mare? Sunt unele elemente, nefolosite până acum, oferite de cronicile otomane,

care par să ateste că voievodul a căutat să întârzie cât mai mult reacţia puterii suzerane. Astfel contactele diplomatice au continuat şi după cotitura politică din 1459. Un schimb de solii a avut loc, de pildă, în a doua jumătate a anului 1460, când Vlad Ţepeş „a spus că n-are putere să plătească haraciul, deoarece duşmanul de ungur este puternic şi-i stă în cale ca o piedică. De asemenea a zis că, fiind departe de Poarta Fericirii nu poate veni şi că şi-a cheltuit în acest an în lupte tot ce a avut pentru a împiedica victoriile duşmanilor săi”[5]. Evident, domnul se referea la lupta cu pretendentul Dan şi la expediţiile din sudul Transilvaniei din primăvara şi vara anului 1460. Probabil că, din acest motiv, a fost obţinută o amânare de încă un an.

A urmat campania din 1461 a sultanului Mehmet II, încheiată cu sfărâmarea împărăţiei Trapezuntului, vestigiu încă neocupat al dispărutului Bizanţ[6]. După înapoierea lui Mehmet în Constantinopol – devenit acum Istanbul – „din împrejurimi au început să sosească solii. A venit un sol şi din partea beiului Ţării Româneşti. La întoarcerea solului său, i-au dat un sol prin care îl chemau pe beiul Ţării Româneşti la Poartă”. Solul turc, care aducea ultimul apel al sultanului, odată ajuns la curtea voievodului, ar fi primit următorul răspuns, de astă dată însă, cel puţin în partea a doua, complet neverosimil: „Cei din vilaietul meu nu-mi sunt credincioşi şi dacă eu, ieşind din ţara mea, voi pleca acolo, ei îl vor aduce pe ungur şi vor da acest ţinut aceluia. Eu nădăjduiesc ca padişahul să trimită numaidecât încoace, spre malul apei Dunărea, pe unul dintre beii de margine. Acel bei de margine, care va veni, să păzească acest vilaiet şi atunci eu voi pleca să mă închin la pragul norocos al sultanului meu” (!?). Sultanul – uimitor de bun şi nebănuielnic! – iarăşi „a dat crezare vorbelor acestui necredincios şi l-a trimis pe beiul

Fig. 9
Regele Matia Corvin, fragment din statuia sa de la Cluj-Napoca

Hamza Ceakârdjibaşi <căpetenie de şoimari; era beg de Nicopole>. Acesta s-a dus şi s-a aşezat pe malul Dunării, care pe atunci îngheţase”[7]. Ne aflăm deci, cu cel din urmă schimb de ambasade – faptul acesta este sigur –, la sfârşitul anului 1461.

Cum se vede, de fiecare dată Vlad Ţepeş a invocat pentru nerespectarea obligaţiilor faţă de Poartă primejdia unei lovituri din Transilvania şi nesiguranţa internă cauzată de opoziţia boierilor. Cronicarul Tursun-bei a rezumat cât se poate de bine sensul diplomaţiei sale faţă de turci, în anii 1460–1461, în cuvintele: „şi-a scos capul din cercul supunerii, născocind diferite pretexte şi scuze”[8]. Numai că iscoadele sultanului au prins de veste din timp despre alianţa lui cu regele Matiaş Corvin – perfectată încă din toamna anului 1460 – lucru pe care izvoarele ... otomane omit să-l spună[9]. Domnul însuşi, la 11 februarie 1462, arăta că „turcii, duşmanii cei prea cruzi ai Crucii lui Hristos, trimiseră la noi solii lor cei mari ca să nu mai ţinem pacea şi legătura făcută şi întocmită între măria ta <regele Matiaş Corvin> şi noi ..., ci să ne alipim numai de dânşii şi să mergem la Poarta împăratului aceluia al turcilor, adică la curtea lui, iar dacă nu ... nu vor ţinea pacea cu noi”[10]. Hamza beg din Nicopole a primit în taină porunca să-l prindă pe voievod, în cazul în care el ar fi refuzat din nou să se înfăţişeze sultanului, ceea ce dovedeşte că, oricum, Vlad pierduse încrederea turcilor[11]. În însăşi aşa-zisa cerere a lui Vlad Ţepeş de a fi „înlocuit”, pe timpul absenţei din ţară, de unul din beii turci de margine – relatată *doar* de sursele otomane – se întrevede partea a doua a misiunii reale a dregătorului din Nicopole: luarea în administraţie directă a Ţării Româneşti de către autorităţile turceşti, desigur în vederea transformării ei în provincie a Imperiului, în paşalâc! Că lucrurile au stat într-adevăr aşa, o demonstrează scrisoarea

lui Vlad Ţepeş către Matiaş Corvin, de la 11 februarie 1462, din care reiese că misiunea oficială, declarată – sau mai bine zis pretextul – sub care Hamza beg a păşit în Ţara Românească a fost: *„ca să hotărască granița la Dunăre”*[12] (s.n., Şt. A.), adică să fixeze limitele raielii Giurgiului, nicidecum să „păzească” țara de „ungur” după îndepărtarea domnului ... Diferența este cum nu se poate mai grăitoare pentru descifrarea intențiilor adevărate ale sultanului Mehmet II.

Considerațiile de istorie generală vin şi ele să întărească interpretarea de mai sus. Mehmet II, care „ținea să-şi însemne orice an cu o nouă cucerire” (N. Iorga), era permanent preocupat, după mutarea capitalei sale în Constantinopol, de stabilizarea şi asigurarea frontierelor europene ale Imperiului. De o însemnătate majoră, nu numai pentru acest aspect, ci şi pentru consolidarea în ansamblu a dominației otomane asupra Mării Negre, era problema *controlului Dunării de Jos*. Una din direcțiile de bază prin care se putea realiza era dobândirea puternicelor cetăți creştine care o protejau. Aşa se explică atacul împotriva Belgradului din 1456. Dar tot atât de importante din punct de vedere strategic erau şi Chilia şi Cetatea Albă. Rolul tuturor acestor puncte pentru siguranța zonei europene a Imperiului, în perioada imediat ulterioară cuceririi Constantinopolului, este excelent sintetizat în următorul dialog, ce s-ar fi purtat la Poartă – potrivit *Memoriilor ienicerului sârb* – nu mult după încheierea campaniei în Ţara Românească din 1462: „mai târziu turcii spuneau împăratului cum că mai înainte, de multe ori, au fost biruiți românii de turci, dar de atâtea ori acolo au pierit mulți turci «şi de aceea şi tu, fericite stăpân, trebuie să te gândeşti la aceasta». Şi a spus către dânşii împăratul: «Atâta vreme cât Chilia şi Cetatea Albă le țin şi le stăpânesc românii, iar ungurii Belgradul sârbesc, noi nu vom putea avea nici o biruință»”[13].

Cealaltă direcţie de acţiune – fundamentală – era obişnuitul „război sfânt", de cucerire a unor noi teritorii, pentru colonizare. Rezultatul fiecăreia din aceste două direcţii era însă condiţionat de succesul celeilalte. De aceea, în Europa, înfrângerea de la Belgrad, din 1456, l-a determinat pe Mehmet II să încerce câţiva ani mai târziu o altă lovitură, care să o compenseze – transformarea Ţării Româneşti, situată la miază-noapte de fluviul mult râvnit, în paşalâc. Totodată, însă, campania din 1462 poate fi definită şi ca o operaţie combinată, fiindcă s-a încercat, în paralel, cucerirea cetăţii Chilia, care domina strategic gurile Dunării.

Să vedem acum atmosfera din Europa creştină a vremii, mereu în căutarea unei soluţii eficiente pentru stăvilirea expansiunii tânărului Imperiu otoman. În 1459, în primul său an de pontificat, papa Pius II a convocat reprezentanţii puterilor creştine la Mantova, în Italia, în vederea deliberării cruciadei contra turcilor. Se cunoaşte defecţiunea regelui Casimir al Poloniei, care, prin reprezentantul său, a refuzat hotărât să participe la proiectul papal, cel puţin până la terminarea conflictului cu Ordinul teutonic. La rândul ei, Republica Veneţiei privea cu deosebită circumspecţie iniţiativa de la Mantova, în pofida faptului că îşi ştia direct ameninţate posesiunile din Marea Egee meridională („Ceea ce vroia ea – remarca ironic istoricul R. Cessi – nu era cruciada, ci războiul!"). Chiar şi scriitorii veacului XVI şi-au exprimat mari rezerve asupra rezultatelor congresului[14].

Oricum, pilonii proiectului de cruciadă antiotomană al papei Pius II erau Ungaria – la Dunăre, Veneţia – pe mare şi albanezii lui Skanderbeg – în sud-vestul Peninsulei Balcanice. În scopul angajării sultanului Mehmet II pe cât mai multe fronturi s-au stabilit contacte diplomatice cu vrăjmaşii Imperiului din zona lui asiatică: Uzun Hasan, principele

tribului turkoman al „Oii Albe" (Ak Koyunlu), care stăpânea cea mai mare parte a Persiei de nord şi a Anatoliei de est, principii din Georgia şi împăratul David Comnen al Trebizondei[15].

Totuşi, în acel moment, regele Matiaş Corvin avea în primul rând atenţia şi grija concentrate în reacţia contra împăratului Frederic III de Habsburg, care-i contesta legitimitatea pe tronul Ungariei[16]. Skanderbeg, văzând că pregătirile pentru cruciadă întârzie, în iunie 1460 se pregătea să încheie un armistiţiu cu sultanul, iar în preajma zilei de 1 septembrie 1461 va debarca în Italia meridională, în fruntea unei mici armate (2 000 de oameni), spre a veni în sprijinul lui Ferdinand, fiul vechiului său aliat regele Alfons V de Neapole şi Aragon, al cărui tron era şi el ameninţat[17]. Veneţia nu va intra în luptă decât în 1463, după atacul otoman asupra Argosului[18].

În contextul politic creat de Congresul de la Mantova, alianţa lui Vlad Ţepeş cu Matiaş Corvin şi, mai ales, războiul purtat de el în 1462 contra Imperiului otoman au constituit neîndoielnic cele dintâi acţiuni de extremă însemnătate diplomatică şi militară ale coaliţiei creştine[19]. Cât de mari erau speranţele ce se puneau în acest nou front de la Dunărea de Jos se vede şi din faptul că ambasadorul Veneţiei la Buda a urmărit pas cu pas campania, trimiţând dese rapoarte, pe care Senatul Republicii se grăbea să le facă să parvină la Roma. Aşa, de pildă, primul raport, care însoţea copia scrisorii lui Vlad Ţepeş din 11 februarie 1462 – adevărat buletin de război –, a fost expediat din Veneţia la Roma în 20 martie 1462, subliniindu-se totodată urgenţa acordării unui ajutor bănesc imediat regelui Ungariei, în vederea stimulării luptei din această zonă, de care răspundea[20].

Din păcate Moldova a rămas, în momentul respectiv, în afara coaliției creştine. Alăturându-se Poloniei în 1459 – în spiritul tradiției politicii externe a țării sale (tratatul de la Overhelăuți, din aprilie 1459) –, Ştefan cel Mare era preocupat, la rândul lui, în primii săi ani de domnie, să-şi consolideze autoritatea pe plan intern. El va intra în lupta antiotomană, cum se ştie, abia după 1470. Deocamdată, alinierea sa diplomatică lângă regatul Poloniei i-a atras duşmănia regelui Matiaş Corvin, care nu a întârziat să ofere adăpost, la curtea sa, pretendentului Petru Aron. La 5 iunie 1461, Ştefan vodă pătrundea în Transilvania, în secuime, încercând să-l prindă pe Petru Aron, iar un an mai târziu, în iunie 1462, ataca cetatea Chilia, apărată de o garnizoană ungaro-munteană[21]. Ar fi deosebit de interesant de cunoscut, pentru relațiile între Țara Românească şi Moldova, din acest moment, mandatul ce a îndeplinit pe lângă Vlad Țepeş, în primăvara anului 1461, solul polon Muzylo de Buczacz (Buczacki), castelan de Camenița şi căpitan al Snyatinului şi Colomeei[22]. Poate că arhivele din Polonia vor dezvălui cândva conținutul soliei. În prezent, putem doar presupune fie că s-a încercat obținerea neutralității lui Vlad Țepeş în ajunul expediției în Transilvania, pe care Ştefan cel Mare tocmai o pregătea (a avut loc, cum am spus, la începutul lunii iunie 1461)[23], fie că – mai curând – s-a formulat, prin intermediul Poloniei, o primă revendicare oficială asupra Chiliei, pe care Moldova o pierduse în 1448 şi pe care o va recuceri abia în 1465[24].

În sfârşit, pentru a încheia această sumară privire asupra condițiilor în care Țara Românească a lui Vlad Țepeş s-a desprins de sub suzeranitatea turcească, să zăbovim încă o clipă la semnificația anului 1459, în care s-a oprit, cum am văzut, plata tributului. Care a fost oare motivul imediat care a

determinat acest gest, chiar înainte de restabilirea legăturilor cu Transilvania şi Ungaria? După părerea noastră a fost tot unul de natură externă: în 1459 a dispărut ultima formațiune politică sârbească, prin cucerirea cetății Smederevo (Semendria) de către turci. Ocuparea completă a despotatului Serbiei şi integrarea lui în hotarele Imperiului otoman – cu excepția Belgradului, rămas în seama Ungariei – a influențat neîndoielnic situația de la nordul Dunării[25]. Bănuim deci că Vlad Țepeş a acționat sub impulsul acestui eveniment, bizuindu-se numai pe succesul din interior, unde izbutise să înfrângă opoziția boierească[26]. Această concluzie este întărită de însuşi faptul că, în acelaşi moment, Moldova se îndepărtase de Țara Românească, Ştefan cel Mare reînnoind contractul vasalic față de Polonia şi plătind totodată, în continuare, tributul cuvenit sultanului[27]. Iar, pe de altă parte, alianța lui Vlad Țepeş cu regele Matiaş Corvin a fost posibilă numai de la sfârşitul anului 1460 (ea urmând a fi pecetluită după obiceiul feudal, printr-o alianță matrimonială, o căsătorie a domnului cu o soră a regelui Ungariei)[28].

Dar să reluăm, acum, firul evenimentelor din iarna 1461–1462. Vlad Țepeş, „pe deplin inițiat în rosturile turceşti" (N. Iorga), a aflat, cum ne spune el însuşi, „despre şiretenia şi vicleşugul lor, şi noi am fost aceia care am pus mâna pe acel Hamza beg, în ținutul şi în țara turcească, sub o cetate ce i se zice Giurgiul: deschizând turcii cetatea la strigătele oamenilor noştri, cu gândul ca să intre numai ai lor, ai noştri, amestecându-se cu dânşii, au intrat şi au dobândit cetatea. Pe care am şi ars-o îndată[29].

Laonic Chalcocondil adaugă alte amănunte asupra episodului. Astfel, numele solului care a plecat de lângă Hamza beg spre a-l atrage în cursă pe domn a fost Catavolinos (Katabolinos), „un diac elin", în slujba turcilor. Cei doi s-au sfătuit în prealabil

cum să procedeze. Catavolinos trebuia, „când Vlad îl va însoți la întoarcere" către marginea raielii Giurgiului, să anunțe pe ascuns ora plecării în ultima etapă a drumului. În acest moment şi loc, oamenii lui Hamza beg, aflați „de mai înainte la pândă", aveau a-şi îndeplini misiunea. Vlad însă, cu oştenii lui, „s-a luptat în chip remarcabil" când Hamza beg a atacat. Pe turcii ce nu au pierit în luptă „i-a prins, i-a dus cu toții şi i-a tras în țeapă, după ce i-a ciuntit mai întâi". Lui Hamza beg, luat şi el prizonier, „i-a făcut o țeapă mai înaltă"[30].

În sfârşit, cucerirea Giurgiului este înfățişată şi de narațiunea anonimă italiană ceva mai devreme discutată. Dând o versiune fantezistă a răspunsului lui Țepeş la cererea sultanului în legătură cu haraciul pe trei ani, „şi cincizeci de copii cu tot atâția cai"[31], făcută prin intermediul solilor „căpitanului din Nicopole" – citām: „vreau să stau în tovărăşia voastră, căci voi face să vină mulți copii[32] şi cai, şi voi veți alege ce vi se va părea, aşa încât împăratul turcesc să nu poată să mă mustre că nu l-am servit bine, şi după care voi număra din nou banii haraciului, după ce voi fi isprăvit cu darurile" – textul pomenit arată că acel „căpitan din Nicopole", odată sosit la întâlnire, a fost capturat şi „pus în fundul unui turn"[33]. Apoi „Dracula îndată călări cu ostaşii săi şi la miezul nopții se înfățişă la Nicopole <de fapt e vorba de Giurgiu>[34] şi cu dibăcie înşelă pe cei dinăuntru, arătând că el este căpitanul lor. I se deschiseră porțile şi intră Dracula cu oamenii săi, prădă cetatea şi luă cu sine ceva aur, argint, pietre scumpe şi bani şi suflete turceşti şi, ajungând la castelul său, făcu să se taie urechile şi nasul la doi sclavi şi retrimise împăratului turcesc pe căpitan nevătămat"[35] (!?). Fireşte, din toată această relație nu se poate reține decât confirmarea surprinderii prin vicleşug a garnizoanei din Giurgiu.

Prin cucerirea Giurgiului, pe care Vlad Dracul îl recâştigase în 1445 cu ajutorul cavalerilor burgunzi, dar trebuise să-l

cedeze probabil un an mai târziu, în împrejurările refacerii legăturilor cu Imperiul otoman, cel mai însemnat cap de pod turcesc spre interiorul Țării Româneşti era eliminat. Cât de mare era rolul strategic al acestei cetăți pentru libertatea de mişcare în raport cu turcii a domnilor Țării Româneşti se vede limpede şi din următoarea afirmație, pe care cavalerul burgund Walerand de Wavrin ar fi auzit-o în timpul expediției de pe Dunăre, în 1445, din gura lui Vlad Dracul: „Dacă îmi pot redobândi întreagă cetatea mea, pe care tatăl meu <Mircea cel Bătrân> a pus să o ridice, atunci chiar şi femeile din Țara Românească, cu furcile lor de tors, vor fi în stare să recucerească Grecia!”[36].

Imediat după această lovitură încununată de succes, care se va fi întâmplat către sfârşitul lunii ianuarie 1462, Vlad Țepeş a poruncit căpitanilor săi să pustiască întreg malul sudic al Dunării, din dreptul Rahovei (Oreahovo), până „unde se varsă Dunărea în Mare”. Vadul de la Nicopole „a fost ars cu totul şi nimicit”, iar subaşa de Nicopole, fiul lui Firuz beg, „el a fost prins şi i-au tăiat capul; şi câți turci erau, ce se țineau de Nicopole, toți cei mai de frunte au pierit cu el”. Printre localitățile mai importante ocupate şi trecute prin foc şi sabie s-au numărat Oblucița şi Novo Selo, Samovit, Gigen, Dârstor (Silistra), Aldemir, Cartal, Hârşova, Turtucaia, Marotin, Batin, Novigrad, Sviştov şi Rahova (la Rahova „a fost pus căpitan de domnul Vlad, Neagoe”!). Iar pe malul românesc au fost distruse alte două puncte controlate de turci: „cetatea de peste Dunăre” de la Giurgiu – cu omorârea subaşei şi cu precizarea că „Hamza beg acolo a fost prins” –, precum şi Turnu. Toate aceste date sunt extrase dintr-un foarte impresionant „catastif în câte locuri, câți oameni, bărbați şi femei ... au fost ucişi ... În țara turcească de dumnealui Vlad al Țării Româneşti”, anexat buletinului de război expediat de

Vlad Ţepeş din Bucureşti, la 11 februarie 1462. În scrisoare se dă cifra totală de 23 884 de oameni ucişi în timpul incursiunii la sudul Dunării, iar în „catastif" se indică în detaliu socoteala victimelor pe fiecare localitate în parte, adăugându-se în încheiere: „Iar cele de mai sus sunt numai numele morţilor ale căror capete şi semne au fost aduse dregătorilor noştri aşezaţi în toate părţile; cei care altfel n-au fost arătaţi, ori au ars prin case, al acelora număr nu-l ştim, că au pierit foarte mulţi ..."[37]. Se pare că, potrivit versiunii slave a *Povestirii despre Dracula voievod,* incursiunea a fost acompaniată de o strămutare a populaţiei bulgăreşti în Ţara românească, la adăpost de vijelia ce avea să vină[38].

Gestul acesta poate fi mai bine înţeles dacă luăm în considerare felul cum a procedat anterior, tot în privinţa populaţiei creştine bulgare din vecinătatea ţărmului sudic al Dunării, Vlad Dracul, părintele lui Vlad Ţepeş. În timpul aceleiaşi expediţii pe Dunăre din 1445, menţionată mai sus, condusă de cavalerul burgund Walerand de Wavrin şi sprijinită de Vlad Dracul, „creştinii care trăiau în Bulgaria ca tributari, trezindu-se, s-au sfătuit împreună şi au spus că nu mai vor să rămână sub stăpânirea turcilor". Ei au trimis soli la domnul Ţării Româneşti, rugându-l „smerit" să-i primească în ţara sa. Vlad Dracul le-a încuviinţat „cu dragă inimă" cererea şi astfel nu mai puţin de 12 000 de bărbaţi, femei şi copii, cu tot avutul lor au trecut pe malul românesc al Dunării. În urma acestei strămutări, care a durat „trei zile şi trei nopţi încheiate", tatăl lui Vlad Ţepeş ar fi declarat cavalerilor cruciaţi că dacă ei nu ar fi făcut altceva în expediţia lor decât să dea ajutor la mântuirea celor „11 sau 12 mii de suflete de creştini, scoţând trupurile <lor> din robie şi din mâinile turcilor, şi <încă> i se părea că acest lucru este o mare ispravă"[39].

Fig. 10
Papa Pius al II-lea, după tabloul lui Pinturicchio

Este limpede că incursiunea lui Vlad Ţepeş din 1462 a provocat o „trezire" similară în Balcani, aşa cum se va întâmpla şi mai târziu, la sfârşitul secolului următor, în zilele glorioase ale lui Mihai Viteazul. De fapt, întotdeauna, începând din veacul XV, lupta antiotomană a domnilor români a iscat scânteia de speranţă într-o posibilă redobândire a libertăţii pentru popoarele sud-dunărene. Cum se va vedea, însuşi Vlad Ţepeş, după acest prim ajutor şi după înfruntarea cu succes a Semilunei, a vrut să lupte până la capăt, crezând cu încăpăţânare într-o biruinţă completă şi în izgonirea turcilor de pe teritoriile recent cotropite de ei în sud-estul Europei.

Ecoul intrării în luptă a voievodului Ţării Româneşti şi al celor dintâi isprăvi ale oştilor sale la marginea dunăreană a împărăţiei turceşti a fost extraordinar. La 4 martie 1462 ambasadorul veneţian la Buda, Petrus de Thomasiis, raporta entuziasmat evenimentele dogelui, insistând pentru subsidii băneşti acordate regelui Ungariei, care promitea să coboare în Transilvania şi să se alăture efortului lui Vlad Ţepeş[40]. Înainte de a ajunge la Buda, iar de acolo la Veneţia şi Roma, vestea a trecut mai întâi prin cetăţile transilvănene, ea pătrunzând astfel în unele din variantele naraţiunii germane despre Dracula voievod[41]. Numărul de 23 000 de turci ucişi figurează şi în cronica vestitei abaţii Melk din Austria *(Chronicon Mellicense)*[42]. Fără menţiunea numărului morţilor, incursiunea de la sudul Dunării este de asemenea relatată în *Memoriile ienicerului sârb*[43]. La fel şi în versiunea slavă a *Povestirii despre Dracula voievod*[44]. O cunosc toţi autorii bizantini: Laonic Chalcocondil, Ducas şi Critobul din Imbros[45].

În sfârşit, ea este menţionată şi în câteva din cronicile turceşti, mai înclinate să povestească biruinţele decât înfrângerile[46].

Războiul cu turcii

Încă din februarie 1462, în aceeaşi atât de importantă scrisoare în care comunica regelui Ungariei circumstanţele intrării sale în luptă şi distrugerile provocate în chiar teritoriul otoman, Vlad Ţepeş făcea un insistent apel la ajutor. El arăta că nu a călcat pacea pentru vreun folos al său, ci „pentru păstrarea Creştinătăţii întregi". Se aştepta – „cum se va deschide vremea, adică primăvara" – la venirea sultanului, cu toată puterea lui. S-a pregătit cum a putut, încercând să împiedice trecerea Dunării: „însă vaduri n-au, căci şi vadurile lor la Dunăre, afară de Vidin, am pus să le ardă, să le nimicească şi să le facă pustii". Accesul în Ţara Românească era totuşi posibil şi altfel, în această direcţie fiind pericolul de surprindere mai mare: „ei ar voi – spunea voievodul – să-şi aducă vasele de la Ţarigrad şi Galipole, pe Marea, în Dunăre".

Vlad Ţepeş, în faţa groaznicei ameninţări a invaziei turceşti, pe apă şi uscat, în pofida alianţei cu regele Ungariei era profund îngrijorat şi destul de sceptic cu privire la intenţiile lui Matiaş Corvin. Citâm din nou din scrisoare: „Ci, dacă măria ta voieşti să dai vreun ajutor, atunci măria ta să fii bun a nu ne zăbovi, şi să ne spui cu adevărat gândul măriei tale". El propunea regelui, dacă dorinţa lui era într-adevăr să se lupte cu turcii, să-şi strângă „toată ţara şi tot poporul de oaste" şi să vină „în această Ţară Românească a noastră" unde să se bată. Dacă Matiaş Corvin însuşi nu vroia să se pună în fruntea luptei, ar fi fost bine să-şi trimită totuşi „oastea întreagă în părţile ardelene". Iar dacă nici această soluţie nu-i convenea, să dea ajutor cât îi era voia, „măcar Ardealul şi Secuimea", reazimul cel mai apropiat al Ţării Româneşti. Orice ajutor trebuia să sosească până la Sf. Gheorghe (23 aprilie), când începeau de obicei campaniile otomane.

Apelul domnului lua sfârşit într-un chip zguduitor: „Iar, dacă vom ajunge, ferească Dumnezeu, la un capăt rău, şi va pieri ţărişoara noastră aceasta, nici măria ta nu vei avea folos şi înlesnire de aşa ceva, pentru că va fi spre paguba Creştinătăţii întregi". Este o idee pe care o regăsim la toţi marii voievozi ai românilor – un Ştefan cel Mare, un Radu de la Afumaţi, un Mihai Viteazul – care în veacurile XV-XVI au înfruntat Imperiul otoman. În impactul dintre cele două lumi, islamică şi creştină, odată intraţi în luptă, absolut toţi se prevalau de rolul de bastioane înaintate ale Europei creştine pe care îl îndeplineau atât Moldova, cât şi Ţara Românească. În acelaşi timp, Vlad Ţepeş se vădeşte conştient de faptul că viitorul conflict (chiar fară sprijin el anunţa că „nu voim să fugim înaintea sălbăticiei lor, ci să avem, în orice chip, luptă cu dânşii") avea să fie pe viaţă şi pe moarte, „capătul rău" însemnând desfiinţarea statală a Ţării Româneşti[47].

În mod similar rezumă conţinutul soliilor lui Ţepeş la Buda – fiindcă vor fi fost mai multe, în aşteptarea zadarnică a ajutorului, făgăduit probabil încă de prin martie – şi Chalcocondil: „voi ştiţi doar că ţara noastră e vecină cu a voastră şi că amândouă popoarele ne avem ţara aşezată la Istru <Dunăre>. Aţi auzit acuma cred, şi voi, că împăratul turcilor porneşte cu oaste mare la război asupra noastră. Şi dacă Dacia aceasta <Ţara Românească> îşi va supune-o şi o va subjuga, înţelegeţi bine şi voi, că ei nu vor sta în pace şi liniştiţi locului, ci îndată vor năvăli cu război asupra voastră şi locuitorii ţării voastre vor avea de suferit nenorociri foarte grele din partea lor. Acuma e deci vremea ca, ajutându-ne pe noi, să vă apăraţi şi voi, oprind cât mai departe de ţară armata aceasta; şi să nu lăsaţi să ne strice ţara şi să ne subjuge neamul nostru ..."[48]. Stindardul luptei comune flutura deci din nou, dar, ca mai

totdeauna în asemenea împrejurări, şi de astă dată mai mult spre paguba finală a celui ce l-a înălţat!

Al doilea episod din succesiunea celor ce au precedat confruntarea directă dintre Vlad Ţepeş şi sultanul Mehmet II „Cuceritorul” a fost cel relatat la începutul acestui capitol. Vizirul Mahmud paşa Grecul a avut misiunea ca, împreună cu 30 000 de oşteni, să vegheze la „vadul Dunării” sau, cu alte cuvinte, să împiedice o eventuală nouă incursiune devastatoare a domnului Ţării Româneşti la sud de Dunăre, în preziua sosirii grosului armatei sultanului. El însă şi-a depăşit însărcinarea, pătrunzând pe teritoriul Ţării Româneşti şi luând pradă şi robi. La întoarcere, pe când corpul său de oaste trecea Dunărea, 18 000 de turci au fost atacaţi prin surprindere de oastea lui Vlad Ţepeş şi complet înfrânţi (ar mai fi rămas în viaţă doar 8 000). Izvorul discutat aşază corect această victorie românească pe la sfârşitul lunii mai. O altă sursă, însemnările pelerinului William Wey, care confirmă existenţa menţionatei operaţii militare turceşti, cu participarea a 30 000 de oameni sub comanda unui dregător – nenumit: „unul din oamenii săi de vază” – al sultanului, plasează însă lupta şi biruinţa românilor la sărbătoarea ce cade în joia de după Sf. Treime *(in die corporis Christi)*, adică în 17 iunie 1462!? Se susţine chiar, desigur în mod exagerat, că ar fi fost ucişi toţi turcii[49].

Lupta va fi fost dată în preajma Brăilei. Numai aşa ne explicăm de ce în *Memoriile ienicerului sârb*, care în prima parte a relatării despre Vlad Ţepeş şi campania din 1462 sunt destul de confuze, întâlnirea dintre domn şi Hamza beg este fixată „într-un oraş care se numeşte Ibrail”[50]. Şi Chalcocondil povesteşte, dar într-un alt context, că turcii „au ars Brăila, oraş ... în care <românii> fac un comerţ mai mare decât în toate oraşele ţării”.

El ştie, de asemenea, că „Machmut vizirul" s-a făcut vinovat de panica din rândul turcilor, fapt care l-a mâniat într-atâta pe sultan, încât „i-a dat omului şi bătaie". Panica o pune însă în legătură cu răspândirea zvonului despre cele păţite de Hamza beg din Nicopole şi nu cu propria înfrângere a vizirului[51]. Acum, în mai 1462, s-a petrecut cu siguranţă dislocarea populaţiei din Constantinopol, cuprinsă de spaimă la auzul veştilor despre nimicirea contingentului lui Mahmud paşa Grecul[52].

Un aspect distinct al campaniei din 1462, care necesită o prezentare separată, îl constituie atacul moldovenesc asupra Chiliei, în luna iunie, în plină ofensivă turcească. În 28 iulie 1462 bailul veneţian din Constantinopol, Domenico Balbi – care la rândul lui a supravegheat şi informat permanent Senatul Republicii despre desfăşurările de la Dunărea de Jos – scrie că „flota sultanului, *împreună cu domnul Valahiei Inferioare* <Moldovei>, merse să lovească cetatea Lycostomo <Chilia>, în jurul căreia stătu opt zile, şi n-au putut face nimic, ci au murit mulţi azapi şi s-au întors cu ruşine şi învinşi"[53] (s.n., Şt. A.). Chalcocondil este şi el formal în privinţa conlucrării lui Ştefan cel Mare cu turcii la asediul Chiliei[54]. Acesta poate fi datat precis pe baza unei menţiuni din cronica lui Ştefan cel Mare, redactată încă din secolul XV. Absolut toate variantele ce ni s-au păstrat înregistrează sub data de 22 iunie 1462 faptul că „au lovit cu tunul pe Ştefan voievod la cetatea Chiliei"[55]. Dintre ele cea mai explicită este *Cronica moldo-germană:* „în luna iunie în ziua 22, atunci a venit Ştefan voievod în faţa Chiliei şi nu a putut s-o dobândească, ci a fost împuşcat de o bombardă la glezna stângă, apoi a plecat de la Chilia"[56]. După nereuşita acestei încercări, domnul Moldovei ar fi vrut chiar să intre cu oaste în Ţara Românească, dar şi acum n-a izbutit nimic, fiind oprit

de cei 7 000 de oşteni trimişi de Țepeş să apere colțul nord-estic al țării[57].

Cum am văzut, Vlad Țepeş se aştepta încă din februarie la atacul flotei otomane pe Dunăre, din direcția Mării Negre. El a încercat să găsească ajutor în Crimeea, un sol al său fiind atestat la 17 şi 20 mai 1462 în socotelile Caffei, principala colonie genoveză de pe litoralul pontic[58]. Caffa era un aliat firesc al Țării Româneşti, acolo apreciindu-se că războiul dus de Vlad la Dunăre a deturnat atenția sultanului de la propria sa existență, uşurându-i astfel pentru moment situația. La 2 aprilie 1462 conducerea coloniei scria regelui Casimir al Poloniei că „dacă Vlad voievod nu ar fi declarat război pe față sultanului, ceea ce le-a stricat şi tulburat planurile, îşi pusese în minte să trimeată contra noastră 300 de corăbii cu multă putere şi pregătiri de război, cu care a cucerit pe alții, mai mari decât noi, şi înspăimântă şi regi mari ... Am înțeles apoi că Ştefan voievod, domnul Moldovei sau Valahiei Mici, se luptă cu Vlad voievod, care poartă război fericit cu turcii[59]. Cearta acestora nu numai ajută pe sultan, dar, ce e mai primejdios, printr-însa turcii capătă oarecum intrarea în aceste două Valahii, ceea ce ar fi un foarte mare pericol, atât pentru noi cât şi pentru alte țări vecine"[60]. Deci Vlad Țepeş nu a fost luat prin surprindere nici de atacul moldovenesc asupra Chiliei[61], după cum nu a fost nici de cel al flotei otomane care, după mărturia lui Chalcocondil, era compusă din vreo „douăzeci şi cinci de trireme şi la o sută cincizeci de vase" (25 de galioane şi 150 vase mai mici)[62]. El a avut, în consecință, posibilitatea să organizeze din timp protecția acestui front, cu rezultatele excelente descrise mai sus. Istoricii moderni s-au întrebat asupra sensului acțiunii lui Ştefan, mai ales în perspectiva politicii lui antiotomane de mai târziu, care i-a făurit un nepieritor renume[63]. Pare cel mai îndreptățit răspunsul lui

Nicolae Iorga: „Când se află că flota sultanului e înaintea Chiliei, Domnul Moldovei avea neapărată datorie de a fi acolo pentru ca, întrebuințând orice mijloc, să împiedice instalarea, catastrofală pentru dânsul, a turcilor la Dunărea-de-Jos"[64]. Într-adevăr, la 15 mai 1462 prezența lui Ştefan cel Mare e atestată la Bacău, unde venise să supravegheze situația de la hotarul de pe Dunăre[65]. Profitând de relațiile bune atât cu turcii, cât şi cu Polonia – la 2 martie 1462, prin două acte deosebite, Ştefan reînnoise legătura de vasalitate dintre Moldova şi Polonia[66] –, dacă Chilia ar fi fost cucerită, el o putea revendica juridic ca veche posesiune a Moldovei. Dar, fireşte, pentru aceasta era necesară o participare directă a oştilor moldoveneşti la asediul cetății. În nici un caz, în lumina a tot ceea ce ştim despre Ştefan cel Mare, nu ne putem gândi că el a luptat pentru a lăsa Chilia pe seama turcilor. Era vorba, în 1462, în condițiile dificile ale uriaşului efort militar al sultanului Mehmet II „Cuceritorul", cu şanse absolute de a izbândi pe toate fronturile, tocmai de a împiedica acest lucru.

Dacă ar fi să rezumăm cele trei episoade ale campaniei din 1462 discutate până acum – cucerirea Giurgiului şi incursiunea la sudul Dunării, atacul prin surprindere al contingentului vizirului Mahmud paşa Grecul, asediul Chiliei –, constatăm că ele s-au încheiat cu tot atâtea succese militare ale forțelor conduse de Vlad Țepeş. Dar lovitura principală, din partea grosului armatei lui Mehmet II, avea să fie copleşitoare. Deşi a făcut toate pregătirile de care era în stare pentru a apăra din răsputeri linia Dunării, domnul Țării Româneşti a prevăzut şi posibilitatea retragerii în interior. Mai ales dacă nu-i sosea ajutorul promis din Ungaria şi Transilvania. Despre aceste măsuri, cronicarul bizantin Ducas povesteşte: „românul <Vlad> ... i-a mutat pe toți supuşii lui în locuri strâmte de munte şi în locuri acoperite de păduri, şi câmpurile le-a lăsat

pustii şi vitele de tot felul le-a mânat mai înăuntrul hotarelor ...; iar însuşi cu armata de sub el se aținea toată ziua în locuri scutite de sihle şi păduri dese. Tiranul <Mehmet II> a străbătut loc mai bine de 7 zile şi n-a găsit nimic, nici om, nici cel mai neînsemnat animal şi nici ceva de mâncare sau de băut"[67]. Chalcocondil confirmă totul, arătând că femeile şi copiii au fost adăpostiți „în muntele Braşov" sau într-un „orăşel" nenumit, „de jur împrejurul căruia întinzându-se o mlaştină, îl apăra şi-l păzea şi-l întărea foarte şi-l punea deplin la adăpost" (Iorga a identificat locul cu mănăstirea şi lacul Snagov[68]); în fine, o altă parte, negreşit cea mai numeroasă, s-a refugiat în „pădurile de stejar, greu de străbătut pentru un om nou venit şi care nu e localnic"[69].

În privința oştii sultanului, adunată de la sfârşitul iernii şi în tot cursul primăverii anului 1462, izvoarele ne spun că a fost „foarte mare, a doua după năvala acestui împărat asupra Bizanțului"[70]. S-ar fi ridicat ca număr la 250 000 de oameni[71] sau chiar, după estimarea din cronica lui Tursun-bei, la vreo „30 de *tümene*", adică 300 000[72]. Sultanul însuşi, într-o „scrisoare de cucerire" *(Fetihname),* trimisă principelui Karamaniei, Ibrahim, după încheierea campaniei, vorbeşte de „15 *tümene*" ceea ce înseamnă 150 000 de oşteni (un „tümen" era o unitate militară de 10 000 de oameni)[73]. Dar toate aceste estimări, inclusiv cea din scrisoarea lui Mehmet II, sunt de bună seamă exagerate. Mult mai demn de crezut pare ambasadorul venețian din Buda, care nu avansează decât suma de 60 000 de oşteni turci[74]. Este adevărat însă că el vorbea la 14 iunie 1462 numai despre trupele ce forțaseră Dunărea – dintre care 25 000 de ieniceri izbutiseră deja să pătrundă în Țara Românească –, restul, cu sultanul însuşi, nefiind incluşi în socoteală. Putem aprecia că totalul aproximativ al efectivelor turceşti a fost de 100–120 000 de oameni. În fața

lor, Vlad Ţepeş nu dispunea decât de un număr de 22 000 de oşteni[75]. Dacă adăugăm pe cei 7 000 trimişi la hotarul nord-estic, înseamnă că oastea Ţării Româneşti a avut în ansamblu, în 1462, circa 30 000 de războinici[76]. Proporţia în luptă a fost prin urmare cam de 1 la 3 sau de 1 la 4!

Armata de uscat a pornit spre Dunăre din Filipopole (Plovdivul de astăzi)[77] şi a forţat trecerea cursului fluviului la Nicopole[78]. Ienicerii au fost cei care au primit însărcinarea de a crea un cap de pod în teritoriul inamic. La vreme de noapte, 70 de luntri cu oşteni şi 120 de bombarde s-au lăsat pe firul apei, „la câteva stadii mai jos de locul unde stătea oastea voievodului". Odată debarcată pe malul românesc, această trupă de ieniceri s-a întărit cu şanţuri, sub protecţia tunurilor, pentru a putea rezista unui atac al călărimii lui Vlad Tepeş. Operaţia de traversare a turcilor a continuat apoi, până când „toată oastea pedestră trecuse". După aceea ienicerii s-au apropiat încet, cu toate tunurile, de oastea Ţării Româneşti. În timp ce aşezau din nou bombardele, s-a produs însă un atac rapid şi violent al oastei lui Ţepeş, în care au fost ucişi 300 de ieniceri. Sultanul privea neputincios de pe malul celălalt „o mare bătălie" şi „se temea foarte mult să nu-i fie ucişi toţi ienicerii". Înteţindu-se lupta şi văzând că pierd teren („văzând că partea noastră slăbeşte foarte mult"), turcii debarcaţi au izbutit totuşi să pună în funcţie toate cele 120 de bombarde. Focul lor des a respins până la sfârşit oastea voievodului şi le-a îngăduit să-şi întărească poziţia. A urmat trecerea azapilor – corp de infanterie neregulată, echivalent trabanţilor europeni –, iar Vlad Ţepeş a fost nevoit să se retragă[79]. Lupta din faţa Nicopolului şi pătrunderea sultanului în Ţara Românească s-au petrecut în prima săptămână din iunie 1462, deoarece la 14 ale lunii la Buda se ştia că trecerea corpului expediţionar

Fig. 11
Vlad Țepeș, după gravura tipărită la Nürnberg în 1488

nu se încheiase şi încă se zvonea că sultanul însuşi ar intenţiona de fapt să se îndrepte contra ... Belgradului[80].

Abia acum şi-a dovedit eficienţa tactica străveche a pământului pârjolit şi a retragerii populaţiei în codru şi la munte. Avangărzile oastei musulmane, oaste comandată de Turahanbeioglu Omer bei, Alibeioglu Ahmed bei, Mihaloglu Ali bei, Malkocioglu Bali bei, Nasuh bei – bei de Albania –, Delioglu Umur bei – bei de Ianina –, Mihaloglu Iskender bei şi Evrenosbeioglu Ali bei, anunţau mereu că nu găsesc „nici o picătură de apă pentru potolirea setei", iar „arşiţa soarelui era aşa de puternică, încât pe veşmintele de zale ale gaziilor se putea face chebap"[81]. Expediţia sultanului în Ţara Românească a durat aproape treizeci de zile, adică până la începutul lunii iulie 1462[82]. La 11 iulie 1462, Mehmet II şi oastea sa erau din nou la Adrianopole, „în dezordine şi fără nici o demonstraţie de victorie". Cea mai mare parte a uriaşei armate a revenit pe jos, deoarece, din cauza lipsei de hrană şi de apă, caii „au crăpat de foame şi de sete"[83].

Practic, în tot cursul acestei luni nu s-a ajuns la nici o luptă în câmp deschis, care să decidă în mod limpede soarta războiului. Inferioritatea numerică a oastei sale l-a obligat pe Vlad Ţepeş la o tactică de hărţuială, ce a uzat necontenit moralul turcilor. În acest sens, un episod celebru, înregistrat de marea majoritate a izvoarelor asupra campaniei din 1462, l-a reprezentat atacul de noapte al voievodului contra taberei sultanului. Temerara acţiune a fost realizată cu şapte până la zece mii de călăreţi valahi, la lumina făcliilor. Năvala, având în frunte pe însuşi Vlad Ţepeş, s-a izbit mai întâi de contingentul asiatic, din Anatolia, al sultanului, care a luptat foarte puţin, fiind pus pe fugă. Intenţia voievodului a fost de a surprinde şi ucide chiar pe Mehmet II, ceea ce, după gândul său, i-ar fi adus îndată biruinţa. Dar războinicii săi nu au nimerit din

primul moment în sectorul de tabără unde se afla sultanul. Înaintând „în ordine desăvârşită şi bine închegată", au căzut doar în dreptul corturilor vizirilor Mahmud şi Isaac. S-a dat încă o mare luptă, în timpul căreia au pierit multe cămile, catâri şi alte animale de povară, însă aceasta a permis corpului de elită al ienicerilor din preajma cortului sultanului să se pregătească şi să se aşeze în ordine de bătaie. Ciocnirea care a urmat aici nu a mai durat mult fiindcă se apropiau zorile. Domnul a poruncit retragerea, care s-a făcut prin centrul („piața") taberei, cu uciderea tuturor celor ce ieşeau în calea oştenilor săi[84]. Se pare că atacul acesta s-a dat în noaptea de joi spre vineri, 17–18 iunie 1462. Cronicarul turc Enveri afirmă că a avut loc „într-o noapte de vineri", iar, pe de altă parte, relația pelerinului William Wey consemnează o mare victorie românească pentru data de joi 17 iunie, identificând-o şi confundând-o însă cu cealaltă, obținută probabil pe la sfârşitul lunii mai, contra contingentului lui Mahmud paşa Grecul[85].

În dimineața de după atac, sultanul a poruncit lui Ali bei Mihaloglu să pornească în urmărirea voievodului, cu oastea din Rumelia. Se pare că acesta a reuşit să-l ajungă şi s-a mai dat o luptă, în care războinicii lui Vlad au fost răzbiți. O mie dintre ei au fost încercuiți şi prinşi, iar apoi au fost cu toții ucişi. Chiar şi Țepeş ar fi scăpat cu greu, rănit[86].

Atacul de noapte nu a produs mari pierderi oştii sultanului Mehmet II, dar a stârnit mare panică, demoralizând şi mai mult pe turci. Locul lui exact nu-l ştim. S-a întâmplat undeva pe drumul dintre Nicopole şi Târgovişte. De acum încolo sultanul şi-a înconjurat tabăra cu palisade şi a poruncit ca „oştile să-i fie zi şi noapte sub arme". Ajuns la reşedința domnească din Târgovişte, Mehmet II a înaintat până dincolo de oraş, „ca la douăzeci şi şapte de stadii" (aproape 5 km),

unde a întâlnit o întinsă câmpie, acoperită în întregime cu turci şi alţi osândiţi ai domnului traşi în ţepi: „spectacol pentru turci şi pentru însuşi împăratul! Chiar şi împăratul, cuprins de uimire, spunea întruna că nu poate să ia ţara unui bărbat care face lucruri aşa de mari şi, mai presus de fire, ştie să se folosească aşa de domnia şi de supuşii lui. Mai spunea că acest bărbat care face astfel de isprăvi, ar fi vrednic de mai mult. Şi ceilalţi turci, văzând mulţimea de oameni traşi în ţeapă, s-au înspăimântat foarte"[87]. Şi cronicarul turc Enveri mărturiseşte că după atacul de noapte al lui Vlad Ţepeş, „plecând de acolo, am văzut multe schelete trase în ţeapă, unele mai dinainte, iar altele mai de curând"[88]. În tot acest timp, domnul Ţării Româneşti, „ţinându-se pe aproape de urma oştilor împăratului, a ucis întruna orice se desprindea, fie călăreţ de pradă, fie ostaş pedestru ..."[89].

În preajma zilei de 20 iunie 1462 însă, Vlad Ţepeş a lăsat un corp de oaste cam de 6 000 de oameni, cu misiunea „să se ţină prin păduri de urma împăratului şi, dacă cineva s-ar desprinde, îndată să năvălească asupra acestuia şi să-l strivească", iar el, cu restul luptătorilor săi, s-a grăbit spre celălalt front, unde Chilia era împresurată şi asaltată[90]. El încerca astfel, cu puţinele efective de care dispunea, să fie pretutindeni şi să facă faţă pe cât posibil dublei lovituri, în aşteptarea oştilor regelui Matiaş Corvin.

La Chilia de bună seamă nu a ajuns, dar a sosit la vreme spre a întâmpina incursiunea domnului Moldovei ce a urmat ridicării asediului şi s-o oprească, împreună cu corpul de oaste pe care-l lăsase în aceste părţi. Mai mult, potrivit unei interpretări a relaţiei contemporane a englezului William Wey, în ceasul al doisprezecelea între cei doi voievozi ar fi intervenit o înţelegere, Vlad Ţepeş „s-a împăcat cu acel duce <Ştefan cel Mare>, în care avea mare încredere", iar ulterior a

colaborat cu el împotriva domnului lăsat lângă ţară de turci, Radu cel Frumos[91]. Dar interpretarea aceasta a fost, cu drept cuvânt, contestată: „concordavit" trebuie tradus nu prin „s-a împăcat", ci prin „s-a înţeles", iar „unum ducem illius patrie" pare, într-adevăr, să se refere mai curând la unul din marii boieri ai lui Vlad Ţepeş şi nu la Ştefan cel Mare[92].

Singurul indiciu de care dispunem la ora actuală despre reorientarea politicii lui Ştefan cel Mare după eşecul din faţa cetăţii Chilia provine din cu totul altă direcţie. Anume, în 10 august 1462, aflat la Szegedin, regele Matiaş Corvin al Ungariei luase cunoştinţă de hotărârea domnului Moldovei de a contribui la răscumpărarea coroanei sale, aflată în mâinile împăratului Frederic III[93]. Deci, domnul Moldovei, care se aştepta la sosirea regelui în Transilvania, în fruntea oştilor sale, a încercat în pripă să-şi îmbunătăţească relaţiile cu el, cu atât mai mult cu cât fostul domn, Petru Aron, se pregătea probabil dincolo de munţi să-şi recucerească tronul[94].

Dar să revenim la succesiunea evenimentelor din Ţara Românească. Când a început retragerea de la Târgovişte, cei 6 000 de oşteni ce supravegheau grosul armatei sultanului s-au grăbit să dea un atac. Dregătorul turc „Iosuf' (Yusuf), care comanda probabil ariergarda, a fost bătut, dar i-a venit în ajutor Turahanbeioglu Omer bei, care a înclinat de partea turcilor sorţii luptei, omorând aproximativ 2 000 de războinici de-ai lui Ţepeş. Pentru isprava lui, Turahanbeioglu Omer bei a fost numit de sultan guvernator al Tesaliei[95].

După această ciocnire, Mehmet II şi oastea sa şi-au continuat drumul spre Buzău, unde s-a mai dat o luptă, de astă dată însă cu Vlad Ţepeş, care avea la dispoziţie în momentul respectiv – se pare – 15 000 de oameni[96]. Iniţiativa a aparţinut tot românilor, care au fost cei ce au pornit la atac. „Acolo *a ieşit* ghiaurul!" – ne spune atât de preţioasa cronică

Düsturname a lui Enveri, redactată pe la 1465[97]. Deoarece la 29 iunie 1462 sultanul Mehmet II se afla la Brăila[98], înseamnă că această luptă a avut loc cu câteva zile mai devreme. Ea este relatată în amănunt, însă vădit tendențios, de un alt cronicar turc, Tursun-bei[99]. Mehmet II, informat de existența unui corp de oaste al lui Vlad Țepeş în părțile răsăritene ale Țării Româneşti, a decis la un moment dat – desigur după părăsirea Târgoviştei, pentru a-şi proteja retragerea – să trimită în acea direcție pe Evrenosbeioglu Ali bei, cu o grupare de achingii. Vlad Țepeş, care preluase comanda şi întărise corpul de oaste din dreptul hotarului Moldovei, ar fi încercat să surprindă pe achingiii lui Evrenosbeioglu. În acest scop, el îşi împărțise oastea în zece cete şi le ascunsese, „în fața" unei „trecători" nenumite, dar care trebuie localizată nu departe de Buzău. Domnul nu ar fi ştiut că, de fapt, din pricina lipsei de apă, grosul oştirii sultanului părăsise mai timpuriu şi în grabă popasul din urmă, iar „din cauza pădurilor şi a bălăriilor înalte ... nu aflase de sosirea în acel loc a oştii purtătoare de victorie". S-ar fi trezit deci deodată, „ieşind din ascunzişul pădurii", în luptă cu însuşi sultanul Mehmet II şi nu cu Evrenosbeioglu Ali bei. Atacul a fost dat în partea oştii de Rumelia, în timp ce „oastea de Poartă" (ienicerii) şi oastea de Anatolia „n-au făcut nici o mişcare, ci au stat gata pregătite pe locurile lor". Chiar dacă nu primim părerea lui Tursun-bei cu privire la confuzia făcută de Țepeş – ea este desigur o pură invenție părtinitoare a unui autor din tabăra adversă –, sistemului de iscoade ale voievodului neputând să-i scape o deplasare de forțe atât de importantă, descrierea luptei rămâne şi are caracterul unui document. Cronicarul turc indică până şi numele comandanților celor două aripi ale dispozitivului de luptă al oastei sultanului. Deşi susține că la sfârşit „ghiaurul a fugit, fiind nimicit", acesta nu este decât un laitmotiv al

tuturor izvoarelor otomane, care nu trebuie luat în considerație. De fapt, Vlad Țepeș, consecvent tacticii sale de a măcina permanent forța și moralul corpului expedițional, a executat încă un atac fulger – precum a fost cel de noapte, împotriva taberei turcești –, contra unei oștiri obosite, însetate și fără prăzi, după care s-a retras din nou în adâncul codrilor. La întoarcere, o parte din cetele sale s-au ciocnit cu trupa de achingii a lui Evrenosbeioglu, care revenea lângă sultan, după ce nu găsise picior de războinic valah, în direcția în care căutase. Comandantul turc și oamenii lui „au socotit că nu se vor putea împotrivi". Totuși au luptat, evident cu mari pierderi, o parte din ei reușind în final să răzbată până la străjile sultanului[100].

La Bologna, în 17 iulie 1462, era consemnată vestea – transmisă de „negustori venețieni" *(per littere de merchadanti veneziani)* – despre o mare înfrângere a sultanului, „pe apă și pe uscat", care ar fi avut loc în ziua de *23 iunie.* Cu acest prilej, românii ar fi luat prizonieri sau ucis aproximativ patruzeci de mii de oșteni inamici[101]. Ne putem întreba dacă acesta este un ecou al ridicării asediului cetății Chilia – cu o vădită exagerare a pierderilor – sau dacă nu cumva știrea cu pricina se referă chiar la această ultimă luptă dată de Țepeș cu oastea padișahului. Am opta mai degrabă pentru a doua variantă, întrucât izvorul în cauză pomenește de „tabăra sultanului, care era în Țara Românească" *(El campo del Gran Turcho, ch'era nel paese de Valachia).* Dacă ar fi fost vorba de cetatea Chilia, nume familiar negustorilor venețieni, știrea ar fi avut o altă înfățișare[102].

Cum am spus, la 29 iunie sultanul Mehmet II se găsea la Brăila, unde a făcut joncțiunea cu vasele flotei sale care asediaseră Chilia[103], iar la 11 iulie era la Adrianopole, în oraș intrând noaptea *(intravit civitatem per noctem),* spre a evita

murmurul populației în legătură cu moartea rudelor și apropiaților. Nemulțumirea acesteia l-ar fi nevoit chiar să se mute rapid în Istanbul[104]. Alte ştiri din acelaşi an arată că „turcii au pus la cale unele manifestări de veselie, pentru a face pe supuşii săi să creadă că stăpânul lor s-a întors victorios"[105].

În concluzie, itinerarul lui Mehmet II în campania din iunie 1462 în Țara Românească a fost următorul: Nicopole – Turnu (punctul de trecere a Dunării, în jurul datei de 4 iunie); Târgovişte (puțin după 17 iunie); Buzău (două-trei zile înainte de 29 iunie) şi Brăila (29 iunie). La capătul acestui drum, Vlad Țepeş *nu* fusese înlăturat din scaunul domnesc. Versiunea slavă a *Povestirii despre Dracula voievod* rezumă în felul de mai jos încheierea campaniei: „Şi atunci când <Vlad> s-a dus contra turcilor, a vorbit astfel către întreaga oştire: «Cine vrea să se gândească la moarte, acela să nu meargă cu mine, ci să rămână aci!». Iar împăratul, auzind aceasta, a plecat înapoi cu mare ruşine: a pierdut oştire nenumărată"[106].

Care a fost rezultatul militar al războiului din 1462? Se poate spune că polemica în această privință a început încă din veacul XV, între contemporanii celor doi protagonişti, Vlad Țepeş şi Mehmet II, şi continuă până astăzi[107]. Toți cronicarii turci folosesc invariabil clişeul victoriei sultanului Mehmet II. Lor li se adaugă Critobul din Imbros, cunoscut însă pentru poziția net filootomană, ce se vădeşte în întreaga sa scriere. La polul opus se situează o serie de izvoare creştine care, dimpotrivă, vorbesc la unison de o biruință categorică a voievodului Țării Româneşti. Aşa, de pildă, o cronică venețiană până la anul 1481 consemna, sub anul 1462, că „turcii plecați împotriva lui Dracula <*Vracula*> în Valahia au fost fugăriți şi bătuți"[108]. Alta, pentru anii 1457–1500, că „turcul a fost chemat în Valahia, întru apărarea fratelui domnului Vracula (sic!), care a fugit din palatul lui; şi,

ducându-şi oştirea în acea ţară, a găsit pe domnul Dracula, care i s-a opus cu o puternică armată şi l-a bătut cumplit, şi văzând că nu poate izbuti în scopul său, a trecut în Bosnia"[109]. În sfârşit, *Analele veneţiene* (1433–1477) ale lui Stefano Magno scriu că în 1462 Mehmet „împărat al turcilor şi grecilor", a trimis „o puternică armată în Valahia; dar sculându-se valahii împotriva ei, a fost bătută; au fost tăiaţi în bucăţi 30–40 de mii de turci şi a fost prins de valahi un nepot al Valahului <Vlad Ţepeş>, care părăsise tabăra lui şi se dusese la turci; şi acela fu tras în ţeapă". Era o ştire difuzată din Veneţia la 1 septembrie 1462. În continuare, aceeaşi cronică, sub menţiunea *turcorum facta,* precizează din nou că în 1462 „în Valahia au fost bătuţi..."[110].

În afară de textele veneţiene, mai amintim aici şi analele sârbeşti, care se pronunţă în acelaşi sens, arătând în dreptul anului 1462 că „a mers ţarul Mehmet în Vlahia şi împotriva lui Vlad voievod şi nimic nu a izbutit", iar, în altă variantă, că „a mers în Vlahia şi l-a bătut Dracula în timpul nopţii"[111]. În 1475, solul ducelui de Ferrara la Buda, Florio Roverella, pe temeiul unor informaţii culese la curtea regală, scria: „Se speră că zisul Dracula va face mari isprăvi împotriva turcilor, după cum a mai făcut şi altădată, *când le-a dat o straşnică bătaie în părţile Ţării Româneşti,* înainte de a fi fost prizonierul măriei sale <regele Matiaş Corvin>"[112] (s.n., Şt. A.). Iar în 1480, într-un memoriu trimis papei Sixt IV, Martin Segono, episcop de Dulcigno (Ulcinij), aşternea aceste rânduri: „Dracula, cu puţini dar aleşi războinici, atacă pe Mehmet, domnul turcilor (care pusese mâna pe Valahia cea Mare şi se pregătea să ocupe pe cea Mică), la veghea a doua a nopţii şi-l sili să apuce fuga către Dunăre, cu mari pierderi de oameni şi cu ruşinea de a fi dat dosul"[113].

Cum ar putea fi împăcate cele două poziţii? Trebuie oare să ne raliem şi noi, astăzi, din perspectiva extrem de largă a

mai bine de jumătate de mileniu de la evenimentele în cauză, unuia din cei doi termeni antinomici: *victorie* sau *înfrângere,* pentru Vlad Ţepeş? Credem, în ce ne priveşte, că problema este de nuanţat altfel, spre a izbuti să ajungem într-adevăr la o înţelegere justă a tuturor desfăşurărilor din cursul anului 1462, inclusiv a problemei înlăturării lui Vlad Ţepeş din scaunul domnesc al Ţării Româneşti.

La 14 iunie 1462, solul veneţian la Buda semnala că Vlad şi-a înjghebat oştirea adunând până şi copii „de la 12 ani în sus"[114]! Şi tot el sublinia că această oştire era compusă din „ţărani", în timp ce aceea a turcilor era „din oameni aleşi şi deprinşi cu armele"[115]. Chiar aşa, Ţepeş nu a reuşit să strângă, cum spuneam şi mai înainte, mult peste 30 000 de luptători. În anul 1475, când regele Matiaş Corvin făcea noi pregătiri de „cruciadă", în ambianţa curţii de la Buda se socoteau forţele ce puteau fi oferite de Transilvania, Moldova şi Ţara Românească. Domnul celei din urmă, se consemna atunci, avea „opt mii de călăreţi şi treizeci de mii de pedestraşi, care au stat întotdeauna şi stau şi acum la hotarele turcilor. Şi sunt o sută de ani de când turcii se bat cu acea ţară, şi până acum nu i-au stricat deloc, şi numai Dunărea-i desparte"[116]. Deci totalul de 30 000 de războinici pentru efectivul oştirii Ţării Româneşti în 1462 poate fi considerat suficient de plauzibil. Vlad Ţepeş a căutat să compenseze puţinătatea forţelor sale prin pustiirea teritoriului din calea vrăjmaşilor şi prin folosirea în cursul luptelor a tuturor avantajelor terenului. Cea mai mare parte a drumului parcurs de oastea sultanului Mehmet II în iunie 1462 a trecut prin zone accidentate, acoperite de întinse păduri – mai ales în spaţiul dintre Târgovişte şi Buzău –, fapt care nu a îngăduit niciodată desfăşurarea forţelor otomane. Domnul Ţării Româneşti, în afara împrejurării de la Dunăre, când s-a aflat în defensivă, pe o poziţie fixă, a avut permanent

inițiativa, oastea lui atacând de trei ori rapid, uneori prin surprindere totală, concentrarea turcească din jurul sultanului. Se poate aprecia, în concluzie, după părerea noastră, că la sfârşitul expediției otomane în Țara Românească ambele părți pierduseră un sfert până la o treime din efective. La 28 iulie 1462, raportul din Constantinopol al ambasadorului venețian Domenico Balbi indica exact aceeaşi proporție în privința pierderilor din unele lupte, ca şi cea rezultată din confruntarea în ansamblu a efectivelor româneşti (30 000 de români față de aproximativ 100 000 de turci). Cităm din nou: „trecând sultanul în Valahia, găsi țara deşartă de oameni, cât şi de orice fel de provizii, fiind toți locuitorii retraşi la munte şi la locuri tari. Turcii înaintau cu mare teamă şi băgare de seamă, ferindu-se de Dracula <*Dracuglia*> dar nu se putură păzi până într-atât încât valahii să nu le facă mari daune ... Când turcii se apropiară de munți, Dracula cu aproape 30 000 de oameni atacă tabăra în două rânduri, pricinuindu-i mari pagube; şi a doua oară dacă turcii nu ar fi fost înştiințați, se ține drept sigur că le-ar fi produs o grozavă panică ... *Dintre valahi pieiră 5 000, dintre turci 15 000,* ceea ce văzând sultanul, ridică în grabă tabăra şi trecu fluviul îndărăt şi ajunse în 11 al prezentei luni <iulie 1462> în Adrianopole. El lăsă la hotarul Valahiei pe fratele lui Dracula, cu oaste turcească, pentru a ademeni cugetul valahilor, dacă ar voi să părăsească pe Dracula şi să se dea de partea celuilalt. Acum se zice că 4 000 de turci au fost prinşi şi puşi în țeapă"[117] (s.n., Şt. A.). Aşadar, a fost vorba de un război de uzură, fără nici o bătălie decisivă, evitată cu grijă de Țepeş. Aşa se face că la ieşirea sultanului din țară raportul de forțe rămăsese practic acelaşi ca la început: 1 la 3 sau 1 la 4! Vlad Țepeş mai dispunea probabil de vreo 20 000 de oameni, iar Mehmet II de aproximativ 70–80 000. În consecință, din punct de vedere strict militar, putem considera că expediția

sultanului din iunie 1462 s-a terminat nedecis. Oboseala şi descurajarea trupelor sale, condiţiile terenului şi tactica utilizată de Vlad Ţepeş, împreună cu teama de o intervenţie a regelui Ungariei[118], care risca să-i aducă o înfrângere categorică, toate aceste elemente l-au determinat în final pe sultan să ordone retragerea, renunţând la o confruntare hotărâtoare cu domnul român.

Fără nici o îndoială, din unghiul de vedere al situaţiei politice a Ţării Româneşti, acest rezultat militar nedecis îmbracă imaginea unui mare succes. Mehmet II, cuceritorul Constantinopolului, nu a izbutit în campania din iunie 1462 să transforme Ţara Românească în provincie otomană[119]! Să nu uităm care a fost soarta Serbiei în 1459, a despotatului Moreei după 1458 şi 1460, a împărăţiei Trapezuntului în 1461, precum şi a Bosniei, după 1463. Toate aceste formaţiuni politice au dispărut una după alta, în anii care au încadrat îndeaproape expediţia din Ţara Românească, fiind încorporate direct statului turcilor otomani. Dar mai mult, Mehmet II în acţiunea sa nu a reuşit să-şi realizeze nici măcar „programul minimal" în privinţa Ţării Româneşti, acela de a-l înlocui pe Vlad Ţepeş cu protejatul său, Radu cel Frumos, care l-a însoţit de la începutul expediţiei[120]! Aşa cum arăta veneţianul Domenico Balbi, el, când a plecat din Ţara Românească, l-a lăsat pe fratele lui Vlad Ţepeş, cu un contingent de oaste turcesc, numai la „hotarul Valahiei"[121]. Totul s-a datorat cutezanţei extraordinare şi inteligenţei strategice a domnului Ţării Româneşti, precum şi vitejiei şi disciplinei micii sale oştiri. Fapta din iunie 1462 a încununat existenţa lui Vlad Ţepeş, făcând din el unul dintre marii voievozi ai românilor, unul dintre cei care în ceasuri de cea mai grea cumpănă, printr-o luptă pe viaţă şi pe moarte, au salvat fiinţa statelor româneşti.

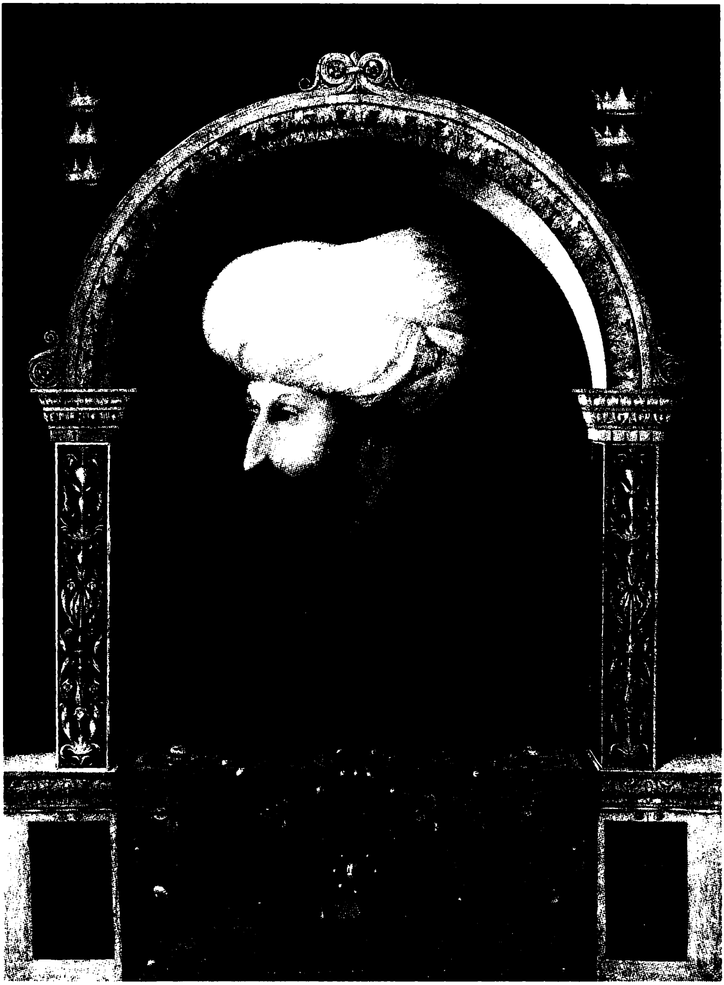

Fig. 12
Sultanul Mehmed al II-lea, după tabloul lui Gentile Bellini

Cavaler al cruciadei târzii

Ce s-a întâmplat cu Vlad Ţepeş – de aici înainte vestitul „Dracula" al Europei de est şi de sud-est – după părăsirea de către sultanul Mehmet II a Ţării Româneşti? Înlocuirea lui cu fratele său Radu cel Frumos (1462–1474), în vara aceluiaşi an, constituie una din marile enigme ale istoriei noastre, care nici până în ziua de astăzi nu şi-a găsit dezlegarea definitivă[122]. Cum se face că acesta din urmă, doar cu o trupă redusă de oşteni turci, a izbutit totuşi să se impună în faţa celui ce stăvilise avântul războinic al însuşi sultanului şi să-i ia până la urmă tronul? Fiindcă la 15 august 1462 constatăm că Radu cel Frumos ocupa scaunul domnesc al Ţării Româneşti, iar în Transilvania, Albert de Istenmezö, vicecomite al secuilor, recomanda Braşovului şi Branului să respecte pacea încheiată cu noul domn[123]!

Versiunea slavă a *Povestirii despre Dracula voievod* istoriseşte astfel sfârşitul celei de-a doua domnii a lui Vlad Ţepeş: „Odată craiul unguresc, Mateiaş, a pornit cu oaste asupra lui. El a pornit împotriva craiului şi s-a întâlnit cu dânsul şi s-au ciocnit amândoi şi au prins pe Dracula viu, *pentru că a fost predat de ai săi, din cauza răscoalei.* Şi a fost adus Dracula la crai, care a poruncit să-l arunce în temniţă"[124] (s.n., Şt. A.). Alt izvor cu privire la cele întâmplate în Ţara Românească în vara lui 1462 este scrisoarea din 29 iunie 1524 a raguzanului Michael Bocignoli, care şi-a cules informaţiile deosebit de preţioase despre Ţepeş în Ţara Românească, probabil încă înainte de 1512[125]. Iată ce ni se spune în acest text: „De aceea Mahomed, cum nu avea nici aprovizionare pentru armată şi cum nici nu voia să-şi primejduiască ostaşii atacându-l pe Dragul <Dracula-Vlad Ţepeş> ce stătea închis în desişurile pădurilor, a fost silit să se întoarcă pe unde venise, fără pradă,

fără izbândă şi după ce a pierdut pe mulți dintre ai săi. Iar boierii românilor, scăpați de teama duşmanului, uitând de tot binele avut de la Dragul, au început să urzească lucruri duşmănoase întru răpunerea lui Dragul, să se dea în lături de la slujba ostăşească, să-i laude pe turci, să ponegrească isprăvile lui Dragul, *să declare că izbânda va ajunge odată mai dăunătoare învingătorilor decât învinşilor şi să susțină că ei nu pot răbda să-i aibă pe turci de duşmani, şi să-şi dea părerea că trebuie încheiată o alianță cu ei chiar cu stabilirea unui tribut* – în timp ce Dragul dimpotrivă se străduia să-i îndemne să nu ceară pace de la învinşi, să se apere cu armele <apărându-şi> şi toate ale lor şi să-i convingă să trăiască în libertate şi în sfârşit să spună <răspicat> că nu va îngădui niciodată cât va trăi, ca Țara Românească să ajungă tributară turcilor"[126] (s.n., Şt. A.).

Dacă vom corobora ştirile din cele două surse abia menționate, reiese limpede că autorii înlăturării lui Vlad Țepeş în 1462 din scaunul domnesc al Țării Româneşti n-au fost nici turcii, nici Radu cel Frumos, ci boierii, care s-au răsculat din pricina dezacordului intervenit între ei şi domn în problema politicii de urmat, în continuare, în raporturile cu Imperiul otoman. În timp ce voievodul dorea să reia lupta cu turcii – odată cu sosirea ajutorului din partea suzeranului său, regele Matiaş Corvin –, pentru recâştigarea completă a libertății față de turci, marea boierime a decis, în majoritate, că această perpetuare a conflictului nu-şi are rostul, neexistând sorți de izbândă finală asupra uriaşei puteri, cu care Țara Românească se învecina direct, pe tot hotarul său sudic. Evident, la această defecțiune a boierimii în legătură cu linia politică a lui Vlad Țepeş au contribuit şi promisiunile lui Radu cel Frumos, făcute în numele sultanului Mehmet II. Am citat mai sus afirmația lui Domenico Balbi, din 28 iulie 1462, potrivit

căreia sultanul l-a lăsat pe Radu cel Frumos la hotarul Țării Româneşti cu oaste turcească, pentru a „ademeni cugetul valahilor, dacă ar voi să părăsească pe Dracula şi să se dea de partea celuilalt". Dar şi mai explicit este Laonic Chalcocondil, care, după ce arată şi el că Radu cel Frumos a fost lăsat, „ca să trateze cu dacii <românii> şi să aducă țara sub ascultarea sultanului", reproduce textual esența demersului fratelui mai mic al lui Vlad Țepeş: „ce credeți că o să mai vină asupra voastră în viitor?! Au nu ştiți împăratul ce putere mare are şi că foarte curând vor veni asupra voastră oştile împăratului, pustiind țara, şi o să fim despoiați de orice ne-a mai rămas?"[127]. ... Pe temeiul acestui izvor constatăm din nou că într-o primă fază Radu cel Frumos s-a aflat în *afara* Țării Româneşti. El îşi trimitea mesajele către boieri prin cei care *„treceau* să-şi răscumpere pe cei robiți dintre ai lor"[128] (s.n., Şt. A.). Boierii „întrunindu-se, au cunoscut că tânărul e de preferat pentru ei față de domnul Vlad şi, trecând de partea aceluia, se adunau puțini câte puțini"[129]. Cu alte cuvinte, a fost vorba de o părăsire treptată a lui Țepeş, după cum se pare că, pe de altă parte, în paralel, s-au dat mai multe lupte în tot cursul verii şi la începutul toamnei anului 1462, cu sorți schimbători[130].

De bună seamă, propunerea sultanului Mehmet II, făcută prin mijlocirea lui Radu cel Frumos, a fost aceea de a restabili statutul Țării Româneşti de „teritoriu al legământului, tributar" *(dār-al'aḫd),* cu care Islamul a încheiat un tratat şi care este lăsat în seama vechilor stăpâni. El renunța astfel la intenția de a o transforma în *dār-al-islām,* adică în „teritoriu al păcii, al Islamului" – cu care pornise în expediție –, aceasta însă numai cu condiția înlocuirii lui Vlad Țepeş prin domnul numit de Poartă[131]. Că lucrurile au stat într-adevăr aşa ne-o dovedeşte o împrejurare similară, în care s-a aflat Țara Românească în primul sfert al secolului XVI şi pentru care

dispunem de date concrete ceva mai numeroase. În anul 1522, îndată după urcarea pe tron a sultanului Süleyman II „Kanunî" (Legislatorul) sau „Magnificul" (1520–1566) şi cucerirea Belgradului (1521) a existat o altă tentativă de desfiinţare a Ţării Româneşti şi de înglobare a ei în hotarele propriu-zise ale Imperiului otoman. Mehmet beg, paşă de Nicopole, a fost numit „domn" în Ţara Românească şi a procedat chiar la introducerea administraţiei otomane în oraşele din ţară.

Reacţia boierimii a fost deosebit de viguroasă: l-a ales în paralel domn pe viteazul Radu de la Afumaţi, alături de care a luptat, într-un spirit de remarcabilă solidaritate, vreme de mai bine de un an. În primăvara anului 1523 s-a ajuns la un compromis: sultanul, datorită rezistenţei întâmpinate şi de teamă ca regatul Ungariei să nu profite de pe urma acestui conflict, „a început să trateze pacea cu românii, după vechile condiţii oferite mai înainte", iar boierii au acceptat, în schimb, să primească pe voievodul „trimis de turci" (Vladislav III), îndepărtându-l pentru moment pe Radu de la Afumaţi[132]. Justificarea marilor boieri pentru reînchinarea ţării sultanului a fost aceeaşi ca şi în 1462: „nu vor putea să se bată, ei fiind puţini şi ţara mică, cu un împărat care au luat şi au cuprins atâtea ţări şi are mulţime de oameni"[133]. S-au mulţumit deci, atât în 1462, cât şi în 1523, în secolul de maximă expansiune a Imperiului otoman, marcat de domniile celor mai mari sultani pe care acesta i-a avut – Mehmet „Cuceritorul" şi Süleyman „Legislatorul" –, cu o victorie limitată: recâştigarea statutului de stat autonom tributar pentru Ţara Românească, în fiinţă încă de la sfârşitul vieţii lui Mircea cel Bătrân. În lumina desfăşurărilor istorice ulterioare, puse şi ele sub semnul efortului permanent de conservare a existenţei Ţării Româneşti, această viziune şi concepţie a boierimii s-au vădit

a fi fost deosebit de realiste şi eficiente, creând premisele unui succes politic major de durată, şi anume o situaţie privilegiată pentru statul ei, de care nu s-a bucurat nici unul din statele sud-dunărene. De altfel, spre o asemenea concluzie tind în timpul din urmă cele mai multe încercări din istoriografia noastră de a explica de ce nu au reuşit turcii în lungul atâtor secole să cucerească ţările române[134].

Alternarea dintre politica de rezistenţă şi cea de conciliere s-a concretizat în repetate rânduri în aşa-numitele „capitulaţii" cu Poarta otomană, reactualizate în secolele XVIII-XIX în vederea dobândirii vechilor drepturi ale ţărilor române, recunoscute mai întâi, dar apoi încălcate de turci. S-a arătat nu de mult că textele acestor „capitulaţii", deşi s-au păstrat într-o formă coruptă, au la bază un fond istoric real[135]. În consecinţă, trebuie să ţinem seamă şi de conţinutul „capitulaţiei de la 1460" (sic!), care, de fapt, probabil reflectă stipulaţiile păcii intervenite între Ţara Românească şi Imperiul otoman către sfârşitul anului 1462, odată cu înscăunarea lui Radu cel Frumos: sultanul se angajează să ocrotească Ţara Românească împotriva oricărui inamic, cu preţul acceptării suzeranităţii lui şi al unui tribut de 10 000 de galbeni pe an; Poarta nu se va amesteca în nici un fel în administraţia internă a ţării; domnii Ţării Româneşti vor continua să fie aleşi de arhiepiscop, episcopi şi boieri, iar alegerea va fi recunoscută de Poartă; locuitorii ţării vor continua să păstreze propriile lor legi, iar domnii vor avea drept de viaţă şi de moarte asupra supuşilor lor etc., etc.[136].

Dar să revenim la Vlad Ţepeş şi la întâmplările din vara anului 1462. Recitind încă o dată fragmentul din importanta mărturie a lui Domenico Balbi din 28 iulie, vedem că, după fraza în care relatează rămânerea lui Radu cel Frumos la marginea Ţării Româneşti – probabil în Dobrogea[137], el

adăuga: „Acum se zice că 4 000 de turci au fost prinşi şi puşi în ţeapă...". Este un prim reper despre luptele lui Vlad cu contingentul turcesc de care dispunea rivalul său. Lupta respectivă a avut loc desigur în prima jumătate sau pe la mijlocul lunii iulie 1462.

Relaţia din Rhodos a pelerinului William Wey, datând din octombrie, afirmă că s-au dat nu mai puţin de „patru războaie" *(quarto bello)* între Vlad Ţepeş şi turci între 17 iunie–8 septembrie 1462. Izvorul susţine, potrivit zvonului ajuns în această insulă din Mediterana orientală, că în ultimul din aceste „războaie" însuşi Radu cel Frumos ar fi fost prins şi tras în ţeapă. Se proclama aşadar o biruinţă desăvârşită a lui Ţepeş şi, drept urmare, cavalerii din Rhodos au poruncit să se tragă clopotele şi au organizat un *Te Deum* de mulţumire pentru victoria creştină[138]. Din acest text putem reţine, credem, doar confirmarea indirectă a unei a doua lupte dintre cei doi fraţi, ce a avut loc pe la 8 septembrie şi s-a încheiat cu respingerea lui Radu cel Frumos. Oricum însă, la începutul lunii august Radu cel Frumos reuşise totuşi să atragă de partea sa un grup de mari boieri, fiindcă în 15 august – cum am spus mai sus – în Transilvania se discuta recunoaşterea lui în scaunul domnesc al Ţării Româneşti. Aşa se explică probabil şi de ce la 21 august, în socotelile Caffei se înregistra darul de 80 de aspri făcut unui ostaş din Cembalo (Crimeea), care adusese vestea despre *„dispercione Velladi"*, ce pare a se referi la ruinarea autorităţii lui Ţepeş[139].

Biruinţa din jurul datei de 8 septembrie 1462 reprezintă ultimul succes militar al lui Ţepeş despre care avem ştiinţă[140]. Dar el s-a dovedit până la urmă a fi fost fără consecinţe pentru situaţia voievodului. Acum, în septembrie 1462, Vlad a fost complet părăsit de boieri, care s-au regrupat cu toţii sau în mare majoritate în jurul lui Radu cel Frumos[141]. O tradiţie

locală în legătură cu cetatea Poenari, înregistrată în anul 1747 de mitropolitul Neofit, pare să ateste că cel din urmă popas al lui Ţepeş pe pământul Ţării Româneşti a fost această semeaţă fortăreaţă, pe care el însuşi o înălţase. Acolo domnul ar fi fost chiar asediat de „tătari" (!) şi turci, scăpând numai printr-un inteligent subterfugiu: „Şi în zilele acestui domn, Vlad Vodă, au fost venit tătarii cu turcii şi au bătut cetatea cu tunuri dintr-alt munte despre răsărit, unde păzesc plăiaşii, ce se cheamă posadă, şi după ce au bătut cetatea, pe nimeni n-au găsit într-însa că domnul şi-au potcovit caii îndărăt şi au fugit pe alt plai în Ţara Ungurească ..."[142].

Există însă alte indicii, potrivit cărora Vlad Ţepeş a trecut în Transilvania însoţit de un corp de oaste destul de numeros. Versiunea slavă a *Povestirii despre Dracula voievod* înseamnă, de pildă, că domnul s-a „ciocnit" cu oastea lui Matiaş Corvin, după care a fost prins viu, ceea ce ar presupune că dispunea încă de o forţă destul de însemnată[143]. Similar sună şi mărturia lui Michael Beheim, care arată că domnul a ieşit în întâmpinarea regelui Matiaş Corvin, în sudul Transilvaniei, „cu multă oaste"[144].

Sigur că evenimentele din vara anului 1462 ar fi avut un alt curs dacă regele Matiaş Corvin, în fruntea oştilor sale, şi-ar fi făcut apariţia în Transilvania ceva mai devreme. În schimb, se ştie că, intrat în campanie pe la sfârşitul lunii iulie, regele se găsea la Turda abia în 17 septembrie, îndreptându-se apoi către Sibiu, unde va sosi în ajunul datei de 26 septembrie şi va zăbovi cel puţin până în 30 septembrie[145]. Ulterior, în tot cursul lunii noiembrie şi în primele zile ale celei următoare, prezenţa lui Matiaş Corvin este atestată la Braşov. După care a apucat calea înapoierii spre Ungaria, prin Mediaş (11 decembrie) şi Sebeş (13 decembrie)[146]. În legătură cu acest marş al regelui spre hotarele meridionale ale Transilvaniei s-au

spus următoarele: „etapele prelungite ale unei înaintări căreia i-au trebuit mai mult de trei luni pentru a parcurge drumul de la Buda la Braşov, aruncă o puternică îndoială asupra sincerităţii intenţiei lui Matei de a intra într-adevăr în război cu turcii printr-o campanie de restaurare în Ţara Românească”[147].

Este neîndoielnic că în 1462 atenţia tânărului rege Matiaş Corvin era încă reţinută de conflictul său cu împăratul Frederic III de Habsburg, care la 17 februarie 1459 s-a văzut şi el ales rege al Ungariei, de către un grup de magnaţi din comitatele de vest şi de sud-vest, în frunte cu palatinul Ladislau Garai[148]. Această contestaţie nu a încetat de fapt – temporar – decât la 19 şi 26 iulie 1463, prin ratificarea de către cei doi suverani, la Wiener Neustadt şi, respectiv, Buda, a unui tratat, care însă fusese perfectat încă din anul precedent[149]. Clauza prin care regele Matiaş Corvin recunoştea dreptul la succesiunea pe tronul Ungariei a lui Frederic III de Habsburg în cazul în care descendenţa sa legitimă pe linie masculină s-ar fi stins sau el ar fi murit fără să lase un moştenitor legitim a fost apreciată drept un „succes major” al politicii împăratului german[150]. Ea îl va obliga pe Matiaş Corvin să depună eforturi susţinute, în aproape tot restul domniei lui, spre a-i anula consecinţele şi a evita instăpânirea Habsburgilor asupra Ungariei. Şi o va face, aşa cum de altminteri a fost relevat şi merită să reţinem, în dauna concentrării resurselor sale în vederea luptei antiotomane[151].

Corelarea dintre cele două probleme majore cu care era confruntat Matiaş Corvin poate fi mai uşor înţeleasă, dacă ne gândim la faptul că el, împreună cu prelaţii şi nobilii săi, a acceptat condiţiile împăratului Frederic III la 26 mai 1462, adică exact în ziua în care la Buda s-a aflat că sultanul Mehmet II îşi îndrepta efortul de război împotriva Ţării Româneşti, iar

Matiaş însuşi anunţa că în curând va merge „ai confini turchi”[152]. Cu alte cuvinte, el a făcut acest gest spre a avea mâinile libere pe frontul de la Dunărea de Jos. Sigur, încetineala cu care şi-a adunat oastea şi s-a pus în mişcare l-au lipsit pe Vlad Ţepeş de ajutor în momentul critic, obligându-l să facă faţă singur, în iunie, invaziei otomane. Dar această împrejurare pare să aibă o altă explicaţie decât absenţa voinţei din partea regelui de a se angaja cu adevărat în războiul cu turcii.

În discuţiile purtate între Veneţia şi papa Pius II pentru aderarea Serenissimei la proiectul de cruciadă pregătit de Congresul de la Mantova, la 15 ianuarie 1460 Senatul veneţian a formulat o nouă listă de condiţii, dintre care aici ne interesează cea care poartă numărul 11. Veneţienii cereau ca papa să facă în aşa fel încât oastea Ungariei, odată războiul început, să intre în campanie la începutul verii, după primul cosit al fânului, iar nu aşa cum obişnuieşte, *în luna septembrie*, după strângerea grânelor[153]. Spre a verifica temeinicia afirmaţiei veneţiene este de ajuns să ne gândim la data fixată pentru joncţiunea dintre flota cruciată care înainta pe Dunăre în 1445 şi forţele lui Iancu de Hunedoara, care veneau pe uscat dinspre Ungaria. Mai întâi, de comun acord, s-a ales jumătatea lunii august, pentru ca apoi data să fie schimbată, deoarece „ungurii amânaseră ziua după sărbătoarea Maicii Domnului din septembrie” (8 septembrie). Însă nici acest termen nu a putut fi respectat de către forţele terestre, fiindcă în 12 septembrie, în faţa Nicopolelui, seniorul Walerand de Wavrin era doar asigurat că: „în două zile cel mai târziu vor fi aici!”[154].

Cronicarul oficial al curţii din Buda, italianul Antonio Bonfini, care şi-a redactat scrierea către sfârşitul secolului XV, susţine că regele Matiaş Corvin, când a venit în Transilvania,

Fig. 13
Vlad Țepeș și solii turci, după tabloul lui Theodor Aman

în toamna lui 1462, „spunea că se duce în Țara Românească pentru a elibera din mâinile turcilor pe Dracula, căruia îi dăduse în căsătorie pe o rudă a sa de sânge. Pornind într-acolo, nu ştiu din care cauză, căci aceasta nimănui nu i-a fost destul de lămurit, l-a luat prins pe Dracula în Transilvania. Cât despre celălalt Dracula <Radu cel Frumos>, orânduit de turci peste acea țară, împotriva părerii tuturor, l-a confirmat"[155]. Surprinzătoarea arestare a lui Vlad Țepeş, care s-a produs în ajunul sau chiar în ziua de 26 noiembrie[156], de către însuşi aliatul său în războiul antiotoman, constituie încă o enigmă ce a rămas multă vreme nedezlegată. Să ne aplecăm şi noi asupra ei.

Michael Beheim oferă amănunte deosebit de prețioase cu privire la acest deznodământ. Astfel, regele Ungariei şi domnul Țării Româneşti s-au întâlnit – după spusele lui Beheim – la Braşov, unde au rămas împreună şi au purtat convorbiri un răstimp de „cinci săptămâni sau mai mult"[157]. Dar intervalul cu pricina pare mai curând să corespundă şederii lui Matiaş Corvin la Braşov. Scrisoarea către sultan, ticluită în numele lui Vlad vodă – de care va fi vorba ceva mai departe –, are ca loc de emisiune „Rhotel" (Cisnădie) şi poartă data de 7 noiembrie 1462. Dacă luăm de bune aceste elemente, înseamnă că voievodul nu a sosit la Braşov decât după 7 noiembrie. Ce s-a putut întâmpla, deci, în răstimpul 7–26 noiembrie, pentru ca regele să ia o asemenea hotărâre şi, de fapt, să întrerupă brusc, de pe o zi pe alta, expediția contra turcilor? Căci inițial, potrivit lui Michael Beheim, în deplină înțelegere cu „Dracula vodă", Matiaş Corvin „plănuise cum să plece din acest oraş spre paguba acestui turc <sultanul Mehmet II>, mai întâi prin Valahia şi apoi în Turcia, împotriva acestui cumplit păgân". Prin urmare, cei doi au pus la punct la Braşov un plan de ofensivă, care trebuia mai întâi să aducă

recuperarea Ţării Româneşti, iar apoi trebuia să continue dincolo de linia Dunării, în chiar teritoriul Imperiului otoman ...

„Cheia" rezolvării enigmei se află, după părerea noastră, într-un alt fragment din cronica lui Antonio Bonfini, rămas neobservat de toţi cei ce au studiat evenimentele. Evocând un cu totul alt moment al domniei lui Matiaş Corvin, anume împrejurările din anul 1477, umanistul italian face această referire retrospectivă la Vlad Ţepeş: „Mathiam omni suspicione in hac re liberandum esse crediderim, quandoquidem, veluti supra dictum est, si quid ipse in imperatorem moliri voluisset, nunquam profecto occasionem illam pretermisisset, cum sibi adversus Draculam agenti Vienenses obsessum in arce Cesarem et ad extremam redactum inediam una cum urbe dedere voluere et instantissime, ut condicionem et imperium acciperet, efflagitarunt"[158]. Deci, pe când acţiona „împotriva lui Dracula" (!), Matiaş Corvin a primit o solie din partea locuitorilor din Viena, prin care aceştia îi ofereau să-i dea pe mână atât oraşul, cât şi pe „împărat", adică pe Frederic III de Habsburg, pe atunci „asediat în fortăreaţa" din Viena şi „redus la o extremă înfometare". În acelaşi timp, ei îl rugau „foarte insistent" pe regele Ungariei să accepte „condiţia <de împărat> şi imperiul". Antonio Bonfini amintea această solie şi această ofertă pentru a-l absolvi pe Matiaş Corvin de orice bănuială de neloialitate faţă de Frederic III, căci „dacă ar fi vrut să urzească ceva împotriva împăratului, nicidecum nu ar fi lăsat să-i scape acea ocazie". Dar sunt oare adevărate toate acestea, sau cronicarul de curte al regelui s-a înşelat, cel puţin în privinţa concluziei pe care o trage?

După părerea noastră, arestarea şi întemniţarea lui Vlad Ţepeş la 26 noiembrie 1462 dovedeşte tocmai contrariul a ceea ce a vrut să demonstreze Bonfini. Conjectura se impune de la

sine: împăratul Frederic III a avut de făcut față unei răscoale a vienezilor, cauzată de cererea sa pentru o contribuție de 6 000 de florini – sumă necesară plății soldelor unui grup de mercenari – către jumătatea lunii octombrie 1462, adică într-un moment în care Matiaş Corvin se găsea deja în Transilvania meridională. Potrivit cronicarului polon Jan Długosz, împăratul s-a închis în castelul din Viena şi a fost asediat în intervalul dintre *15 octombrie şi 8 decembrie 1462* (*... ilium in Castro Viennensi, sabbato in crastino sanctae Heduigis, usque ad festum Conceptionis sanctae Mariae Virginis, obsidione caepit)*[159], răstimp care încadrează perfect momentul neaşteptatei „descoperiri" a „trădării" domnului Țării Româneşti. Se ştie că împăratul romano-german şi-a datorat eliberarea intervenției regelui Boemiei, George Poděbrad, care s-a apropiat treptat de Viena începând cu 25 noiembrie 1462[160], dar a cărui acțiune nu a izbutit, cum am spus, decât la 8 decembrie. La această dată Matiaş Corvin părăsise deja cetatea Braşovului şi revenea fără grabă, prin Mediaş şi Baia de Criş[161], în Ungaria.

Credem astfel, ținând seamă şi de politica ulterioară lipsită de vlagă a regelui Ungariei în raporturile cu turcii[162], că abandonarea aliatului său Vlad Țepeş, precum şi a planului de a-i ataca pe turci în 1462 s-au datorat modificării neprevăzute a situației din Europa centrală, gravelor dificultăți prin care trecea rivalul său, împăratul Frederic III de Habsburg. La drept vorbind, atitudinea lui Matiaş Corvin din toamna anului 1462 a reprezentat *cel dintâi indiciu* al orientării prioritare a politicii sale externe nu către războiul antiotoman, către cruciada contra „păgânilor", ci spre reglementarea raporturilor cu statele creştine din nord-vest, în primul rând cu Imperiul romano-german. Această orientare i-a lipsit pe prinții români contemporani, un Vlad Țepeş sau un Ştefan

cel Mare, de sprijin consistent şi eficient, vădindu-se până la urmă nefastă pentru Ungaria însăşi, care în secolul următor va cădea sub dominaţia otomană într-o formă pe care ţările române nu o vor cunoaşte niciodată ...

În legătură cu interpretarea de mai sus trebuie adăugat că lipsa de grabă a lui Matiaş Corvin în a părăsi Transilvania meridională nu poate induce în eroare. El nu avea cum să intervină deschis în evenimentele de la Viena atâta vreme cât se ştia că este plecat în campanie contra turcilor! La Roma ca şi la Veneţia expediţia lui era urmărită cu cea mai mare atenţie, ambasadorul celei din urmă însoţindu-l necontenit şi raportând Serenissimei orice mişcare a lui. Punerea în scenă a „trădării" şi arestarea lui Vlad Ţepeş nu au fost decât un pretext pentru dezangajarea „onorabilă" a regelui din zona Dunării de Jos. Apoi, acesta nu putea decât să aştepte şi, eventual, să culeagă roadele prăbuşirii rivalului său, asediat la Viena. Dar, cum situaţia a evoluat contrar aşteptărilor sale, Matiaş Corvin s-a văzut nevoit anul următor să ratifice tratatul cu Frederic III de Habsburg şi să înceapă, fără prea mare entuziasm, războiul cu turcii, oastea lui pătrunzând în Bosnia de curând ocupată de aceştia. Deci, după părerea noastră, solia din Viena l-a găsit pe rege la Braşov, în răstimpul 7–26 noiembrie 1462, după ce el îl primise pe Vlad Ţepeş şi stabiliseră împreună planul comun de campanie[163].

Cum şi în ce condiţii s-a petrecut propriu-zis arestarea lui Vlad Ţepeş? Singurul izvor strict contemporan care conţine lămuriri ceva mai amănunţite în această privinţă rămâne „poema" lui Michael Beheim. Iată în ce chip sunt descrise aici faptele: „Amândoi, împreună <regele Matiaş Corvin şi Vlad Ţepeş>, s-au pus în mişcare şi, lor alăturându-li-se mulţi bărbaţi temerari în ambele oştiri, ei au mers cale de câteva mile de la oraşul numit mai sus <Braşov>, pătrunzând în această

țară valahă cam șase mile. Dracula credea că ar fi la el acasă, când se aflau la un castel numit *Kungstain*. Acolo Dracula a fost prins de către un cavaler al regelui, vestit, cavalerul pe nume Jan Jiskra, care l-a atacat primul, luându-l prizonier ... În Țara Românească, în țara sa, a fost el atras în cursă și prins. Fiindcă aceasta oferea mai multă siguranță, în suita regelui s-a decis să fie purtat în afara țării sale[164]" ...

„Kungstain" nu înseamnă altceva decât „Piatra Craiului" (Konigstein). De bună seamă oastea, în avangarda căreia se afla vodă Vlad, a apucat pe vechiul drum Brașov-Bran-Rucăr-Câmpulung. Astăzi, dacă refaci același itinerar, constați că, după un suiș neîntrerupt și după ce a depășit punctul cel mai înalt, șoseaua națională coboară încet spre satul Podul Dâmboviței. La un moment dat, în dreapta, privirile ți se opresc pe ruinele unei cetățui, cu zidurile păstrate încă până la o înălțime de trei-patru metri. Poziția ei este cu adevărat extraordinară. Înconjurată de crestele munților, ea este așezată deasupra unui lung perete de stânci, de fapt pe buza unei prăpăstii. Perspectiva largă care ți se deschide de aici, de o mare frumusețe, poate fi asemănată cu cea din ultimul rând, cel mai de sus, al unui amfiteatru antic. Abia jos, departe, ca într-o căldare, se zăresc casele din satul Podul Dâmboviței. Pe o latură a cetățuiei, o adâncitură a terenului, ca un șanț, acum acoperită cu vegetație, îți sugerează că pe aici trecea vechiul drum dintre Transilvania și Țara Românească. Dar și acesta se întrerupe brusc la buza prăpastiei ... Acesta a fost, deci, „castelul Piatra Craiului" lângă care a fost capturat vodă Țepeș!

Descrieri târzii, din a doua jumătate a secolului XVI, ne ajută să înțelegem cum se efectua trecerea prin acest punct al drumului comercial ce lega Brașovul de Câmpulung și Târgoviște. De pildă, francezul Jacques Bongars scrie următoarele:

„aproape la o leghe de castel <Bran>, pe culmea muntelui este o cruce care desparte Transilvania de Ţara Românească. Am prânzit pe câmp, puţin mai departe şi apoi am trecut la coborâre peste o stâncă numită Piatra Craiului <în original: *Konigstuhl> pe unde trăsurile sunt coborâte cu funiile*"[165]. Similar evocă trecerea şi Filippo Pigafetta. După ce semnalează că, la părăsirea Transilvaniei, vama se plăteşte la Bran, el adaugă: „... De aici, prin căi înguste, dar pe care pot merge totuşi carele, am trecut culmea muntelui înalt şi stâncos *peste care sunt trase carele, cu ajutorul funiilor* şi am ajuns în tabăra aşezată pe râul Dâmboviţa"[166] (s.n., Şt. A.). Aşadar, de sus, din vârful stâncilor pe care se afla cetăţuia şi drumul venind de la Braşov şi Bran, trăsurile şi carele erau lăsate jos, în Ţara Românească, cu ajutorul funiilor ...

Pornind de la aceste descrieri şi confruntându-le cu situaţia de pe teren, împreună cu profesorul american Raymond T. McNally am reconstituit ceea ce poate fi definit drept „scenariul" capturării voievodului român[167]. Avangarda oştirii ce trebuia să pătrundă în Ţara Românească a înaintat până la castelul Piatra Craiului, în care se găsea o garnizoană ce asculta de regele Matiaş Corvin[168]. Era ultimul punct de care acesta dispunea. Afirmaţia lui Beheim că Ţepeş şi cavalerul Jan Jiskra au apucat să înainteze în Ţara Românească preţ de „şase mile" se referă, probabil, la vechiul hotar, de lângă Bran, din vremea bunicului său, Mircea cel Bătrân[169]. Oricum, el, vodă Ţepeş, „credea că ar fi la el acasă" deoarece, într-adevăr, sub privirile sale se întindea Ţara Românească şi, de fapt, nu mai avea decât de coborât de pe stâncile de lângă castel. Este sigur că ordinul secret de a-l ataca aici a avut în vedere tocmai acest din urmă obstacol. Fiindcă ni se pare perfect logic a presupune că o parte din oamenii domnului au fost chiar, intenţionat, lăsaţi să coboare la poalele stâncilor. Astfel, rămas

numai cu puţini oşteni, el a putut fi atacat cu depline şanse de succes. Episodul nu s-a consumat totuşi fără rezistenţă din partea domnului şi a grupului de războinici din preajma sa, aşa trebuind tălmăcită tradiţia din versiunea slavă a *Povestirii despre Dracula voievod* asupra luptei care a avut loc între oastea regelui Ungariei şi cea a lui Vlad Ţepeş. Acelaşi izvor afirmă în plus că fostul domn „a stat închis la Vişegrad pe Dunăre, mai sus de Budin <Buda> 12 ani"[170], adică până în 1474.

Întemniţarea viteazului domn al Ţării Româneşti trebuia justificată de îndată în principalele centre politice europene, în primul rând la Veneţia şi Roma, care acordaseră importante subsidii băneşti regelui Ungariei în vederea susţinerii războiului antiotoman la Dunărea de Jos. Unul din mijloace a fost acela al plăsmuirii a trei scrisori de „trădare" ale lui Vlad Ţepeş, adresate din Transilvania sultanului Mehmet II, marelui său vizir şi domnului Moldovei[171]. Scrisoarea către sultan, redactată, chipurile, în „Rhotel" (Cisnădie), în 7 noiembrie 1462, şi... interceptată de oamenii regelui Ungariei, este singura al cărei conţinut îl cunoaştem. Şi, fapt deosebit de semnificativ, ea nu s-a păstrat în „original" (!?!), ci numai în transcrierea papei Pius II, după textul comunicat lui de curtea din Buda[172].

Din perspectiva a ceea ce ştim despre fantastica încleştare în care Vlad Ţepeş fusese total angajat cu numai câteva luni înainte, poate oare cineva să dea girul autenticităţii unui text în care el foloseşte pentru Mehmet II titulatura: „împărat al împăraţilor şi domnul domnilor ce sunt sub soare, mare emir şi mare sultan" şi îi cere iertare pentru „greşeala şi marele păcat" săvârşit? În acelaşi act, evident fals, domnul ruga pe sultan să-i primească solii şi se lăuda că el „cunoaşte toată ţara Ardealului şi toată ţara Ungurească şi condiţiile locurilor şi

Fig. 14
Împăratul Frederic al III-lea de Habsburg, după tabloul lui Hans Burgkmair

lucrurilor". Drept urmare, dacă i-ar fi fost pe plac lui Mehmet II, pentru răscumpărarea vinei de a se fi ridicat cu război contra lui, se declara gata „să-i dea în mână toată Transilvania", a cărei stăpânire dobândind-o, va putea „să supună toață Ungaria" puterii sale! Uimitoare născocire, căreia numai stringente necesităţi politice i-au putut conferi un aspect atât de grosolan ... În fond, „campania" regelui Ungariei s-a întrerupt în momentul prinderii lui Ţepeş, iar toţi cei ce aşteptau veşti despre succese militare în lupta împotriva turcilor trebuiau într-un fel grabnic satisfăcuţi. Lucrul s-a realizat prin această lovitură de teatru, arestarea voievodului şi acuzarea lui ca trădător, la care în curând s-a adăugat şi o intensă propagandă defăimătoare asupra faptelor sale din cursul anilor de domnie în Ţara Românească[173]. Regele Matiaş Corvin se putea acum întoarce liniştit la Buda, chestiunea „cruciadei" fiind deocamdată amânată ...

Că nu a fost vorba de nici un fel de trădare din partea lui Vlad Ţepeş o dovedesc înseşi împrejurările în care el a fost pus în libertate doisprezece ani mai târziu, prin 1474. Într-adevăr, într-o scrisoare din 7 martie 1476, adresată din Buda papei Sixt IV de către episcopul de Agria (Erlau, Eger), pe nume Gabriel de Verona, se spune că „în anul trecut «cregele Matiaş Corvin> i-a dat drumul <lui Vlad Ţepeş> şi l-a trimis asupra turcilor, care au mare spaimă de dânsul"[174]. Tot aşa, cum am menţionat de altminteri şi mai sus, în 1475 solul ducelui de Ferrara nu făcea decât să exprime opinia curţii regale de la Buda, când scria că „se speră că zisul Dracula va face mari isprăvi împotriva turcilor, după cum a mai făcut şi altădată..."[175]. Cele două mărturii după părerea noastră concordă în a proba, fireşte indirect, că Vlad Ţepeş în realitate nu a manifestat nici o şovăială, nici o inconsecvenţă, în opoziţia sa faţă de turci în anul 1462, până în clipa în care pe nedrept a fost făcut

prizonier. Victimă a unui joc politic ce nu avea nimic de-a face cu ţelul pentru care el lupta, în 1474 era eliberat tocmai pentru virtuţile sale ostăşeşti şi pentru convingerile sale hotărât antiotomane ... bine cunoscute cercurilor înalte ale curţii din Buda!

Atitudinea, poziţia şi, în genere, acţiunile lui Vlad Ţepeş din ultimii ani de viaţă nu pot fi înţelese, credem, decât ţinând seamă de ceea ce Nicolae Iorga numea atât de sugestiv: „datina politică românească"[176]. Marele istoric definea acest concept prin „unirea ... elementelor de înrâurire creştină venite din răsărit şi din apus" şi, pe de altă parte, prin „potrivirea acestor elemente cu condiţiile geografice şi istorice ale ţării"[177]. Vlad Ţepeş, care în cursul celei de-a doua domnii în Ţara Românească a ilustrat în toată plenitudinea această sinteză, către sfârşitul existenţei sale pare să se fi identificat doar cu una dintre componentele ei, cea occidentală. El este înfăţişat în documente şi textele de cronică, aproape întotdeauna, ca un „căpitan" al regelui Ungariei, a cărui misiune permanentă era aceea de a lupta în zona de miazăzi a regatului, contra turcilor. Versiunea slavă a *Povestirii despre Dracula voievod* îl acuză chiar de a fi părăsit ortodoxia, trecând la catolicism[178].

Pe temeiul unei menţiuni din *Cronica Austriei* de Jakob Unrest s-a bănuit o vreme că în ianuarie 1475 Vlad Ţepeş ar fi luptat în Moldova, la Podul Înalt, alături de Ştefan cel Mare. Dar ipoteza aceasta nu rezistă unei critici atente a textului cu pricina: numele *„Wasser Weyda"* nu poate fi transcris decât prin „Basarab voievod" şi în nici un caz prin „Vlad voievod" sau „Vladislav", iar expresia *„des Kunigs von Ungarn Diennar"* este echivalentă cu „vasal al regelui Ungariei" şi nu cu „căpitan al regelui Ungariei", cum s-a crezut[179].

De fapt, cea dintâi urmă a prezenţei lui Vlad Ţepeş în Transilvania datează din 4 august 1475. În ziua amintită, el

Wladislaus Dragwlya, vaivoda partium Transalpinarum, cum se semnează acum, scrie din Moardăş (judeţul Sibiu) primarului şi consiliului din cetatea Sibiului, cerând prin boierul său Cârstian pârcălabul să i se pregătească o casă drept reşedinţă[180]. Iar pe de altă parte, în 21 septembrie 1475, Matiaş Corvin poruncea din Buda lui Thomas Altenberger, primarul Sibiului, să-i achite suma de două sute de florini „credinciosului nostru Dracula" *(fideli nostro Drakwlye),* pentru întreţinere[181]. Ulterior, în 13 octombrie acelaşi an, aflat la Bălcaciu („Bolkach"– astăzi sat, comuna Jidvei, judeţul Alba), fostul domn va confirma în scris primirea acestei pensii, fixată de rege[182].

Este limpede că sosirea lui Vlad Ţepeş în Transilvania trebuie pusă în legătură cu intenţia regelui de a-l reînscăuna în Ţara Românească, în contextul refacerii frontului antiotoman de la Dunărea de Jos. Astfel, încă din 25 iunie 1475 solii lui Matiaş Corvin care se îndreptau către curtea lui Ştefan cel Mare erau înştiinţaţi, la Bistriţa, de însuşi regele despre această hotărâre – „in facto inmissionis vajvode Draculia" –, iar ei, la rândul lor, au transmis-o boierilor moldoveni, cu care călătoreau[183]. Dar lucrul cel mai de luat în seamă este că ne întâlnim cu numele lui Vlad în chiar textul tratatului încheiat acum între regele Ungariei şi Ştefan al Moldovei. Anume, în actul lui Matiaş Corvin, redactat în Buda la 15 august 1475, există o clauză cu privire la restabilirea vechiului hotar între Moldova şi Ţara Românească, potrivit privilegiilor din vremea lui Alexandru cel Bun şi Mircea cel Bătrân. În temeiul acestor privilegii trebuiau să se înţeleagă voievozii actuali, Ştefan al Moldovei şi ... Vlad al Ţării Româneşti[184]! Deci, cu toate că tronul Ţării Româneşti era încă ocupat de Basarab Laiotă, în ochii regelui cel ce curând avea să-i ia locul era Vlad Ţepeş. Şi, după toate

probabilitățile, această clauză, care lipsește în actul paralel, emis de Ștefan cel Mare încă din 12 iulie, atestă voința regelui de a obține retrocedarea cetății Chilia, cucerită de acesta în 1465[185].

Totuși, restaurarea pe tron a lui vodă Țepeș va mai întârzia[186]. Deocamdată, în iarna 1475–1476, îl vedem pe teribilul prinț intrând din nou în luptă împotriva turcilor, dar de astă dată în Bosnia. El a plecat în campanie în suita regelui Matiaș Corvin, care în cursul lunii ianuarie 1476 a asediat puternica cetate Šabac, de lângă Dunăre. Garnizoana otomană din cetate – „loco importantissimo del Turco" – s-a predat la jumătatea lunii februarie. Înainte de a reveni la Buda, regele a poruncit efectuarea unei incursiuni de pradă dincolo de apa Savei, în direcția orașului Srebrenica – vestit pentru minele lui de argint –, incursiune ce va fi comandată de despotul Vuk Branković, de „Vlad Dracul" (Țepeș) și de „câțiva alți căpitani". Ea s-a desfășurat în a doua jumătate a lunii februarie 1476, de vreme ce Gabriel de Verona putea primi informații amănunțite în ajunul datei de 7 martie, la Buda.

La această incursiune au participat, potrivit episcopului de Agria, cinci mii de oameni. Umblând numai noaptea în părțile locuite, fără a ataca nici un târg sau sat, „căpitanii" lui Matiaș Corvin au trimis înainte 150 de călăreți îmbrăcați turcește, care au pătruns pașnic în Srebrenica, în pragul dimineții unei zile de bâlci. Năvala năprasnică ce a urmat a adus cucerirea orașului – alcătuit din 700 de case –, care apoi a fost incendiat, precum și o pradă uriașă: „ostași împărțeau, sfărâmându-le cu securile, bucățile de argint ce găseau prin casele oamenilor... A venit la rând localitatea Kuslat. Dar, de astă dată, corpul expediționar a fost întâmpinat la marginea unei păduri, în care arborii au fost tăiați și aruncați peste drum. Totuși, cei doi prinți s-au folosit de un vicleșug, care

le-a asigurat victoria. Au fost trimişi înainte 400 de oşteni pedeştri, în timp ce ei, cu restul detaşamentului, au ocolit pădurea şi au căzut în spatele inamicilor (circa 2 000 de oameni). Aceştia au fost cu toţii ucişi, iar trupurile lor fie au fost adunate într-o grămadă, fie „multe au fost trase în ţeapă, pentru ca turcii, venind, să se înspăimânte de această groaznică privelişte". În fine, ultima localitate atacată a fost Zvornik, unde a existat iarăşi o încercare de rezistenţă, repede zdrobită, însă despotul Vuk a fost rănit la un picior de o săgeată. După care corpul expediţionar a luat calea întorsului, fără să cruţe „nici sat, nici casă; prin fier şi foc au fost nimicite toate".

Urmează apoi, în raportul episcopului de Agria, un pasaj rezervat exclusiv lui Vlad Ţepeş, pe care îl vom reproduce în întregime: „Dar nu voi trece cu vederea cruzimea lui Dracula <*Dragula:*>, pentru care lumea întreagă–l cunoaşte. Căci, rupând cu mâna lui pe turcii prinşi, punea în ţepe bucăţile, zicând: «Când vor veni turcii şi vor vedea acestea, de spaimă vor fugi». El e acela care a făcut păduri de oameni traşi în ţeapă. Cei mai de frunte <nobili> unguri spun că, pe când era domn în Ţara Românească, a ucis poate o sută de mii de oameni cu ţepe şi alte pedepse grozave. Pentru care, timp de mulţi ani de zile regele l-a ţinut în foarte aspră închisoare, dar, nici aici neputându-şi uita de sălbăticie, prindea şoareci şi, făcându-i bucăţi, îi punea în nişte beţişoare de lemn, cum pusese pe oameni în ţepe. Dar în anul trecut <regele> i-a dat drumul şi l-a trimis asupra turcilor, care au mare spaimă de dânsul ..."[187]. Se recunoaşte lesne în acest pasaj al doilea motiv fundamental – în afară de cel al aşa-zisei „trădări" – al propagandei ostile lansată şi întreţinută de curtea regală din Buda, după 1462, în jurul personalităţii extraordinare a prizonierului ei, anume acela al neobişnuitei „cruzimi" a

prinţului valah. Era o imagine întunecată, care trebuia neapărat să umbrească faptele de arme ale lui Vlad Ţepeş în lupta contra turcilor, cunoscute şi admirate în aproape întreaga Europă centrală şi meridională. Numai aşa se putea justifica deplin înlăturarea lui de pe scena politică, al cărei autor a fost „suzeranul" şi „aliatul" său Matiaş Corvin. Fireşte, lăsând la o parte această realitate, nu rămâne mai puţin, din mărturia prezentată adineauri, încrâncenarea cu care fostul domn a reluat înfruntarea cu turcii. Ba mai mult, în desfăşurarea incursiunii din Bosnia oricine poate identifica pretutindeni „stilul" său de luptă: oşteni îmbrăcaţi turceşte se strecoară în Srebrenica – în mod oarecum asemănător a fost înşelată garnizoana otomană a Giurgiului în iarna 1461–1462 –, în împrejurimile Kuslatului o parte din cadavre au fost trase în ţeapă pentru ca turcii „să se înspăimânte de această groaznică privelişte" – este chiar efectul produs de câmpul de ţepi de lângă Târgovişte asupra oştii lui Mehmet II în 1462 şi descris întocmai de Chalcocondil – etc., etc.

La sfârşitul raportului din 7 martie 1476, episcopul de Agria semnala că, atunci „când vor creşte apele" – adică în curând, în cursul aceleiaşi primăveri – regele „are de gând să se unească, precum îşi pusese în minte, în Ţara Românească cu moldovenii şi chiar cu oastea munteană"[188]. Este limpede deci că pasul următor pe care Matiaş Corvin vroia să-l facă, în contextul efortului său de război contra Imperiului otoman, era reinstalarea lui Vlad Ţepeş în scaunul domnesc al Ţării Româneşti, cu concursul lui Ştefan cel Mare al Moldovei. Totuşi, în pofida înrăutăţirii relaţiilor dintre Transilvania şi Laiotă vodă Basarab[189], punerea în aplicare a planului amintit a fost încă o dată amânată.

Către sfârşitul lunii iulie 1476, Vlad Ţepeş *(Vaivoda Draculia)* se afla în Transilvania, în Mediaş, unde, împreună

cu „căpitanul regesc" Ştefan Báthory şi în fruntea a peste treizeci de mii de oameni – „toate trupele din provincia Transilvaniei" – era gata să pătrundă în Moldova, în sprijinul lui Ştefan cel Mare, care avea de înfruntat a doua mare expediție otomană, condusă acum de însuşi Mehmet II. Cei doi comandanți trimiteau vorbă voievodului Moldovei „să nu pornească nici o luptă cu turcul până nu vor fi uniți cu el, cu toate trupele", iar, aşa după cum se informa la Buda, fiecare din luptătorii din Transilvania, în afara armelor obişnuite, „va purta cu el o secure, şi aceasta ... pentru a putea astupa drumurile cu arbori şi lemne, spre a închide calea turcului, ca să nu aibă putință de a se întoarce înapoi"[190]. Era, fără doar şi poate, încă o idee a temutului prinț valah, al cărui gând lucra fără încetare întru găsirea celor mai radicale soluții de nimicire a puterii Semilunei ...

Din păcate, joncțiunea dintre oştile Moldovei şi cele ale Transilvaniei nu s-a realizat la timp şi astfel deznodământul de la Valea Albă nu a mai putut fi evitat. Tot ce rămânea de făcut era înlăturarea urmărilor biruinței câştigate în 26 iulie de Mehmet II. Potrivit cronicarului austriac contemporan Jakob Unrest, Vlad Țepeş *(Trackhel Weyda)* împreună cu trupele transilvănene a pătruns într-adevăr în Moldova şi alături de Ştefan cel Mare a contribuit la curățirea țării de turci, nimicind chiar, la un moment dat – pe la data de 15 august 1476 –, „şase corpuri de oaste" inamice, undeva „lângă apa care străbate Moldova" (Siretul sau Prutul)[191].

La 6 septembrie 1476 au început pregătirile în vederea contraofensivei creştine ce avea să scoată Țara Românească din orbita otomană. În această zi, regele Matiaş Corvin poruncea saşilor din Transilvania „să-l însoțească pe comitele Ştefan Báthory către părțile de dincolo de munți ale regatului nostru <Țara Românească>"[192]. Concomitent, regele l-a

anunțat şi pe Ştefan cel Mare, care, potrivit înțelegerii anterioare, trebuia să atace simultan din direcția Moldovei[193]. La 7 octombrie 1476, din Braşov, Vlad Țepeş acorda tuturor cetățenilor de aici importantul său privilegiu comercial, de care ne-am ocupat şi în capitolul precedent. Era vorba de restabilirea şi confirmarea tradiționalelor libertăți comerciale ale cetății, pe care el însuşi le îngrădise după 1457, în anii săi de domnie în Țara Românească, precum şi de menținerea vechiului regim al vămilor[194]. Iar la o lună distanță, în 8 noiembrie 1476, îl reîntâlnim în Târgovişte, pentru a treia oară voievod al Țării Româneşti, vestind scurt pe județul şi pârgarii din aceeaşi cetate a Braşovului: „Iată vă dau de ştire că am răsturnat pe vrăjmaşul nostru Laiotă, şi a fugit la turci. Deci v-a slobozit Dumnezeu calea. Veniți cu pâine şi cu marfă, şi vă hrăniți, căci a făcut Dumnezeu să fim acum o singură țară ...”[195].

Restaurarea lui Țepeş în 1476 a fost posibilă datorită unui efort conjugat transilvano-moldovenesc. Solul lui Ştefan cel Mare la Veneția, Ioan Țamblac, povestea astfel la 8 mai 1477, în fața Senatului – cu înseşi cuvintele domnului Moldovei – expediția din Țara Românească: „... eu <Ştefan cel Mare> cerusem ca voievodul Basarab <Laiotă> să fie alungat din cealaltă Țară Românească[196] şi să fie pus acolo un alt domn creştin, anume Drăculea, cu care să ne putem înțelege împreună. Am înduplecat chiar la acest lucru pe măria sa craiul unguresc, ca să se îngrijească şi el, din partea sa, ca Drăculea <în original: *Vlacho Drachulia*> să ajungă domn. Şi, înduplecându-se în sfârşit, el a trimis să-mi spună ca să-mi adun oastea şi să merg să pun pe numitul domn în Țara Românească. Şi aşa am făcut îndată şi am mers, eu dintr-o parte şi căpitanul craiului dintr-alta, şi ne-am unit şi am pus în domnie pe zisul Drăculea”[197]. „Căpitanul craiului” a fost

Ştefan Báthory, care a comandat trupele din Transilvania, dar, lucrul cel mai important, expunerea lui Ioan Ţamblac vădeşte că domnul Moldovei revendica pentru sine ideea reînscăunării lui Vlad Ţepeş[198]. După două decenii, acesta constituia răspunsul lui Ştefan cel Mare la gestul lui Vlad Ţepeş din primăvara anului 1457, când el îl ajutase să ocupe tronul părintesc! Ne găsim de fapt în prezenţa unui tip de colaborare care a constituit unul din elementele făgaşului unităţii politice a celor două ţări româneşti extracarpatice.

Am văzut că la 8 noiembrie 1476 Vlad Ţepeş anunţa din Târgovişte că l-a „răsturnat" pe Laiotă Basarab. Intr-adevăr, el era cel ce ocupa acum reşedinţa domnească. Trei zile după aceea, în 11 noiembrie, Ştefan Báthory, „căpitan al trupelor regale din Ţara Românească", sosise în preajma Bucureştilor, unde-şi aşezase tabăra şi de unde scria şi el sibienilor că „perfidul Basarab" a fost alungat şi că cea mai mare parte a ţării, cu toţi boierii – în afară de doi, nenumiţi – a trecut de partea lui Ţepeş. De asemenea, Báthory arăta că se cucerise uşor Târgoviştea, acolo înălţându-se „un castel bun"[199]. Peste alte câteva zile, în 17 noiembrie, Cârstian pârcălabul de Târgovişte comunica la Braşov ştirea că cetatea Bucureştilor a fost luată cu o zi mai înainte, adică în 16 noiembrie 1476: „De aceea lăudaţi pe Domnul atotputernicul cu trâmbiţe şi cu cântece şi clopote, precum am făcut şi noi în ţara noastră, care e ca şi a voastră <*tam vestra*>. Şi să ştiţi că domnii şi boierii a toată ţara s-au supus dumisale voievodului Ladislau <Vlad Ţepeş>"[200]. După mărturia cronicarului Jakob Unrest, se pare că în cursul asediului de cinci zile al Bucureştilor oştile transilvănene şi moldovene s-au izbit de o puternică rezistenţă a unei forţe turceşti care, cel puţin o dată, a respins asaltul asediatorilor. Se pare chiar că turcii au ieşit şi la atac, călări, unii fiind prinşi şi aduşi între bastioanele de lemn ale lagărului

lui Vlad[201]. Până la urmă, însă, cetatea a fost cucerită şi se poate considera că cea de-a treia domnie a lui Vlad Ţepeş a început într-adevăr în 16 noiembrie 1476, zi când el a redevenit stăpânul întregii ţări.

Totuşi, există o scrisoare, expediată din Buda la 4 decembrie 1476 din care rezultă că vodă Ţepeş a mai aşteptat... Încă zece zile pentru ca, în cadrul unei ceremonii solemne, supuşii săi să-l recunoască în chip formal drept domnul lor: „... Poy dice che, Martidi passato, tuto il regno de Transalpina *unanimes* creorono Drachulia, pur capitaneo del ré, suo vayvoda, cum grande honore"[202]. Editorul acestui text, Nicolae Iorga, a observat că trebuie să fie vorba de ziua de marţi din *săptămâna trecută,* adică de ziua de 26 noiembrie 1476[203]. De ce a aşteptat Vlad Ţepeş tocmai această zi pentru a reuni adunarea Stărilor? Răspunsul nu este atât de greu, dacă ne reamintim că tot pe 26 noiembrie, dar cu paisprezece ani mai devreme, a luat sfârşit pe negândite cea de a doua lui domnie. În consecinţă, ne pare deosebit de plauzibil că în acest chip el a ţinut să marcheze „revanşa" faţă de adversitatea destinului ... Ne aflăm, de fapt, în prezenţa încă a unui element al mentalităţii atât de speciale a prinţului român.

Din nefericire, cea de-a treia domnie a lui Vlad Ţepeş în Ţara Românească a fost – ca şi cea dintâi, din toamna anului 1448 – deosebit de scurtă, încheindu-se tragic. Ştefan cel Mare îi lăsase două sute de oameni, dintre curtenii săi, care să-i constituie o gardă credincioasă. „El m-a rugat să-i las – spune Ştefan vodă în 1477 –, pentru paza lui, oameni de-ai noştri, căci în munteni nu se prea încredea". Potrivit aceluiaşi izvor, „numaidecât necredinciosul Basarab s-a întors", desigur cu ajutorul turcilor, „şi l-a găsit singur şi l-a omorât, şi împreună cu el au fost omorâţi toţi oamenii mei <ai lui Ştefan>, afară de zece". Vestea deznodământului a sosit la

curtea domnească a Moldovei „cam pe la 10 ianuarie 1477[204]. Dar încă din 5 ianuarie 1477, din Hârlău, Ştefan cel Mare îşi exprima față de braşoveni îngrijorarea față de situația lui Vlad, despre care cerea ştiri. El aflase atunci de „fapta" lui Vlad, însă nu putem decât bănui care va fi fost isprava comunicată din Braşov în pragul noului an şi care se va fi întâmplat în Țara Românească în ultimele zile ale anului 1476[205].

Versiunea slavă a *Povestirii despre Dracula voievod* relatează în următorul chip moartea voievodului: „Sfârşitul lui a fost astfel: trăia în Țara Muntenească şi au venit asupra țării lui turcii şi au început să jefuiască. El i-a atacat şi turcii au început să fugă. Oastea lui Dracula a început să-i taie fără milă şi i-a gonit. Iar Dracula de bucurie s-a suit pe un deal să vadă cum taie pe turci. S-a rupt astfel de oastea celor apropiați lui, s-a travestit <travestindu-se> ca turc <sau: ... «Apropiații lui *socotindu-l* drept turc»> şi l-a lovit unul cu lancea. El, văzând că este omorât de către ai săi, îndată a ucis cu sabia sa pe cinci dintre ucigaşii săi. Pe el însă l-au străpuns cu multe sulițe şi astfel a fost omorât"[206]. Probabil că „fapta" lui Vlad despre care aflase Ştefan cel Mare în 5 ianuarie 1477 era în legătură cu stăvilirea incursiunii turceşti. Va fi fost vorba poate de o primă izbândă, cunoscută de altfel şi versiunii slave a *Povestirii despre Dracula voievod*. În acelaşi ultim izvor, însă, lăsând de o parte aşa-zisa confuzie făcută de apropiații lui Țepeş, atrag atenția cuvintele: *văzând că este omorât de către ai săi"*, care recompun o imagine asemănătoare întrucâtva celei înregistrate de Jakob Unrest. Acesta confirmă că într-adevăr domnul a fost lovit şi ucis de unul din oamenii săi, dar precizează în plus că ucigaşul lui era venit de la turci: „el <Vlad> a fost omorât cu mare viclenie, prin care turcii au vrut să răzbune duşmănia pe care el le-o purtase şi încă şi marile pagube ce le pricinuise lor. Căci un turc se băgase slugă la el,

ca să-l ucidă în timp ce el îl slujea: de aceea era el tocmit de turci. Şi după ce aceasta s-a întâmplat, adică după ce i-a tăiat capul pe la spate când ei călăreau, el s-a refugiat îndată în oastea turcească. Pentru care regele <Matiaş Corvin> a fost foarte supărat, căci a pierdut mult în el pentru lupta cu turcii"[207].

Sâmbătă 1 februarie 1477 ştirea pieirii lui Vlad Ţepeş ajunsese la Veneţia, unde se spunea că turcii puseseră din nou mâna pe „Valahia Mare" (Ţara Românească), şi îl „tăiaseră în bucăţi pe Dracuglia, căpitanul numitului rege" (Matiaş Corvin), împreună cu alţi patru mii de oameni. La fel se zvonea, însă, că ar fi murit şi Basarab *(Bozrab),* „domnul numitei Valahii", cele două ştiri fiind considerate foarte triste pentru creştinătate[208]. Interesant este că şi unul dintre izvoarele turceşti, cronica lui Orudj bin Adil (sec. XV), susţine în mod inexact că în luptele din Ţara Românească de la hotarul anilor 1476–1477 şi-ar fi găsit sfârşitul şi unul din cei doi Basarabi – Basarab Laiotă şi Basarab cel Tânăr sau Ţepeluş –, care concurau atunci pentru ocuparea scaunului domnesc: „Afurisiţii de Ţepeş şi Ţepeluş <Basarab cel Tânăr> s-au războit între ei. În cele din urmă norocul a fost de partea lui Ţepeluş care, găsind prilejul, i-a tăiat capul <lui Ţepeş>, devenind bei independent. După aceasta a venit Basaraba <Laiotă>, care, dând un atac peste noapte din partea Ungariei, a tăiat capul lui Ţepeluş, devenind bei în vilaietul Ţării Româneşti"[209]. Evident, cronicarul turc a inversat rolurile, fiindcă Basarab cel Bătrân sau Laiotă a fost cel care a avut întâi sprijinul turcilor, iar Basarab Ţepeluş a fost cel care a rămas în cele din urmă domn, impus se pare tot de turci, până în 1482[210]. Astfel s-a întâmplat că moartea lui Ţepeş, a lui „Dracula", a fost îndeaproape succedată de înlocuirea rivalului său, Basarab Laiotă. Mişelescul asasinat al viteazului

domn nu a mai apucat deci să folosească decât o clipă celui care trebuia să-i fie întâiul beneficiar. Soarta a avut grijă să răzbune fără întârziere, măcar în felul acesta, nedemnul act, care a pus capăt zilelor unuia dintre cei mai cutezători prinţi născuţi în centrul şi răsăritul Europei medievale. Iar faptele lui „Dracula", trecute încă din timpul vieţii lui în legendă, s-au transformat treptat într-o adevărată mitologie, cu o răspândire – în spaţiu şi timp – aproape nemaiîntâlnită în istoria culturii universale.

Când a murit, Vlad Ţepeş se afla în jurul vârstei de 45 de ani. De trei ori domn al Ţării Româneşti (1448; 1456–1462 şi 1476), el are o existenţă ce poate fi calificată, fără nici o exagerare, drept senzaţională. Din Târgoviştea părintească în temniţa de la Egrigöz, în Anatolia; din Moldova lui Bogdan II, în Transilvania lui Iancu de Hunedoara şi, apoi, a lui Matiaş Corvin; din temniţa de la Vişegrad, în Bosnia ocupată de turci – acesta a fost itinerarul fantastic al voievodului în afara hotarelor Ţării Româneşti. A avut norocul să-şi încheie zilele în scaunul domnesc, pe pământul Ţării Româneşti, dar mormântul lui este încă înconjurat de aceeaşi mantie de taină care-i învăluie de fapt, în pofida mărturiilor existente, întregul zbucium al vieţii. Se zice că ar fi fost îngropat în biserica de pe ostrovul Snagovului, ctitorie din moşi strămoşi a familiei voievodale a Ţării Româneşti[211]...

Partea a II-a
LUMINI ŞI UMBRE ALE LEGENDEI

CAPITOLUL I
Numele „Dracula"

„Se zice ..." Cu aceste cuvinte păşim de fapt în domeniul legendei şi primul lucru pe care-l avem de făcut este să ne ocupăm de originea şi sensul numelui „Dracula", sub care Vlad Ţepeş a devenit cunoscut încă din veacul XV până departe de hotarele ţării sale.

Încercări de explicare s-au ivit chiar la cărturarii evului mediu. Bunăoară, iată părerea clericului Anton Verancsics (1504–1573): „... aproape toţi apusenii numesc moldovenii *dani* şi pe munteni *draguli,* măcar că nici românii înşişi nu folosesc <aceste nume>, căci ei îşi zic romani, şi nici vecinilor nu le sunt destul de cunoscute, ci numai doar din auzite, şi nu tuturor, ci doar acelora care se îndeletnicesc cu literele ... şi s-a început mai întâi de către turci a-i numi *draguli*, de la prea viteazul lor principe Dragula ...

... Astfel şi Dragula e un diminutiv de mângâiere de la Drago, ceea ce înseamnă «cel drag», din care cauză dacă s-ar îngădui pe latineşte ar trebui să se spună Charulus"[1].

Se pare că varianta „Dragula", „Dragul", de la „Dracula", „Dracul", cu sensul atribuit de Verancsics, a circulat destul de

intens în prima jumătate a secolului XVI. Fapt este că Michael Bocignoli din Raguza, în textul său din 29 iunie 1524, foloseşte consecvent numele „Dragul", când se referă la Vlad Ţepeş, totodată caracterizându-l într-un chip deosebit de măgulitor: „A fost odinioară la ei <valahi> un domn – pe care ei îl numesc voievod – cu numele de *Dragul,* bărbat ager şi cât se poate de priceput în treburile ostăşeşti..."[2].

În schimb, în veacul XV, un alt grup de izvoare oferă o etimologie complet diferită. De pildă, istoricul bizantin Ducas, vorbind despre Vlad Dracul, tatăl lui Ţepeş, susţinea că i se zicea „Dragulios, căci aşa se chema, pentru că era rău şi viclean în felul lui; căci numele Dragulios se şi tălmăceşte cu rău şi viclean"[3]. Iar versiunea slavă a *Povestirii despre Dracula voievod* începe astfel: „A fost în Ţara Muntenească un voievod creştin de credinţă grecească cu numele de Dracula pe limba românească, iar pe a noastră diavol, atâta a fost de rău. Precum i-a fost numele lui, aşa şi viaţa lui"[4]. Pretendentul Dan, în scrisoarea lui din 5 aprilie 1459, aducea o confirmare deosebit de interesantă acestor afirmaţii, atunci când utiliza următorul joc de cuvinte: „... şi venit-au judeţul şi pârgarii din Braşov şi oamenii bătrâni din Ţara Bârsei, care ni s-au plâns, cu inima însângerată ni s-au plâns de cele ce a făcut *Drăculea*, vrăjmaşul nostru, cum el n-a ţinut credinţă stăpânului nostru craiului <şi> s-a dat turcilor. Acest lucru l-a făcut cu adevărat învăţat de *dracul*"[5]. Vasăzică este absolut sigur că în cursul celei de-a doua domnii a lui Vlad, adică între 1456 şi 1462, cel puţin pentru duşmani, adaosul „Dracula" la numele său – păstrat de fapt de la părintele lui – a devenit sinonim cu „drac", „diavol", simbol al răului în formă extremă. Mai mult decât probabil, Ducas însuşi – deşi, cum spuneam, când explica acest nume se referea la tată –, nu a făcut decât să preia

Fig. 15
Vlad Țepeș, după gravura tipărită la Nürnberg în 1499

tălmăcirea care circula în momentul „exploziei" maxime a faimei lui Vlad Ţepeş (după 1462).

Cât priveşte cărturarii veacului XVI, care au preferat să brodeze în jurul derivatului „Drag", construindu-i o semnificaţie pozitivă pe care o asociau imediat isprăvilor vitejeşti ale voievodului, trebuie ţinut seamă de modificarea de optică intervenită în vremea de decădere politică şi militară pe care ei o trăiau. Imperiul otoman dobândise între timp noi şi răsunătoare biruinţe, cucerind Chilia, Cetatea Albă (amândouă în 1484) şi Belgradul (1521) şi zdrobind regatul Ungariei la Mohács (1526), iar acum ameninţa direct centrul Europei (Viena a fost asediată pentru întâia oară de turci în anul 1529). În asemenea condiţii, rezistenţa eroică a fostului domn al Ţării Româneşti nu mai putea fi supusă fireşte nici unei critici. Ea se transforma într-un model, vrednic de invidiat, iar toate detaliile legate de personalitatea lui Vlad Ţepeş, inclusiv problema celui de-al doilea nume – „Dracula" – se regăseau în mod necesar sub proiecţia aceluiaşi fascicul de lumină favorabilă.

Ciudat este că numele „Dracula" nu s-a impus deloc posterităţii interne, din Ţara Românească, a lui Vlad Ţepeş. Hrisoavele cancelariei domneşti, începând cu cel din 21 ianuarie 1506, îl menţionează numai sub forma „Vlad voievod cel numit Ţeapeş"[6]. La fel se întâmplă şi cu cronica oficială a Ţării Româneşti, a cărei primă parte, în care figurează şi el, a fost redactată în a doua jumătate a veacului XVI, poate între 1568 şi 1577[7]. Aici apare tot ca: „Vlad vodă Ţepeş"[8].

Este evident că în interior, după părerea noastră, a fost reţinută porecla „Ţepeş", întrucât numele „Dracula" fusese anexat definitiv, tot ca poreclă, tatălui lui Vlad. Ambii, în timpul domniei lor, s-au chemat *Vlad*. Şi nu au fost singurii ce au purtat acest nume „domnesc", la fel cum au existat în

Ţara Românească mai mulţi voievozi cu numele Basarab, Radu, Mircea sau Dan. Unii dintre ei au simţit chiar nevoia ca încă de la înscăunarea lor să se diferenţieze cumva, în actele oficiale, de antecesorii cu nume identic. Este, de pildă, cazul lui „Basarab *cel Tânăr*" (1477–1482), care a adoptat acest epitet în titlul pe care l-a folosit în majoritatea documentelor sale[9].

Cu atât mai mult se va fi simţit necesitatea diferenţierii domnilor cu nume identice în cursul secolului XVI, când în ţară se acumulase o masă destul de însemnată de hrisoave şi alte acte, emise de toţi aceştia în secolele precedente. Drept urmare s-a căutat, probabil mai întâi în cancelaria domnească, să se confere fiecăruia un epitet sau o poreclă. În cazul nostru, ipoteza este verificată de existenţa unui hrisov de la Neagoe Basarab, cu data 30 octombrie 1517, în care este pomenit „bătrânul Vlad voievod Drăculea"[10]. Neîndoielnic avem de-a face cu tatăl lui *Vlad* Ţepeş şi al lui *Vlad* Călugărul (1482–1495), epitetul „bătrânul" nefăcând decât să accentueze că era vorba de un *Vlad* mai îndepărtat în timp decât ei, iar adaosul „Drăculea" aducând indicaţia ultimă, exactă, cu privire la identitatea personajului invocat.

În actele interne ce s-au conservat până astăzi, toate datând din perioada celei de-a doua domnii în Ţara Românească (1456–1462), Vlad Ţepeş s-a intitulat fie „Io Vlad voievod şi domn a toată ţara Ungrovlahiei, fiul bătrânului Vlad voievod" (16 aprilie 1457), fie „Io Vlad voievod şi domn şi fiul marelui Vlad voievod, stăpânind şi domnind peste toată ţara Ungrovlahiei, Amlaşului şi Făgăraşului herţeg" (20 septembrie 1459)[11]. Ne grăbim însă să precizăm că porecla „Ţepeş" nu a fost o creaţie a cancelariei domneşti din veacul XVI, născută din nevoia diferenţierii mai sus discutate. Ar fi o concluzie pripită, care ar elimina pe nedrept unele dovezi categorice ale

prezenţei acestei porecle încă din secolul XV. Într-adevăr, cronicarul otoman Orudj bin Adil, care a murit către sfârşitul secolului amintit, îl numeşte în scrierea sa pe Vlad: „afurisitul voievod Dracula–oglu Kazîklî", ceea ce se traduce prin „Ţepeş, fiul lui Dracula"[12]. Alt cronicar turc bine informat, Tursun-bei, trăitor pe vremea sultanilor Mehmet II (1451–1481) şi Baiazid II (1481–1512), va descrie şi el expediţia din 1462 împotriva: „voievodului *Kazîklî* <Ţepeş>, conducător nesupus al ghiaurilor din Ţara Românească". Tot „Kazîklî", adică „Ţepeş", îi vor spune atât Aşîk-paşa-Zade (1400–1481), Mehmet Neşri (sec. XV – cca 1520), cât şi cronicile anonime *Tevarih-i al-i Osman* sau cronicarul Ibn Kemal (a doua jumătate a sec. XV – 6 aprilie 1535)[13]. „Ţepeş" a fost deci o poreclă care s-a ivit, din pricina pedepsei preferate a voievodului, chiar din timpul vieţii acestuia. Ea a circulat desigur nu numai la sudul Dunării, printre turci, ci şi în Ţara Românească, unde în secolul următor i-a fost conferită domnului în mod oficial. Dovada circulaţiei în mediul românesc o putem deduce din prezenţa pe lângă numele lui Basarab cel Tânăr – succesorul apropiat, pe tron, al lui Vlad – a poreclei „Ţepeluş"[14]. Or, crearea unui asemenea diminutiv presupune, fireşte, existenţa unui predecesor care îşi „adjudecase" porecla Ţepeş ...

Este interesant de observat tot acum că, la începutul aceluiaşi secol XVI, în Ţara Românească Vlad Ţepeş a fost consemnat şi sub o formă mai specială, derivată însă din numele „Dracula". Astfel, în scrierea *Viaţa şi traiul Sfântului Nifon* de Gavril Protul se menţionează că după moartea lui Radu cel Mare, în 1508, boierii „puseră domn în scaunul ţărâi pre Mihnea, feciorul *Dracei urmaşul*"[15]. Cronica internă a Ţării Româneşti vorbeşte şi ea despre „Mihnea voevod cel Rău, fecior *Dracii armaşului de la Măneşti,* <care> acesta au tăiat mulţime de boieri" sau, puţin mai departe, despre

„...Mircea vodă, fecior *Mihnii vodă Dracii* ... <care> au făcut cu Vlăduță vodă mare războiu la târgu din Gherghița..."[16]. Mihnea vodă cel Rău a fost fiul lui Vlad Țepeş. În hrisoavele sale el s-a intitulat: „Io Mihnea voievod şi domn a toată țara Ungrovlahiei, fiul lui *Vlad marele voievod*"[17], iar autorul anonim al versiunii slave a *Povestirii despre Dracula voievod* afirmă că: „pe al treilea fiu <al lui «Dracula» – Vlad Țepeş>, pe cel mai în vârstă, pe Mihail <= Mihnea>, l-am văzut aici la Budin <= Buda>"[18]. Cu alte cuvinte, se poate pune fără grijă un semn de egalitate între Vlad Țepeş, sau „Dracula", şi „Dracea armaşul din Măneşti". Dar de unde provine această din urmă denumire a fostului voievod? Ne este cu neputință să încercăm a dezlega deocamdată complet enigma. Tot ce putem face este doar să adăugăm forma *Dracea* la celelalte două forme semnalate: *Dracul* şi *Dracula* sau *Drăculea*. Nicolae Iorga nota următoarele asupra acestor trei nume: „între Dracul şi Drăculea nu e tot atâta deosebire ca între Negrul şi Negrea, Lupul şi Lupea, căci avem şi Dracea; dincoace, ca în Mamulea din Mamul, articolul intră în formarea derivației. Deci numele sunt deosebite!"[19]. Remarca este deosebit de prețioasă, în măsura în care ne îngăduie bănuiala că, în pragul veacului XVI, s-a căutat la curtea domnească a Țării Româneşti – sau în cercul cărturarilor din țară – o primă soluție de diferențiere a celor doi voievozi cu numele Vlad, din întâia jumătate şi de la mijlocul veacului XV. Pentru tată s-a folosit adaosul „Drăculea" (aşa cum reiese limpede din hrisovul din 30 octombrie 1517), în timp ce pentru fiu pare a se fi propus forma „Dracea". Ulterior însă, în cursul veacului XVI, pentru ultimul s-a impus porecla „Țepeş", care a rămas definitivă la români.

La străini lucrurile s-au întâmplat altfel. După ce apelativul „Dracula" i-a fost atribuit, la un moment dat, lui Vlad Țepeş,

s-a uitat treptat până şi faptul că el l-a moştenit de la tatăl său. Acest proces poate fi urmărit lesne în documentele şi izvoarele externe, în actul din 6 februarie 1452, din Buda, emis de Iancu de Hunedoara, tânărul prinţ apare astfel: *„illustris princeps Wlad, filius quondam Drakwl vaivodae"*. Deci: „Vlad, fiul răposatului voievod *Dracul*"[20]. La începutul celei de-a doua domnii, la 17 decembrie 1456, numele *„Drakwl vaivoda"* mai era păstrat exclusiv pentru tatăl lui, el însuşi fiind indicat doar sub forma: *„Wlad vaivoda partium Transalpinarum*"[21]. Dar şi mai târziu, în chip asemănător figurează în actul din 23 noiembrie 1457 sau în cele din 3 martie 1458, 28 aprilie 1460 şi 3 decembrie 1462[22]. *Primele documente în care va primi numele „Dracula" provin din sudul Transilvaniei şi datează din anii 1459–1460.* Este vorba de acte ale pretendentului Dan, dintre care unul a şi fost pomenit mai înainte[23]. Deosebit de sugestivă ni se pare a fi expresia din cel cu data 2 martie 1460: „... nelegiuitul şi prea cruntul tiran fără de credinţă, adică Dracul, care se zice Vlad voievod al ţării aceleia"[24]. Se vădeşte astfel din plin că în această arie a centrelor săseşti ostile, Braşovul şi Sibiul, unde aflaseră azil şi pribegii din Ţara Românească, patronimul „Dracul" a căpătat un sens peiorativ, luând locul denumirii oficiale: „Vlad voievod".

Ulterior, acest patronim, devenit poreclă peiorativă, s-a generalizat în Transilvania şi Ungaria, mai ales în anii de prizonierat al lui Vlad Ţepeş. El însuşi, după ce a fost eliberat, l-a adoptat în propria semnătură. Dacă la 10 februarie sau 10 august 1460, în scrisori în limba latină pentru Braşov, el mai semna: *„Wlad, Waywoda parcium Transalpinarum*"[25] – cum făcuse de altfel în tot cursul celei de-a doua domnii –, la 4 august 1475 îl găsim semnând: *„Wladislaus Dragwlya, vaivoda partium Transalpinarum*"[26]. În aceeaşi vreme a anilor 1475–1476 întâlnim şi alte acte latineşti, în care prinţul

român se intitulează fie *„Nos Ladislaus Dragkwlya, vaivoda partium Transalpinensium"*, fie *„Ladislaus Drakulya"*[27]. Cum se vede, pe lângă adaosul „Dragulia", „Draculia" el şi-a modificat şi numele originar, din „Vlad" latinizându-l în „Wladislaus" – „Ladislaus"[28].

În schimb, în actele slavoneşti din toamna anului 1476, domnul va reveni la titulatura oficială: „Io Vlad voievod şi domn a toată ţara Ungrovlahiei"[29]. Chiar această deosebire dintre actele latineşti şi cele slavoneşti emanate de la el, în 1475–1476, care nu s-a ivit niciodată în răstimpul 1456–1462, ne arată că porecla „Dracula" s-a impus cu precădere în spaţiul din nord-vestul Ţării Româneşti, până în Europa centrală, mai ales în perioada 1462–1475. De aceea a ajuns domnul însuşi s-o preia şi s-o păstreze în propria semnătură şi pecete pe textele actelor latineşti din ultimii săi ani de viaţă.

În legătură cu acelaşi nume, Ioan Bogdan observa: *„Drăculea* era desigur forma populară, pe când *Dracul* era forma literară a cuvântului. Dacă Vlad Ţepeş n-ar fi fost cunoscut în popor sub numele Drăculea, nu înţelegem de unde ar fi luat străinii numirile: Dracula, Draculya"[30]. Presupunerea pare îndreptăţită, mai cu seamă dacă avem în vedere izvoarele bizantine, în care numele „Draculea" este întrebuinţat deseori ca denumire generică pentru Vlad Dracul şi pentru fiii săi Vlad şi Radu cel Frumos[31]. Rând pe rând, fiecare apare menţionat în izvoarele amintite sub forma „Draculea", ceea ce ne arată pe de o parte că s-a încercat gruparea tuturor membrilor ramurei respective a familiei domneşti din Ţara Românească sub o denumire comună, iar pe de alta că această denumire avea o largă circulaţie şi în sud-estul Europei în a doua jumătate a secolului XV.

Trebuie spus însă că forma „Draculea", „Drăculea" a fost interpretată şi ca reprezentând genitivul singular slav de la

„Dracul", ea însemnând deci – potrivit acestei ipoteze – „fiul lui Dracul"[32]. Sufixul „ea" ar indica astfel un diminutiv, având în fond valoarea unui factor distinctiv între tată şi fiu. Acestei ipoteze i se opune totuşi categoric un document de la boierul Albul, important personaj politic în domnia lui Alexandru Aldea voievod (cca 1431–1436), predecesorul lui Vlad Dracul. Este vorba de o scrisoare către Braşov, pe care boierul Albul o începea cu cuvintele: „Şi iată vă dau de ştire despre voievodul pe care l-aţi pus aci Draculia"[33]. Dispunem, cu acest act, de o probă peremptorie a circulaţiei formei „Draculea", „Drăculea" (poate chiar, simplu, „Dracula") cu mult înainte de ivirea pe scena istoriei a voievodului Vlad Ţepeş. În consecinţă, speculaţia asupra desinenţei „ea" ca element de diferenţiere a lui Vlad Ţepeş de Vlad Dracul este anulată. În plus, să nu uităm că în hrisovul lui Neagoe Basarab din 30 octombrie 1517, pentru al doilea personaj, Vlad-tatăl, se folosea tot forma „Drăculea", întocmai ca în scrisoarea boierului Albu, anterioară cu aproximtiv opt decenii acestui hrisov.

Credem, prin urmare, că numai ipoteza lui Ioan Bogdan este verosimilă. *Drăculea* a fost, cam pe la mijlocul veacului XV, o denumire cu largă răspândire în mediul românesc, o poreclă ce a fost atribuită în popor atât lui Vlad Dracul, cât şi la doi din fiii săi: Vlad (Ţepeş) şi Radu (cel Frumos). Străinii au preluat deci de la români, prin intermediul saşilor sau al populaţiilor sud-dunărene (cazul autorilor bizantini), denumirea „Drăculea", cu sensul dat ei în împrejurimile sau înăuntrul hotarelor Ţării Româneşti. La un moment dat (1459–1462), ea a căpătat, în sudul Transilvaniei, în legătură cu persoana lui Vlad Ţepeş, un sens peiorativ, propagându-se rapid de acolo către centrul şi apusul Europei şi, în aceste zone, i-a fost lui anexată în mod exclusiv. Până la sfârşit înseşi cancelariile oficiale, cum a fost mai ales cea a curţii regale din Buda[34], au

trecut la această denumire, iar Vlad Țepeş a găsit de cuviință s-o introducă în propria semnătură şi titulatură pe actele în limba latină. Nu încape îndoială că prestigiul enorm şi preponderența acestui al doilea nume, devenit poreclă, față de obişnuitul „Vlad voievod" s-a datorat ecoului european trezit de isprăvile domnului român, ecou materializat în numeroasele anecdote ce erau povestite pe seama lui îndată după 1462. Înțelesul numelui „Drăculea", „Dracula", aşa cum fusese „tradus" în sudul Transilvaniei, se potrivea – am putea spune: „rima" – cu faptele de groază atribuite voievodului în mediile ostile politicii lui (Braşovul, Sibiul şi curtea regală din Buda).

Această preluare a numelui discutat în actele oficiale ale cancelariei regale ungare din circulația orală este confirmată prin faptul că la 6 februarie şi la 30 martie 1452 tatăl lui Vlad Țepeş a fost evocat în aceeaşi cancelarie nicidecum sub forma „Drăculea" – „Dracula", ci numai: *Drakwl vaivoda*"[35]... („voievodul Dracul"). Fireşte, cititorul se poate întreba acum de unde vine în fond adaosul respectiv la numele tatălui lui Vlad Țepeş? Din fericire, originea lui nu comportă atâtea probleme precum evoluția sensului ce i-a fost conferit de-a lungul timpului. Împăratul german Sigismund de Luxemburg, împreună cu soția sa Barbara, a înființat la 14 decembrie 1408 Ordinul Dragonului, al cărui blazon era o cruce având la picioare un dragon. Scopul creării acestui ordin cavaleresc a fost lupta pentru apărarea catolicismului occidental contra ereticilor şi a necredincioşilor, în principal contra husiților, dar şi în vederea organizării unei noi cruciade împotriva turcilor. Dragonul simboliza vitejia de neînvins în lupta pentru creştinism, iar membrii ordinului purtau o pelerină verde – culoarea dragonului –, peste alta de culoare roşie, care semnifica sacrificiul. Vlad Dracul a devenit membru al acestui

ordin în anul 1431, când prezența lui este atestată – în ziua de 8 februarie – la Nürnberg, în suita împăratului Sigismund, care era şi rege al Ungariei. Aşa cum s-a arătat nu de mult, probabil în 1439, când a construit în prima formă mănăstirea Adormirea Maicii Domnului de la Curtea de Argeş – refăcută apoi de Neagoe Basarab în anul 1517 – voievodul a pus să se sculpteze în piatră blazonul său de cavaler al Ordinului Dragonului, poruncind ca piatra să fie fixată pe turnul-clopotniță din incinta mănăstirii. Totodată, emblema dragonului figurează atât pe sigiliul său utilizat la 8 aprilie 1437, cât şi pe două emisiuni monetare ale Țării Româneşti. Este deosebit de semnificativ faptul că pe fațada mănăstirii Argeşului dragonul a fost reprezentat dominând victorios un alt animal fabulos, puternic, cu cap de reptilă, care nu putea simboliza, desigur, decât împărăția păgână, pe turcii aflați în plină expansiune[36]. Fără îndoială, Vlad Dracul va fi purtat mereu în jurul gâtului colanul de aur al ordi nului cruciat din care făcea parte. Dragonul de pe pieptul lui a impresionat negreşit imaginația contemporanilor, care i-au făurit supranumele *„Drăculea”*, întâlnit întâia oară în corespondența duşmanului său, marele boier Albul[37]. În nici un caz, la origine, dragonul voievodului Vlad, tatăl lui Țepeş, nu a fost un „simbol al Satanei”, cum s-a afirmat recent[38]. Cuvântul slav „drakŭ” se traduce de fapt prin: *şarpe, balaur, zmeu,* iar cel latin „draco” tot prin *balaur.* Era tocmai întruchiparea plastică de pe blazonul Ordinului Dragonului, aşa cum o vedeau românii. Forma românească „Drăculea” este echivalentă numai şi numai acestui sens[39]. Mai mult, poetul Herman von Sachsenheim, în poemul alegoric *Die Mörin,* tălmăceşte numele, în legătură de astă dată cu persoana lui Țepeş, tot prin „şarpe, viperă, năpârcă” *(In Walachy der naterspan)*[40].

Numele „Dracula" constituie aproape singurul element comun legendei din a doua jumătate a secolului XV şi celei născute la sfârşitul secolului XIX de sub pana scriitorului irlandez Bram Stoker. Acesta însă, cum se va vedea, a preferat să-i accentueze numai valenţele de simbol al răului.

Izvoarele bizantine şi turceşti

Înainte de a trece la discutarea amănunţită a textelor versiunilor slavă şi germană, din veacul XV, ale povestirilor care au circulat pe seama lui Vlad Ţepeş, considerăm necesar un examen prealabil al rezonanţei faptelor sale în izvoarele istorice narative ale timpului. Numai confruntarea atentă a opiniilor şi mărturiilor din aceste izvoare cu textele amintite poate îngădui conturarea unor concluzii valabile asupra câtorva probleme fundamentale pe care le ridică legenda lui „Dracula", aşa cum se înfăşiţa ea în secolul XV. Practic, ceea ce încercăm este o analiză ce ţine de domeniul istoriei mentalităţilor. Vom căuta, astfel, să delimităm curentele de opinie majore din epocă în legătură cu personalitatea voievodului Ţării Româneşti, spre a putea încadra ulterior în ele, pe rând, fiecare din cele două versiuni ale povestirilor ce-l privesc direct şi i-au difuzat la mare distanţă de locul de baştină faima.

Negreşit, una din cele mai sensibile regiuni la acţiunile antiotomane ale lui Vlad Ţepeş a fost cea de la sudul Dunării, Peninsula Balcanică supusă de turci şi înglobată aproape complet Imperiului otoman. Nu a existat practic niciodată vreo ridicare la luptă a Ţării Româneşti, fără ca voievozii ei să nu aibă în vedere eventualitatea răzvrătirii în primul rând a bulgarilor şi sârbilor. În vremuri de pace legăturile tradiţionale au fost consolidate prin ajutoare menite să le conserve

acestora viața spirituală, domnii noştri contribuind din plin la menținerea focarelor de cultură religioasă, străvechile ctitorii ale cnezilor şi țarilor sârbi şi bulgari. Pe de altă parte, cunoaşterea stării de spirit de la sudul Dunării era înlesnită de fenomenul emigrărilor necontenite în Țara Românească, mereu gata să-i adăpostească pe vecinii năpăstuiți. Era deci firesc ca, reciproc, orice semn dătător de nădejde sosit de la români să stârnească un ecou imediat şi extrem de persistent în Balcani. Poziția populației creştine de aici, de curând înrobită, şi-a găsit expresia în lucrările unora dintre istoricii bizantini, care, în apropierea vetrei împărăției prăbuşite, şi-au continuat totuşi activitatea, purtând mai departe – izolați – flacăra unei tradiții, unei culturi milenare. Dintre ei, merită a fi citați la loc de frunte Chalcocondil şi Ducas. Vom stărui puțin mai jos asupra mărturiilor lor.

Georgios Sphrantzes sau Phrantzes (1401–1477)[41], fost mare demnitar bizantin – a slujit sub nu mai puțin de trei împărați –, a cunoscut nemijlocit, odată cu cucerirea Constantinopolului în 1453, captivitatea turcească. Refugiat în Pelopones, iar apoi, după ocuparea acestuia de turci, la Corfu (1460), s-a călugărit acolo în anul 1468. Cu multă probabilitate între 1468 şi 1476, el şi-a prelucrat însemnările zilnice într-o carte de memorii, ce a intrat în circulație mai ales sub numele *Cronica mică* a lui Georgios Sphrantzes. Aşa cum sublinia Nicolae Iorga, pentru perioada de după 1453, importante în lucrarea lui Sphrantzes sunt relatările amănunțite în legătură cu războaiele din Morea, „care formează valoarea de căpetenie a operei sale”[42]. Întâmplările de la Dunărea de Jos au rămas oarecum în afara preocupărilor sale directe. Aşa se face că în memoriile lui Sphrantzes, redactate într-o îndepărtată mănăstire din insula Corfu, nu aflăm decât o scurtă mențiune a expediției sultanului Mehmet

II din anul 1462: „Iar primăvara din acelaşi an 70 <adică 6970 = 1462>, sultanul a trecut în Țara Românească şi a pus la cale bine tot ce se făcea acolo contra lui”[43]. Autorul pare deci să încline către un bilanț pozitiv al campaniei turceşti din 1462 în Țara Românească. Fireşte însă, din fragmentul de mai sus nu putem desprinde nici o concluzie cu privire la poziția lui Sphrantzes față de acțiunea şi personalitatea lui Vlad Țepeş – „Dracula”. Este deci cazul să-l lăsăm în afara discuției noastre.

Cu totul altfel stau însă lucrurile în privința istoricului Ducas (al cărui prenume pare să fi fost Mihail), care a trăit cam între 1400 şi 1470. Familia lui a trecut sub stăpânirea turcească, la Efes, în Asia Mică, încă de pe la jumătatea veacului XIV. Pe la 1421 viitorul cronicar se afla în slujba podestatului genovez Giovanni Adorno din Focea Nouă, iar mai târziu se va stabili în insula Lesbos – Mitilene, în serviciul domnilor din familia Gattilusio Paleolog, îndeplinind pentru ei importante misiuni diplomatice pe lângă curtea sultanului Mehmet II. Cronica lui Ducas se opreşte la cucerirea insulei Lesbos de către turci în anul 1462. Se pare că a început redactarea ei îndată după deznodământul tragic al ocupării Constantinopolului, care l-a impresionat profund. Evident, din acest motiv, lucrarea lui este de o însemnătate cu totul excepțională pentru perioada 1453–1462, când a consemnat an după an evenimentele mai importante. În plus, pe lângă greceşte, el ştia şi turceşte, dar şi – se pare – italiana şi latina. Poziția lui Ducas, aşa cum reiese din scrierea lui, este cea a unui bun patriot bizantin. Deşi cunoaşte cel mai bine istoria litoralului asiatic al Mării Egee, şi în primul rând a Lesbosului, unde a trăit, el a lăsat ştiri sigure şi din istoria sârbă, ungară şi română, adică despre regiunile europene aflate în calea expansiunii turceşti pe vremea sa. Se pare că şi-a cules

informațiile atât de la turci, cât și de la creștini, în călătoriile sale diplomatice, iar, din pricina obiectivității și a conștiinciozității cu care a prelucrat datele de care a dispus este apreciat ca fiind cel mai de seamă istoric bizantin care a scris după căderea Constantinopolului, înainte de Sphrantzes, Chalcocondil și Critobul din Imbros[44].

Acest izvor de mâna întâi oferă o destul de amănunțită povestire a conflictului dintre Vlad Țepeș și sultanul Mehmet II, din care putem desprinde atitudinea cronicarului față de cei doi protagoniști. Pentru Ducas sultanul Mehmet II este „tiranul" care, când a auzit de isprăvile „voievodului Țării Românești" – el nu-i dă numele, deși pentru tată interpretează semnificația cuvântului „Dragulios" – „i s-a făcut negru înaintea ochilor și turbat de mânie și-a strâns armata de pretutindeni". La vederea câmpului de lângă Târgoviște, cu „mii și mii de pari sădiți în pământ încărcați în loc de fructe, cu oameni morți, și în mijloc pe Chamza ..., în îmbrăcămintea de in subțire și purpură ce-o purta, tras în țeapă", Mehmet II – „tiranul" – „s-a înspăimântat și noaptea, când a ridicat corturile, fiindu-i frică, a tras șanțuri și a ridicat valuri și sta în mijlocul lor". Vlad Țepeș însă – „românul", cum îi spune acum Ducas – a atacat „dis-de-dimineață ... când era încă întuneric" și „a tăiat turci fără de număr", obligând astfel pe dușmani să se retragă din țară: „tiranul, sculându-se, plin de rușine, a trecut Dunărea și a ajuns la Adrianopol"[45].

Ducas afirmă despre Mehmet II că „s-a înspăimântat", că îi era „frică" și că a părăsit Țara Românească „plin de rușine". Deși cunoaște unele amănunte care lipsesc în celelalte izvoare, anume că sultanul i-a cerut lui Vlad Țepeș 500 de băieți pentru corpul de ieniceri și că tributul anual al Țării Românești era de 10 000 de galbeni, totuși el are o imagine oarecum schematică asupra războiului turco-român din 1462, alcătuită

Fig. 16
Atacul de noapte, după tabloul lui Theodor Aman

mai mult din crâmpeie, din episoade. El pare a fi cules ştiri disparate, transmise oral de-a lungul şi de-a latul sud-estului european şi Mediteranei orientale, ştiri pe care le-a completat, ordonat şi topit într-o naraţiune fluentă. Aşa se explică de ce pătrunderea lui Hamza, paşa din Nicopol, în Ţara Românească în iarna 1461–1462, la Ducas nu are nici o legătură cu somaţia sultanului pentru tribut şi pentru cei 500 de copii. După el, ar fi fost numai un gest de bravură al dregătorului otoman, care vroia „să se arate cu o faptă de mare vitejie ..."[46]. De asemenea, Ducas nu ştie nimic despre ordinul secret de prindere a lui Ţepeş, iar dintre luptele din Ţara Românească din mai-iunie 1462 nu are cunoştinţă decât despre amintitul atac de noapte. La drept vorbind, istorisirea acestui cronicar bizantin din perspectiva cercetării noastre mărturiseşte limpede asupra temeiurilor, nucleului, legendei lui Vlad Ţepeş la sudul Dunării, printre creştinii de sub stăpânirea turcească. La Ducas ne găsim, practic, în prezenţa a şase episoade ale confruntării din 1462, care constituie tot atâtea elemente de legendă: 1. Cererea de plată a tributului şi uciderea solilor; 2. Incursiunea lui Vlad Ţepeş la sudul Dunării; 3. Pătrunderea lui Hamza paşa în Ţara Românească, încheiată cu tragerea lui în ţeapă; 4. Pustiirea ţării de către Vlad Ţepeş şi ordinul de retragere a populaţiei în munţi şi în păduri; 5. Reacţia sultanului în faţa câmpiei cu ţepi de lângă Târgovişte; 6. Atacul de noapte al voievodului contra taberei turceşti[47]. Ducas desprinde grăbit, cu abia reţinut entuziasm, concluzia că Mehmet II a fost înfrânt de către Vlad Ţepeş. El nu face astfel decât să traducă nerăbdarea majorităţii populaţiei creştine din sud-estul Europei, contemporană evenimentelor, care recepta şi amplifica imediat orice veste menită să-i satisfacă dorinţa de a vedea în sfârşit biruită puterea turcească. Or, zvonurile sosite

de la marginea de miazănoapte a Peninsulei Balcanice păreau să fie tocmai semnele unei asemenea biruințe ...

Despre felul în care s-au informat autorii bizantini asupra războiului purtat de Vlad Țepeş în 1462, cele mai elocvente probe le întâlnim însă la o lectură atentă a lucrării de istorie a lui Laonic Chalcocondil. Într-adevăr, acest autor, care a acordat un deosebit de întins spațiu domniei şi faptelor de arme împotriva turcilor ale domnului Țării Româneşti, utilizează deseori în secțiunea respectivă următorul soi de exprimare: „am auzit că...", „dar se mai spune şi aceasta", „şi se spune...", „spun oamenii", „se spune că...", „nu pot crede însă...", „dar unii spun că...", „precum se spunea ..."[48]. Este o confirmare indirectă a ipotezei de mai sus, potrivit căreia şi Ducas a beneficiat de ştiri răspândite pe cale orală, în toate colțurile sud-estului european, îndată după terminarea expediției lui Mehmet II în Țara Românească. Purtătorii acestor veşti transmise din gură în gură au fost neîndoielnic locuitorii fostelor state creştine balcanice, îngenunchiate şi desființate de puțină vreme de către Imperiul otoman.

Cât priveşte biografia lui Laonic Chalcocondil, ea este vag cunoscută. S-a născut către anul 1423, dintr-o veche familie din Atena, şi s-a stins din viață, probabil tot la Atena, către 1470, ultimul element cronologic fiind dedus din faptul că scrierea sa istorică se încheie fără să menționeze cucerirea insulei Eubea de către turci (1470), pe care o arată încă sub stăpânire venețiană[49]. Sunt însă unii bizantinologi care susțin că moartea lui Chalcocondil a avut loc mult mai târziu, abia către 1490[50]. Oricum, el a fost contemporan şi, am putea zice, martor „ocular" al războiului dintre Țara Românească şi Imperiul otoman din 1462, întrucât în acel moment lucra la redactarea operei sale. Aşa cum s-a observat, *Expunerile istorice,* în forma în care s-au păstrat, lasă impresia că autorul

nu a mai apucat să-şi revizuiască şi să-şi finiseze textul, el întrerupându-se brusc puţin după declaraţia de război din 1463 a Veneţiei, care în sfârşit a antrenat efectiv şi Ungaria în lupta contra Imperiului otoman[51].

Laonic Chalcocondil a fost un om foarte învăţat, care s-a străduit să dea dovadă, pe tot parcursul lucrării sale, de o mare cumpătare şi seriozitate în redarea faptelor. Modelele sale au fost doi celebri istorici clasici din antichitate, anume Herodot şi Tucidide. Nu trebuie uitat nici o clipă că el scria pe când duşmanul de moarte al neamului său, sultanul Mehmet II, se plimba sub zidurile Acropolei. De aceea, accentul preocupărilor lui nu a căzut pe istoria Bizanţului, ci pe cea otomană, pe creşterea nestăvilită a puterii turceşti[52]. Şi, în această situaţie, nu mic este meritul său de a fi recunoscut pretutindeni calităţile învingătorilor, vitejia şi inteligenţa lor. Chalcocondil posedă informaţii de-a dreptul uimitoare asupra românilor în genere şi, cu precădere, despre lupta purtată de Vlad Ţepeş în 1462. S-a spus în legătură cu el că, la fel ca „un nou Herodot", a realizat „o vastă anchetă asupra popoarelor cu care grecii veniseră în atingere", printre acestea numărându-se şi cel român[53]. Fireşte însă că extinderea excepţională pe care a dat-o „anchetei" sale cu privire la războiul din 1462, care i-a transformat textul într-un izvor de o importanţă unică pentru istoria lui Vlad Ţepeş, nu s-a datorat numai faptului că era contemporan evenimentului şi era deci obligat să-l descrie cât mai pe larg[54], sau eventual unei deosebite curiozităţi de istoric. În ce ne priveşte, suntem ispitiţi să vedem în insistenţa cu care s-a oprit asupra fazelor campaniei lui Mehmet II în Ţara Românească sentimentul uimirii admirative a autorului bizantin faţă de rezistenţa organizată de voievodul român. Aşa se explică de ce Chalcocondil s-a aplecat asupra antecedentelor succeselor militare

ale lui Vlad Ţepeş din 1462 şi de ce a căutat să discearnă, printre numeroasele zvonuri ce i-au ajuns la urechi, adevărul în enigma înlăturării finale a voievodului din scaunul domnesc. Este o stare de spirit pe care trebuie să o fi împărtăşit nu numai el, ci şi compatrioţii săi din Atena, şi din celelalte foste teritorii bizantine din sud-estul Europei, unde soseau mereu veşti – de multe ori contradictorii – despre conflictul de la Dunărea de Jos. Grecii bizantini, dar şi, fără îndoială, bulgarii, sârbii şi albanezii, cu toţii iscodeau neîncetat, în timpul luptelor din 1462, cu nelinişte, bucurie ascunsă sau dezamăgire, ştirile ivite dinspre hotarele Ţării Româneşti, unde pe neaşteptate auzeau că păgânii ar fi fost zdrobiţi.

Nu ne îndoim că în 1462 şi în anii următori s-a născut la sudul Dunării o tradiţie folclorică asupra faptelor lui Vlad Ţepeş, care a dispărut, probabil, abia după câteva generaţii, într-o epocă ce nu poate fi deocamdată determinată. Ce altceva dacă nu tot o anecdotă de tipul celor din versiunile germană şi slavă ale *Povestirii despre Dracula voievod* este următorul fragment al relatării lui Chalcocondil? Cităm: „Şi prinzând ostaşii împăratului <sultanului> în noaptea aceasta un ostaş de ai lui Vlad, l-au dus la Machmut; şi-l întreba cine e şi de unde vine. Apoi după ce a vorbit de toate, l-a întrebat dacă ar şti pe unde se aţine acuma Vlad, domnul Daciei. Iar el i-a răspuns că ştie bine, dar despre aceasta, de frica aceluia <a lui Vlad Ţepeş>, n-ar putea spune nimic. Atuncea, cum îi spuneau mereu că îl vor ucide, dacă nu află de la el ce voiesc să-l întrebe, el spunea întruna că e gata să moară oricând, dar să descopere ceva cu privire la acela n-ar putea să îndrăznească. Machmut minunându-se mult de aceasta, să-l fi ucis pe ostaş dar să fi adăugat cu oarecare teamă pentru situaţia sa, că dacă acesta <Vlad Ţepeş> ar avea o armată însemnată, s-ar putea să ajungă la mare putere”[55]. Este un lucru stabilit, în privinţa

stilului istoricilor bizantini, că nu o dată ei recurg, pentru înviorarea narațiunii, la mituri şi legende populare, unele cu mare vechime şi răspândire[56]. Acelaşi procedeu este dat în vileag şi de pasajul de mai sus din opera lui Chalcocondil. Dar, dincolo de calitățile literare pe care le conferă textului, în cazul nostru procedeul pomenit verifică din plin afirmația anterioară, potrivit căreia atât Chalcocondil, cât şi Ducas au beneficiat de informații orale asupra campaniei din 1462, dintre care unele erau vehiculate deja în culori de legendă[57].

Spre deosebire de Chalcocondil, Ducas a fost, se pare, mult mai selectiv în privința faptelor ce i-au fost relatate, mulțumindu-se să consemneze numai ceea ce a crezut că este esențial cu privire la luptele dintre români şi turci. Chiar şi aşa însă scrierea lui, alăturată elementelor folclorice din textul lui Chalcocondil, oferă o temeinică bază ipotezei că la un scurt răstimp după încheierea fără izbândă a expediției sultanului Mehmet II contra lui Vlad Țepeş, în sud-estul Europei a avut loc geneza unor *tradiții populare favorabile în legătură cu persoana domnului Țării Româneşti.* Autorii bizantini menționați nu au făcut decât să recepteze şi să înregistreze în scris aceste proaspete tradiții orale existente în mediul populațiilor creştine balcanice.

Am lăsat la urmă prezentarea poziției lui Critobul din Imbros față de Vlad Țepeş şi războiul din 1462, întrucât acest autor ocupă un loc special printre istoricii bizantini care au scris după căderea Constantinopolului. Într-adevăr, Critobul din Imbros – pe numele adevărat Mihail Kritopulos – a întocmit o istorie a primilor şaisprezece ani şi jumătate din domnia sultanului Mehmet II (1451–1467), *pe care a dedicat-o însuşi sultanului:* „Prea marelui singur stăpânitor, împăratului împăraților, norocosului, victoriosului, biruitorului, triumfătorului, nebiruitului Mehmet, cu voia lui Dumnezeu

domnul pământului şi al mării ...”[58]. De altfel, singurul manuscris grecesc ce s-a păstrat al scrierii sale a fost găsit în biblioteca fostului serai al sultanilor otomani. Se crede chiar că ar fi vorba de exemplarul original pe care Critobul l-a înfăţişat sultanului Mehmet II[59].

Deşi nu se cunosc nici măcar aproximativ datele naşterii şi morţii lui Critobul, în discuţia de faţă ne interesează doar faptul că el a fost guvernator al insulei Imbros din Marea Egee până în 1466, când insula a fost ocupată de veneţieni, după care s-a mutat la Constantinopol, unde este aproape sigur că se afla în vara anului 1467. Aici şi-a terminat de redactat lucrarea, puţin după 1467[60].

Critobul din Imbros se numără printre bizantinii care au optat pentru noua stăpânire, devenind un devotat slujitor al ei. Om învăţat şi el, imitator al lui Tucidide, nu s-a servit însă de cultura lui pentru a protesta contra năpastei căzute asupra neamului său, precum au făcut un Ducas, un Chalcocondil sau un Georgios Sphrantzes, ci pentru a proslăvi faptele sultanului Mehmet II. Nicolae Iorga l-a caracterizat în cuvinte foarte aspre pe acest „renegat”, a cărui carte despre Mehmet II „avea ca scop să facă pe acest barbar sângeros – căci ce alta putea el să fie, cu toate calităţile lui militare şi politice, pentru un bizantin, pentru un grec! – a fi ascultat, a fi iubit de aceia cărora doar un singur lucru nu li luase: dreptul de a munci şi pentru hrana lor, o dată ce dau tiranului tot ce este nevoie pentru întreţinerea şi răsfăţarea lui”[61]. În aceste condiţii, fireşte că nu ne putem aştepta să întâlnim la Critobul o viziune cât de cât obiectivă în legătură cu războiul din 1462. Pentru el, de pildă, „Draculea” a fost un monument de nerecunoştinţă faţă de sultan, care l-a „primit” şi crescut „cu multă cinste şi generozitate” în palatele sale, iar apoi i-a „dat” domnia Ţării Româneşti. Vlad Ţepeş „uitând de toate”, şi-a arătat „răutatea faţă de cel ce s-a încrezut într-însul”

şi „s-a răsculat"! De asemenea, Critobul consideră că celebrul atac de noapte al voievodului a fost gestul unui om „descurajat", care „s-a hotărât ca, omorând să facă un rău duşmanilor, chiar de ar fi însuşi s-o păţească"[62]. Expediţia sultanului Mehmet II în Ţara Românească s-ar fi încheiat, după el, cu o victorie clară, acesta trecând înapoi Dunărea cu „pradă foarte multă de robi şi vite", în urma reuşitei înlocuiri a lui Vlad Ţepeş prin Radu cel Frumos!?[63].

Practic, ca atitudine, scrierea lui Critobul din Imbros poate fi inclusă fără dificultate în rândul cronicilor otomane, toate de tendinţă panegiristă faţă de viaţa şi faptele sultanilor. Avem de-a face în fond cu versiunea oficială turcească a campaniei din 1462, pe care şi Critobul din Imbros a încercat s-o acrediteze şi s-o confirme, de astă dată însă ... în limba greacă.

Deoarece am pomenit de cronicile otomane, din capul locului trebuie să subliniem că, din motivul arătat mai sus, nu are rost să ne oprim prea mult asupra unghiului de vedere pe care-l propun cu privire la războiul dintre Vlad Ţepeş şi Mehmet II. În pofida ambiţiei cronicarilor turci de a transforma expediţia din Ţara Românească din anul 1462 în încă o demonstraţie a invincibilităţii oştirii otomane, în paginile lor se pot distinge totuşi şi unele elemente de legendă asupra personalităţii lui Vlad Ţepeş, de astă dată însă vehiculate în rândul populaţiei musulmane din Balcani. Cum era şi firesc, această legendă s-a născut din groaza stârnită de faptele voievodului valah împotriva slujitorilor Semilunei. A fost deci vorba de o legendă de esenţă *negativă,* închegată în jurul efigiei unui duşman.

Să ne amintim doar o clipă de împrejurarea de la sfârşitul lunii mai 1462, când vestea înfrângerii în Ţara Românească a contingentului comandat de vizirul Mahmud paşa Grecul a stârnit o asemenea panică la Constantinopol, încât populaţia

otomană de pe ţărmul european al Bosforului a început să migreze pe celălalt mal, al Asiei Mici! Apoi de întoarcerea la Adrianopol, în iulie, a ostaşilor turci obosiţi, descurajaţi, fără prăzi şi împuţinaţi, care, desigur, povesteau în stânga şi în dreapta – mai ales rudelor şi prietenilor celor dispăruţi – grelele privaţiuni la care fuseseră supuşi în timpul marşului din Ţara Românească, precum şi momentele de mare spaimă pe care le înduraseră sub atacurile fulgerătoare ale războinicilor voievodului „Kazîklî"! Însăşi această denumire, folosită mai întâi de cronicarii otomani, constituie un element de legendă. Nu încape nici o îndoială că porecla a trecut din circulaţia orală în filele de cronică.

Cea mai interesantă probă despre existenţa unei legende a lui Vlad Ţepeş printre turci pare s-o conţină, după părerea noastră, cronica lui Şemseddin Ahmed bin Suleiman Kemalpaşa-zade (Ibn Kemal), autor care s-a stins din viaţă la 6 aprilie 1535. Iată, reprodus integral, fragmentul ce pledează pentru această afirmaţie:

„Prin osândirile sale la moarte, el pârjolise Ţara Românească până la ceruri, iar răutăţile sale se răspândiseră pe tot întinsul ţinuturilor acelora.

Pentru el nu însemna păcat să-şi distrugă până şi propria sa avere şi să verse chiar sângele soţiei şi al copiilor săi.

Pentru crime puţine el aducea multe necazuri şi pentru un pic de răutate el dădea pedeapsă foarte mare.

Pentru puţine păcate, el dădea pedeapsă mare.

Faţă de nimeni nu avea milă şi îndurare.

Dacă vreun ghiaur săvârşea o trădare şi dacă crima aceasta se întâmpla lângă el, atunci el trăgea în ţeapă pe acel hain şi chiar pe toţi ghiaurii din satul acestuia împreună cu soţiile şi cu copiii lor, până şi pe copiii mici, şi nu lăsa să fie daţi jos. Dacă vedea pe cineva coborând pe careva dintre morţi, atunci

legea de osândă a acelui sângeros era ca acela să fie spânzurat de ţeapă în locul lui. Reşedinţa de domnie a acelui nenorocit rătăcit era o cetate de lemn *(Agaç Hisar);* zicând că «voi face o grădină din ea», el pusese să se împletească garduri pe amândouă părţile drumului, pe o întindere de şase leghe *(mii),* şi pusese să fie traşi acolo în ţeapă rebelii din propriul său ţinut şi cei din vilaietul Moldovei, precum şi cei din ţara ungurească, pe care putuse să-i prindă. Locul dintre împletiturile mai sus-arătate, care era grădina sa, se umpluse cu criminalii *(djinayet ehli)* pe care îi trăsese în ţeapă, omorându-i prin osândire la moarte. Sângele proaspăt împrăştiat pe jos forma lalelele înflorite ale acelei grădini, iar tigvele oamenilor erau fructele coapte, atât vara cât şi iarna, ale pomilor.

<Mai departe se arată că «răutăţile» acestuia nu aveau sfârşit> ... De asemenea el era vestit printre cei de o seamă cu el şi în privinţa meşteşugului de a conduce oşti *(sipah salarlîk).* La fel, era unic şi în serdărie, un al doilea ca el nefiind în ţara ghiaurilor. Implorând ajutorul cerului, el devenise de nenumărate ori biruitor asupra moldoveanului *(Kara-Bogdan)* şi, înfrângând de mai multe ori oştile curajoase ale nenorocitului de ungur, împrăştiase oştile acestuia.

Bizuindu-se pe sultanul lumii, el făcea ca până şi o sută de duşmani să-şi întoarcă feţele.

În cele din urmă afurisitul acela a devenit îngâmfat şi şi-a închipuit că este satana.

Pornirile sale lăuntrice, aţâţându-l, l-au scos de pe drumul cel drept şi l-au făcut să se răzvrătească şi, răsculându-l pe acela împotriva binefăcătorului său, l-au făcut să devină rebel”[64].

În continuare, Ibn Kemal descrie expediţia din Ţara Românească, alăturându-se şi el corului istoricilor otomani care au cântat refrenul victoriei lui Mehmet II. Nouă însă trebuie să ne reţină atenţia introducerea de mai sus, atât de

extinsă, pe care a găsit de cuviinţă s-o facă povestirii faptelor legate de campania din 1462. Ea constituie de fapt o prezentare a personalităţii lui Vlad Ţepeş, din perspectiva a ceea ce ne luăm îngăduinţa să numim *legenda lui turcească.* Chiar dacă pentru partea anterioară anului 1481 a cronicii sale – deci şi pentru războiul din 1462 – Ibn Kemal a prelucrat doar cronici mai vechi, aşa cum s-a arătat el a îmbinat totuşi datele din aceste cronici cu o sumă de informaţii orale[65]. Or, tocmai aşa credem că au stat lucrurile în privinţa fragmentului reprodus de noi. În pasajul acesta este vădit că accentul a căzut mai ales pe sursele orale, astfel explicându-se de ce lui Ţepeş i se recunosc unele calităţi, care dispar ... de îndată ce s-a ridicat contra sultanului. De fapt, în partea a doua a relatării sale, Ibn Kemal nu a mai recurs decât aproape exclusiv la versiunea – şi implicit poziţia politică – din cronicile otomane anterioare.

Cum se poate lesne constata, legenda turcească despre Vlad Ţepeş se întâlneşte pe alocuri cu legenda creştină balcanică, transmisă prin intermediul lui Chalcocondil. Aşa de pildă voievodul pedepsea foarte aspru pentru vini mici, dar numai pentru vini dovedite („pentru *crime* puţine ... el dădea pedeapsă foarte mare"); pe trădători îi trăgea în ţeapă, împreună cu familiile lor; Vlad Ţepeş era „vestit" pentru al său „meşteşug de a conduce oşti"; avea chiar calităţi „unice" de comandant *(serdar),* un „al doilea ca el" nemaifiind printre creştini ... Asemenea nuanţări favorabile la adresa eroului nu puteau apare decât într-un mediu popular turcesc, unde imaginea lui nu trebuia neapărat zugrăvită în întregime în negru, ca în cronicile oficiale otomane, contemporane lui Vlad Ţepeş. Aceste nuanţări au pătruns de la nivel folcloric în laboratorul oamenilor de cultură turci abia la oarecare răstimp după moartea celor doi protagonişti ai războiului din 1462, Ibn Kemal scriind – cum se ştie – în primele decade ale veacului XVI.

Un episod petrecut la curtea regală ungară în anul 1468, povestit de Antonio Bonfini, confirmă după părerea noastră, dacă mai era nevoie, existența legendei lui vodă Țepeş în lumea otomană. Atunci a sosit la regele Matiaş Corvin o solie otomană spre a negocia un armistițiu în numele sultanului Mehmet II. Acestuia îi era de trebuință ca să fie ferit de orice pericol în Europa, în vremea campaniei pe care urma să o înceapă în Asia. Or, aşa cum ne spune Bonfini, regele Matiaş Corvin nu-i primea în audiență pe solii turci „decât în prezența prizonierului său, Dracula, neînduplecat duşman al turcilor şi care le inspira o teribilă frică. Aceştia văzându-l pe cel care le-a pricinuit nenumărate şi groaznice chinuri şi care de atâtea ori i-a înfrânt şi pus pe fugă, îl priveau cu teamă, fiind cu atât mai mult hotărâți să încheie armistițiul". Sigur că regele nu ar fi recurs la o asemenea „punere în scenă", dacă nu ar fi fost convins de efectul produs ... În treacăt fie spus, aceasta este şi unica mărturie de care dispunem despre răstimpul captivității lui vodă Țepeş în Ungaria: în pragul anului 1468 el a fost adus la castelul din Buda, spre a fi „arătat" soliei otomane ![65bis].

Considerăm în concluzie că numele lui Vlad Țepeş trebuie fără ezitare pus alături de ale celorlalți domni ai Țării Româneşti, despre care s-au găsit până acum urme ale prezenței în folclorul balcanic, anume Vladislav (I), Radu (I), Dan (I şi II), Mircea (cel Bătrân) şi Mihai (Viteazul)[66].

Versiunea slavă a „Povestirii despre Dracula voievod"

Textul intitulat *Skazanie o Drakule voevode,* adică *Povestire despre Dracula voievod,* se încheie cu această însemnare: „în anul 6994 <1486>, februarie 13 s-a scris mai întâi; apoi, în

Fig. 17
Castelul Bran

anul 6998 <1490> ianuarie 28, am transcris a doua oară, eu păcătosul Efrosin"[67]. Este vorba deci de un text care, în forma originară, a fost redactat cel mai târziu în 1486, numai la vreo zece ani după moartea lui Vlad Ţepeş dacă nu cumva şi atunci nu s-a făcut doar o operaţie de copiere, similară celei din 1490.

S-a încercat încă mai de mult să se definească acest text drept *Cronica lui Ţepeş* (Barbu T. Câmpina) sau *Viaţa lui Vlad Ţepeş* (P. P. Panaitescu)[68]. Nici unul, nici altul din titluri nu se potriveşte însă conţinutului textului. Primul, deoarece *Povestirea despre Dracula voievod* nu respectă în mai mult de jumătate din expunere criteriul cronologic, obligatoriu noţiunii de cronică. Ea începe, de pildă, cu întâmplări şi fapte legate de războiul cu turcii, din 1462, continuând cu istorisiri ce nu pot fi datate decât în perioada anterioară, a anilor 1456–1461. Al doilea, fiindcă după părerea noastră nu s-a încercat iniţial, în acest text, să se întocmească o biografie a lui Vlad Ţepeş, în adevăratul înţeles al cuvântului. Abia către sfârşitul lui se face mai insistent apel la date concrete, privitoare la ultimii ani de viaţă ai voievodului şi la familia sa. Deci numai în această parte finală el are caracterul unei biografii de tip clasic.

În cea mai mare parte, versiunea slavă a *Povestirii despre Dracula voievod* este o colecţie de anecdote, cu caracter literar şi istoric, asupra lui Vlad Ţepeş. Iată în rezumat, în ordinea şi numerotarea din cel mai vechi manuscris, din 1490, provenind de la mănăstirea rusă Chirilo Belozersc şi publicat pentru prima oară de A. D. Sedelnikov, în anul 1929, cuprinsul lor:

I. La Dracula voievod vin soli de la „împăratul turcesc". Fiindcă în timpul audienţei nu şi-au scos fesurile de pe cap, voievodul i-a întrebat motivul, la care solii au răspuns că „astfel de obicei are stăpânul şi ţara" lor. Dracula ar fi declarat că doreşte să le „întărească" legea şi ar fi poruncit să Ii se fixeze fesurile pe capete cu câte un cui mic de fier; II. Pentru cele

făcute solilor săi, sultanul „s-a supărat foarte tare" şi, în fruntea oastei lui, a pornit împotriva lui Dracula. Acesta a atacat noaptea oastea turcilor, dar „nu a putut să biruie cu oameni puţini împotriva unei oştiri mari şi s-a întors". Autorul anonim al textului *Povestirii* ..., în acelaşi pasaj, adaugă – după cuvântul lui Ţepeş către oştire: „Cine vrea să se gândească la moarte, acela să nu meargă cu mine, ci să rămână aci!" – că sultanul „auzind aceasta, a plecat înapoi cu mare ruşine ..." şi că „nu a îndrăznit să mai meargă împotriva" lui Dracula; III. A treia anecdotă relatează desfăşurarea soliei turceşti prin care i se cerea lui Dracula „să dea birul" (haraciul). Dracula ar fi spus: „Eu nu numai că vreau să-i dau împăratului <sultanului> dania, dar vreau să merg la el în slujbă cu toată oastea mea şi toată vistieria". Drept urmare, sultanul ar fi fost „foarte bucuros, pentru că atunci se războia cu împăraţii şi cu ţările din răsărit" şi ar fi poruncit „prin toate cetăţile şi prin toată ţara, ca atunci când va veni Dracula, nimeni să nu-i facă nici un rău lui Dracula, ba încă să-i dea şi cinste mare". Voievodul însă, cu oastea sa, după ce a pătruns cale de vreo cinci zile prin ţara turcească, s-a întors „pe neaşteptate" şi a început să atace şi să prade oraşele şi satele, omorând mulţime de turci, pe care fie îi trăgea în ţeapă, fie îi tăia „pe din două" şi îi ardea. Sultanul „nu a putut să-i facă nimic, ci a fost fugărit cu ruşine"; IV. Dracula, „aşa de mult ura răul în ţara sa, că dacă săvârşea cineva vreun rău, fie hoţie sau tâlhărie sau vreo minciună sau nedreptate, acela nu era chip să rămână viu". Afirmaţia este ilustrată cu porunca pe care domnul a dat-o ca lângă o fântână vestită, căutată de „călători mulţi, din multe părţi" şi aşezată în „loc pustiu", să se pună o cupă mare de aur. Oricine putea să bea apă cu acea minunată cupă, dar „nimeni nu a îndrăznit să o ia"; V. Altădată Dracula ar fi poruncit să se adune din toată ţara, la curtea sa, toţi bătrânii, bolnavii şi

săracii. După ce s-a strâns „o mulțime nenumărată de săraci şi de vagabonzi, care aşteptau de la el mare milă", domnul a pus să fie introduşi într-o „casă mare", pregătită anume, unde au fost îndestulați cu mâncare şi băutură. Abia la sfârşit a apărut şi Dracula, care, întrebându-i dacă vor să fie făcuți „fără de griji" şi să nu mai ducă lipsă de nimic „pe această lume" şi primind răspuns afirmativ, s-a retras apoi şi a poruncit să se închidă casa şi să fie dată pradă focului. Domnul ar fi justificat astfel față de boierii săi gestul: „Să ştiți că am făcut aşa, mai întâi ca să nu mai fie povară altor oameni şi nimeni să nu mai fie sărac în țara mea, ci toți bogați. În al doilea rând, i-am slobozit ca să nu mai sufere nimeni dintre ei pe această lume de sărăcie sau de vreo neputință"; VI. Doi călugări latini „din Țara Ungurească" s-au înfățişat înaintea lui Dracula după milostenie. Domnul i-a chemat pe rând la el şi, arătându-le fiecăruia „de jur împrejurul curții o mulțime nenumărată de oameni traşi în țepi şi pe roți", le-a pus aceeaşi întrebare: „Am făcut oare bine aşa? Şi cum îi socoți pe aceştia de prin țepi?" Unul dintre călugări l-ar fi condamnat pe domn, fiindcă „se cuvine ca un stăpân să fie milostiv, iar aceştia de prin țepi sunt nişte mucenici", însă celălalt, dimpotrivă, l-ar fi lăudat, deoarece el era „pus de Dumnezeu ca stăpân ca să pedepsească pe cei care fac rău şi să milostivească pe cei care fac bine". Fireşte, credea el, cei aşezați în țepi „au făcut rău şi au primit după faptele lor". Dracula a poruncit ca primul călugăr să fie tras în țeapă, el neştiind să vorbească față de „stăpânitorii cei mari" şi, în schimb, a răsplătit pe cel de-al doilea călugăr cu 50 de ducați de aur, spunându-i: „Tu eşti un bărbat înțelept"; VII. Cu alt prilej, în cetatea lui Dracula s-a ivit un negustor străin, tot „din Țara Ungurească". În timpul nopții, pe când dormea, din carul lui – pe care, din poruncă domnească, îl lăsase în uliță, înaintea casei – cineva a furat 160 de ducați de

aur. Negustorul s-a plâns lui Dracula, care i-a făgăduit că până în noaptea următoare aurul său va fi găsit. Şi, într-adevăr, când s-a sculat a doua zi, negustorul a descoperit suma de bani care-i dispăruse. Numărându-şi banii, a aflat însă un galben în plus, fapt pentru care s-a dus la domn şi i-a spus că „acest galben ... nu este al meu". Dracula ar fi rostit aceste cuvinte: „Mergi în pace! Dacă nu mi-ai fi spus despre galbenul adăugat, aş fi fost gata să te pun şi pe tine în țeapă, împreună cu acest hoț!" (Era vorba de hoțul care furase aurul negustorului şi care fusese şi el adus în fața domnului.); VIII. Femeile care comiteau delictul de adulter erau cumplit pedepsite de Dracula. Nu erau cruțate nici „fetele, care nu-şi păstrau fecioria, precum şi văduvele", care nu-şi respectau condiția; IX. Mergând pe drum, Dracula a întâlnit un sărac, cu „o cămaşă ruptă, murdară". L-a întrebat pe om: „Oare ai nevastă?" Acesta a răspuns: „Am, stăpâne". Domnul a intrat în casa săracului şi a văzut că soția lui era „tânără şi sănătoasă". Încă l-a mai întrebat pe om: „În primăvară ai semănat in?" La răspunsul afirmativ al acestuia – „Doamne, am in mult" – domnul a poruncit să i se taie femeii leneşe amândouă mâinile, iar trupul să-i fie pus în țeapă; X. Odată Dracula „se ospăta sub trupurile oamenilor morți care erau puşi în țeapă, mulțime mare, împrejurul mesei lui". O „slugă" a lui, aşezată la aceeaşi masă, nu a mai putut suporta mirosul răspândit de cadavre şi „şi-a astupat nasul şi a plecat capul într-o parte". Domnul a poruncit să fie trasă în țeapă, zicând: „Tu trebuie să trăieşti acolo sus, pentru că putoarea nu poate să ajungă până la tine"; XI. Un sol de la „Mateiaş, craiul unguresc", care era „boier mare şi de neam din Polonia", s-a trezit şi el într-o situație similară la masă cu Dracula, înconjurat de leşurile osândiților traşi în țeapă. Domnul i-a pus o întrebare în legătură cu o țeapă „foarte groasă şi înaltă, aurită toată":

„Spune-mi de ce am făcut țeapa aceasta aşa?". La care solul ar fi dat următorul răspuns: „Stăpâne, pare-mi-se că vreun boier mare a greşit înaintea ta şi vrei să-i faci o moarte mai cu cinste". După ce Dracula i-a arătat solului că de fapt pentru el însuşi pregătise țeapa respectivă, acesta ar fi replicat: „Stăpâne, dacă voi fi săvârşit ceva vrednic de moarte, fă ceea ce vrei, pentru că tu eşti un judecător drept şi nu eşti tu vinovat de moartea mea, ci eu singur". Dracula a izbucnit în râs, i-a dat drumul şi l-a încărcat cu daruri, încheind astfel dialogul: „Tu într-adevăr poți să umbli în solie de la stăpânitorii cei mari, la alți stăpânitori mari, pentru că eşti învățat de stăpânitorul tău cum să vorbeşti cu stăpânitorii cei mari. Alții însă să nu îndrăznească, ci mai întâi vor fi învățați cum să stea de vorbă cu stăpânitorii cei mari"; XII. Şi această anecdotă se referă tot la solii ce veneau la Dracula. Ori de unde ar fi fost trimişi, „de la împărat, sau de la rege", dacă nu erau îmbrăcați „în chip ales" şi dacă nu ştiau să răspundă pe placul domnului la întrebările lui „sucite", le era rezervată invariabil aceeaşi soartă – tragerea în țeapă. Comentariul lui Dracula în aceste cazuri: „Nu sunt eu vinovat de moartea ta, ci sau stăpânul tău, sau tu însuți. Mie să nu-mi spui nimic rău. Dacă stăpânul tău, ştiindu-te cu minte puțină şi neînvățat, te-a trimis la mine, la un stăpânitor înțelept, atunci stăpânul tău te-a omorât, iar dacă cumva ai îndrăznit tu însuţi să vii, nefiind învățat, atunci tu însuţi te-ai omorât." Solului osândit i se pregătea o țeapă înaltă şi aurită; XIII. Meşterii lui Dracula i-au făcut „nişte butoiaşe de fier", pe care el le-a umplut cu aur. După aceea, el a poruncit ca meşterii să fie ucişi, pentru ca „nimeni să nu afle de nelegiuirea săvârşită de el, decât numai diavolul, al cărui nume îl purta şi el"; XIV. Craiul unguresc Matiaş a pornit cu oaste asupra lui Dracula şi l-a prins „viu", deoarece a fost „predat de ai săi, din cauza răscoalei". Fostul domn a fost aruncat în temniță la

„Vişegrad pe Dunăre, mai sus de Budin", unde a stat închis 12 ani. Regele a pus în „Țara Muntenească" „un alt voievod", nenumit; XV. După moartea acestui voievod, regele i-ar fi propus lui Dracula să-l scoată din temniță şi să-l facă din nou voievod în Țara Românească, cu condiția să treacă la catolicism. Dracula „a iubit mai mult dulceața lumii vremelnice, decât pe aceea a lumii veşnice şi fără de sfârşit şi s-a lepădat de ortodoxie şi s-a abătut de la adevăr, a părăsit lumina şi a primit întunericul", adică „...înşelăciunea latină". Regele nu numai că i-a restituit domnia Țării Româneşti, dar i-a dat şi pe „sora sa bună" de soție, cu care Dracula a avut doi fii. Domnul a mai trăit puțin, „ca la 10 ani", după care „s-a sfârşit în eresul acela" (confesiunea catolică); XVI. Nici în temniță Dracula „nu şi-a lăsat obiceiul său cel rău", drept care vâna şoareci şi punea să i se cumpere păsări la târg, pe aceste animale satisfăcându-şi pofta de a chinui. Altă îndeletnicire din aceeaşi perioadă a faimosului Dracula ar fi fost aceea că „a învățat să coasă şi cu aceasta se hrănea în temniță"; XVII. Regele, după ce l-a scos din temniță, i-a dat o casă în Pesta, în fața Budei. Pe când încă nu se prezentase la rege, în curtea lui Dracula s-a refugiat un răufăcător urmărit. Aici a fost găsit şi prins de „pristavul" care-l urmărea. Dracula, însă, care se vede că a surprins scena, „a luat sabia sa şi a sărit din casă şi a tăiat capul pristavului aceluia", dând drumul răufăcătorului. Ceilalți urmăritori s-au dus atunci la „birău" şi i-au povestit cele întâmplate, iar acesta, la rândul lui, împreună „cu toți posadnicii" s-a plâns regelui. Regele a pus să fie întrebat Dracula: „De ce ai făcut un astfel de rău?" Replica fostului domn: „Nu am făcut nici un fel rău, ci el singur s-a omorât. Oricine va pieri aşa, dacă va năvăli tâlhăreşte în casa unui mare stăpânitor. Dacă acel pristav ar fi venit la mine şi mi s-ar fi înfățişat şi eu aş fi găsit în casa mea pe acel răufăcător, sau l-aş

fi predat, sau l-aş fi iertat de la moarte." La auzul acestei explicații, regele ar fi început să râdă şi s-ar fi mirat „din inimă de dânsul"; XVIII. Este povestită moartea lui Dracula: pe când „trăia" în Țara Românească, turcii au pătruns în țară şi au început să jefuiască. Dracula i-a atacat şi „turcii au început să fugă". „De bucurie", el s-a suit pe un deal să vadă cum oastea lui „taie pe turci". Acolo, unul din apropiații lui „socotindu-l drept turc", l-a lovit cu lancea. Dracula, „văzând că este omorât de către ai săi, îndată a ucis cu sabia sa pe cinci dintre ucigaşii săi". A murit „străpuns cu multe suliți"; XIX. Ultimul fragment al versiunii slave a povestirii se ocupă de familia domnului. Regele Ungariei şi-a luat sora şi cu cei doi fii la curtea din Buda. Unul dintre ei „trăieşte" în suita regelui, însă celălalt, care fusese dat pe lângă episcopul de Oradea, „a murit în vremea noastră". Dracula mai avusese un fiu, pe Mihail, încă înainte de căsătorie, cu „o fată oarecare". Acesta, care era cel mai vârstnic dintre fiii domnului, „de la împăratul turcesc a fugit la rege", şi autorul anonim al povestirii precizează chiar că: „l-am văzut aici la Budin" (Buda). Cât priveşte situația din Țara Românească după moartea lui Dracula, se menționează că „acum" este voievod acolo Vlad, care a fost „din tinerețe călugăr, după aceea a fost preot şi egumen într-o mănăstire". El a fost „aşezat" domn de Ştefan al Moldovei, „din voia regelui". S-a însurat cu „soția voievodului, care a fost la puțină vreme după Dracula şi pe care l-a omorât Ştefan Valahul" (Ştefan cel Mare).

La începutul textului versiunii slave a *Povestirii despre Dracula voievod* se află o scurtă introducere în care, aşa cum arătam în primul paragraf al capitolului de față, se echivalează numele „Dracula" cu „diavol". Iar în încheiere se află însemnarea, reprodusă şi ea mai sus, cu privire la data probabilă a redactării şi cea a copierii manuscrisului (1468 şi 1490)[69].

Din capul locului, la o lectură cât de cât atentă a textului, se pot determina în interiorul lui două secţiuni. Prima cuprinde anecdotele I-XIII, iar cealaltă se întinde de la episodul XIV până la sfârşit. Tot celei de-a doua secţiuni îi poate fi anexată şi introducerea textului. După părerea noastră, anecdotele I–XIII reprezintă nucleul originar al tradiţiilor populare despre Vlad Ţepeş, conturat aşa îndată după 1462, odată cu isprăvirea luptelor din Ţara Românească. Restul este opera celui ce a avut ideea de a culege anecdotele şi a purces la consemnarea lor pe file de manuscris. Acest autor anonim s-a informat asupra împrejurărilor în care a fost luat prizonier Vlad Ţepeş, asupra eliberării lui, a familiei, a ultimei domnii şi a morţii lui. Cu toate aceste date, el a completat legendele care circulau oral despre domnul Ţării Româneşti, alcătuind în final o operă literară şi istorică în întregime originală.

În sprijinul ipotezei de mai sus cu privire la procesul de elaborare a versiunii slave a *Povestirii* ..., menţionăm următoarele:

1. În partea întâi – aşa cum am delimitat-o noi – Vlad Ţepeş apare mereu tratând solii suveranilor Imperiului otoman şi regatului Ungariei de pe poziţia unui „mare stăpânitor" sau, altfel spus, de la egal la egal. Deodată, în secţiunea a doua „craiul" Matiaş răsare în faţa ochilor noştri în postură de autoritate supremă, el făcând şi desfăcând totul în privinţa politicii Ţării Româneşti şi a situaţiei personale a lui Vlad Ţepeş. De pildă, Dracula „a fost adus ... la crai", care „a poruncit" să fie aruncat în temniţă; tot Matiaş Corvin „a pus" un alt voievod în Ţara Românească; Ştefan cel Mare „din voia regelui" l-a aşezat în domnie pe Vlad Călugărul etc. Este, totodată, un prim reper în privinţa originii autorului anonim al versiunii slave a *Povestirii* ... În mod evident el era un supus al regelui Ungariei.

2. Episodul XV, în care se vorbeşte de trecerea la catolicism a lui Vlad Ţepeş, se încheie cu cuvintele: „... şi astfel s-a sfârşit în eresul acesta". Dar ne aflăm încă destul de departe de istorisirea propriu-zisă a condiţiilor în care a murit Vlad Ţepeş. Aceasta se va face abia în episodul XVIII. Precizarea din episodul XV ne arată de fapt că întreg grupul de anecdote din această zonă a fost redactat concomitent, altminteri nefiind cu putinţă să explicăm anticiparea semnalată.

3. De fapt, pentru această a doua secţiune, termenul „anecdotă" uneori nici nu este potrivit. De cele mai multe ori avem de-a face cu o înşiruire de fapte precise, *ordonate cronologic*. Tocmai organizarea cronologică a materialului, precum şi caracterul lui concret, verificabil, ne arată că ne găsim în faţa efortului de documentare al unui singur om, al autorului anonim al scrierii, şi nicidecum doar cu legende culese şi aşezate la întâmplare.

Care a fost data sau răstimpul în care a fost întocmită versiunea slavă a *Povestirii despre Dracula voievod?* În această problemă dispunem deocamdată de un termen *ante quem* – anul 1486, menţionat la sfârşitul textului. De asemenea, este evident că operaţia a avut loc după 1476, deoarece în două rânduri, în secţiunea secundă a manuscrisului, se consemnează moartea voievodului (episoadele XV şi XVIII). Aceste limite cronologice pot fi însă şi mai mult restrânse dacă se au în vedere cele relatate în pasajul cu numărul XIX. Într-adevăr, acolo este pomenită înscăunarea lui Vlad Călugărul, cu ajutorul lui Ştefan cel Mare, şi căsătoria lui cu văduva predecesorului său (Maria, soţia lui Basarab cel Tânăr)[70]. Se ştie că Vlad Călugărul s-a instalat definitiv în scaunul domnesc al Ţării Româneşti puţin după 23 martie 1482. La această dată Basarab cel Tânăr încă mai trăia şi era domn[71]. Aşadar, în cazul în care versiunea slavă a *Povestirii despre Dracula*

Fig. 18
Vlad Țepeș, după o xilogravură

voievod nu a fost de fapt redactată chiar la începutul lunii februarie 1486, ea oricum este databilă în intervalul 1482–1486. Mărturisim însă că, în ce ne priveşte, înclinăm către prima soluţie. Credem că la 13 februarie 1486 nu s-a isprăvit numai o operaţie de *copiere* a unui text preexistent, ci în realitate s-a încheiat însăşi opera de redactare a textului *originar.*

Înainte de a trece la discutarea chestiunii fundamentale, a paternităţii acestui text, care a suscitat şi continuă să suscite vii controverse, să încercăm să reconstituim imaginea lui Vlad Ţepeş-„Dracula", potrivit cu faptele şi comentariile dinlăuntrul *Povestirii* ... În limba slavă.

Vlad Ţepeş a înfruntat puterea otomană. Acţiunea aceasta a fost atât de însemnată în perspectiva autorului textului, încât a socotit nimerit să acorde prioritate absolută anecdotelor cu privire la relaţiile domnului Ţării Româneşti cu turcii, pe care le-a aşezat la începutul scrierii sale. Va mai reveni o singură dată asupra acestei probleme, către finalul textului, când va povesti modul cum a pierit „Dracula". Interesant este mai ales ce spune versiunea slavă a *Povestirii* ... despre rezultatele luptelor cu turcii. În nu mai puţin de trei locuri ea îl înfăţişează pe domn ca biruitor al turcilor. Sultanul „a plecat înapoi cu mare ruşine; a pierdut oştire nenumărată. El nu a îndrăznit să mai meargă împotriva lui" Dracula. Acesta ar fi fost bilanţul general al expediţiei din iunie 1462 în Ţara Românească. După incursiunea la sudul Dunării, ce a inaugurat ostilităţile în iarna 1461–1462, lui Dracula sultanul „nu a putut să-i facă nimic, ci a fost fugărit cu ruşine". În sfârşit, în decembrie 1476, când turcii au venit din nou asupra ţării şi au început să prade, „el i-a atacat şi turcii au început să fugă. Oastea lui Dracula a început să-i taie fără milă şi i-a gonit". Numai în relatarea atacului de noapte asupra taberei

sultanului întâlnim o nuanţare a poziţiei scrierii faţă de rezultatul conflictului: Dracula „nu a putut să biruie cu oameni puţini împotriva unei oştiri mari şi s-a întors". Chiar şi aşa însă, reiese limpede că atât atitudinea autorului textului, cât şi – bineînţeles – cea a purtătorilor tradiţiilor orale pe care el le-a înregistrat, a fost de netă simpatie şi admiraţie pentru lupta antiotomană a voievodului Ţării Româneşti, în persoana căruia tuturor le-a plăcut să vadă un învingător al păgânilor turci.

Una din trăsăturile dominante ale lui Vlad Ţepeş a fost vitejia. Potrivit versiunii slave a *Povestirii* când a pornit războiul cu turcii, el ar fi grăit astfel „către întreaga sa oştire": „Cine vrea să se gândească la moarte, acela să nu meargă cu mine, ci să rămână aci! " Iar după celebrul său atac de noapte, ar fi cercetat „el însuşi" pe războinicii întorşi din luptă: „Celui care era rănit din faţă îi dădea cinste mare şi-l făcea «viteaz» al său; pe cel găsit că era rănit din spate îl trăgea în ţeapă, zicând: „Tu nu eşti bărbat, ci femeie". Când a fost asasinat, înainte de a-şi da duhul, ar fi reuşit totuşi să ucidă „cu sabia sa, pe cinci dintre ucigaşii săi ...".

Cu deosebită pregnanţă vădeşte textul discutat caracterul mândru, orgoliul de „mare stăpânitor", al domnului. Astfel, el pedepseşte crunt pe solii turci care nu se descoperă în faţa sa, neţinând seamă nici de faptul că ei veniseră din partea preaputernicului sultan, nici că era vorba de un binecunoscut obicei al ţării lor (pe care şi el, desigur, nu îl ignora deloc)[72]; pe călugărul „latin" care i-a spus că este „pus de Dumnezeu ca stăpân ca să pedepsească pe cei care fac rău şi să milostivească pe cei care fac bine" l-a răsplătit cu mărinimie, însă pe cel care a cutezat să-i conteste autoritatea şi judecata l-a tras în ţeapă, sub cuvânt că nu ştie „să umble pe la *stăpânitorii cei mari*" (s.n., Şt. A.); la fel, în urma dialogului cu solul regelui Ungariei,

formula „mare stăpânitor” revine chiar de patru ori, din context reieşind că regele maghiar era considerat de Vlad Ţepeş egalul său („Tu într-adevăr poţi să umbli în solie de la *stăpânitorii cei mari,* la alţi *mari stăpânitori,* pentru că eşti învăţat de stăpânitorul tău cum să vorbeşti cu *stăpânitorii cei mari*”. Şi, mai departe: „Alţii însă să nu îndrăznească, ci mai întâi vor fi învăţaţi cum să stea de vorbă cu *stăpânitorii cei mari*”); solii, de oriunde ar fi fost trimişi, trebuiau să fie îmbrăcaţi „în chip ales”, adică potrivit cu rangul înalt al celui căruia i se adresau; fostul domn a tăiat capul pristavului, în casa sa din Pesta, fiindcă acesta a „năvălit tâlhăreşte în casa unui *mare stăpânitor*” (Pentru mai multă lămurire, el ar fi adăugat: „Dacă ... ar fi venit la mine şi mi s-ar fi înfăţişat şi eu aş fi găsit în casa mea pe acel răufăcător, sau l-aş fi predat, sau l-aş fi iertat de la moarte”. Este o referire directă la dreptul domnesc de viaţă şi de moarte, pe care Ţepeş se vede că înţelegea să-l aplice în mod absolut oriunde i se întindea stăpânirea ... fie numai şi în spaţiul redus al reşedinţei fixate lui de regele Ungariei la Pesta, după eliberarea din temniţă!).

„Dracula” era un înţelept, acesta fiind – conform versiunii slave a *Povestirii* ... – un atribut implicit calităţii lui de „mare stăpânitor”: „... Dacă stăpânul tău, ştiindu-te cu minte puţină şi neînvăţat, te-a trimis la mine, la un *stăpânitor înţelept,* atunci stăpânitorul tău te-a omorât ...”; în anume cazuri, când pedepsea un sol, el scria apoi suveranului din partea căruia acesta venise „să nu mai trimită la un stăpân *preaînţelept* în solie pe un om puţin la minte şi neînvăţat” (s.n., Şt. A.). De altfel, toate întrebările şi rezolvările „sucite” ale domnului, care dau culoare şi savoare majorităţii anecdotelor, nu constituie decât tot atâtea mărturii asupra inteligenţei sale. Impresia este şi mai mult întărită de meşteşugul cu care „Dracula” ar fi înşelat pe sultan şi ar fi reuşit să pătrundă – cu

oastea sa –, fără să întâmpine nici o rezistenţă, cale de „vreo 5 zile" în Imperiul otoman. Nu contează că lucrurile au stat în realitate puţin altfel. Ceea ce ne interesează este numai părerea ce se degajă din lectura textului analizat.

Ţepeş era un om drept, care nu tolera nici o încălcare a legii în ţara sa, pedepsind aspru pe oricine ar fi săvârşit-o, fără să ţină seama de rangul sau averea lui. Cităm din nou: „Şi aşa de mult ura răul în ţara sa, că dacă săvârşea cineva vreun rău, fie hoţie sau tâlhărie sau vreo minciună sau nedreptate, acela nu era chip să rămână viu. Fie că era boier mare, sau preot ori călugăr, sau om de rând, ba chiar dacă cineva ar fi avut mare bogăţie, nu putea să se răscumpere de la moarte". Tot atât de aspru pedepsea el lenea şi moravurile uşoare, oriunde le întâlnea. Urmarea fermităţii măsurilor luate a fost că era atât de „temut", încât călătorii, pe vremea lui, puteau bea apă la o fântână dintr-un loc pustiu cu „o cupă mare şi minunată de aur", fără ca nimeni să îndrăznească să o fure.

Se poate spune chiar, în plus, că era mărinimos cu cei despre care credea că merită. Războinicilor întorşi din luptă şi răniţi „din faţă" le dădea „cinste mare" şi-i introducea în categoria „vitejilor", ceea ce presupune că-i răsplătea cu sate şi ocine. Călugărului „latin" care i-a răspuns pe gustul său la întrebări i-a dăruit enorma sumă de „50 de ducaţi de aur". Pe solul regelui Ungariei, care iarăşi l-a satisfăcut cu replica dată, „l-a cinstit foarte mult şi, umplându-l cu daruri, i-a dat drumul

Cum poate fi deci recompus portretul lui Vlad Ţepeş din crâmpeiele versiunii slave a *Povestirii...* prezentate până acum? Pe scurt: un prinţ care a impresionat prin lupta dusă contra turcilor, viteaz şi înţelept, aspru dar drept şi mărinimos, pătruns de orgoliul de „mare stăpânitor", autonom şi dârz în păstrarea acestei poziţii. Fireşte, nu trebuie să trecem sub tăcere în nici un caz criticile şi acuzaţiile aduse de acelaşi text

personajului, cum ar fi de pildă cele privitoare la cruzimea lui uneori excesivă. Dar ele ocupă un loc secundar în economia acestei versiuni a *Povestirii* ... şi pălesc în mod evident în faţa notelor dominante pozitive concentrate în caracterizarea de mai sus, care corespunde imaginii de ansamblu comunicate cititorului. Pe de altă parte, aspectele nefavorabile chipului voievodului se regăsesc mai cu seamă în partea a doua a textului, pe care am atribuit-o prelucrătorului anonim, din veacul XV, al nucleului folcloric originar. Ele coincid deci în bună măsură opiniei sale personale, pe alocuri ostilă lui Vlad Ţepeş.

Examenul întreprins adineauri în legătură cu atitudinea generală a versiunii slave a *Povestirii despre Dracula voievod* faţă de personalitatea evocată şi acţiunile ei ne ajută mult în circumscrierea mediului care a dat naştere atât tradiţiilor orale, cât şi scrierii însăşi. Într-adevăr, ne putem încumeta acum să alăturăm întreaga scriere legendei balcanice asupra lui Vlad Ţepeş, aşa cum a fost ea înregistrată de un Ducas sau un Chalcocondil. Se creează astfel pentru prima oară premisele studierii acestei originale opere medievale nu izolat, cum s-a făcut până în prezent, ci într-un context mai larg, al unui curent de opinie favorabil persoanei domnului Ţării Româneşti, răspândit pe toată aria sud-estului Europei în ultimele decenii ale secolului XV.

Cu alt prilej am comparat amănunţit fragmentul din textul lucrării lui Chalcocondil privitor la Vlad Ţepeş – cel mai extins izvor contemporan creştin de la sudul Dunării asupra istoriei lui şi deci cel mai apt să se preteze unei asemenea cercetări – cu versiunea slavă a *Povestirii despre Dracula voievod*. Nu fără surprindere am constatat că există nu mai puţin de zece puncte de contact între cele două naraţiuni. Ne mulţumim să enumerăm doar câteva, indicând

versiunea slavă a *Povestirii* ... cu sigla *D,* iar lucrarea istorică a lui Chalcocondil cu sigla C: 1. În amândouă textele este consemnată pedeapsa preferată a domnului Țării Româneşti – tragerea în țeapă. În *D* obiceiul acesta apare menționat de 11 ori, iar în *C* de 5 ori; 2. Folosirea țepii mai înalte, ca semn de „cinste" pentru osândiții de seamă (soli sau demnitari) este amintită în *D* de două ori, iar în *C* o dată; 3. Faptul că Dracula, nețineând seamă de ranguri, ucidea şi boieri, dacă îi socotea vinovați, figurează de asemenea atât într-un text, cât şi în celălalt: *D* – „(IV) ... Fie că era *boier mare,* sau preot ori călugăr, sau om de rând, ba chiar dacă cineva ar fi avut mare bogăție, nu putea să se răscumpere de la moarte"; *C* „... după aceea chemând câte unul din *boierii* săi, despre care putea crede că ar fi în stare să ia parte la trădarea pentru schimbarea domnilor, îi sluțea şi trăgea în țeapă"; 4. Episodul incursiunii pustiitoare de la sudul Dunării, în teritoriul otoman, este şi el relatat în ambele texte; 5. La fel se întâmplă şi cu celebrul atac de noapte al lui Vlad Țepeş şi al oastei sale asupra taberei sultanului etc., etc.[73]. Toate aceste elemente comune accentuează mult valoarea ca izvor istoric a versiunii slave a *Povestirii...*, demonstrându-ne mai ales că nucleul folcloric originar avea numeroase temeiuri reale. Dar lucrul cel mai important este că, aşa cum spuneam, ni se deschide o nouă perspectivă pentru înțelegerea diverselor fațete ale problemei genezei acestei scrieri.

Integrarea versiunii slave a *Povestirii despre Dracula voievod* în ambianța – sau, mai bine zis, în *vecinătatea* – unei tradiții populare pozitive în jurul personalității lui Vlad Țepeş, difuzate într-un spațiu vast, ridică întrebarea care a putut fi focarul ce a potențat-o? S-ar cuveni, fireşte, ca răspunsul să vină îndată, simplu, ca ceva de la sine înțeles: desigur, *Țara Românească,* adică însuşi teatrul principal al isprăvilor ce i-au

dus vestea în cele patru zări. Totuşi, în ciuda oricărei logici, s-a ajuns în cursul disputei – ce durează de mai multe decenii – asupra procesului genezei acestei scrieri să se conteste că în Țara Românească ar fi existat şi circulat legende în legătură cu Vlad Țepeş, în a doua jumătate a secolului XV ...[74].

Or, dacă ne menținem la confruntarea dintre textul lui Chalcocondil, redactat probabil la Atena – în tot cazul, la sudul Dunării, şi acesta este momentan singurul lucru care ne interesează – şi textul versiunii slave a *Povestirii* al cărui loc de alcătuire nu se cunoaşte, nu e greu să ne dăm seama din nou că acesta din urmă nu poate fi căutat decât undeva la nord-vest de Țara Românească. De pildă, deşi atât într-unul, cât şi în celălalt text sunt amintiți sultanul otoman şi regele Ungariei, în fiecare dintre ele este numit expres şi în mod frecvent doar unul dintre cei doi suverani: la Chalcocondil figurează mereu numele sultanului – „Mehmet", „Machmut", în vreme ce în versiunea slavă a *Povestirii...* cel al „craiului unguresc Mateiaş", sultanul fiind citat numai sub forma „împăratul". Sau, un alt exemplu: în narațiunea slavă reapar la tot pasul precizări geografice, sugestive tocmai prin repetare – la Vlad Țepeş s-au prezentat doi călugări latini *„din Țara Ungurească"*, în cetatea lui a sosit „un negustor, un *străin oarecare din Țara Ungurească"*, solul regelui Ungariei era „de la Mateiaş, craiul *unguresc*". Această familiarizare a autorului anonim al scrierii cu identitatea regelui Ungariei, precum şi localizarea originii câtorva dintre protagoniştii anecdotelor tot în Ungaria îndrumă către fixarea zonei posibile a redactării ei numai pe direcția Buda – hotarul de miazănoapte al Țării Româneşti. Dacă însă am elimina Țara Românească din poziția de centru de iradiere al legendelor despre Vlad Țepeş, atunci opera discutată ar trebui pur şi simplu privită ca fiind ruptă de orice bază, ca un fruct al hazardului inspirației unui

cărturar de limbă slavă! În plus, am ajunge în fond să negăm însăşi existenţa oricărei tradiţii populare cu privire la personalitatea fascinantă a voievodului – inclusiv a celor din Balcani, demonstrată în paragraful anterior – ceea ce ar fi evident absurd.

Dar stau oare lucrurile într-adevăr aşa? Domnia lui Vlad Ţepeş în Ţara Românească nu a lăsat nici o urmă folclorică în interior? Suntem întru totul de acord cu cei ce nu au admis că sursa de inspiraţie a lui Petre Ispirescu, când şi-a scris poveştile despre Vlad Ţepeş[75], ar fi fost direct folclorică, fapt care – dacă s-ar fi întâmplat – ar fi atras după sine concluzia categorică şi îmbucurătoare că au existat bogate tradiţii populare asupra lui Ţepeş ce s-au păstrat până la sfârşitul secolului XIX[76]. În realitate însă, Petre Ispirescu a cunoscut şi prelucrat desigur anecdotele din versiunea germană, publicată încă din 1804 de Engel, precum şi anecdota înregistrată în cronica Ţării Româneşti, cu privire la construirea cetăţii Poenari[77]. În schimb, faptul că în prima cronică a Ţării Româneşti, închegată în decursul mai multor faze, de-a lungul veacului XVI, aşadar într-o scriere *de alt tip* decât versiunea slavă a *Povestirii* ..., a pătruns totuşi o anecdotă similară tipologic celor din seria cuprinsă în textul ce ne preocupă, este de natură să confirme că în Ţara Românească a existat şi s-a perpetuat timp de câteva generaţii o producţie folclorică de excepţie privitoare la Vlad Ţepeş. Oricine zăboveşte şi contemplă partea de început a cronicii Ţării Româneşti, ulterior inclusă în compilaţia cunoscută sub numele *Letopiseţul Cantacuzinesc* (sec. XVII), este uimit să vadă că lista atât de seacă, de săracă în date şi fapte, a domnilor Ţării Româneşti dintre legendarul Negru Vodă, al cărui „descălecat" este pus în 1290, şi Radu cel Mare (1495–1508) – de cele mai multe ori reprezentând o strictă înşiruire de nume de

domni, cu indicarea fantezistă a duratei domniilor respective –, este deodată întreruptă, în dreptul numelui lui Vlad Ţepeş, de o relativ întinsă istorioară, aceea a felului în care au fost pedepsiţi orăşenii din Târgovişte, pentru „vina mare" faţă de fratele acestui domn[78]. Dacă admitem, aşa cum am presupus altădată, că secţiunea de cronică în care este menţionat numele lui Ţepeş a fost redactată între 1568 şi 1577[79], atunci am avea dovada peremptorie că în a doua jumătate a secolului XVI, amintirea şi legenda lui Vlad Ţepeş erau încă atât de puternice, încât mai puteau influenţa creaţia cultă din Ţara Românească. Oricum nu poate încăpea nici o îndoială, după părerea noastră, că Ţara Românească a fost izvorul de căpetenie al legendelor despre Vlad Ţepeş, fie că ele s-au răspândit la nord de Carpaţi, fie la sud de Dunăre, până pe ţărmul Mării Egee şi al Bosforului. Varianta lor pozitivă, ceea ce am numit *curentul de opinie favorabil lui Vlad Ţepeş,* a generat până la urmă – probabil în 1486 şi nu mai devreme – un produs literar-istoric major, care este *Povestirea despre Dracula voievod* în limba slavă.

Unde şi de către cine a fost redactată această scriere? Iată că am ajuns în sfârşit şi la întrebarea esenţială, dezbătută până acum fără rezultat definitiv de numeroşii istorici sau filologi români şi străini. Când am arătat că versiunea slavă a *Povestirii* ... nu a putut fi întocmită decât în regiunile dinspre nord-vest de Ţara Românească, nu am spus de fapt un lucru nou. S-a remarcat încă mai demult că autorul anonim al textului afirmă la un moment dat că a văzut *„aici* la Buda", pe Mihnea, cel mai vârstnic fiu al lui Ţepeş, care fugise „de la împăratul turcesc la rege"[80]. La fel, s-a mai observat că el era un ortodox fervent, care condamnă cu vigoare „lepădarea" de ortodoxie şi trecerea la catolicism a lui Vlad Ţepeş, presupusă a se fi întâmplat în temniţă[81]. Aceste elemente, laolaltă cu unele particularităţi

Fig. 19
Papa Sixt al IV-lea, după un tablou în Capela Sixtină

lingvistice – cuvintele: *birev* (judecător comunal – de la ungurescul „biró"), *capa* (fes, turban), *hraniti* (în sens de a „hrăni" şi nu de „a păzi") etc., l-au determinat pe N. P. Smochină, în anul 1939, să atribuie, pentru prima oară, versiunea slavă a *Povestirii* ... unui român transilvănean[82]. Ulterior, acestei ipoteze i s-a alăturat şi reputatul învăţat român P. P. Panaitescu, care a susţinut cu tărie că manuscrisul primitiv a fost redactat în limba slavă meridională, folosită ca limbă literară şi limbă oficială în biserică, în evul mediu, şi în ţările române[83]. Într-un sens în fond identic, adică tot pentru un autor originar din Transilvania, s-a pronunţat şi alt specialist român în slavistică, prof. Pandele Olteanu, care a întreprins un examen filologic deosebit de amplu al manuscrisului din 1490 al scrierii. Numai că prof. Pandele Olteanu a ajuns la concluzia că limba de redacţie a fost „slava carpatică", iar nu medio-bulgara, autorul fiind, poate, un „român din nordul Transilvaniei"[84]. Mărturisim că, în ce ne priveşte, aderăm şi subscriem întru totul la ipoteza de mai sus, a localizării scrierii în Transilvania şi a autorului român. Ţinând seamă de toate elementele puse în lumină de cercetătorii ce ne-au precedat, argumentul de bază care ne-a adus însă la această convingere îl constituie *relaţia organică* care a trebuit să existe între actul de cultură, reprezentat de însăşi scrierea discutată, şi curentul de opinie favorabil în jurul lui Vlad Ţepeş, constatat la nivel folcloric în tot sud-estul Europei. Or, numai mediul ortodox românesc din Transilvania putea, în a doua jumătate a secolului XV, promova acest curent la limita nordică a spaţiului sud-est european, în apropierea Budei. La elementele de amănunt, anterioare, din domeniul criticii interne a textului, mai adăugăm încă unul, pe care nu ştim să-l mai fi relevat cineva: în anecdota XII ne-a atras atenţia formularea „ori de unde venea la el un sol, *de la împărat, sau de la rege* ...Este, credem, o formulare extrem de concisă, pe care

doar un localnic – din Țara Românească sau *din imediata vecinătate* – o putea întrebuința, a însuşi statutului politic extern, european, al Țării Româneşti din vremea lui Țepeş, anume acela al dublei suzeranități exercitate de Imperiul otoman şi de regatul Ungariei[85]. În plus, studii recente au arătat că în Transilvania sfârşitului de secol XV biserica ortodoxă română a reuşit să atingă forme superioare de organizare[86]. Aşa stând lucrurile, aceasta fiind singura instituție românească ce s-a manifestat activ în epocă în interiorul arcului carpatic, firesc este să ne gândim că la adăpostul ei a luat naştere produsul cultural major care este versiunea slavă a *Povestirii despre Dracula voievod*. Să nu uităm că cel dintâi copist al scrierii a fost un călugăr – Efrosin. Se prea poate deci ca şi autorul textului să fi fost tot un om al bisericii şi pe calea legăturilor bisericeşti din lumea ortodoxă să fi ajuns manuscrisul originar în Rusia, către anul 1490. Astfel, opinia noastră este că redactarea versiunii slave a *Povestirii*... s-a încheiat la 13 februarie 1486 undeva în Transilvania, autorul fiind un român, probabil un cleric – preot sau călugăr – ortodox.

Trebuie spus însă că a existat o teorie mai veche, ce a apărut în Rusia în veacul trecut, odată cu descoperirea primelor copii ale *Povestirii* slave. În anul 1842, slavistul rus A. H. Vostokov, descriind manuscrisele din muzeul Rumianțev[87], a întâlnit în sbornicul cu nr. 358 o copie a *Povestirii despre Dracula voievod,* ce pare a fi databilă imediat după cea din 1490, identificată – cum am spus – abia în 1929. Şi-a dat repede seama din lectură că autorul „trebuie să fi fost în Ungaria, pe lângă regele Matei", altfel nefiind cu putință să posede asemenea detalii asupra prezenței lui Dracula şi a familiei sale la Buda şi în Ungaria, cum sunt cele din partea finală a textului. A. H. Vostokov s-a gândit apoi că autorul scrierii va fi fost neapărat un rus şi s-a apucat îndată să caute un nume

de călător sau diplomat ce s-a aflat la Buda cam atunci când presupunea că ea poate fi datată. În consecință, găsind că pe la 1482 s-a aflat în solie pe lângă regele Mateiaş Corvin diacul Feodor Kurițân, trimis al marelui cneaz al Moscovei Ivan III (1462–1505), învățatul slavist s-a grăbit să conchidă că „s-ar putea atribui această poveste sau lui Kurițân însuşi, sau unuia din suita sa, care auzise întâmplările descrise în poveste de la martori oculari, sau de la oameni ce-şi aduceau încă bine aminte de ele”[88]. Teoria a făcut carieră, iar scrierea respectivă a ajuns să fie inclusă printre puținele produse de literatură profană ruseşti ce s-au păstrat din secolul XV.

Însuşi Ioan Bogdan s-a declarat partizanul acestei teorii. Deşi pe timpul lui manuscrisul din 1490 nu era cunoscut, totuşi editând patru copii ulterioare ale *Povestirii* în frunte cu cea din muzeul Rumianțev, savantul român şi-a dat seama din analiza lor comparată că, pe măsura copierii repetate a textului, asistăm la un proces de rusificare treptată a limbii textului originar. După părerea sa, limba manuscrisului Rumianțev, scris în „semiunciala sec. 15–16” – cel mai vechi care i-a stat la dispoziție – ar fi fost „limba veche slovenească, amestecată pe ici pe colea cu elemente fonetice şi cu puține cuvinte ruseşti”[89]. Ne întrebăm dacă, în absența protografului din 1486, astăzi dispărut, Ioan Bogdan ar fi avut măcar acces la manuscrisul din 1490 al călugărului Efrosin, oare ipoteza lui A. H. Vostokov cu privire la Feodor Kurițân i s-ar fi părut „foarte plauzibilă”?

Este însă interesant şi un alt aspect. După publicarea manuscrisului din 1490 şi ivirea ipotezei autorului român transilvănean – în 1929 şi, respectiv, 1939 – filologii s-au aplecat din nou, cu înfocare, asupra problemelor de fonetică, morfologie şi lexic pe care le ridică acest manuscris, această primă copie. Însă o serie întreagă de cuvinte şi forme relevate de adepții teoriei autorului român în sprijinul opiniei lor – *poclisar, siromah,*

pristav, viteaz, hraniti, ducat, capa, boiarin, prăvie, săda, smrăti, trăpiati, diavol –, socotite deci ca fiind improprii limbii ruse vechi, au fost fie contestate de susţinătorii celeilalte teorii[90], fie admise doar ca ... elemente de „colorit local", culese pe drumul de întoarcere prin Transilvania şi utilizate în mod conştient de diacul Feodor Kuriţân![91]. Pur şi simplu, în asemenea condiţii, un observator ponderat şi nepărtinitor al demersului filologilor nu are nimic mai bun de făcut decât, poate, să renunţe la a le mai folosi deocamdată concluziile. Slavistul de maximă seriozitate care este prof. G. Mihăilă, cu toate că înclina de curând să creadă că ne aflăm într-adevăr în prezenţa unei opere ruseşti a veacului XV, recunoştea totuşi concomitent că „practic vorbind, aşa cum e pusă problema de către susţinătorii textului primordial de redacţie românească (în slavonă), ea este de nerezolvat"[92]. „Dosarul" versiunii slave a *Povestirii despre Dracula voievod* va putea fi redeschis desigur, din punct de vedere filologic, numai dacă o fericită întâmplare va scoate la iveală manuscrisul din 1486. Ce se poate spune acum este doar că textul naraţiunii s-a bucurat de o largă popularitate în Rusia secolelor XV-XVIII, unde a fost copiat de nu mai puţin de 22 de ori.

Ţinem să reamintim cititorului că demonstraţia noastră nu s-a bizuit nicidecum pe argumente filologice, ci pe o nouă perspectivă, din domeniul istoriei mentalităţilor. Din această perspectivă *Povestirea* ... slavă nu mai poate fi scoasă în afara spaţiului sud-est european. Ea este expresia literară a unui curent de opinie pozitiv în legătură cu Vlad Ţepeş, prezent atât în Ţara Românească şi Transilvania, cât şi la sudul Dunării. Adăugăm că interpretarea noastră poate fi întregită cu încă o probă, ce ne pare a fi decisivă. Mai mult, această probă are menirea să restrângă spaţiul posibil al redactării textului în mod strict la cel locuit de români, lăsând deoparte alte eventuale zone ale sud-estului european.

Nimeni nu a raportat până astăzi versiunea slavă a *Povestirii despre Dracula voievod* la o scriere întru totul similară, ivită cu aproximativ două sute cincizeci de ani mai târziu în peisajul culturii vechi româneşti. Am numit scrierea *O samă de cuvinte* de Ion Neculce[93]. Identitatea lor tipologică este frapantă. Redactate probabil către 1732–1733, odată cu începutul cunoscutei cronici „de la Dabija Vodă până la a doua domnie a lui Constantin Mavrocordat", cele 42 – unele cercetări arată că de fapt ar fi fost în total 46[94] – de „cuvinte" ale lui Neculce nu sunt altceva decât tot atâtea anecdote literar-istorice „audzite din om în om, de oameni vechi şi bătrâni". În plus, şi lucrul merită a fi scos cu tărie în evidenţă, prima secţiune a scrierii învăţatului cronicar moldovean (tradiţiile I-IX) priveşte exact epoca în care au luat naştere şi anecdotele în legătură cu Ţepeş, adică a doua jumătate a secolului XV. Şi nu e puţin lucru, de asemenea, că cel dintâi „cuvânt" se referă la confruntarea lui Ştefan cel Mare cu turcii, care reapare şi ulterior, în cuprinsul aceleiaşi secţiuni de început a scrierii lui Neculce. Este, într-adevăr, întocmai situaţia din versiunea slavă a *Povestirii despre Dracula voievod*. Dispunem astfel de o confirmare de prestigiu a ideii că dârza rezistenţă a ţărilor române contra expansiunii Imperiului otoman, în a doua jumătate a veacului XV, a generat bogate tradiţii folclorice în jurul figurilor voievozilor care au condus-o, Ştefan cel Mare şi, respectiv, Vlad Ţepeş.

Dar, ceea ce ne interesează în primul rând aici este că, din unghiul de vedere al istoriei literare şi, în ultimă instanţă, al mentalităţilor, cele două scrieri pot fi perfect inseriate tipologic. Vom reproduce un singur „cuvânt" al lui Neculce: „VII. Ştefan vodă cel Bun, vrând să margă la biserică întru o duminică dimineaţa, la liturghie, în târgu în Vasluiu, şi ieşind în polimari la curţile domneşti ce era făcute de dânsul, au auzit

un glas mare de om strigând să aducă boii la plug. Şi mirându-se ce om este acela să are duminica, şi îndată au trimis în toate părțile, ca să-l găsească pre acel om, să-l aducă la dânsul. Şi l-au aflat pre om în sus, pre apa Vasluiului, cale de patru ceasuri, arând la o movilă ce se cheamă acum Movila lui Purcel. Că pe acel om încă îl chema Purcel. Şi ducându-l pre acel om la Ştefan Vodă, l-au întrebat Ştefan vodă; el au strigat aşe de tare, şi pentru ce ară duminica? El au dzis că au strigat el să aducă boii la plug, şi ară duminica, că este om sărac, şi într-alte dzile n-au vrut frate-său să-i de plugul, şi acum duminica i-au dat. Deci Ştefan vodă au luat plugul fratelui celui bogat şi l-au dat fratelui celui săracu, să fie a lui"[95]. Oare subiectul acestei tradiții înregistrate de Neculce nu se potriveşte admirabil cu subiectul şi „stilul" din anecdota IX a versiunii slave a *Povestirii despre Dracula voievod,* cea cu privire la săracul cu cămaşa ruptă şi murdară întâlnit pe drum de Vlad Țepeş? Neîndoielnic avem de-a face cu un tip de scriere identic, în fapt cu *o veche tipologie literară românească,* nerelevată până acum. Această deosebit de interesantă categorie de scrieri s-a ivit pe temelia folclorului istoric medieval.

Istoricii şi criticii literari au întâmpinat mereu dificultăți în a defini şi încadra tipologic *O samă de cuvinte* a lui Ion Neculce. În lipsa oricărui alt criteriu, considerând lucrarea mai mult ca o curiozitate literară, ei au introdus-o până de curând în aşa-numita, cu un termen recunoscut convențional „literatură de frontieră", alături de jurnale, memorii, corespondență şi alte mărturii literare de tot soiul[96]. De acum încolo însă, orice dificultate în acest sens este eliminată. Încercarea lui Neculce va trebui studiată şi interpretată numai în strânsă legătură cu versiunea slavă a *Povestirii despre Dracula voievod,* care a precedat-o. Pe de altă parte, pentru problema noastră, gruparea tipologică pomenită constituie un argument absolut

revelator că ideea versiunii slave a *Povestirii despre Dracula voievod* se înscrie firesc în inventarul ideilor literare din orizontul culturii româneşti medievale.

Cu titlu informativ, înainte de a încheia, semnalăm şi o a treia teorie privind localizarea şi paternitatea versiunii slave a *Povestirii* ... Ea aparţine lui Grigore Nandriş şi tinde să demonstreze că originalul textului trebuie căutat în Moldova lui Ştefan cel Mare, poate chiar în cancelaria atât de bine organizată a voievodului. Scrierea ar fi fost, de fapt, potrivit acestei opinii, „un alt instrument de informare şi propagandă" al lui Ştefan spre a uni puterile creştine împotriva pericolului comun al turcilor, aşa cum a fost, pentru restul Europei, *Cronica moldo-germană*[97].

Dar orice încercare de a merge pe acest drum este sortită eşecului dacă nu se furnizează o explicaţie cât de cât plauzibilă a unui mare „cusur" al textului *Povestirii:* imaginea lui Ştefan cel Mare apare cu totul palidă şi neimportantă. El l-ar fi instalat pe Vlad Călugărul în scaunul domnesc al Ţării Româneşti ... „din voia" regelui Mateiaş Corvin. Atât despre rolul lui politic la Dunărea de Jos! Nici un cuvânt despre relaţiile propriu-zise cu Vlad Ţepeş – „Dracula", nici despre faptul că acesta l-a ajutat să apuce domnia Moldovei (în 1457), nici despre sprijinul pe care el însuşi, personal, l-a dat eroului *Povestirii* ... ca să ocupe pentru a treia oară tronul Ţării Româneşti (în 1476) ... Este o obiecţie fundamentală, care nu poate fi înlăturată cu una cu două. Credem că sunt puţine şanse de a se putea dovedi vreodată că fie curtea domnească, fie cancelaria Moldovei au avut vreun rol în redactarea naraţiunii slave asupra lui „Dracula".

În sfârşit, menţionăm în treacăt şi tentativa cu totul recentă, făcută de Alexandru V. Boldur de a identifica pe autorul versiunii slave a *Povestirii*... În persoana unui anume *Martânco* (de la *Martin)* „din Ungaria" (probabil din Transilvania), care

s-a aflat printre însoţitorii lui Feodor Kuriţân la întoarcerea din solia de la Buda. Aşa s-ar justifica o serie de „românisme" din textul naraţiunii, care, după părerea lui Alexandru V. Boldur, sunt următoarele: *apoclisar, siromah, hrăniţi, biscup, moldovski, birev, capa* şi *trupeia* (cu sensul de „corp", „trup" – ca în limba română, iar nu de „cadavru" – ca în rusă), şi, totodată, s-ar găsi o explicaţie şi pentru prezenţa manuscrisului originar în Rusia[98]. Nouă însă ni se pare că pur şi simplu s-a încercat o „împăcare" a celor două teorii de bază. Căutarea unui autor anume pentru versiunea slavă a *Povestirii* ... este, pe de altă parte, prematură. Şi nici modalitatea pătrunderii manuscrisului protograf în Rusia nu are deosebită importanţă în stadiul actual al cercetărilor. Se ştie doar cât de uşor şi cât de departe circulau în evul mediu, în apusul catolic şi în răsăritul ortodox al Europei, manuscrisele de conţinut religios. Este de reţinut deci, din ipoteza lui Alexandru V. Boldur, numai lista de „românisme" din copia datată 1490 şi provenită de la mănăstirea Chirilo Belozersc. Ea va putea fi folosită eventual la o reiniţiere a dezbaterii filologice, în susţinerea părerii că manuscrisul din 1486 a fost redactat în *slavo-română,* părere pe care de fapt – de ce să n-o spunem? – o împărtăşim şi noi[99].

S-ar mai putea obiecta, împotriva tezei autorului român, faptul că în introducerea la textul *Povestiri*, aşa cum este el cunoscut astăzi, ne întâmpină următoarele cuvinte: „... Dracula pe limba românească, *iar pe a noastră, diavol"* (s.n., Şt. A.). Iar în anecdota XIII, despre comoara ascunsă, găsim încă o referire la numele personajului: „... nimeni să nu afle de nelegiuirea săvârşită de el, decât numai diavolul al cărui nume îl purta şi el". Dar, în absenţa protografului din 1486, se poate prea bine presupune că în ambele cazuri avem de-a face cu intervenţii, cu adnotări, ale călugărului Efrosin.

CAPITOLUL II
Versiunea germană a faptelor lui Ţepeş

Aşa cum înspre răsărit, până departe în Rusia, faima lui Vlad Ţepeş a fost răspândită cu ajutorul versiunii slave a povestirii despre isprăvile lui, în direcţia opusă, adică spre centrul şi apusul Europei, renumele i-a fost propagat printr-o scriere oarecum similară, dar de astă dată în limba germană.

Şi acest text a suscitat numeroase discuţii. Vom încerca şi noi să-i prezentăm conţinutul, nu înainte de a preciza că, potrivit precedentelor cercetări, el a fost redactat, într-o primă formă, chiar în anul 1462, în momentul crucial al războiului cu turcii şi al capturării voievodului. O a doua precizare preliminară necesară este că, după ce a circulat în manuscris, această versiune a cunoscut către sfârşitul secolului XV lumina tiparului, în Germania, fiind reeditată de mai multe ori, cu unele modificări şi adaosuri. Este o dovadă peremptorie a excepţionalei popularităţi de care s-a bucurat. În sfârşit, este meritul lui Ioan Bogdan de a fi arătat cel dintâi că la baza tuturor variantelor, manuscrise şi imprimate, a stat un izvor

unic, un protograf alcătuit foarte probabil de un sas de la Braşov sau Sibiu[1].

În ce ne priveşte, în cele ce urmează am utilizat conţinutul copiei manuscrise descoperite la mănăstirea St. Gall (Elveţia), care pare să fie destul de apropiat de arhetipul redactat în Transilvania, confruntându-l cu cel al ultimului incunabul, apărut la Strassburg, în 1500, în tiparniţa lui Mathias Hupfuff[2]. Am socotit astfel că vom putea oferi cititorului o imagine suficient de completă în legătură cu legenda lui Vlad Ţepeş în lumea germană a celei de-a doua jumătăţi a secolului XV. Aceasta, fireşte, în aşteptarea unei ediţii critice a tuturor manuscriselor şi broşurilor germane care s-au păstrat.

Copia manuscrisă de la St. Gall, datată în secolul XVI, începe prin a relata cum „bătrânul Guvernator", adică Iancu de Hunedoara, „a pus să fie ucis bătrânul Dracula", iar Dracula „şi fraţii săi" (!) s-au convertit la catolicism „şi au promis şi au jurat că vor ocroti şi respecta credinţa creştinilor" (catolicismul). Şi cealaltă variantă, din broşura tipărită la 1500, începe la fel, însă numai după această menţiune cronologică: „După naşterea lui Hristos 1456, Dracula a făptuit multe lucruri îngrozitoare, uimitoare şi cumplite". Tot incunabulul de la Strassburg mai adaugă şi că, după moartea lui Vlad Dracul, Dracula şi fraţii săi – odată cu trecerea la catolicism – au făgăduit „să se alăture coaliţiei".

Următorul eveniment povestit de ambele variante este instalarea ca domn în Ţara Românească a lui Dracula, fără să se specifice de către cine – ni se spune doar: „a fost instalat şi făcut domn" –, precum şi primul lui act politic, care a fost executarea lui Vladislav voievod.

Copia de la St. Gall continuă cu un pasaj ce lipseşte în tipăritura de la Strassburg. Este vorba de incursiunea lui Vlad

Ţepeş lângă Sibiu, în timpul căreia se aminteşte că au fost arse satele Caşolţ, Satul Nou şi Hosman.

Incendierea Bodului, în Ţara Bârsei, constituie din nou un episod comun celor două texte. Comentariul care însoţeşte consemnarea faptelor în sine reprezintă parcă începutul unei lungi litanii: au pierit „bărbaţi şi femei, copii mari şi mici, pe cei pe care acolo <Dracula> n-a putut să-i ardă, pe aceia i-a dus cu el, puşi în lanţuri, în Ţara Românească, şi a pus să fie traşi în ţeapă cu toţii". La fiecare pas şi gest al lui Dracula, înregistrat în oricare din variantele versiunii germane, vom întâlni asemenea notaţii, menite să sugereze lectorului că eroul povestirii nu a făcut decât să stârnească pretutindeni durere şi sânge, lacrimi şi groaznice suferinţe. De aceea, de acum încolo ne vom mulţumi să extragem pe cât posibil doar faptele concrete şi anecdotele consemnate. La fel, în cele de mai jos ne vom menţine până la un punct numai la ordinea ideilor din copia manuscrisă de la St. Gall, semnalând abia apoi diferenţele ce figurează în cealaltă variantă folosită.

Dracula „a ţinut o zi de târg pentru negustori şi cărăuşi din Ţara Bârsei şi în această zi de târg a pus să fie traşi în ţeapă mulţi dintre ei"; un număr de 400 de „băieţi tineri" şi alţi oameni, originari din multe ţări, care fuseseră trimişi în Ţara Românească, „să înveţe limba şi alte lucruri" au fost adunaţi, la porunca lui Dracula, într-o încăpere şi daţi pradă focului[3]; voievodul încă a mai pus să fie „nimicit un neam mare", se înţelege – o familie de mari boieri, cu toate rudele, copiii şi prietenii lor, pe toţi poruncind „să fie traşi în ţeapă"; după ce se povesteşte cum şi-ar fi chinuit chiar pe câţiva din „oamenii săi", îngropaţi „goi, până la buric" şi utilizaţi drept ţinte, iar apoi fripţi sau jupuiţi, se trece la cele întâmplate cu „tânărul Dan", care – odată prins – a fost pus să-şi sape singur groapa, lângă care Dracula a poruncit să i se taie capul; din partea

Fig. 20
Ștefan cel Mare, după Tetraevangheliarul de la mănăstirea Humor

regelui Ungariei şi a saşilor din Transilvania a sosit în Țara Românească, la Dracula, o solie însumând 55 de persoane. Domnul a făcut să fie reținută timp de cinci săptămâni, iar în fața sălaşului ei a pus să se înalțe țepe, în care membrii soliei credeau că vor fi ucişi. Aceasta „pentru ca el să nu fie trădat prin ei", în vreme ce, cu „toată puterea sa", a pătruns în Țara Bârsei. Acolo, ajuns „într-o dimineață devreme", a distrus toate satele, castelele şi oraşele „pe care a pus mâna", iar „roadele şi bucatele a pus să fie toate arse". Prinşii au fost duşi în suburbia oraşului Braşov, unde se afla capela Sf. Iacob. Întreaga suburbie fusese prădată şi arsă, iar prinşii au fost traşi în țeapă de jur împrejurul dealului pe care se înălța capela. „Şi el s-a aşezat printre aceştia şi s-a bucurat de privelişte"; tot în afara zidurilor Braşovului a fost jefuită şi arsă biserica Sf. Bartolomeu, însă satul Codlea, care trebuia incendiat de un căpitan al lui Dracula, a scăpat „din pricina rezistenței sătenilor". Când căpitanul a venit şi a raportat domnului: „Stăpâne, nu am putut împlini ceea ce tu mi-ai poruncit să fac", acesta a pus să fie tras în țeapă şi el; 600 de neguțători şi alți oameni cu „mărfurile întregii negustorimi din Țara Bârsei" au fost interceptați pe drumul spre Brăila şi Dunăre, mărfurile lor confiscate pe seama lui Dracula, şi ei traşi cu toții în țeapă; o altă ispravă a lui Dracula ar fi fost aceea că „a pus să se facă un cazan mare cu două mânere şi deasupra un capac din scânduri, în care a pus să se facă găuri, astfel încât un om putea să treacă, cu capul, prin ele". Cazanul a fost umplut cu apă, lăsată să fiarbă cu un mare foc dedesubt; Dracula a venit „din nou" în Transilvania, „spre Tălmaciu". Oamenii locului au fost „tocați ca varza", iar prinşii au fost duşi în Țara Românească, unde ar fi sfârşit „traşi în țeapă în mod groaznic şi în chip diferit"; Dracula ar fi dat dovadă de o inventivitate extraordinară în materie de torturi „îngrozitoare,

înfricoşătoare şi de nedescris"... Ceea ce l-a făcut să-i întreacă pe toţi ceilalţi „tirani" ai creştinilor, precum Herod, Nero şi Diocleţian sau alţi păgâni; după o altă evocare de cazne atribuite imaginaţiei lui Dracula, cu care nu mai plictisim cititorul, naraţiunea continuă cu o anecdotă în legătură cu un ţigan care furase şi fusese prins. Ceilalţi ţigani l-ar fi rugat pe Dracula să le fie predat lor, dar el ar fi poruncit doar: „Să fie spânzurat şi voi trebuie să-l spânzuraţi"! Ţiganii ar fi replicat că nu aceasta era legea lor, ceea ce totuşi nu l-ar fi împiedicat pe Dracula să-l ucidă nu numai pe vinovat, ci şi pe tovarăşii lui; „un bărbat destoinic" – desigur, un sol – a fost trimis la Dracula şi l-a întâlnit lângă o „pădure mare" de oameni traşi în ţeapă. Solul l-ar fi întrebat pe Dracula de ce îi place să se plimbe printre hoituri. Acesta l-ar fi întrebat, la rândul lui, pe sol, dacă lui i-ar fi scârbă de duhoare. Primind un răspuns afirmativ, „l-a tras îndată în ţeapă" pe sol, „şi l-a ridicat la înălţime pentru ca astfel să nu ajungă la el duhoarea"; un preot a spus în predica lui că „păcatul nu poate fi iertat decât dacă nedreptatea o îndrepţi". Dracula a aflat de această predică şi l-a poftit pe acest preot „în casa lui şi s-a aşezat la masă cu el". Voievodul a dumicat pâine în mâncarea lor, dar preotul – din neatenţie – „a luat cu lingura şi un dumicat de-al lui". A început un dialog, în care voievodul s-a referit la predica despre păcat, cerând preotului să-i confirme cele ce auzise. Acesta a grăit: „Măria ta, aşa este". La care Dracula ar fi replicat: „De ce atunci îmi iei pâinea mea, pe care eu mi-am dumicat-o?" Şi „pe loc" a pus să fie tras în ţeapă preotul; Dracula a invitat la el „pe toţi jupanii şi boierii din ţara sa". După ce s-au strâns, el a început să-i întrebe, de la cel mai bătrân, de câţi domni îşi aduc aminte că a avut ţara. Unul ar fi răspuns – cincizeci, altul – treizeci, un altul – douăzeci, câţiva – doisprezece. „Şi printre ei nici unul nu era atât de

tânăr, încât să-şi aducă aminte numai de şapte"[4]. Toţi boierii, în număr de 500, au fost traşi în ţeapă; domnul „avea o ţiitoare, care pretindea că ar fi gravidă". Din poruncă domnească, o altă femeie ar fi cercetat-o şi, fiindcă nu s-a putut constata că era într-adevăr însărcinată, ar fi fost ucisă în chip cumplit; „când s-a numărat anul 1460", de Sf. Bartolomeu, Dracula cu slujitorii săi „a trecut pădurea" – de fapt munţii – şi s-a ivit dimineaţa în preajma satului Amlaş, pustiind şi nimicind totul[5]; „în anul Domnului 1462", Dracula „a sosit" în oraşul Nicopole, unde a poruncit să fie omorâţi „mai mult de douăzeci şi cinci de mii de oameni". Slujitori ai lui Dracula i-au cerut să le fie date ca soţii „cele mai frumoase femei şi fecioare", pe care le păstraseră în viaţă în acest scop. Însă domnul nu a vrut şi a pedepsit crunt pe slujitorii în cauză, pe toţi, împreună cu femeile şi fecioarele respective, condamnându-i la moarte. Se precizează totodată că atacul de la Nicopole a fost făcut „pentru că el era tributar împăratului turcesc, care îi ceruse plata tributului. De îndată Dracula a adus la cunoştinţă poporului (turc) că ar vrea să înmâneze personal împăratului tributul. La aceasta, poporul tare s-a bucurat şi el i-a făcut să vină pâlcuri după pâlcuri şi toţi căpitanii s-au îndreptat călare spre el. După care el i-a omorât pe toţi ... Şi aceste ţinuturi el le-a ars pe toate" ...; soli de la Sibiu au văzut în Ţara Românească „morţi şi traşi în ţeapă asemenea unei mari păduri, în afară de cei pe care el poruncise să fie fripţi, fierţi şi jupuiţi"; Dracula a pătruns într-un mare ţinut, „numit acolo Făgăraş"[6] şi l-a pustiit; pe câţiva dintre oamenii săi, care-l ajutaseră să-şi ascundă comoara, i-a decapitat cu mâna lui; de asemenea, el ar fi poruncit să fie decapitaţi câţiva dintre boierii săi, iar capetele le-a folosit drept momeală pentru raci. Apoi, i-a invitat pe apropiaţii acestor boieri şi le-a oferit racii spre mâncare, spunându-le:

„Voi tocmai mâncaţi capetele prietenilor voştri"; în altă ocazie, Dracula a văzut un om oarecare „lucrând într-o cămaşă scurtă". L-a întrebat: „Ai o nevastă?" I s-a răspuns că da şi atunci a cerut să-i fie înfăţişată femeia. Din nou a întrebat, de astă dată pe nevastă, cu ce se îndeletniceşte. Ea a spus: „Eu spăl, gătesc, torc...". Domnul a poruncit să fie trasă în ţeapă deoarece nu făcuse soţului o cămaşă destul de lungă, iar acestuia i-a dat o altă nevastă, ameninţând-o că, dacă nu îi va face o altă cămaşă soţului, va avea şi ea aceeaşi soartă; a întâlnit pe drum şi a poruncit să fie traşi în ţeapă „un măgar şi un călugăr, călare pe el, desculţ"; s-a întâmplat să vină în ţara sa în jur de 300 de ţigani. Dracula a ales pe trei dintre ei, „mai buni", şi a poruncit să fie fripţi, ceilalţi fiind siliţi să-i mănânce. Celor rămaşi în viaţă le-ar fi grăit aşa: „Astfel va trebui să vă mâncaţi unul pe altul, până n-o să mai rămână nici unul dintre voi, sau veţi merge împotriva turcilor şi vă veţi bate cu ei". Ţiganii au primit „cu dragă inimă" să meargă cu el acolo unde i-ar fi fost voia. Dracula i-a îmbrăcat pe toţi, împreună cu caii, în piei de vacă. Când ceata ţiganilor s-a ciocnit cu turcii, caii acestora din urmă „au nechezat şi au luat-o la fugă din cauza vuietului, de care se speriaseră". Au ajuns astfel la o apă, în care „cu toţii s-au înecat"; Dracula i-ar fi poftit la el „în casă" – se înţelege: la curtea lui – „pe toţi săracii din ţară". După ce au fost ospătaţi „el i-a ars pe toţi într-un staul". Erau 200 la număr; unui alt interludiu despre sălbaticele chinuri născocite de Dracula (sau, mai degrabă, de imaginaţia neobosită a autorului textului ...), îi succede o ultimă anecdotă, asupra unui grup de „italieni" *(„Wahlen")* ce s-au înfăţişat înaintea domnului. În deschiderea ceremoniei de prezentare, ei „s-au plecat, scoţându-şi pălăriile, sub care aveau berete sau scufii brune şi roşii", pe care însă nu le-au scos. Domnul i-ar fi întrebat de ce nu şi le ridică şi pe acestea. Ei ar fi replicat aşa:

„Stăpâne, e obiceiul nostru. Noi nu le scoatem nici înaintea împăratului". Drept care, Dracula le-ar fi spus: „Eu vreau să vă respect obiceiul" şi ar fi pus să le fie țintuite de capete scufiile, de jur-împrejur, cu „cuie de fier tari şi groase". Aceasta ... „ca să nu le cadă de pe cap"!

Varianta tipărită la Strassburg în anul 1500 cuprinde toate elementele de mai sus, cu unele mici deosebiri de nuanță şi înflorituri – ni se spune, de pildă, la un moment dat: „El a strâns multe comori şi averi" –, dar şi, în partea finală, cu câteva anecdote şi date istorice suplimentare. Astfel este cazul anecdotei cu cei doi călugări poposiți în țară şi invitați de Dracula la el. Domnul l-ar fi tras pe unul din călugări „deoparte" şi l-ar fi întrebat „ce se spune de bine despre el". Călugărul, care „tare se temea", ar fi răspuns: „Nu se spune decât de bine despre voi şi voi sunteți un domn tare cucernic, ceea ce şi eu spun despre voi". Dracula a cerut să-i fie adus şi celălalt călugăr, pe care l-a chestionat în mod identic. Acest călugăr însă, după ce s-a gândit „în sinea lui" că „tot trebuie să mor, vreau să-i spun adevărul", ar fi zis: „Voi sunteți cel mai mare călău pe care îl poți găsi în lume şi pe nici un alt om n-am văzut acum care v-ar vorbi de bine". Dracula, primind acest răspuns, ar fi rostit cuvintele: „Tu mi-ai spus adevărul, de aceea vreau să te las să trăieşti"! Primul călugăr, chemat încă o dată, a repetat cele susținute inițial, fapt pentru care Dracula a poruncit: „Luați-l"! Morala: „Şi în numele adevărului a pus să fie tras în țeapă ...".

O altă anecdotă absentă în prima variantă cercetată aici este cea în legătură cu iarmarocul la care Dracula a poruncit negutătorilor să-şi lase şi noaptea deschise dughenele, întocmai ca în timpul zilei. El însuşi le-ar fi vizitat noaptea, luând din câteva unele sume de bani, pe care le-a pus în altele, totodată însă „ținând bine minte cât luase de la unul şi dăduse

altuia". A doua zi, Dracula ar fi vizitat din nou dughenele, întrebându-i pe negustori cât pierduse fiecare şi restituindu-le banii. Dar „pe cel care găsise ceva şi nu o mărturisise, pe acela a pus să fie tras în țeapă ...".

În sfârşit, încă o anecdotă suplimentară este cea pe care am citat-o într-un capitol anterior, când ne-am ocupat de politica protecționistă a voievodului în domeniul comerțului. Ea evocă un târg sau iarmaroc la care negustorii sosiți în țară s-ar fi plâns că nu pot să câştige suficienți bani. (Evident, ei protestau astfel indirect contra măsurii domnului de a-i obliga să-şi desfacă mărfurile numai în locuri anume stabilite şi pe timp limitat.) Dracula le-ar fi cumpărat toate mărfurile, plătindu-le în „bani frumoşi". Negustorii nu s-ar fi mulțumit însă cu această afacere, ci „la scurt timp" au revenit cu alte mărfuri pe care au încercat să le vândă, „chit că târgul se isprăvise". Domnul, aflând despre aceasta, ar fi pus să-i fie aduşi şi înfățişați negustorii cu pricina, grăindu-le în felul următor: „Sunteți cu toții şi nişte puşlamale şi mincinoşi. Vă plângeți că nu câştigați bani, dar îndată ce ați vândut o marfă, aduceți alta". În consecință, li s-ar fi aplicat şi lor pedeapsa obişnuită a tragerii în țeapă.

Adaosul cel mai semnificativ din această variantă este însă, dintr-un anumit punct de vedere, cel de natură strict istorică, cu privire la modul în care s-a terminat domnia lui „Dracula". Îl reproducem integral: „Scurt timp după aceea regele Ungariei l-a prins şi l-a ținut mult timp închis cu străşnicie. Apoi el s-a lăsat botezat la Buda şi s-a supus cu mare pocăință. După aceea regele l-a făcut pe Dracula vodă din nou domn, aşa cum fusese şi înainte. Şi se spune că după aceea el ar fi făcut multe lucruri bune."

Textul tipărit la Strassburg se încheie cu anecdota „comorii" lui Dracula, pe care am menționat-o şi în

prezentarea copiei manuscrise de la St. Gall. Totuşi, în incunabulul din 1500 ea apare destul de substanțial modificată şi îmbogățită. De aceea, merită să revenim o clipă asupra ei. Dracula, după ce „a pus să fie scufundată comoara sa cu mare şiretenie", a poruncit să fie ucişi „toți meşterii acestei lucrări ... unul după altul, până la ultimul". Şi, în varianta de la Strassburg, povestirea continuă aşa: Dracula „avea pe lângă el pe un băiat, pe care l-a întrebat dacă n-ar şti unde şi-ar păstra comoara. Băiatul a răspuns că nu ar şti nimic de lucrul acesta, dar el ar cunoaşte taina din jurul ei. Ca atare, Dracula l-a omorât şi pe el pentru ca nimeni să nu ştie de, sau să găsească, comoara sa".

Cam acesta ar fi, în mare, conținutul versiunii germane a povestirilor scrise ce au circulat în veacul XV pe seama domnului Țării Româneşti. Cititorul a recunoscut desigur repede o serie întreagă de elemente comune între versiunea germană, privită în ansamblu, prin contopirea celor două variante studiate, şi textul versiunii slave, prezentate în capitolul precedent. Vom amâna însă momentan orice considerații asupra semnificației acestor asemănări. Ne interesează deocamdată doar problema genezei versiunii germane. Şi, în această direcție, oricine poate constata destul de lesne câteva lucruri esențiale:

1. Varianta reprezentată de copia manuscrisă de la St. Gall se termină fără să pomenească de prinderea şi ducerea în captivitate în Ungaria a lui Vlad Țepeş, eveniment ce s-a petrecut către sfârşitul toamnei anului 1462. Abia în variante târzii, cum este cea tipărită la Strassburg, în 1500, faptul apare consemnat. Este deci limpede că versiunea germană a povestirii despre Dracula a luat naştere, a fost scrisă într-o primă formă, încă înainte de sfârşitul anului 1462. Dar, în aceeaşi problemă a datării textului originar, credem că trebuie

să se mai ţină seama de un aspect. Anume, că din întreg războiul cu turcii purtat de Ţara Românească, naraţiunea germană nu a reţinut decât faza preliminară, aceea a ultimului schimb de solii între Vlad Ţepeş şi sultanul Mehmet II şi a incursiunii la sudul Dunării, pe la Nicopole, care a avut loc, cum se ştie, în prima decadă a lunii februarie 1462. O singură altă anecdotă, aceea a ţiganilor trimişi să lupte cu turcii, mai poate fi adusă în discuţie ca referire – de altfel foarte vagă – la confruntarea cu Imperiul otoman. Această situaţie ne îndeamnă să bănuim că textul versiunii germane a povestirii a cunoscut, poate, o primă redactare încă înainte de iunie 1462, luna marii expediţii otomane în Ţara Românească, probabil în primăvara aceluiaşi an.

2. Existenţa mai multor variante din a doua jumătate a secolului XV ale versiunii germane – aşa cum nu este cazul cu cealaltă versiune, în limba slavă – ne îngăduie să urmărim procesul evolutiv al legendei lui Vlad Ţepeş în centrul şi apusul Europei. Limitându-ne numai la cele două variante rezumate mai sus, vedem că din prima au dispărut în decursul unor prelucrări succesive unele elemente istorice precise, cum a fost menţiunea expediţiei de lângă Sibiu – din 1457 – a lui Vlad Ţepeş, cu incendierea Caşolţului, a Hosmanului şi a Satului Nou, iar, în schimb, în a doua s-au înmulţit elementele anecdotice, cu tentă ceva mai favorabilă pentru figura eroului. De altfel, tocmai aceste diferenţe, împreună cu lipsa din copia manuscrisă de la St. Gall a descrierii sfârşitului domniei lui Ţepeş, ne-au făcut să apropiem varianta respectivă – din punct de vedere cronologic – de formă originară a textului[7].

3. În legătură cu locul alcătuirii celui dintâi text scris german, înclinăm pentru Braşov, întrucât în economia tuturor variantelor întâmplările cu privire la Braşov şi Ţara Bârsei au cea mai însemnată pondere. Isprăvile lui Vlad Ţepeş în ţinutul

Sibiului sau în împrejurimi, în ducatele Amlaşului şi Făgăraşului, par să se fi aflat la oarecare distanţă de centrul unde a fost redactată naraţiunea germană.

Impresia generală care se degajă din lectura versiunii germane a povestirii este că autorul – şi de astă dată anonim – a vrut cu tot dinadinsul să-l ponegrească pe Ţepeş. Tonul scrierii este sensibil asemănător cu cel al pamfletelor din vremurile moderne. Sigur că, în fond, cărturarul sas nu s-a făcut decât purtătorul de cuvânt al mediului din care provenea, iar comunităţile saşilor din Braşov şi Sibiu avuseseră într-adevăr nu puţin de suferit din pricina voievodului Ţării Româneşti. Deci, din perspectiva ambianţei politice şi culturale a celor două mari cetăţi din sudul Transilvaniei, ostilitatea textului discutat faţă de „Dracula" ne apare deplin justificată. Dar ceea ce trebuie remarcat din capul locului este că mijloacele literare au fost utilizate deliberat şi consecvent spre atingerea unui unic ţel – zugrăvirea fără nici un fel de concesii a portretului tiranului prin excelenţă, care ar fi fost „Dracula". De pildă, unele date, cum sunt cele despre numărul victimelor măsurilor politice ale domnului, sunt amplificate cu bună ştiinţă. Din actul din 5 aprilie 1459 al pretendentului Dan reiese că în Ţara Românească s-a confiscat avutul şi au fost traşi în ţeapă 41 de neguţători din Braşov şi Ţara Bârsei. În schimb, în versiunea germană a povestirii se susţine că numărul neguţătorilor astfel pedepsiţi s-ar fi ridicat la ... 600! La fel stau lucrurile şi în privinţa băieţilor din Braşov şi Ţara Bârsei, adunaţi din Târgovişte şi de prin „toate târgurile din Ţara Românească" şi condamnaţi ca iscoade ale saşilor. În actul susmenţionat ni se spune că suma lor a fost de 300, însă în textul povestirii germane ea este modificată în 400 ...[8]. Uneori însă exagerările frizează absurdul şi stârnesc doar zâmbetul cititorului din ziua de astăzi. Acesta este cazul repetării în mai

multe locuri ale naraţiunii germane a afirmaţiei că, după încheierea diferitelor acţiuni de luptă ale lui Vlad Ţepeş în sudul Transilvaniei, soldate şi aşa cu nenumăraţi morţi – arşi, tăiaţi sau traşi în ţeapă –, voievodul ar fi dispus ca prizonierii să fie duşi în Ţara Românească ... tot spre a fi ucişi!? De ce atâta osteneală? Zadarnic am căuta, fireşte, în asemenea soi de afirmaţii, măcar o umbră de adevăr[9]. Ele trebuie tratate numai ca simple figuri de stil din ceea ce se poate numi pe bună dreptate un pamflet de secolul XV. De altfel, în titlurile unora dintre broşurile tipărite germane s-a sintetizat cum nu se poate mai corect mesajul textului. Exemplarul nedatat aflător în *Magyar Nemzeti Múseum* din Budapesta – reprodus de J. Chr. Engel încă din 1804 – se intitula: *Despre* tiranul *cel rău Drăculea Vodă,* iar ediţia din Bamberg, realizată de Hans Sporer la 1491: *O istorie minunată şi grozavă despre un mare* tiran *numit Drăculea Vodă"*[10]. Sublinierile ne aparţin, punând în evidenţă cuvântul-cheie.

Cu privire la naraţiunea germană, Ioan Bogdan a încercat această definiţie: „nu este nici o simplă cronică, care să povestească numai faptele adevărate, nu este nici o poveste, în care ar predomina cu totul fantazia şi tendinţa moralizatoare; ea este şi una şi cealaltă"[11]. Termenii definiţiei se potrivesc însă perfect şi celeilalte versiuni, în limba slavă. Ceea ce deosebeşte fundamental cele două texte este atitudinea faţă de subiectul tratat. Cum se explică totuşi difuzarea extraordinară a imaginii trunchiate şi puternic deformate a lui Vlad Ţepeş – comunicată de versiunea germană a povestirii – spre centrul şi apusul Europei, într-o vreme în care toate statele creştine din această zonă geografică priveau cu nelinişte la teatrul de luptă antiotoman de la Dunărea de Jos?[12] Singura perspectivă valabilă asupra acestui aspect a fost deschisă nu de mult de Şerban Papacostea[13].

Pornind de la conjunctura politică internaţională din 1462, în funcţie de care regele Matiaş Corvin al Ungariei ne apare a nu fi manifestat interes în sprijinirea fermă a luptei purtate de Vlad Ţepeş, Şerban Papacostea a valorificat un nou izvor cu privire la domnul Ţării Româneşti, revelator şi pentru problema de care ne ocupăm acum. Acest izvor este lucrarea *Historia de bellis Gothorum* de Nicolae de Modrussa, care în cursul anului 1462 şi la începutul celui următor, în calitate de legat papal, a îndeplinit în Europa răsăriteană o importantă misiune diplomatică, în cadrul pregătirilor pentru înfăptuirea proiectului de cruciadă antiotomană al papei Pius II. Nicolae de Modrussa a trecut şi prin Buda, unde a fost primit de regele Matiaş Corvin şi unde, cu acest prilej, a auzit *din gura regelui* următoarea relatare în legătură cu Vlad Ţepeş: „Povestea regele, confirmat fiind de secretarii care asistau la descriere, că patruzeci de mii de oameni de ambele sexe şi de vârste diferite, care aparţineau facţiunii potrivnice, au fost cu puţin timp înainte, ucişi din porunca acestuia <a lui Vlad Ţepeş> prin cele mai rafinate suplicii. Pe unii i-a ucis frângându-i sub roţile carelor, pe alţii despuiaţi, jupuindu-le pielea până la măruntaie, pe alţii aşezaţi în ţepe şi fripţi pe cărbuni încinşi puşi sub ei, pe alţii străpungându-i prin cap, prin piept, prin ombilic sau, ceea ce e josnic chiar şi numai de povestit, prin şezut şi prin mijlocul măruntaielor până sus în gură; şi, pentru ca nici o formă de cruzime să nu lipsească, împlânta în ambii sâni ai mamelor ţepe şi înfigea în acestea, pe copiii lor; în sfârşit, pe toţi îi ucidea prin alte chipuri, cât se poate de cumplite, torturându-i mai înainte cu felurite cazne, pe care cruzimea atroce a celui mai groaznic tiran a putut să le născocească”[14]. Demn de remarcat este că aceste afirmaţii pe seama lui Ţepeş au fost făcute pe când el se găsea deja în Ungaria, în situaţia de prizonier al regelui. Nicolae de Modrussa îi va face

chiar o deosebit de reuşită descriere fizică, precizând că „l-am văzut captiv, pe când îndeplineam funcţia de legat al papei Pius II pe lângă regele Hunilor" (al ungurilor)[15]. În asemenea condiţii, este absolut evident că spusele regelui Matiaş Corvin aveau menirea de a-l convinge pe reprezentantul papei de justeţea actului înlăturării din arena politică a voievodului Ţării Româneşti, acoperind în fond propria sa defecţiune în a da ajutorul militar aşteptat de Ţepeş şi pentru care primise subsidii băneşti atât de la Roma, cât şi de la Veneţia. Împreună cu aşa-zisele scrisori de „trădare" ale lui Vlad Ţepeş – dintre care una a parvenit în „copie" tot prin intermediul Budei papei Pius II –, povestirea germană asupra „ororilor" săvârşite de voievod în anii lui de domnie în Ţara Românească se înscria deci admirabil pe coordonatele campaniei de defăimare iniţiate de curtea regală a Ungariei către sfârşitul anului 1462. Mai mult, aşa după cum a sesizat iarăşi Şerban Papacostea, la originea istorisirilor despre Ţepeş înregistrate în *Comentariile* papei Pius II, redactate în anii 1462–1463 şi constituind ultima sa operă[16], s-a aflat fără îndoială un *text scris,* transmis tot de la Buda, la fel precum copia scrisorii care vădea „înţelegerea" domnului cu turcii[17].

Aşa stând lucrurile, reiese limpede că Buda a impulsionat hotărâtor în 1462–1463 legenda negativă asupra lui „Dracula" spre centrul şi apusul Europei, îndeplinind – din motive politice – funcţia de centru de iradiere al povestirilor despre „monstruozităţile" pe care, chipurile, le-ar fi comis. Avem astfel dovada categorică a existenţei, concomitent cu curentul de opinie favorabil în legătură cu personalitatea lui Vlad Ţepeş – răspândit la sudul Dunării, la populaţiile creştine subjugate de turci, cât şi la românii ortodocşi de la nordul fluviului –, a unui alt curent de opinie, diametral opus, emanat – la o extremitate – din lăuntrul zidurilor cetăţilor

comerciale Braşov şi Sibiu, iar la cealaltă – din ambianţa curţii regale maghiare din Buda. A fost vorba de o stare de spirit duşmănoasă similară, deşi izvorâtă din alte împrejurări, celei pe care am întâlnit-o în mediul otoman.

Cu privire la geneza propriu-zisă a textului primar al povestirii în limba germană, mărturisim însă că teza argumentată de Şerban Papacostea ne pare a ascunde o capcană. Mai precis, fraza sa: „Apariţia primelor înregistrări scrise ale acestor povestiri a fost nu un act de creaţie literară gratuită, ci un instrument de propagandă în mâna regelui Ungariei", a putut fi exploatată recent şi în sensul următor, de către un alt cercetător: „Rămâne curtea din Buda a lui Matiaş Corvin ca centru de producţie şi de difuzare al povestirilor despre Vlad Ţepeş. Aceste povestiri au fost adunate în Transilvania în timpul expediţiei regelui la Braşov în 1462 – şi trebuie subliniat că saşii au fost cei ce au furnizat cvasi-totalitatea materialului –, iar apoi anturajul regelui a redactat un text scris, desigur în latină, care a fost trimis papei şi Veneţiei"[18]. Nu credem totuşi că a stat în intenţia lui Şerban Papacostea să sugereze o asemenea idee. Mai curând, faptul a fost posibil din pricina unei exprimări oarecum confuze, în fraza citată ceva mai sus, deoarece nicăieri altundeva studiul domniei sale nu lasă să se înţeleagă că tocmai la Buda ar fi avut loc geneza ... versiunii germane a naraţiunii despre Vlad Ţepeş, după un prototip latin!?!

Oricum, în ce ne priveşte, subliniem că avem convingerea *preexistenţei* textului german faţă de ofensiva propagandistică dezlănţuită de curtea lui Matiaş Corvin. Am semnalat mai înainte faptul că versiunea germană nu consemnează decât faza iniţială a războiului cu turcii[19]. Dacă ar fi existat din capul locului indicaţia de a se trece complet sub tăcere rolul jucat de Vlad Ţepeş la hotarul lumii creştine europene, în

Fig. 21
Vlad Ţepeş, după gravura tipărită la Nürnberg în 1521

confruntarea cu Imperiul otoman – lucru ce s-ar fi întâmplat foarte probabil în cazul unei comenzi exprese a Budei pentru acest text –, atunci desigur că nici incursiunea la sudul Dunării a domnului Ţării Româneşti, încheiată cu excelente rezultate, nu ar fi figurat în povestire. Credem, aşadar, că textul german originar, născut independent şi provenit din sudul Transilvaniei, a servit doar ca material „documentar" propagandei lansate şi întreţinute de anturajul regelui Ungariei. El nu a fost în nici un caz rodul unei comenzi în Transilvania a curţii din Buda sau, mai mult, o creaţie a înseşi cancelariei ei în limba latină. În cancelaria din Buda a fost numai *tradus* în latină, continuând însă să circule şi în germană[20] şi fiind tipărit, în această limbă iniţială, către sfârşitul secolului XV.

Fiindcă am pomenit de tipărituri, s-a stabilit că incunabulul considerat de I. Bogdan a fi cel mai vechi, nedatat, cel aflat la Budapesta şi reprodus de Engel în 1804, nu poate fi anterior anului 1488[21]. Se pare că nu acesta a fost modelul pentru celelalte ediţii, ci incunabulul din 1488, apărut la Nürnberg sub îngrijirea lui Marcus Ayrer[22]. Alte ediţii datate au fost cele de la Leipzig (1493), Bamberg (Hans Sporer, 1491), Augsburg (Christoph Schnaitter, 1494), Nürnberg (Ambrosius Huber, 1499), Strassburg (Mathias Hupfuff, 1500), Nürnberg (cca 1515 şi 1521 – cea de-a doua ediţie de Jobst Gutknecht) şi iarăşi Augsburg (Mathias Francken, cca 1530). În total se cunosc astăzi 14 ediţii ale naraţiunii germane despre Vlad Ţepeş, inclusiv cele nedatate[23]. Opera a fost deci un adevărat „best-seller" în lumea germană de la sfârşitul secolului XV şi începutul celui următor, realizând un uimitor record de popularitate. Nu este locul şi căderea noastră a explica acum exigenţele culturale din această epocă şi parte a Europei[24]. Ceea ce ne interesează este doar

faptul în sine al răspândirii extraordinare a legendei domnului Ţării Româneşti în secolul XV. Şi el este perfect ilustrat de mulţimea ediţiilor versiunii discutate, în diferite oraşe germane, într-o vreme când tiparul însuşi se afla abia la primii săi paşi.

Alte ecouri în literatura medievală occidentală

Interesele politice ale curţii regale din Buda au acţionat ca un fel de „filtru" asupra imaginii voievodului Ţării Româneşti, aşa cum a fost văzută ea dinspre centrul şi apusul Europei, îndată după sfârşitul anului 1462. Acolo însă unde acest obstacol ideologic nu a funcţionat – sau timpul scurs l-a atenuat –, s-au ivit aprecieri extrem de elogioase asupra efortului politic şi militar principal al lui Vlad Ţepeş, cel de zăgăzuire a expansiunii turceşti la Dunărea de Jos. Iată de pildă ce scria în 1490, în Polonia, unul dintre cei mai avizaţi cunoscători ai realităţilor româneşti, umanistul italian Filippo Buonaccorsi-Callimachus: „Adaugă aici expediţiile de atâtea ori întreprinse <de turci> şi tot de atâtea ori ineficace împotriva valahilor, care neam e astăzi divizat în două părţi <umanistul italian se referea la Moldova şi Ţara Românească>, dintre care nici una, când a cunoscut maximum de înflorire, nu trimitea în război mai mult de 16 000 de ostaşi. Şi totuşi acei dintre ei care se numesc Bessarabi <locuitorii Ţării Româneşti, numiţi astfel după întemeietorul dinastiei> nu numai au rezistat timp foarte îndelungat cu forţe atât de mici împotriva întregii puteri a turcilor, dar foarte adesea chiar i-au atacat, înainte de a-l pierde, din pricina luptelor interne crâncene, pe acel mare comandant şi domn al lor,

Vladislav Dracula <Vlad Ţepeş>, de care fiind lipsiţi, de mirare că nu au sucombat pe dată, cu totul. Mult timp după aceasta, au ajuns la supunere, astfel totuşi încât şi-au păstrat toate aşezămintele lor, averea şi până aproape şi libertatea. Iar moldovenii, deşi au pierdut pe ţărmul Mării Negre oraşele Moncastru şi Licostomo <Cetatea Albă şi Chilia, ambele cucerite de turci în 1484>, dintre care cel dintâi e aşezat la gura Nistrului, iar celălalt pe lacul Tyagola, îşi menţin şi păzesc şi acum restul ţării lor, şi au provocat adesea, în mai multe rânduri, în anii precedenţi, pierderi atât de mari sultanului, încât acesta a fost silit în cele din urmă să-l numească aliat şi prieten pe Ştefan, domnul moldovenilor – şi vasal al ilustrului rege al Poloniei – care a cedat nu sub presiunea armelor, ci sub anumite condiţii"[25]. Aceste rânduri au fost extrase din proiectul de cruciadă, făurit de Filippo Buonaccorsi-Callimachus cu prilejul congresului convocat în acest scop la Roma de papa Inocenţiu VIII, şi ele vădesc din plin însemnătatea europeană, pe plan politic, atât a luptei purtate de Vlad Ţepeş, cât şi a celei a lui Ştefan cel Mare. Pe de altă parte, pentru români, textul umanistului italian scoate limpede în relief faptul că acţiunea celor doi mari domni contemporani a îngăduit menţinerea fiinţei lor statale, cu conservarea tuturor structurilor tradiţionale autohtone.

Dar chiar şi oameni care au venit în contact direct cu curtea regală din Buda, în perioada imediat următoare a capturării şi întemniţării voievodului Ţării Româneşti, cum a fost cazul legatului papal Nicolae de Modrussa, nu s-au mulţumit numai cu propaganda oficială, ci au căutat să ancheteze personal, cu atât mai mult cu cât războiul purtat de Vlad Ţepeş cu turcii fusese un eveniment ce suscitase un viu interes european, mai cu seamă la Roma şi Veneţia. Astfel, trimisul papei, în aceeaşi lucrare menţionată, descriind cursul Dunării,

scria următoarele: „La acest cot, în anul al treilea al pontificatului lui Pius II, necuratul împărat al turcilor, chemat de mulți boieri valahi împotriva tiranului lor, pe nume Dracul, trecând Dunărea cu 150 000 de ostaşi, l-a urmărit pe acela prin întreaga Valahie timp îndelungat şi, în cele din urmă, l-a asediat aflându-l <ascuns> într-un munte oarecare, în care Valahul, sprijinit de natura locului, se închisese cu 24 000 de oameni, care îl urmaseră de bună voie. Unde, când şi-a dat seama că sau va pieri de foame, sau va cădea în mâna preacrudului duşman şi socotind că ambele eventualități sunt nedemne de oameni viteji, a îndrăznit să comită o faptă demnă de a fi amintită. Chemându-i aşadar pe ostaşi şi înfățişându-le situația, i-a convins uşor să invadeze tabăra duşmană, cu trupele-i împărțite şi fie să cadă vitejeşte în luptă, cu glorie şi cinste, fie, dacă soarta va fi favorabilă acestei inițiative, să se răzbune împotriva duşmanului într-un chip nemaipomenit. Aşadar, folosindu-se de câteva căpetenii turceşti pe care le-a prins spre amurg, pe când rătăceau în chip imprudent, a pătruns cu o parte a trupelor în tabăra turcească, străpungând fortificațiile şi în tot cursul nopții, alergând ca un fulger în toate direcțiile, a făcut măcel mare; încât, fie dacă celălalt dintre comandanți, căruia îi încredințase restul trupelor, ar fi avut tot atâta curaj, fie dacă turcii s-ar fi conformat mai puțin strict poruncilor repetate ale împăratului de a nu părăsi garnizoanele din pricina ciocnirilor nocturne, valahul fără îndoială ar fi dobândit cea mai mare şi strălucită victorie. Dar întrucât nici celălalt comandant nu a îndrăznit să atace tabăra din cealaltă parte, după cum fusese stabilit, şi din această pricină nici turcii nu au păzit cu mai multă străşnicie locurile lor, Dracul, după ce a provocat un măcel de necrezut, fără a pierde într-o ciocnire atât de mare pe mulți dintre ai săi, dintre care totuşi foarte mulți au fost răniți, a părăsit tabăra

duşmană înainte de zorii zilei şi s-a reîntors în aceiaşi munți <de unde venise>, fără ca cineva să îndrăznească a-l urmări, într-atât le dăduse de furcă şi vârâse groaza în toți. Am aflat, cercetându-i direct pe cei ce au participat la această luptă, că împăratul turcilor, pierzând în acea noapte orice încredere în privința situației sale, a părăsit în ascuns tabăra, luând-o la fugă în chip ruşinos şi ar fi continuat drumul, dacă, dojenit de prieteni şi adus îndărăt aproape împotriva voinței sale, nu ar fi văzut în zorii zilei tabăra, pe locul ei. Înapoiat în tabără, după ce-a văzut marea pierdere suferită de ai săi, şi aflând că ungurii aduc întăriri Dracului, s-a grăbit să se întoarcă pe unde venise şi a trecut Dunărea în acelaşi loc de unde fluviul îşi îndreaptă cursul spre nord"[26].

Elementele cu totul noi pe care le introduce acest fragment de text în discuția asupra ultimei etape a celei de-a doua domnii a lui Vlad Țepeş în Țara Românească nu au fost până acum niciodată corespunzător folosite în istoriografia noastră[27]. De aceea, considerând de la bun început că izvorul merită un comentariu special, am amânat totuşi interpretarea datelor pe care le oferă până în clipa în care cititorul îşi va fi dat seama suficient de problemele dificile pe care le ridică biografia lui Țepeş, mereu oscilând între realitate istorică şi legendă. Şi până şi aceasta din urmă, cum s-a văzut, are o dublă față ...

Nicolae de Modrussa ne asigură că şi-a cules informațiile din chiar gura unor războinici ai lui Țepeş, pe care i-a interogat la Buda: „Am aflat, cercetându-i direct pe cei ce au participat la această luptă foarte probabil, ei erau unii din ultimii slujitori credincioşi ai voievodului, care au fost făcuți prizonieri o dată cu el, în noiembrie 1462. S-au numărat deci printre cei ce au refuzat să-l recunoască pe Radu cel Frumos, preferând să împărtăşească soarta domnului lor până la capăt.

Nu ar trebui de aceea să ne mire acuzaţia pe care o îndreaptă contra boierimii din Ţara Românească – sultanul a fost „chemat de mulţi boieri valahi împotriva tiranului lor" (Vlad Ţepeş). Am fi poate tentaţi şi să lăsăm deoparte această gravă afirmaţie, s-o reţinem numai sub beneficiu de inventar, ca încă o expresie a pătimaşelor polemici politice, în care s-au angajat contemporanii după ieşirea din luptă a Ţării Româneşti, dacă un alt izvor, mai demult cunoscut, nu ne-ar spune exact acelaşi lucru. Când ne-am ocupat de împrejurările înscăunării lui Vlad Ţepeş, în 1456, am evocat şi un act de la Basarab cel Tânăr (1477–1482), o scrisoare pentru Braşov, în care un număr de boieri, nenumiţi, erau învinuiţi că „mai întâi ei au adus pe Vlad voievod împotriva lui Vladislav voievod şi l-au tăiat; apoi au fugit de la Vlad voievod la turci şi-au adus pe împăratul în Ţara Românească şi au călcat-o, precum ştiţi ..."[28]. Cele două surse au fost redactate absolut independent şi la mare distanţă în timp. Coroborate, ele par să ateste că, în pofida măsurilor drastice de nimicire a opoziţiei luate de Vlad Ţepeş, cotitura politică externă pe care el a iniţiat-o în 1459, concretizată prin neplata tributului destinat Porţii şi restabilirea, în a doua jumătate a anului 1460, a relaţiilor cu Transilvania şi Ungaria, a provocat regruparea a încă unui nucleu de opoziţie în sânul marii boierimi a Ţării Româneşti. Reprezentanţii acestei grupări filo-otomane s-au manifestat în 1461, denunţând turcilor alianţa secretă dintre Vlad Ţepeş şi Matiaş Corvin şi solicitându-le totodată concursul pentru înlăturarea voievodului. Se lămureşte astfel deplin mobilul hotărârii ferme a sultanului Mehmet II de a-l prinde pe domn, deşi acesta l-a asigurat până în ultimul moment că are intenţia de a plăti tributul restant şi nu a executat anterior nici o acţiune militară care să dea de gândit turcilor. Faptul că în prealabil mai obţinuse două amânări dovedeşte că trădarea

boierilor în cauză s-a petrecut târziu, când sultanul revenise din expediția împotriva Trapezuntului. Ei au fost prin urmare cei ce au îndeplinit funcția de iscoade ale turcilor şi au precipitat intrarea Țării Româneşti în luptă, de una singură, într-o vreme în care Ungaria încă nu întreprinsese nimic pentru animarea frontului creştin de la Dunărea de Jos. Fireşte însă că aceşti trădători nu trebuie confundați cu boierii care au luptat alături de Țepeş până la părăsirea Țării Româneşti de către sultan şi oastea sa şi abia apoi au înțeles să trateze cu turcii. Acțiunea lor politică din vara anului 1462 a avut neîndoielnic un alt caracter, pe care ne-am străduit să-l reconstituim într-unul din capitolele anterioare.

Cuvintele legatului papal despre „asedierea" lui Vlad Țepeş „într-un munte oarecare", în care domnul s-ar fi „închis" cu oastea sa, au însă negreşit doar valoarea unei exprimări figurate. De fapt, Țepeş se retrăsese la adăpostul *munților,* fiind silit la aceasta de numărul covârşitor al duşmanilor, pe care nu-i putea înfrunta la loc deschis. Dar ştirea absolut nouă, de mare importanță, pe care ne-o comunică Nicolae de Modrussa, priveşte însăşi organizarea celebrului atac de noapte al voievodului asupra taberei sultanului. Aflăm astfel că domnul şi-a împărțit forțele, hotărând ca tabăra turcească să fie lovită din două direcții. Dacă el însuşi, în fruntea unuia din cele două corpuri de oaste româneşti, a izbutit să pătrundă în tabără şi să facă „marele măcel" cunoscut şi din alte izvoare, în schimb celălalt comandant, căruia îi încredințase restul trupelor, nu s-a comportat la aceeaşi înălțime, nu a vădit „tot atâta curaj" şi „nu a îndrăznit să atace tabăra din cealaltă parte". Defecțiunea lui a contribuit fără doar şi poate la diminuarea consecințelor militare ale acțiunii temerare a voievodului. Se pare însă că, potrivit aceluiaşi izvor, atacul de noapte a făcut totuşi pentru prima oară să încolțească în

mintea sultanului ideea retragerii din Țara Românească. S-a adăugat apoi şi vestea că „ungurii aduc întăriri". Aşa se face că Mehmet II nu a mai înaintat decât puțin, până la Târgovişte şi faimosul câmp de țepi din vecinătate, după care a făcut cale întoarsă, prin Buzău şi Brăila.

Digresiunea istorică de mai sus nu luminează decât dintr-un singur unghi însemnătatea pasajului despre Vlad Țepeş din textul scrierii lui Nicolae de Modrussa. După opinia noastră, el aduce în plus şi o confirmare indirectă deosebit de prețioasă în discuția asupra genezei narațiunii germane, care a stat la baza legendei „apusene" a voievodului. Am văzut ceva mai devreme că povestirea în limba germană a faptelor lui Vlad Țepeş nu a reținut din desfăşurarea războiului cu turcii decât incursiunea la sudul Dunării. Pe de altă parte, legatul papal Nicolae de Modrussa reuşea să obțină la Buda date despre un alt episod, acela al atacului de noapte împotriva taberei sultanului. Şi aceasta în perioada imediat următoare începutului captivității domnului român. Încă o dată: dacă la curtea regală din Buda s-ar fi decis să se interzică orice referire sau anchetă cu privire la războiul purtat de Țepeş contra turcilor, atunci în nici unul din cele două texte nu ar fi apărut vreo informație de acest gen. Dar dacă acest lucru a fost posibil, de ce oare autorul narațiunii germane – text care intenționa să descrie „global" domnia lui Țepeş, cu ilustrări concrete, fie istorice, fie anecdotice – s-a oprit numai asupra fazei inițiale a campaniei din 1462? Nu poate exista decât o singură explicație, aceeaşi în fond cu cea oferită şi mai sus; un sas, probabil din Braşov, a alcătuit inițial o scriere în care a căutat să respecte criteriul cronologic în relatarea faptelor lui Țepeş. Se observă de altfel lesne că elementele anecdotice încep să predomine abia cam de la jumătatea textului povestirii. (Lucrurile stau exact invers în cazul versiunii slave!)

Scrierea cărturarului sas a rămas neterminată, neînregistrând nimic – în forma originară – din evenimentele legate de expediția lui Mehmet II din iunie 1462 sau de arestarea lui Vlad Țepeş în noiembrie acelaşi an. În prelucrări ulterioare, ea a fost completată atât cu noi anecdote, cât şi cu o notă despre sfârşitul celei de-a doua domnii a lui Țepeş în Țara Românească şi soarta lui de mai târziu.

Pentru a încheia complet cu textul relației lui Nicolae de Modrussa, să reproducem şi scurtul fragment în care legatul papal a însemnat impresiile sale asupra înfățişării fizice a voievodului: era „nu foarte înalt de statură, dar foarte vânjos şi puternic, cu înfățişarea crudă şi înfiorătoare, cu nasul mare şi acvilin, nările umflate, fața subțire şi puțin roşiatică, în care genele lungi înconjurau ochii verzi şi larg deschişi, iar sprâncenele negre şi stufoase îi arătau amenințători; fața şi bărbia erau rase, cu excepția mustății. Tâmplele umflate sporeau volumul capului. Un gât ca de taur lega ceafa înaltă de umerii lați pe care cădeau plete negre şi încârlionțate"[29]. La rândul lui, papa Pius II, în *Comentariile* sale, după ce transcria informațiile primite de la Buda în legătură cu Țepeş – o variantă tradusă în latină a povestirii germane şi o copie a aşa-zisei scrisori de „trădare" a voievodului – aşternea în 1463 aceste cuvinte: „E tot la închisoare şi acum; un om mare şi frumos, care arată făcut pentru domnie. Întru atâta se deosebeşte adesea fața cuiva de sufletul lui!"[30]. Nu mai e nevoie să subliniem că reflecția din ultima frază se datora calomniilor răspândite de la Buda ...

Descrierea făcută cu atâta migală de Nicolae de Modrussa coincide în bună măsură cu imaginea din binecunoscutul portret al voievodului, ce se păstrează în castelul Ambras din Tirol[31]. Este locul să amintim tot acum faptul că cititorii apuseni ai broşurilor germane au avut prilejul să contemple şi

să se familiarizeze cu chipul lui „Dracula" în gravurile care precedau textul tipărit. O altă reprezentare realistă a trăsăturilor voievodului a fost identificată de curând de istoricul de artă austriac Walter Peters într-un tablou – pe o temă religioasă *(Martiriul Sf. Andrei)* –, pictat în ulei pe lemn, care a figurat în expoziţia „Alltag und Fest im Mittelalter" („Obişnuit şi sărbătoresc în Evul Mediu"), deschisă la castelul Belvedere din Viena în prima jumătate a anului 1970[32]. Această bogată iconografie din veacul XV în afara hotarelor Ţării Româneşti este nemaiîntâlnită la nici un alt domn, până la Vlad Ţepeş. Numai cea a lui Mihai Viteazul, la hotarul dintre secolele XVI şi XVII, o va egala şi poate depăşi. Ea constituie incontestabil încă un aspect major al legendei care a aureolat personalitatea voievodului român în ambianţa spirituală a Europei medievale[33].

Un alt ecou de prim ordin în literatura occidentală al legendei lui Ţepeş îl regăsim în poema pe care i-a consacrat-o din timpul vieţii *Minnesänger*-ul Michael Beheim[34]. Născut la 27 septembrie 1416 în Sülzbach b. Weinsberg (Würtemberg), Michael „din Boemia" s-a aflat între 12 decembrie 1462 şi vara anului următor în Wiener Neustadt. O nouă şedere în această localitate din apropierea Vienei îi este atestată între iarna 1463–1464 şi vara 1465. Precizarea este necesară întrucât îngăduie datarea scrierii sale în versuri. Într-adevăr, într-un anume loc al poemei, intitulate *Von ainem wütrich der hiess Trakle waida von der Walachei (Despre un tiran cu numele Dracula vodă din Ţara Românească),* Beheim mărturiseşte că şi-ar fi strâns informaţiile în Neustadt, de la un călugăr cu numele Iacob, sosit din părţile Ţării Româneşti: „Fratele Iacob, pe care eu l-am numit mai sus, a venit îndată cu căruţa în provincia Stiria, poposind la Neustadt, la curtea stăpânului nostru împăratul, într-o mănăstire. Aici, eu

Michael Beheim, de multe ori am venit la acest frate, care mi-a spus multe nelegiuiri pe care le-a înfăptuit Dracula vodă ..."[35]. Se cuvine aşadar a desprinde concluzia că poema a fost alcătuită în răstimpul 1463–1465 la Wiener Neustadt. Nu-ţi trebuie o deosebită perspicacitate spre a observa că în cea mai mare parte ea are la temelie acelaşi text al naraţiunii germane din Transilvania, care a pătruns şi în *Comentariile* papei Pius II[36]. Adăugăm tot acum că o referire din lucrarea lui Beheim la reîntoarcerea lui Dracula „din Serbia" – „Dracula s-a întors călare în Valahia, venind din Serbia, unde de asemenea ucisese"[37] – l-a determinat pe Nicolae Iorga să încerce a-i modifica datarea, pe considerentul că o astfel de menţiune nu putea apărea decât după isprăvirea expediţiei din Bosnia (1476)[38]. Dar ne grăbim să remarcăm, la rândul nostru, că în acest caz, în finalul poemei, Michael Beheim ar fi vorbit desigur şi de eliberarea lui Vlad Ţepeş din închisoare, iar nu numai pe larg – de împrejurările prinderii şi întemniţării lui. Domnul se afla deci în temniţă când Beheim îşi compunea scrierea în versuri. Datarea 1463–1465 este, credem, singura care rămâne în picioare şi, ca atare, poate fi adoptată fără teamă de a greşi[39].

Interesul poemei lui Michael Beheim stă în aceea că este cel dintâi text care înfăţişează laolaltă, sub formă literară, cele două teze politice vehiculate de curtea din Buda după 1462 în legătură cu Vlad Ţepeş[40]. Din cele 1 070 de versuri câte numără lucrarea, 950 constituie o prelucrare a versiunii germane în proză a faptelor lui Ţepeş – zugrăvind astfel „cruzimile" domnului –, iar restul expun „trădarea" şi arestarea lui. Oferim spre lectură, în echivalenţă românească, numai această a doua parte, care este cea mai „inedită" contribuţie de fond, literară şi istorică, la legenda voievodului în lumea apuseană: „Aşa cum am cântat mai înainte, întrucât

Fig. 22
Hrisovul lui Vlad Ţepeş din 20 septembrie 1459, considerat drept actul de naştere al oraşului Bucureşti

el pricinuise acestea turcului, acesta a fost foarte mânios, plănuind cu furioasă nerăbdare cum să-l pedepsească pe Dracula şi cum să se răzbune. El a strigat la oaste în țara sa, vestindu-şi intenția la mulți păgâni obraznici. Când Dracula a aflat această veste, cum că turcii ar cuteza să se îndrepte asupra lui, cu atât de mare putere, el şi-a dat seama că rezistența sa nu ar avea rost. Contra unei asemenea mari puteri, el nu ar fi putut să-i reziste, turcul ar fi păstrat superioritatea şi l-ar fi izgonit: «Vreau să încerc, dacă izbutesc, să-i câştig bunăvoința». Astfel se gândea ticălosul. Pe loc a trimis solia sa la păgân. Împăratului turcesc i-a mijlocit deci povestea: dacă l-ar primi în mila sa şi i-ar ierta fapta aceasta, schingiuirile şi pagubele pe care el i le pricinuise, el cu cinste s-ar oferi să-i aducă <sultanului> în față pe toți – pe regele Mateiaş al Ungariei şi pe cei mai destoinici sfetnici –, ar fi gata să-i aducă aici şi i-ar pierde predându-i în mâna lui. La rându-i, turcul i-a răspuns: dacă ar face asta, şi-ar asigura mila sa şi iertarea tuturor relelor.

Dracula < *«der Trakal»,* dar Beheim mai foloseşte şi formele *«Trakol», «Drakole»* şi *«Drakol»* > i-a scris aceasta şi a sigilat <scrisoarea> şi a trimis-o în taină, lucru de care turcul s-a bucurat, pentru că nu avea duşman mai mare în toate țările creştine şi astfel rezolvase un pericol. Dracula prin aceste uneltiri plănuise ceva pentru el, gândindu-se cum să tragă cele mai mari foloase doar pentru el. Fără zăbavă i-a scris regelui Ungariei să-i vină în ajutor cât mai iute împotriva turcului, amenințându-l că dacă în această primejdie nimeni nu l-ar salva, nemaifiind altcineva pe acest pământ la care s-ar putea adresa, el mai fiindu-i şi sluga sa şi omul său şi vasalul său, n-ar mai vrea să-i fie slugă şi ar separa Țara Românească de coroana Ungariei.

Precum ni se spune, regele Ungariei s-a pregătit cu mare putere şi urnindu-se din loc a plecat din oraşul Buda, cu oastea sa, pe drumul cel mai scurt în Transilvania, la Braşov. La el se aflau mulţi conţi, baroni, cavaleri şi ostaşi, încât părea că ar vrea să ameninţe aceste oraşe. De asemenea şi Dracula a venit la el aducând mulţi ostaşi în oastea sa ... Cinci săptămâni sau mai mult deci au stat împreună, timp în care regele aflase de trădarea păcătoasă şi ucigătoare pe care el <Dracula> o încheiase în Turcia cu păgânul. Regele Ungariei s-a prefăcut că nu ar şti nimic despre această uneltire cumplită. Împreună cu Dracula vodă, regele Matiaş plănuise cum să plece din acest oraş spre paguba acestui turc, mai întâi prin Valahia şi apoi în Turcia, împotriva acestui cumplit păgân. Amândoi, împreună, s-au pus în mişcare şi, lor alăturându-li-se mulţi bărbaţi temerari în ambele oştiri, ei au mers cale de câteva mile de la oraşul numit mai sus, pătrunzând în această ţară valahă cam şase mile. Dracula credea că ar fi la el acasă când se aflau la un castel numit *Kungstain* <= Königstein>. Acolo Dracula a fost prins de către un cavaler al regelui, vestit, cavalerul pe nume Jan Jiskra, care l-a atacat primul, luându-l prizonier <...> în Ţara Românească, în ţara sa, a fost el atras în cursă şi prins. Fiindcă aceasta oferea mai multă siguranţă, în suita regelui s-a decis să fie purtat în afara ţării sale. El a fost dus în Ungaria şi predat din nou regelui şi a fost întemniţat în siguranţă într-un castel, care se chema Iersiu"[41]. În manuscrisul scrierii, aflat în Biblioteca Universităţii din Heidelberg (Codex nr. 334, f. 94–104), ultimele patru versuri au fost rescrise, înlocuindu-se denumirea „Iersiu" prin „Wisürd"[42], care nu este altul decât Vişegradul.

Desigur că şi în partea întâi a poemei lui Beheim, cea care se „inspiră" din versiunea germană a povestirii despre Vlad Ţepeş – de fapt o repetă în versuri, în cea mai mare parte –

există unele particularităţi de conţinut notabile. Atrage atenţia mai întâi deosebita amploare pe care *Minesänger*-ul a dat-o anecdotei cu cei doi călugări chestionaţi de „Dracula"[43]. El le dă până şi numele – „fratele Michel" şi „fratele Hans", superiorul mănăstirii „Gorrion", situată „nu departe" de reşedinţa voievodului[44]. Un al treilea călugăr catolic, „fratele Iacob", ar fi fost martor scenei şi ar fi fost cel care, ajuns la curtea împăratului Frederic III, în Wiener Neustadt, ar fi relatat-o lui Beheim. Ceea ce ne interesează însă este că finalul anecdotei este identic celui din versiunea slavă a *Povestirii despre Dracula voievod,* iar nu celui din versiunea germană. Anume, după un dialog lung, presărat cu violenţe de limbaj, domnul l-ar fi tras în ţeapă tocmai pe călugărul – fratele Hans, superiorul mănăstirii „Gorrion" care îi spusese „adevărul" şi îl asigurase că nu va primi iertarea cerului pentru sângele nevinovat ce-l vărsase. (Întrebarea lui Dracula ar fi sunat aşa: „Călugăraşule, spune-mi, tu care crezi că-mi va fi soarta de apoi?") Din aceeaşi anecdotă, în varianta lui Beheim, ar mai merita poate să transcriem porţiunea de dialog în care voievodul ar fi explicat călugărului Hans de ce a pedepsit cu moartea şi femei gravide şi copii de vârstă fragedă: „Vreau să-ţi spun asta şi vreau să te lămuresc îndată: dacă vreunul nu vrea să se căiască de vreo faptă rea făcută, eu nu pot să retez doar spinii care au crescut, ci trebuie să smulg şi rădăcina, căci dacă aş lăsa rădăcinile, la anul ar răsări din nou spini aspri. Nu, eu vreau să rup nu numai spinii, ci înainte de toate să smulg rădăcinile, căci ei <urmaşii> lesne ar cuteza să-şi răzbune pe mine părinţii"[45]. Nu avem nici un mijloc să verificăm autenticitatea acestei declaraţii a lui Ţepeş. Ştim doar, mai ales din spusele lui Nicolaus Olahus, că el a încercat să stârpească, într-adevăr, la un moment dat, pe toţi eventualii pretendenţi la tron, indiferent de vârstă. Dar chiar în cazul în care

„mărturisirea" de mai sus constituie o curată improvizație a lui Michael Beheim – sau tocmai de aceea –, dispunem de o indicație prețioasă asupra unui alt important aspect. Mai precis, ni se vădeşte cât de fertilă din punct de vedere literar a devenit încă din veacul XV legenda lui „Dracula".

Încă o anecdotă pe care, de pildă, Michael Beheim o modifică şi amplifică în raport cu forma primară din versiunea germană în proză, ce i-a parvenit desigur din Transilvania, este cea despre călugărul şi măgarul ... traşi împreună în țeapă de „Dracula". De astă dată apar doi călugări – cu specificarea că aparțineau Ordinului Sf. Bernard -, care încearcă să-i ceară voievodului pomană. Dracula ar fi exclamat: „Cât de mizeră este viața voastră!" Iar ei ar fi spus: „Doamne, prin aceasta noi vrem să ne dobândim împărăția veşnică!" La care, Dracula ar fi întrebat: „Nu ați dori din suflet să fiți mai curând acolo?" Răspunsul călugărilor, care „umblau desculți şi numai în ciorapi: „Doamne da, noi am dori să fim deja acum acolo, dacă asta ar fi vrerea lui Dumnezeu!" Concluzia lui Dracula: „Vă ajut cu drag ca să ajungeți în rai". Şi după ce ar fi pus să fie amândoi traşi în țeapă, ar mai fi adăugat: „Am făcut-o cu bună intenție. Sprijinul meu a fost cucernic!" Călugării lăsaseră un măgar, care le cărase hrana şi pomenile căpătate aiurea, în „curtea lui Dracula". El a început să facă mare tărăboi, iar domnul ar fi cerut suitei sale: „Vedeți ce e cu această mare gălăgie". O slugă i-a explicat despre ce este vorba, iar Dracula ar fi spus: „Desigur, şi el ar vrea cu dragă inimă să fie la stăpânii săi în cer! Trebuie să-l ajut pe loc ca să ajungă şi el la ei". Şi astfel a poruncit să fie prins măgarul şi „să fie tras îndată în țeapă lângă călugării săi" ...[46]. Faptul că cele mai însemnate extinderi la care a procedat Beheim sunt în legătură cu anecdote despre călugări şi, pe de altă parte, faptul că el susține că şi-ar fi căpătat informațiile tot de la un călugăr, nu este

poate lipsit de o anume semnificație. Una din căile fundamentale de difuziune ale textului german originar al povestirii va fi fost aceea a relațiilor ecleziastice din lumea catolică, întocmai ca în cazul versiunii slave din lumea ortodoxă răsăriteană. Altă cale va fi fost negreşit aceea creată de intensele legături comerciale întreținute de neguțătorii saşi din sudul Transilvaniei cu centrul Europei. Astfel, după părerea noastră, primele înregistrări scrise ale isprăvilor domnului Țării Româneşti, cele în limba germană, au suferit un proces de răspândire pe două nivele: unul obişnuit, al raporturilor bisericeşti şi comerciale dintre sudul Transilvaniei şi centrul Europei, iar altul de excepție, generat de interesele şi legăturile politice ale curții regale din Buda. La acest al doilea nivel însă, textul german a fost tradus şi prelucrat în limba latină, limba de cultură şi de cancelarie a întregii Europe apusene. Poema lui Michael Beheim va putea desigur revela noi sensuri numai după studierea şi editarea critică a tuturor variantelor versiunii germane a povestirii despre Vlad Țepeş[47].

Cel mai semnificativ şi interesant exemplu de diminuare a ceea ce putem numi *presiunea politică* asupra legendei apusene a lui Dracula îl oferă opera cronicarului de curte al regelui Matiaş Corvin, italianul Antonio Bonfini (cca 1427–cca 1502), intitulată *Rerum Ungaricarum Decades.* El a început să-şi redacteze scrierea în ianuarie 1487, adică la un sfert de secol după finalul surprinzător al „campaniei" stăpânului său spre hotarele Țării Româneşti. Acest răstimp a fost suficient pentru ca însuşi un exponent ideologic al curții din Buda să nu mai ştie „din care cauză, căci aceasta nimănui nu i-a fost destul de lămurit", l-a făcut regele prizonier pe „Dracula" în Transilvania, după ce afirmase sus şi tare că se duce într-acolo ca să-l ajute contra turcilor. Misterul capătă în ochii lui Antonio Bonfini noi dimensiuni, când notează că

„împotriva părerii tuturor" Matiaş Corvin l-a confirmat în domnia Ţării Româneşti pe Radu cel Frumos –, „celălalt Dracula" – „orânduit de turci peste acea ţară". Astfel, unul din motivele de bază ale propagandei curţii din Buda în legătură cu Vlad Ţepeş, acela al „trădării" faţă de regele Ungariei şi creştinătate, a dispărut complet pe măsură ce circumstanţele politice s-au modificat. Am văzut de altfel că încă din 1475–1476, după eliberarea din temniţă a domnului, nu se mai pomenea nimic despre aşa ceva în izvoarele contemporane.

A persistat doar celălalt motiv, al aşa-ziselor „nemaiauzite cruzimi" ale lui Dracula, cum le spune Bonfini. Dar, în mod oarecum paradoxal, chiar el, umanistul italian şi cronicarul regelui Ungariei, reţine şi relatează doar câteva anecdote care, în cea mai mare parte, pun într-o lumină ... destul de favorabilă figura voievodului! Este încă o probă a estompării influenţei negative exercitate de curtea din Buda asupra legendei domnului român şi, în plus, a dăinuirii nucleului folcloric pozitiv, ce şi-a găsit expresia în versiunea slavă a *Povestirii despre Dracula voievod*. Afirmaţia din urmă se verifică prin aceea că Bonfini îşi începe exemplificările isprăvilor lui Ţepeş cu anecdota solilor turci, cărora li s-au fixat turbanele cu cuie. Cu alte cuvinte, anecdota este prezentată exact ca în forma din versiunea citată, iar nu ca în versiunea germană, unde era vorba de soli italieni, însăşi fraza de introducere în pasajul discutat este ambiguă, sugerând o nuanţare pozitivă pentru imaginea voievodului: „Se aminteşte că Dracula era de o cruzime şi o dreptate nemaiauzită"[48].

Aproape fără nici o modificare, pasajul despre Vlad Ţepeş din cronica lui Bonfini a trecut într-o celebră lucrare a veacului XVI, *Cosmografia sau descriere a lumii,* de Sebastian Münster (1489–1552), editată mai întâi – atât în limba latină, cât şi în cea germană – în anul 1544, iar apoi retipărită de

nenumărate ori. Răspândirea extraordinară a acestei opere – a fost tradusă şi în franceză şi în engleză încă din 1552 – ne îndeamnă să transcriem din ea relatarea despre Vlad Ţepeş, care în realitate îi aparţine lui Antonio Bonfini. Se va putea astfel constata concret în ce fel s-a perpetuat în plin secol XVI, în Europa apuseană, legenda domnului român: „Aşadar regele Matiaş l-a luat prizonier pe Dracula în munţii Transilvaniei şi l-a dus în prinsoare la Buda, unde l-a pedepsit cu temniţa zece ani. Se aminteşte că Dracula era de o cruzime şi de o dreptate nemaiauzită. Se povesteşte că atunci când solii turcilor au refuzat să-şi scoată în semn de cinstire turbanele <invocând> datina strămoşească, el, ca o confirmare a acestei datini, a pus să li se înfigă trei cuie în cap, ca să nu mai poată să şi le scoată; şi că a tras în ţeapă nenumăraţi turci, iar el stând printre ei se ospăta strălucit cu prietenii. Şi pe deasupra că a strâns la un strălucit ospăţ pe toţi cerşetorii şi leneşii, pe cei chinuiţi de boală şi de soartă, pe cei bătrâni şi prăpădiţi care nu mai erau buni la nimic, apoi când erau îmbuibaţi de mâncare şi de vin, i-a nimicit dându-le foc. Se mai spune de asemenea că adesea a pus să li se jupoaie picioarele prizonierilor turci şi să li se frece cu sare pisată şi apoi când aceia se văitau de durerea tălpilor frecate cu sare punea să fie aduse capre care cu limba lor aspră le mai măreau încă chinul. Unui negustor florentin care întreba cu mare grijă cum să-şi ferească banii <de primejdia hoţilor>, i-a poruncit să-i lase noaptea în mijlocul drumului şi, după ce nu i-a lipsit nimic din banii număraţi, l-a lăsat să plece nevătămat. S-a purtat cu atâta asprime încât în <acea> ţară barbară putea orişicine să stea cu avuţiile sale în mijlocul pădurilor în cea mai mare siguranţă. Pe acest <Dracula> l-a reaşezat apoi Matiaş în vechea sa demnitate, dar a fost ucis în lupta cu turcii şi capul său trimis în dar lui Mehmet”[49]. O lectură atentă ne arată că

Bonfini a consemnat şase anecdote în legătură cu „Dracula", dintre care jumătate privesc raporturile voievodului cu turcii. Tratamentele pe care le-ar fi aplicat solilor sau prizonierilor turci erau, nu încape îndoială, pe „gustul" cititorilor occidentali din veacul XVI ai *Cosmografiei* lui Sebastian Münster. Nu credem deloc să fi stârnit o impresie neplăcută asupra acestui public din Europa creştină mereu ameninţată de Semilună. La fel, alte două anecdote – despre banii negustorului „florentin" şi despre faptul că pe vremea lui Dracula „orişicine" putea „să stea cu avuţiile sale în mijlocul pădurilor" fără teamă de a fi prădat –, aruncau şi ele o lumină deosebit de favorabilă asupra personajului. Se poate deci vorbi de un fenomen de sublimare a legendei negative din secolul XV în cursul celui următor, pe măsură ce broşurile germane au căzut în desuetudine şi n-au mai fost reeditate, iar *Cosmografia* lui Sebastian Münster s-a impus tot mai mult publicului din Europa centrală şi apuseană. Să mai adăugăm şi faptul că povestirea despre Ţepeş datorată lui Bonfini a fost tradusă, tot la mijlocul veacului XVI, şi în limba cehă![50].

În textul despre domnul Ţării Româneşti alcătuit şi vehiculat la origine de umanistul italian merită a fi relevate două amănunte, care nu au mai apărut în expunerea noastră până acum. În primul rând ne gândim la identificarea neguţătorului sosit la curtea lui Ţepeş ca fiind de loc din Florenţa, ceea ce constituie o atestare indirectă a legăturilor comerciale din veacul XV între Ţara Românească şi Italia[51]. Pe de altă parte, un anumit interes istoric prezintă şi menţiunea faptului că, după ce a fost ucis, voievodul ar fi fost decapitat, iar capul „trimis în dar" lui Mehmet II „Cuceritorul". Aşteptăm ivirea altor izvoare ce ar putea confirma sau infirma acest trist episod. De rezultatul unei eventuale reluări

a discuției vor depinde chiar eforturile arheologilor în vederea descoperirii mormântului lui Vlad Țepeş.

Vrednic de semnalat este şi faptul că în *Cosmografia* lui Sebastian Münster pasajul despre Țepeş a fost plasat în capitolul intitulat *Despre administrația Transilvaniei.* Mai mult, în traducerea germană a *Cosmografiei* s-a introdus în însuşi interiorul pasajului respectiv lămurirea inexactă că „Dracula" ar fi fost voievod „în Transilvania" *(in Siebenbürgen).* Iar la Roma, într-un act din 8 mai 1599, în chip surprinzător el era deja evocat drept fost „rege al Transilvaniei". Anume, în acest document se estima că noul principe al Transilvaniei, cardinalul Andrei Báthory, ar putea răzbuna moartea lui Baltazar Báthory dându-l pe fostul principe, Sigismund – retras în Polonia – pe mâna turcilor: „şi acelaşi lucru sau aproape i s-a întâmplat lui Dracula, fost tot rege al Transilvaniei", care după multe biruințe „la sfârşit căzu şi muri în mâinile duşmanilor"[52]. Aceste erori ar putea oferi o indicație spre a explica de ce, la sfârşitul secolului XIX, romancierul irlandez Bram Stoker l-a „localizat" pe Dracula şi faimosul său castel în Transilvania şi nu în Țara Românească, cum era corect!

Pentru a încheia cu problema ecourilor legendei lui Dracula în literatura occidentală a celei de-a doua jumătăți a secolului XV, am dori să mai cităm încă trei mărturii, toate din Austria. Astfel, cronica abației de la Melk *(Chronicon Mellicense)* înregistrează, pe lângă o seamă de date exacte despre domnul român – anul înscăunării (1456), faptul că predecesorul său în domnie pierise de mâna lui, şi că în 1461 (de fapt 1462!) a tăiat 23 000 de turci[53] –, şi unele elemente ce țin de domeniul exclusiv al legendei. Aceeaşi cronică mai înseamnă pe scurt, însă de astă dată corect, că voievodul a fost prins de unguri, apoi repus de aceştia în domnie – acțiunea din anul 1476, la

care a participat însă şi Moldova – şi în sfârşit că a fost „ucis de către ai săi" *(„a suis interficitur")*. Se mai adaugă totuşi, în acelaşi pasaj, că ar fi fost „creştinat" de unguri după capturare[54].

Unul din marii cronicari austrieci ai celei de-a doua jumătăţi a secolului XV, Jakob Unrest (cca 1430–1500), a cules şi a consemnat informaţii despre Vlad Ţepeş numai în legătură cu evenimentele anilor 1475–1476. (El foloseşte pentru numele domnului forma *„Trackhel"* sau *„Trackel weyda".)* Important este că în a sa *Cronică austriacă (Osterreichische Chronik),* Unrest notează la un moment dat: „Acolo a fost Dracula vodă, pe care regele Ungariei l-a ţinut întemniţat şi despre care şi *despre viaţa căruia s-a scris şi s-au spus de mult multe şi mari minunăţii"*[55]. Că Unrest cunoştea legenda domnului român o demonstrează şi un alt pasaj dintr-o altă lucrare a sa, *Cronica ungară (Ungarische Chronik),* în care, enumerând succesiunea cuceririlor hunice, menţionează şi „Ţara Bârsei, unde de curând a fost duce Dracula vodă"[56]. Este clar că avem de-a face cu o confuzie ce s-a petrecut în mintea cronicarului, după ce a citit sau a ascultat poveştile despre Ţepeş. Luând cunoştinţă de fapt de acţi unile domnului îndreptate împotriva Ţării Bârsei, el a ajuns să-l considere nici mai mult nici mai puţin decât „ducele" acestei regiuni...[57].

S-a observat pe de altă parte încă mai de mult că un alt cronicar austriac de seamă, Thomas Ebendorfer (1388-cca 1464), a procedat întocmai precum papa Pius II, reproducând *tale quale* într-una din operele sale textul povestirii germane manuscrise, provenite din Transilvania[58]. Astfel, reiese limpede că primii autori din lumea apuseană, care au receptat încă de prin 1463–1464 legenda lui Dracula, fie pe baza povestirii scrise germane, fie din surse orale, au fost papa Pius II, legatul pontifical Nicolae de Modrussa, Thomas Ebendorfer şi Michael Beheim.

Raportul dintre cele două versiuni

Să vedem acum ce se poate spune despre raportul dintre cele două versiuni de bază ale legendei, cea germană şi cea slavă, precum şi despre semnificaţiile lui. Menţionăm că o punere în paralel a textelor, cu marcarea asemănărilor, a fost întreprinsă de J. Striedter, care a constatat existenţa a cel puţin zece puncte de contact între ele[59]. De pildă, în ambele versiuni sunt prezente următoarele anecdote: 1. Refuzul solilor – în textul slav: turci, în cel german: *Wahlen* (italieni)[60] – de a-şi descoperi capetele şi pedeapsa ce li s-a aplicat; 2. Cererea tributului şi incursiunea la sudul Dunării; 3. Ospăţul lui Dracula printre hoiturile celor traşi în ţeapă şi uciderea celui care nu a su portat duhoarea; 4. Întâlnirea cu ţăranul îmbrăcat cu o cămaşă prea scurtă şi pedepsirea nevestei leneşe; 5. Episodul cu cei doi călugări catolici, dintre care unul îl laudă pe Dracula, iar celălalt îl condamnă pentru faptele sale (decizia domnului apare însă diametral opusă în cele două versiuni); 6. Executarea tuturor săracilor şi nevolnicilor din ţară; 7. Taina comorii lui Dracula; 8. „Creştinarea” – de fapt trecerea la catolicism – voievodului etc.[61]. Pe de altă parte, tot J. Striedter a separat elementele specifice fiecăreia dintre versiuni, acestea fiind în marea majoritate a cazurilor amănunte istorice (în versiunea germană – detaliile despre expediţiile lui Ţepeş în sudul Transilvaniei, contra Braşovului şi Sibiului, precum şi despre presiunile lui asupra neguţătorilor saşi veniţi în Ţara Românească; în cea slavă – datele despre soarta voievodului şi a familiei sale după 1462). În mod firesc, studiul comparat al textelor a pus în evidenţă existenţa unui nucleu comun folcloric transilvănean despre Vlad Ţepeş, prelucrat în mod diferit în cele două versiuni. Iar pe temeiul acestei observaţii, şi ţinând seamă atât de poziţiile

ideologice antagonice care se reflectă în ele, cât şi de mica distanţă în timp care le desparte, prof. P. P. Panaitescu a exprimat părerea că autorul anonim al versiunii slave nu a ignorat-o pe cea precedentă, şi că tocmai lectura acesteia l-ar fi îndemnat să dea un *răspuns* – prin scrierea sa – pamfletului duşmănos la adresa lui Vlad Ţepeş, alcătuit şi difuzat de duşmanii saşi ai voievodului[62]. Nu ştim dacă se poate merge chiar atât de departe, deşi ni se pare foarte probabil ca şi în mediul ortodox românesc din Transilvania să fi fost cunoscută existenţa povestirii scrise germane – poate şi a conţinutului ei –, aşa cum era ea de pildă cunoscută de un Jakob Unrest, tocmai în Austria.

Un alt pasionat cercetător al problemei, I. S. Luria, s-a străduit să delimiteze însă şi o a treia versiune a naraţiunilor scrise despre Ţepeş, care ar fi reprezentată de însuşi textul inclus în cronica sa de Antonio Bonfini şi reluat apoi de Sebastian Münster. Scopul demonstraţiei sale a fost acela de a respinge orice încercare de a se căuta un izvor scris comun pentru „cele trei tipuri de legende despre Dracula" sau, cu alte cuvinte, orice efort de a stabili filiaţii de texte – în primul rând între versiunile germană şi slavă –, care să le menţină în strânsă dependenţă. Concluzia sa este justă în măsura în care pune accentul pe folosirea diferită, independentă, a unui fond comun de tradiţii orale, a folclorului din a doua jumătate a secolului XV închegat în jurul personalităţii voievodului Ţării Româneşti[63]. Dar ea încetează de a mai fi valabilă, după părerea noastră, în clipa în care autorul menţionat, după ce a „izolat" astfel versiunea slavă, vine să o atribuie din nou solului moscovit Feodor Kuriţân. În capitolul anterior am insistat în a proba existenţa unui larg curent de opinie favorabil lui Vlad Ţepeş – răspândit pe întreaga arie a sud-estului european –, care a potenţat geneza şi *a altor* creaţii literar-istorice decât

versiunea slavă a *Povestirii despre Dracula voievod*. Am citat mai ales fragmentul despre Ţepeş din opera bizantinului Laonic Chalcocondil, alcătuit la sudul Dunării sub influenţa certă a legendei voievodului. Altfel spus, textul discutat poate fi privit numai ca un act de cultură organic legat de ambianţa mentală din sud-estul Europei în a doua jumătate a secolului XV. În asemenea condiţii, anevoie s-ar mai putea reactualiza vreodată teoria autorului Feodor Kuriţân. Şi doar dacă, în prealabil, I. S. Luria sau alţi adepţi eventuali ai acestei vechi teorii, ce datează din secolul XIX, ar reuşi să găsească rezolvări cât de cât veridice la două probleme fundamentale. Astfel, rămâne întâi de dovedit că în 1486 s-a executat o operaţie de copiere şi nu însăşi redactarea originală a versiunii slave. Or, se ştie că Feodor Kuriţân s-a înapoiat la Moscova *înainte de august 1485*[64]. Decalajul acesta nu poate fi în nici un caz acoperit prin introducerea ipotezei utilizării târzii a unor „note" despre Vlad Ţepeş luate în Transilvania. S-a observat recent, pe drept cuvânt, că textul versiunii slave a *Povestirii despre Dracula voievod* are mai curând caracterul unui „reportaj" pe viu, la faţa locului, în preajma hotarelor Ţării Româneşti[65]. Noi înşine, analizând datele istorice din cuprinsul textului, nu am exclus cu totul posibilitatea întocmirii lui încă înainte de 1486, dar oricum după 1482. Deocamdată, totuşi, nu cunoaştem nici o urmă concretă a unui asemenea manuscris. Deci datarea protografului versiunii slave în anul 1486 se menţine în continuare, iar astfel ipoteza care-i atribuie ca autor pe Feodor Kuriţân se exclude de la sine.

A doua întrebare ce-şi aşteaptă răspunsul ar fi aceasta: cum de Feodor Kuriţân, un sol al marelui cneaz al Moscovei la Buda, a putut consemna mai multe anecdote în care „Dracula" apare încălcând continuu dreptul de inviolabilitate al solilor,

fără a reacţiona în nici un fel? Or, potrivit mărturiei lui Chalcocondil, ceea ce l-ar fi înfuriat mai mult pe sultan în 1462 ar fi fost nu atât incursiunea pustiitoare a lui Ţepeş vodă la sudul Dunării, cât faptul că i-au fost ucişi solii („Dar din toate acestea <sultanul> cu mult mai grav socotea ceea ce a făcut solilor săi")[66]. Absenţa oricărui comentariu critic în legătură cu asemenea acte ale domnului român în versiunea slavă a *Povestirii despre Dracula voievod* nu poate avea decât o explicaţie: nici Feodor Kuriţân şi nici un alt membru al ambasadei sale nu au avut vreun raport cu procesul redactării textului.

Un aspect deosebit de important la care ne propunem să ne oprim acum este acela al valorii istorice, al sâmburelui de adevăr din anecdotele despre Vlad Ţepeş culese în Transilvania secolului XV. Evident, nu intră în această discuţie elementele istorice uşor de identificat şi chiar verificabile prin alte izvoare. Tot astfel, mai trebuie precizat din capul locului că prezenţa unei anecdote în amândouă versiunile nu poate constitui un argument serios pentru a dovedi că ea reflectă întâmplări reale din viaţa voievodului.

O primă categorie de anecdote au răsărit totuşi cu siguranţă dintr-un fond de fapte şi gesturi petrecute cu adevărat. De pildă, cuvântarea rostită de Ţepeş în faţa oştirii sale înainte de atacul de noapte împotriva taberei sultanului, pomenită în versiunea slavă („Cine se gândeşte la moarte, acela să nu meargă cu mine, ci să rămână aci!"), pare să fi avut loc în realitate, fiind menţionată şi de Nicolae de Modrussa: „... Chemându-şi aşadar pe ostaşi şi înfăţişându-le situaţia, i-a convins uşor să invadeze tabăra duşmană, cu trupele-i împărţite şi fie să cadă vitejeşte în luptă, cu glorie şi cinste, fie, dacă soarta va fi favorabilă acestei iniţiative, să se răzbune împotriva duşmanului într-un chip nemaipomenit". Exemplele se pot

fireşte înmulţi, dar nu are rost să insistăm din nou asupra unor anecdote sau elemente anecdotice care au fost examinate şi confruntate cu alte surse documentare şi pe parcursul expunerii anterioare. Destul să notăm că în aceeaşi categorie intră şi ultimul „mesaj" al lui Ţepeş către sultan, prin care l-ar fi anunţat că doreşte să predea el însuşi tributul. Am semnalat la vreme câteva din variantele care au circulat în epocă despre cel din urmă schimb de solii între Vlad Ţepeş şi Mehmet II. Fără îndoială însă că şi varianta transilvăneană – înregistrată atât în textul slav, cât şi în cel german al naraţiunilor scrise – oglindeşte până la un punct realitatea istorică.

A doua categorie de anecdote este cea alcătuită pe firul unor teme folclorice străvechi – şi universale – adaptate şi „anexate" pentru moment figurii voievodului Ţării Româneşti. Acesta este cazul anecdotei despre comoara ascunsă, al celei despre femeia leneşă sau al celei în care se evocă uciderea săracilor şi bolnavilor din Ţara Românească[67].

În sfârşit, un alt grup este reprezentat de povestirile care, deşi pot fi confruntate cu alte surse istorice, totuşi nu constituie decât simple zvonuri, de multe ori tendenţioase. Ne gândim de pildă la anecdota din versiunea slavă în legătură cu „distracţiile" sadice din temniţă ale lui „Dracula" („vâna şoareci şi cumpăra păsări la târg şi le chinuia ..."). În aparenţă, ea pare a fi confirmată de scrisoarea episcopului de Erlau, din 7 martie 1476. Dar, de fapt, nu avem de-a face decât cu simple calomnii răspândite din cercurile curţii regale din Buda. Că este aşa o vădeşte şi fraza cu care se încheie chiar anecdota citată: Dracula „s-a învăţat să coasă şi cu aceasta se hrănea în temniţă"!!! În această categorie de anecdote putem de asemenea introduce toate exagerările cu privire la numărul victimelor voievodului sau la torturile pe care el le-ar fi imaginat şi practicat.

Fig. 23
Vlad Țepeș, după gravura tipărită la Nürnberg în 1493

Legenda lui Vlad Ţepeş, aşa cum s-a conturat ea în cele două naraţiuni din a doua jumătate a veacului XV, poate fi studiată şi dintr-un alt unghi de vedere, acela al *modelului* de stat pe care-l propune. Istoria domniei lui „Dracula" în Ţara Românească a devenit, se pare, prin intermediul versiunii slave a *Povestirii* un adevărat îndreptar de guvernare în Rusia de la sfârşitul secolului XV şi începutul celui de-al XVI-lea. Desigur însă că nu se poate merge până acolo încât să facem din autorul *Povestirii despre Dracula voievod* un precursor al lui Machiavelli, cu al său *Principe*[68]. *Povestirea* ... născută în Transilvania este în primul rând un text literar-istoric, care a putut instrumenta doar întâmplător ca „model", ca „manual" de guvernare. În timp ce *Principele* lui Machiavelli a fost un autentic tratat de doctrină politică, considerat ca atare în epocă[69].

În Evul mediu românesc – cu rare excepţii –, pedeapsa capitală a fost întrebuinţată numai ca măsură ieşită din comun, cerută de împrejurări politice sau de ordine publică deosebite. De obicei ea s-a aplicat pentru vini dovedite, în urma unor acţiuni care au lezat grav autoritatea supremă instituită, a domnilor din Moldova sau Ţara Românească[70]. Dar a avut uneori şi un caracter preventiv, năzuind să întâmpine trădarea sau rebeliunea contra domniei[71]. Un lucru care mai trebuie spus este şi acela că – aşa cum se sublinia recent – pedeapsa capitală s-a transformat, pe plan european, într-un element constant al vieţii cotidiene şi, în acelaşi timp, a îmbrăcat un aspect de spectacol, o anumită teatralitate, în perioadele de consolidare şi de maximă înflorire ale statului absolut, puternic centralizat[72]. Or, ţinând seamă de marele număr de execuţii preventive sau punitive poruncite de Vlad Ţepeş, consemnat în mai toate formele sub care ni s-a păstrat legenda lui, precum şi de caracterul spectacular al pedepsei preferate a voievodului, ne găsim în prezenţa unei probe

incontestabile a faptului că Țara Românească a fost supusă, în intervalul 1456–1462, unui intens proces intern de întărire a autorității domnești.

Motivul ordinei încarnate într-o singură persoană poate fi recunoscut, de pildă, în episodul cupei de aur pe care nimeni nu a îndrăznit să o fure din teamă de Dracula[73], sau în povestirea lui Bonfini că, în vremea aceluiaşi Dracula, „putea orişicine să stea cu avuțiile sale în mijlocul pădurilor în cea mai mare siguranță".

Puterea suveranului trebuia să fie nelimitată, aşa cum a fost a lui Dracula, fără a respecta nici un fel de privilegii de clasă, în primul rând cele ale boierilor: „Fie că era boier mare, sau preot ori călugăr, sau om de rând, ba chiar dacă cineva ar fi avut mare bogăție, nu putea să se răscumpere de la moarte"[74].

Principiul responsabilității colective, a principelui şi a comunității, este de asemenea ilustrat în versiunea slavă a *Povestirii despre Dracula voievod* şi anume, după cum remarca învățatul italian Gianfranco Giraudo, în anecdota neguțătorului căruia i se furase din căruță noaptea o sumă de bani. Dracula, când a dat poruncă să fie căutat hoțul, ar fi spus: „Dacă nu se va găsi hoțul, atunci voi nimici tot oraşul". Şi până la prinderea hoțului şi recuperarea pagubei, a restituit el însuşi, „din aurul său", suma furată (căreia însă i-a adăugat un galben etc., etc.).

Ideea egalității tuturor în fața legii, principiu atât de modern, pledat ca o utopie la sfârşitul evului mediu apusean, reiese din acelaşi fragment al *Povestirii* ... slavo-române citat şi mai sus: „Şi aşa de mult ura răul în țara lui, încât dacă cineva făcea un rău, furt sau tâlhărie sau vreo minciună sau nedreptate, nici unul dintre aceştia nu rămânea viu. Fie că era boier mare sau preot ... etc.".

Numai domnul are dreptul să judece şi să condamne sau să acorde iertarea, iar abuzurile de autoritate ale dregătorilor

trebuie sever pedepsite, fără nici o şovăire. Aceasta pare a fi fost logica implacabilă după care s-a ghidat Dracula în episodul cu hoţul urmărit, care se refugiase în casa lui din Pesta. Şi, în strânsă legătură cu aceeaşi idee, în anecdota menţionată mai răsare în faţa ochilor noştri şi un alt principiu – oarecum bizar exemplificat –, acela al dreptului de azil al voievodului[75].

Ar mai fi poate de notat atitudinea tolerantă a autorităţii de stat, întruchipată în persoana domnului, faţă de reprezentanţii altor confesiuni – vezi anecdota cu călugării „latini" care nu au pregetat să se înfăţişeze după milostenii la curtea lui Dracula –, specifică de altfel mentalităţii româneşti medievale. Dar, în schimb, justiţia domnului se exercita iarăşi fără discriminare. Nici calitatea de membru al clerului ortodox, nici apartenenţa la vreo altă confesiune nu constituiau un impediment pentru aplicarea legii, una pentru toţi, atunci când ea fusese încălcată. Versiunea germană este cea care ne spune că au fost pedepsiţi de Dracula prin tragere în ţeapă „păgâni, evrei, creştini, eretici şi valahi <sic!>".

Din păcate, până acum principiile de guvernare vădite mai ales în versiunea slavă a *Povestirii ...* au fost analizate plecându-se de la premisa acceptării teoriei autorului Feodor Kuriţân pentru această versiune, a cărui proprie ideologie ar fi găsit doar o modalitate de exprimare prin scrierea inspirată de viaţa şi faptele lui „Dracula" – Vlad Ţepeş. Chiar şi Gianfranco Giraudo, cel mai proaspăt exeget al problemei, a ajuns din acelaşi motiv la încheierea greşită că versiunea slavă a *Povestirii...* reprezintă „în contextul literaturii vechi ruse, un prim fragment de gândire laică clar delimitat"[76].

Orice reiniţiere a discuţiei va trebui însă să se bizuie pe postulatul redactării atât a versiunii slave, cât şi a celei germane în Transilvania, de către un autor român şi un altul sas. Numai astfel se vor putea desprinde concluzii valabile în privinţa

elementelor de ideologie politică cuprinse în cele două scrieri. Şi doar aşa se va izbuti, fireşte, o disociere veridică între realitatea istorică din Ţara Românească în zilele lui Vlad Ţepeş şi ceea ce a constituit năzuința, idealul politic, al mediilor de proveniență ale narațiunilor de care ne ocupăm.

Cele două produse literar-istorice din a doua jumătate a secolului XV, privite în ansamblu, divulgă pentru întâia oară în mod convingător o permanență a culturii din spațiul carpato-danubian, aceea a dublei ei deschideri, către Orientul de tradiție bizantin-ortodoxă şi către Occidentul romano-germanic. Aceeaşi temă de esență pur românească, a legendei lui Dracula, este prelucrată în două viziuni etice şi filozofice diferite, ambele opere înscriindu-se şi iradiind într-o vastă arie culturală europeană ... Iar acest moment coincide cu cel în care umaniştii europeni luau cunoştință şi se interesau intens de descendența latină a poporului român. Deosebit de semnificativ ni se pare faptul că, de pildă, un Aeneas Sylvius Piccolomini – papa Pius II – s-a aplecat în opera sa exclusiv asupra acestor două aspecte: unul istoric – originea romană a românilor, celălalt contemporan – biografia lui Vlad Ţepeş. Alăturarea şi îmbinarea lor se explică în fond prin inaugurarea procesului formării unei conştiințe europene în legătură cu rolul politic şi militar ce-l aveau de jucat românii la Dunărea de Jos, întru apărarea lumii creştine de înaintarea înspăimântătoare a Semilunei. Mijlocul secolului XV este epoca în care, în condițiile prăbuşirii Bizanțului, statele româneşti se constituie într-un factor politic de anvergură pe arena politică europeană, mărturiile de interes susținut ale oamenilor de cultură străini nefiind decât un reflex al acestei noi situații.

În planul culturii româneşti medievale, ambianța politică şi culturală externă a avut un corespondent în geneza a ceea ce altădată am încercat să definim sub termenul de *spirit*

cronicăresc[77], care este tot o ilustrare, de astă dată din interior, a conştiinţei aceleiaşi responsabilităţi majore. Ivirea *Cronicii lui Ştefan cel Mare* în Moldova şi a *Cronicii despre Radu de la Afumaţi,* în Ţara Românească, în două momente de maximă tensiune politică şi militară în raporturile cu Imperiul otoman, sunt manifestări limpezi ale spiritului pomenit. Dar el a îmbrăcat şi alte forme, demonstrând astfel din plin angajamentul total al societăţii româneşti, la hotarul dintre secolele XV şi XVI, pentru apărarea şi salvarea fiinţei statale şi a structurilor autohtone tradiţionale. În pisanii de biserici, cum este cea de la Războieni (1496), se evocă lupte cu turcii, iar pe file de pomelnice mănăstireşti, cum sunt cele de la Bistriţa Moldovei sau Govora şi Argeşul Ţării Româneşti, apar liste de nume de boieri pieriţi pe câmpiile de bătălie cu aceşti prea puternici duşmani. Folclorul istoric, născut în condiţii similare în jurul marilor protagonişti ai confruntării cu turcii, un Vlad Ţepeş sau un Ştefan cel Mare, a dus la rândul lui la ivirea unor creaţii literare culte, însă în etape diferite: *Povestirea despre Dracula voievod,* în Transilvania contemporană evenimentelor, şi, mai târziu, în Moldova, partea întâi din *O samă de cuvinte* de Ion Neculce. De fapt, aşa cum remarca odată pe bună dreptate P. P. Panaitescu, întreaga literatură română îşi are izvorul în istorie[78]. Iar prin exploatarea legendei lui Vlad Ţepeş ea a pătruns pentru prima oară în circuit european. A fost clipa în care practic a luat sfârşit un ciclu al culturii româneşti, cel al asimilării influenţelor primite din cele două orizonturi fundamentale menţionate mai înainte (bizantin-ortodox şi occidental-catolic), şi a început un altul, al creaţiei originale, mereu martoră direct implicată în evoluţia generală a societăţii româneşti[79] şi totodată mesageră peste hotare a realităţilor din spaţiul carpato-danubian. Nu e puţin lucru de spus, în acest sens, că o a doua

operă însemnată, eminamente laică, a culturii noastre medievale, *Cronica lui Ştefan cel Mare,* a fost tradusă în germană de umanistul Hartmann Schedel (1440–1514), la Nürnberg, în anul 1502[80]. Iar încă înainte de 1530, Manuil din Corint, mare retor al Patriarhiei din Constantinopol, va încerca o tălmăcire în greceşte a *Învăţăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*[81]. Pe de altă parte, inaugurarea activităţii tipografice pe pământ românesc, în anul 1508, a avut, cum se ştie, nu numai o finalitate internă[82]. Sunt tot atâtea probe ale maturizării culturii româneşti medievale şi vocaţiei ei europene.

Am dori să încheiem cu un cuvânt despre ceea ce credem a fi mesajul fiecăreia din versiunile povestirilor scrise din veacul XV în legătură cu Vlad Ţepeş. Versiunea germană vădeşte o concepţie despre lume proprie sfârşitului de ev mediu occidental. Predomină ideea morţii cauzate de un tiran, iar întrucât imaginea era asociată în mentalitatea populară de aceea de torţionar, lectorul textului este gratificat cu o mulţime de descrieri de suplicii şi atrocităţi atribuite „tiranului" Dracula[83]. Mai mult, pentru a impresiona şi vizual cititorul, s-a ajuns la introducerea în unele ediţii tipărite a unei gravuri reprezentându-l pe Dracula ospătându-se lângă pădurea de ţepi, în vreme ce călăii săi îşi îndeplineau rosturile macabre. Nu e de aceea de mirare că B. P. Hasdeu, căutând să reconstituie portretul psihologic al lui Ţepeş acum mai bine de un secol, l-a asemănat cu prototipul tiranului renascentist apusean, cu Cesar Borgia[84]. A săvârşit greşeala de a se „documenta" asupra faptelor lui numai prin versiunea germană (varianta publicată de Engel în 1804). Este însă preferabil ca această versiune să nu fie folosită decât ca izvor istoric, mai ales pentru datele ce conţine cu privire la expediţiile voievodului în sudul Transilvaniei sau la situaţiile cu care au fost

confruntaţi negutătorii saşi în timpul domniei lui în Ţara Românească.

Singura cale de a ne apropia de adevăratul chip al voievodului prin mijlocirea legendei este aceea a lecturii atente a versiunii slave. Aici vom găsi câteva din elementele necesare spre a descifra concepţia, ideologia ce a prezidat conduita lui Vlad Ţepeş în cursul domniei sale din 1456–1462. Dincolo de orice speculaţii în legătură cu principiile de guvernare ce se pot reconstitui pe temeiul acestui text, posibile şi ele după cum s-a văzut – dar exprimând desigur în oarecare măsură doar idealurile proprii autorului anonim transilvănean şi ale mediului său – ideea de căpetenie ce se desprinde, şi care se potriveşte într-adevăr întru totul personalităţii lui Ţepeş, este după părerea noastră cea cuprinsă în formula „mare stăpânitor". Ce se ascunde în spatele acestei formule atât de des repetată în text şi căreia îi sunt subsumate multe din gesturile voievodului? În însăşi rezolvarea „cazului" celor doi călugări catolici interogaţi de Dracula, aşa cum apare ea în versiunea slavă, recunoaştem atitudinea „unsului lui Dumnezeu", ale cărui acte nu pot fi judecate de oameni („Tu eşti pus de Dumnezeu ca stăpân ca să pedepseşti pe cei care fac rău şi să milostiveşti pe cei care fac bine ...", a răspuns călugărul care a fost lăsat în viaţă şi răsplătit de voievod). Este neîndoielnic vorba de o concepţie ce-şi are sorgintea în tradiţia imperială bizantină, în numele căreia Vlad Ţepeş a fost cel dintâi voievod român ce a ridicat sabia după cucerirea Constantinopolului în 1453[85].

În formula „mare stăpânitor", termenii evocă elemente ale titlului oficial al voievozilor din Ţara Românească: *„mare* voievod" şi „domn de sine *stăpânitor*". Iar amândouă aceste elemente îşi au obârşia în Bizanţ, Patriarhia din Constantinopol fiind de pildă cea dintâi care a folosit în mod stăruitor

titlul de „mare voievod" în corespondența sa cu Țara Românească din a doua jumătate a veacului XIV. Acest titlu nu a avut deloc caracterul unei creații de cancelarie gratuite, ci a acoperit un sens, o realitate a sintezei politice şi religioase româno-bizantine. El este o dovadă a ocupării de către Țara Românească a unei anume trepte de independență în universul lumii bizantine şi a constituit, se pare, „o consfințire religioasă şi solemnă a asocierii la domnie, potrivit practicii din viața imperială a Bizanțului"[86].

De altă parte, „domn de sine stăpânitor" era o formulă ce vădea că grația divină a învestit cu puterea suverană o singură persoană, care o deținea integral şi o exercita neîngrădită de nimeni, neavând a da socoteală decât înaintea lui Dumnezeu. S-a subliniat în acelaşi timp că cele două elemente de titulatură trebuie „citite" împreună, în strânsă legătură, ele reflectând în diplomatică ideea unicității puterii politice efective interne[87]. Am adăuga noi: nu este nici mai mult nici mai puțin decât o reducere la scară, un crâmpei din ideea imperială bizantină. Iar Vlad Țepeş a ştiut cum nu se poate mai bine s-o actualizeze şi să-i sporească semnificația, atât pe plan intern cât şi extern, într-un moment în care întreaga lume creştină – ortodoxă şi catolică – era profund zguduită de dispariția milenarului centru imperial. Concentrarea celor două elemente de titlu în formula „mare stăpânitor", într-un text literar-istoric contemporan, precum versiunea slavă a *Povestirii despre Dracula voievod,* demonstrează după părerea noastră cât de activă era în epocă pe pământul românesc tradiția şi ideea imperială bizantină.

CAPITOLUL III
Romanul lui Bram Stoker

Resuscitarea legendei lui Vlad Țepeş-Dracula este opera secolului XIX, procesul având ca principală caracteristică geneza a două personaje complet deosebite, iar fiecăruia dintre acestea fiindu-i conferit unul din cele două nume amintite. În vreme ce în spațiul românesc literatura şi istoriografia romantică, puse în sluba idealului de emancipare națională, ne-au restituit chipul lui *Vlad Țepeş voievod,* erou al luptei pentru libertate a românilor, domn viteaz şi drept, dar aspru, în vestul Europei a luat naştere în 1897, de sub condeiul scriitorului irlandez Abraham (Bram) Stoker, *Contele Dracula,* personaj fictiv sortit să devină prototipul invidiat al unei întregi literaturi de groază din primele trei sferturi ale secolului precedent.

Am găsit şi citit un exemplar din romanul *Dracula* al lui Bram Stoker, tipărit în format de buzunar în Statele Unite ale Americii în 1971. Făcea parte din al şaptelea tiraj pus în circulație începând din martie 1965[1]. Socotim nu lipsită de interes scurta prezentare de pe pagina de gardă a acestei ediții populare: *„Dracula* este cea mai faimoasă povestire de groază

din toate timpurile, un roman gotic scris în 1897, care a înspăimântat mereu pe cititori de atunci încoace. Este o istorie cu vampiri şi strigoi, cu creaturi care au murit şi sunt totuşi încă în viață. Este de asemenea povestea unor oameni curajoşi care au hotărât să înlăture un straniu şi perfid pericol. Bram Stoker (1847–1912) a fost un maestru al genului povestirii gotice de suspense, pentru care *Dracula* este o excelentă ilustrare. Această carte, de fapt, a fost capodopera sa; câteva alte lucrări ulterioare au fost destul de populare, dar nici una nu a supraviețuit cu o notorietate egală." Capodoperă a genului şi nu numai a lui Bram Stoker? Poate! Mai curând însă cap de serie, care i-a asigurat definitiv autorului un loc privilegiat în ierarhia acestei categorii de literatură.

S-a petrecut cu *Dracula* cam ceea ce s-a întâmplat cu romanele şi nuvelele polițiste ale lui Sir Arthur Conan Doyle. Între timp au apărut în peisajul literaturii polițiste o Agatha Christie sau un James Hadley Chase. Le citim totuşi în continuare cu plăcerea îngăduinței, uşor amuzați, însă în orice caz deloc captivați de meandrele „acțiunii" construite, sau – şi mai puțin – subjugați de febra „finalului", a dezlegării enigmei. Astăzi nici un lector cât de cât avizat al producției contemporane de literatură de groază n-o să se mai entuziasmeze în fața paginilor lui Bram Stoker. Criticii de meserie pot lesne rosti sentința care să înscrie romanul, din punctul de vedere strict al calităților literare, în limitele mediocrității. Poziția lui Bram Stoker, ca şi, de altfel, cea a lui Sir Arthur Conan Doyle, de *clasic al genului,* nu are însă cum să fie dezmințită.

Dar lungul, prea lungul şir de reeditări[2], cere o lămurire suplimentară. Interesul publicului pentru conținutul cărții a fost permanent stimulat prin pătrunderea ei timpurie în sfera „mass-mediei". Numeroase adaptări pentru teatru şi ecranizări ale romanului, inițiate încă în perioada filmului mut şi

continuate cu acelaşi mare succes în era televiziunii, au făcut ca figura legendarului Dracula, la origine temă a culturii medievale europene, să se transforme într-un fenomen de psihoză colectivă cu nebănuită întindere. În prezent, din Anglia până în Germania şi Italia, din Statele Unite până în Japonia, numele lui Dracula este tot atât de familiar omului de pe stradă, omului cu pregătire intelectuală mijlocie, ca şi cel al eroilor mitologiilor locale, ba uneori chiar le întrece faima.

Cine este nebulosul personaj Dracula, ivit în 1897? Cine este autorul lui şi de ce documente s-a folosit? Sunt desigur întrebări legitime ale cititorului român, care nu-l cunoaşte decât pe ... Vlad Ţepeş! Ne vom strădui să răspundem succint, spre a dobândi o imagine clară a mobilurilor redimensionării spectaculoase a personalităţii literare a voievodului român, departe de locul său de baştină şi în plin secol XX. Fiindcă romanul lui Bram Stoker, apărut cum spuneam în 1897, nu a constituit decât punctul de plecare al unei întregi mitologii, s-a răsfrânt şi a influenţat alte creaţii paralele, odată cu celebrul Frankenstein, imaginat de Mary Shelley (1797–1851) încă din prima jumătate a secolului XIX[3].

Bram Stoker s-a născut la Dublin, în noiembrie 1847, toată copilăria lui fiind marcată de o sănătate şubredă. Din 1864 a început să frecventeze cursurile lui Trinity College din Dublin, în această perioadă lăsându-se atras din ce în ce mai mult de viaţa teatrală din oraş. O reprezentaţie dintr-o seară din luna august 1867 a piesei *Rivalii* pe scena lui Royal Theatre, l-a pus pentru întâia oară în faţa marelui actor Henry Irving. Acesta va reveni la Dublin cu o comedie *(Two Roses),* iar printre spectatori se va afla din nou Bram Stoker, cât şi adolescentul George Bernard Shaw. Amândoi vor decide să devină critici teatrali, prima cronică semnată de Bram Stoker

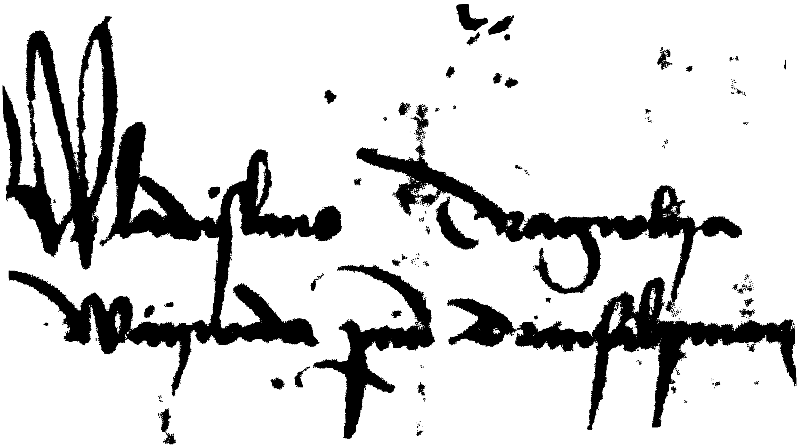

Fig. 24
Semnătura latină a lui Vlad Țepeș

apărând în *Dublin Mail* în noiembrie 1871. Se pare că tot în această epocă s-a conturat interesul lui pentru vampirism, acesta fiindu-i provocat de publicarea unei scurte povestiri, cu titlul *Carmilla,* scrisă de Joseph Sheridan Le Fanu (1814–1873)[4]. O altă prezență a actorului Henry Irving în Dublin, la 3 decembrie 1876, în rolul lui Eugene Aram din piesa *Captain Absolute,* va însemna pentru Bram Stoker începutul unei mari prietenii față de acesta. Impresia profundă pe care i-a stârnit-o actorul şi-a notat-o în memorii şi constituie încă un element pentru reconstituirea rădăcinilor întruchipării lui Dracula, din romanul de mai târziu: Henry Irving materializa „oroarea teribilă ... a răzbunării vampirice a spiritelor", ochii săi erau „inflexibili ca ochii Destinului însuşi", „mâinile sale se desfăceau elocvent ca un evantai şi evoluau încet", „nu puteai scăpa păcatului său" ...[5]. În 1878 Bram Stoker a părăsit Dublinul, împreună cu soția sa Florence Anne Lemon Balcombe, şi vreme de douăzeci şi şapte de ani a trăit în preajma marelui actor, colaborând cu el ca director al teatrului Lyceum din Londra, proprietatea lui Irving, ca secretar particular şi confident. Apetitul lui Bram Stoker pentru practici şi modalități de cunoaştere obscure se recunoaşte şi din faptul că a făcut parte din asociația *Golden Dawn,* care se ocupa cu magia şi obținerea puterilor inițiatice, influențând şi alte spirite ale Angliei victoriene[6].

Două sunt punctele de tangență ale romanului lui Bram Stoker cu legenda din veacul XV: numele Dracula şi Transilvania. Dar amândouă aceste elemente au răzbătut în literatura vest-europeană încă mai dinainte. În iunie 1858, Victor Hugo a compus poemul *Sultan Murad,* care a trecut apoi în binecunoscuta sa *Legendă a secolelor.* Iată ce citim în poemul lui Hugo:

Vlad boyard de Tarvis appelé Belzébuth
Refuse de payer au Sultan le tribut
Prend l'ambassade turque et la fait périr toute
Sur trente pals plantés au bord de la route
Mourad accourt brûlant moissons, granges, greniers,
Bat le boyard, lui fait vingt miile prisonniers,
Puis, autour de l'immense et noir champ de bataille
Bâtit un large mur tout en pierre de taille,
Et fait dans les creneux pleins d'affreux cris plaintifs,
Maçonner et murer Ies vingt mille captifs,
Laissant des trous par ou l'on voit leurs yeux dans l'ombre,
Et part, après avoir écrit sur le mur sombre;
„Mourad tailleur de pierre, à Vlad planteur de pieux"[7].

Se pare că în acest pasaj Victor Hugo s-a inspirat din lectura *Istoriei Imperiului Otoman* de Dimitrie Cantemir, a cărei primă ediție în limba franceză a apărut la Paris, în 1743[8]. De asemenea, Transilvania a fost aleasă de Jules Verne ca loc al desfăşurării acțiunii unuia din romanele sale de anticipație, *Castelul din Carpați*[9]. Evident însă, suntem departe de a susține că cele două opere franceze au exercitat vreo influență în opțiunile literare ale lui Bram Stoker.

Se pare că scriitorul irlandez a luat contact cu numele Dracula şi reminiscențe ale legendei lui prin intermediul discuțiilor cu profesorul maghiar Árminius Vámbéry, la care se referă de altfel – în cuprinsul romanului *Dracula* – unul din personajele principale, profesorul Abraham (prenume identic cu cel al scriitorului!) Van Helsing din Amsterdam: „L-am rugat pe prietenul meu Arminius, de la Universitatea din Budapesta, să mă informeze. A existat, într-adevăr, un voievod Dracula <în original: *Voivode Dracula*>, care şi-a câştigat renumele în lupta contra turcilor, dincolo de fluviul

care mărgineşte teritoriul otoman? Dacă lucrurile stau aşa, atunci nu a fost un om obişnuit; pentru că în acel timp, şi secole mai târziu, a fost pomenit ca cel mai inteligent, mai abil şi mai viteaz fiu al «ţării de dincolo de pădure» <= Transilvania>"[10]. Numele lui Árminius Vámbéry revine şi într-un alt capitol al cărţii, ceea ce confirmă că el a reprezentat una din sursele de bază ale documentării lui Bram Stoker: „Aşa cum am aflat din cercetările prietenului meu Arminius din Budapesta" – spune din nou, la un moment dat, acelaşi personaj Van Helsing –, Dracula „a fost, pe când trăia, cel mai minunat om. Soldat, om de stat şi alchimist ... El a avut o minte strălucită, o învăţătură fără egal şi o inimă care nu a cunoscut teama sau remuşcarea ..."[11]. În sfârşit, o frază dintr-un monolog al contelui Dracula ne poartă iarăşi cu gândul la faptele eroului real: „Cine a fost dacă nu unul din neamul meu voievodul care a traversat Dunărea şi i-a bătut pe turci pe chiar pământul lor?"[12]. Este de asemenea sigur, dacă ţinem seamă de penultimul citat transcris mai sus, că Bram Stoker a consultat în legătură cu Transilvania cartea scrisă de Emily de Laszowska Gérard, *The Land beyond the Forest,* apărută la Londra în anul 1888[13]. A avut probabil în mână nişte hărţi ale estului Europei, consultate la British Museum, precum şi unele dicţionare şi enciclopedii ale timpului. Nu este însă cazul să dăm curs liber unei impresii de mare seriozitate a documentaţiei, care ar putea eventual reieşi din detaliile din textul romanului spicuite până acum. Contrar unei păreri de curând formulate, nu credem că Bram Stoker să fi cunoscut în mod direct, la prima mână, nici unul din izvoarele din sec. XV-XVI cu privire la Vlad Ţepeş, nici unul din pamfletele germane şi nici măcar *Cosmografia* lui Sebastian Münster[14]. Altfel nu se explică de ce scriitorul a făcut din Dracula un nobil „secui" (sic!)[15] şi nici sărăcia de date despre isprăvile lui

reale sau imaginare, prezente însă din plin în textele ce i-au consemnat legenda originară. Localizarea lui Dracula în Transilvania a venit totuşi din *Cosmografia* lui Münster, foarte probabil dintr-o ediţie germană, dar prin mijlocirea informaţiilor comunicate de profesorul Árminius Vámbéry[16].

Ar fi exagerat să-l mustrăm pe Bram Stoker că nu s-a documentat suficient asupra adevăratei personalităţi a lui „Dracula". Intenţia scriitorului nu a fost nicidecum să creeze un roman istoric dedicat voievodului de la mijlocul secolului XV, ci doar să găsească un pretext şi un cadru pentru povestea cu vampiri imaginată de el. După cum s-a subliniat de altfel, cu drept cuvânt, ficţiunea lui Stoker se situează pe linia unei literaturi anterioare ce a gravitat în jurul temei vampirismului[17], literatură pe care, de fapt, a încununat-o şi consacrat-o în pragul secolului nostru. Unele interpretări definesc pe de altă parte romanul ca o reacţie contra literaturii „respectabile" practicate în Anglia epocii victoriene, impregnată de scepticism materialist şi falsă pudoare. Sau, mai nou, îl încadrează în faza literaturii engleze a declinului, reflex fidel al teoriilor ştiinţifice din epocă, care proclamau degenerarea raselor europene[18]. Marele său succes s-ar datora fascinaţiei exercitate asupra subconştientului maselor de cititori, provocată prin exploatarea literară a unui principiu psihanalitic[19].

Dar a sosit timpul să înfăţişăm pe scurt subiectul însuşi al romanului. Din ruinele castelului său transilvănean, aşezat nu departe de Bistriţa, în „Borgo Pass" – pasul Bârgăului –, care duce către „Bukovina", contele Dracula plănuieşte să cucerească ... Anglia, prin puterile lui magice de strigoi şi vampir. Vestea despre existenţa demoniacului personaj se va afla datorită unui jurnal – tot romanul este alcătuit de altfel în tehnica bine cunoscută a colajului unor crâmpeie de „jurnale" diferite – ţinut de un englez, Jonathan Harker, ce fusese trimis

contelui de biroul de avocatură Peter Hawkins din Londra. Acesta îi adusese actele pentru cumpărarea unei case de lângă Londra, care se adăuga altor locuințe și terenuri, din Exeter și din Whitby, pe coasta Yorkshire.

Pregătirile contelui erau de fapt pe terminate şi, după ce a încercat să facă o primă victimă din Jonathan Harker, îl regăsim în plină acțiune la celălalt capăt al continentului. Prezența lui se face simțită prin bizare cazuri de maladii, ale căror simptome vor fi studiate şi diagnosticate în primul rând mulțumită profesorului Van Helsing din Amsterdam, chemat la căpătâiul domnişoarei Lucy Westenra, cea mai bună prietenă a Minei Murray, logodnica lui Jonathan Harker. Vampirul se manifestă pretutindeni noaptea, făcând victime de-a valma, printre animalele din grădinile zoologice, în ospiciile de alienați mintali, printre femei. Muşcătura lui fatală, ale cărei urme se zăreau pe gâtul victimelor, pricinuia acestora o epuizare progresivă – sângele lor era treptat supt, noapte de noapte, de vampirul invizibil! –, încheiată printr-o moarte aparentă. Dar moartea nu însemna de fapt decât începutul unei alte existențe, cea de vampir în căutare de noi victime. Cel mai periculos lucru era că cei atinşi de ciudata boală se complăceau în starea lor, fiind incapabili şi refuzând practic să mai lupte.

Un soi de „comitet" anti-Dracula se va constitui din profesorul Van Helsing, Jonathan Harker, Mina Murray – devenită între timp Mina Harker –, dr. John Seward, Arthur Holmwood, Lord Godalming şi un american, Quincey P. Morris, ultimii doi foşti aspiranți la mâna răposatei Lucy Westenra. Membrii echipei vor începe o dramatică urmărire a contelui, care-i va duce, prin Varna, Galați şi de-a lungul Siretului, până în pasul Bârgăului, în preajma misteriosului castel. La apusul soarelui se va angaja cea din urmă bătălie cu o ceată de țigani,

aliații contelui, acesta fiind surprins şi ucis „definitiv", într-un moment în care noaptea încă nu-i redase puterile teribile. Americanul Quincey Morris va pieri în această supremă înfruntare ..., dar Anglia va fi în schimb salvată! Povestea este pigmentată cu obiceiuri folclorice, denumiri şi cuvinte „exotice" (pentru cititorul britanic!), amalgamate de Bram Stoker din surse livreşti. Citām câteva transcrieri de cuvinte din vocabularul românesc: *„mamaligă", „stregoica", „boyar", „hospodar"* etc. După moartea scriitorului, văduva lui a mai publicat un alt manuscris al lui Bram Stoker, sub titlul *Dracula's Guest and Other Weird Stories* (Londra, 1914). Cartea deşi a fost ecranizată în 1936 în S.U.A. – filmul s-a chemat: *Dracula's Daughter*[20] –, nu s-a bucurat nici pe departe de succesul romanului apărut în 1897.

Romanul a fost adaptat pentru teatru încă din 1897. Reprezentația piesei *Dracula or the Un-Dead* în 17 mai 1897, la care a participat şi Bram Stoker, a durat mai bine de patru ore. O altă adaptare, intitulată simplu *Dracula* şi datorită lui Hamilton Deane (1923), a fost jucată mai întâi la Derby în iunie 1924, iar apoi, din februarie 1927, a trecut la Londra, cu un enorm succes. Acelaşi Hamilton Deane va revizui piesa, în colaborare cu scriitorul american John L. Balderston, şi o va face să pătrundă pe scenele americane (octombrie 1927), rolul „Regelui-vampir" fiind încredințat actorului Bela Lugosi[21]. Se pare că au fost bătute toate recordurile de pe Broadway în privința numărului de reprezentanții cu piese moderne.

Dintre zecile de ecranizări inspirate de romanul lui Bram Stoker, doar trei au constituit momente de vârf: *Nosferatu oder eine Symphonie des Grauens* (1922, film german – regizor Friedrich Wilhelm Murnau), *Dracula* (1931, producție americană regizată de Tod Browning, cu Bela Lugosi în rolul principal; scenariul s-a bazat, de fapt, pe piesa scrisă de Hamilton

Deane şi John L. Balderston) şi *The Horror of Dracula* (1958, film britanic regizat de Terence Fisher, în rolul lui Dracula – actorul Christopher Lee)[22]. Filmul *Nosferatu* l-a interesat chiar şi pe André Gide, care l-a discutat în memoriile sale[23]. Iar pe de altă parte, romanul însuşi a proliferat, la Istanbul apărând în 1928 un alt roman, *Kazîgli Voyvoda* de autorul turc Ali Seifi[24].

Încă din perioada celui de-Al Doilea Război Mondial o bună parte din filmele de groază, inclusiv cele cu Dracula, au părăsit aerul „serios", accentul căzând pe efectele comice groteşti. Filmul lui Roman Polanski din 1967, *Le Bal des vampires*, s-a constituit – în acest sens – într-un fel de bilanţ, un omagiu la adresa filmelor de groază, pe care însă le-a şi ironizat concomitent[25]. Trebuie totuşi adăugat de îndată că filmul de groază este încă departe de a se fi lăsat depăşit de vreme, ba chiar în anii din urmă cunoaşte o nouă şi remarcabilă înflorire pe ecranele occidentale! Şi o dată cu el, bineînţeles, şi Dracula! De pildă, presa franceză semnala reluarea la televiziune a adaptării din 1958 a romanului, semnată de Terence Fisher, o creaţie cât se poate de respectuoasă faţă de spiritul lui Bram Stoker[26]. Pe de altă parte, nu mai puţin de trei noi lung-metraje *Dracula* erau lansate pe piaţa filmului la începutul anului 1975 *(Du sang pour Dracula, Dracula mon amour* şi *La légende des sept vampires),* ceea ce o făcea pe Colette Godard să se întrebe în coloanele ziarului *Le Monde* dacă nu cumva asistăm la un „imperialism al groazei" pe ecrane (evident, cele occidentale!)[27].

Prin romanul lui Bram Stoker şi, mai cu seamă, prin ecoul extraordinar stârnit de el, s-a întâmplat un miracol cu legenda lui Dracula. Reînviată şi amplificată, cu mijloace moderne, ea a revenit, s-a menţinut şi se menţine în domeniul strict al actualităţii, al atenţiei publice permanente, cu prioritate în ţările vest-europene şi în America de Nord. Pentru aceasta trebuie

să-i fim recunoscători autorului irlandez, care a făcut posibil fenomenul. Nu este însă mai puţin adevărat faptul că această legendă din exterior a prelungit doar legenda negativă din secolul XV, modificându-i fireşte conţinutul şi mesajul. În fond, Bram Stoker, prin intermediul profesorului Árminius Vámbéry, a pus în joc ca argument pentru personajul său imaginea nefavorabilă pe care acesta o cunoştea din lectura naraţiunii germane medievale despre Dracula[28]. Constatarea ne este de mare folos spre a discerne şi înţelege sensul celei de-a treia etape evolutive a legendei, iniţiată cu totul recent, prin anii '70 ai secolului precedent, şi care se continuă şi acum, sub ochii noştri.

La al nouălea Congres al Federaţiei Internaţionale pentru limbi şi literaturi moderne, desfăşurat la New York în 1963, istoricul britanic de origine română Grigore Nandriş, a fost printre primii care au revelat lumii ştiinţifice occidentale identitatea istorică a eroului romanului lui Bram Stoker, făcând interesante consideraţii de ansamblu asupra problemei[29]. Mai rămânea doar ca această spectaculoasă „încarnare" a lui Dracula să coboare la nivelul accesibil cunoaşterii marelui public. Misiunea şi-au asumat-o doi istorici americani, dintre care unul iarăşi de origine română – Raymond T. Mc Nally şi Radu Florescu. Precedată de o intensă campanie publicitară[30], apariţia cărţii lor de popularizare, *În căutarea lui Dracula (In Search of Dracula)* a avut efectul unui trăsnet[31]. Să ne gândim numai o clipă că mulţi din cititorii romanului lui Bram Stoker nu ştiau nici măcar dacă Transilvania nu este cumva o ţară imaginară! A le oferi pe tavă un personaj istoric, cu bogată biografie confirmată documentar, pentru fabulosul conte-vampir, atât de mult exploatat pe marile şi micile ecrane, echivala cu o adevărată lovitură de teatru în materie de mitologie modernă.

În esenţă deci, a treia şi ultima etapă din cariera multisecularei legende poate fi definită prin reîntâlnirea dintre cele două nume, Vlad Ţepeş şi Dracula, care se despărţiseră în cursul secolului trecut. Numai că la această reîntâlnire fiecare dintre ele s-a înfăţişat purtând o încărcătură simbolică diferită, gata constituită şi bine consolidată. Şi cum contactul s-a întâmplat în afara hotarelor României, clişeul Dracula creat de Bram Stoker riscă să subsumeze şi să domine net chipul lui Vlad Ţepeş, pe care literatura şi istoriografia modernă şi contemporană de la noi l-au aşezat cu drept cuvânt în galeria marilor voievozi ai românilor, alături de întemeietorii vieţii statale şi de cei ce au făcut-o să dăinuie neîntrerupt, în pofida tuturor vicisitudinilor istoriei. Tendinţa se remarcă limpede încă din paginile cărţii *În căutarea lui Dracula,* în care autorii, iniţial poate spre a capta mai lesne interesul cititorilor, au căutat să-şi îndrepte atenţia spre amănuntele de legendă – faza din a doua jumătate a secolului al XV-lea – sau de istorie reală pasibile să dea girul autenticităţii ficţiunii născute din imaginaţia scriitorului irlandez. Aşa se face că, în încheierea cărţii, puşi în situaţia să aleagă între mit şi adevăr, ei se declară categoric de partea mitului şi, în plus, afirmă că singura trăsătură de unire între cele două personaje – Dracula istoric şi Dracula eroul lui Bram Stoker – este sângele ...[32]. Poate că fenomenul semnalat, care capătă mereu mai multă amploare[33], ar fi putut fi oprit din timp dacă, după cum promiteau într-un articol trimis revistei româneşti *Magazin istoric,* cei doi istorici americani sus-citaţi ar fi sprijinit apariţia în Statele Unite a unui al doilea volum pe aceeaşi temă, alcătuit însă în colaborare cu specialiştii din România, pe criterii strict ştiinţifice[34]. Totuşi, ei au preferat să-şi întocmească singuri o versiune ştiinţifică a cărţii *În căutarea lui Dracula,* pe care au publicat-o în 1973, sub titlul *Dracula. O biografie a lui Vlad Ţepeş (1431-1476)*[35]. În cea mai mare parte o conştiincioasă compilaţie a rezultatelor mai vechi

sau mai noi ale istoriografiei româneşti în privinţa lui Vlad Ţepeş, şi această carte este însă pusă sub semnul aceleiaşi tendinţe manifestate anterior. De ajuns să spunem că ultimul capitol, în care autorii şi-au propus fireşte să rezolve „ştiinţific" enigma personalităţii lui Vlad Ţepeş-Dracula, se cheamă pur şi simplu: *Fiu al Diavolului, vampir, sau tactician al terorii? (Son of the Devil, Vampire, or Tactician of Terror?)*[36]. Coordonatele pe care se poartă discuţia sunt elocvent sintetizate, încât nu mai sunt necesare alte comentarii ![37].

Este o obligaţie de onoare a istoriografiei noastre, în asemenea condiţii, să restabilească pe cât posibil adevărul istoric, să îndrume cursul actual al studiului legendei voievodului pe făgaşul unei discuţii ştiinţifice autentice, care să lumineze nepărtinitor şi temeinic fiecare aspect al acestei complexe şi fascinante personalităţi româneşti a Europei medievale. Nu o monografie sau două pot avea pretenţia de a epuiza problematica ridicată de biografia şi epoca lui Vlad Ţepeş. Doar strădania conjugată a unui întreg grup de specialişti, cu pregătiri şi unghiuri de vedere diferite, ar dispune de posibilitatea impunerii perspectivei româneşti într-un nou dialog internaţional. Comemorarea unei jumătăţi de mileniu de la moartea lui „Dracula" – anticipată deja cu nedisimulat interes în presa occidentală – a constituit un bun prilej pentru inaugurarea acestui dialog, însăşi cartea de faţă nevrând să fie de fapt decât un simplu preambul.

Vlad Ţepeş în literatura română

Este cât se poate de semnificativ că intrarea lui Vlad Ţepeş în orbita culturii moderne româneşti s-a petrecut în acelaşi ţinut în care au luat naştere şi textele naraţiunilor medievale despre el: Transilvania. Meritul de „ctitor" literar al eroului în

această fază a culturii noastre revine unuia din cei mai de frunte reprezentanţi ai Şcolii ardelene, Ion Budai-Deleanu (1760–1820), cu a sa capodoperă *Ţiganiada*, epopee „eroi-comico-satirică" în douăsprezece cânturi, redactată într-o primă formă în anul 1800, reluată apoi şi definitivată către primăvara anului 1812[38]. Nu e puţin lucru de spus că ideea literară a acestei opere „monumentale, care se ridică asemenea unui munte peste modestele coline de la începuturile literaturii române moderne", inaugurând direcţia „poeziei epice şi sociale"[39], a fost extrasă din legenda din a doua jumătate a secolului XV în legătură cu Vlad Ţepeş-Dracula, mai precis din anecdota cu ţiganii puşi de voievod să lupte contra turcilor, ce figurează în versiunea germană a povestirilor.

Se ştie că intenţia reală a lui Budai-Deleanu a fost nu aceea de a face literatură de evocare istorică, ci de a folosi modalitatea literară spre a critica şi satiriza violent instituţiile feudale contemporane lui, de pe poziţiile claselor asuprite naţional şi social, inclusiv ale burgheziei transilvănene în formare[40]. În acest sens, el nu avea nevoie de un erou cu totul exemplar, de tipul lui Ştefan cel Mare al Moldovei sau Mihai Viteazul al Ţării Româneşti – şi are grijă s-o spună indirect în *Prolog*[41] –, ci de o figură mai complexă, pe care izvoarele păreau să i-o recomande în persoana lui Vlad Ţepeş, domn dramatic angajat în politica de întărire a autorităţii domneşti, contra intereselor marii boierimi. Cităm:

> Zicea că boierii sunt supuşi
>   Aşa domniei ca şi ţăranii,
> Ba fiind în toate mai ajunşi,
>   Nu numai cu sfatul şi cu banii,
> Ci-însuş cu capul ar fi datori
>   A ţării să fie-ocrotitori [42].

Este limpede că ceea ce l-a atras pe Budai-Deleanu către figura lui Vlad Ţepeş au fost nu numai pitoreştile ecouri de legendă asupra războiului purtat de el cu turcii, ci şi cele despre măsurile lui de justiție socială. Dar merită relevat şi faptul că deşi mesajul operei sale era implicat nemijlocit în actualitatea politică şi socială de la hotarul dintre secolele XVIII-XIX, I. Budai-Deleanu a făcut totuşi şi o lucrare de excelentă restituire literară a epocii şi personalității lui Țepeş. Aceasta s-a datorat pregătirii şi activității sale de istoric de întinsă erudiție, „întru nimic inferior celorlalți învățați ai Şcolii ardelene, ba chiar, în unele privințe, superior lor"[43]. Aşa a ajuns el la o dimensionare veridică – în bună măsură perfect valabilă şi astăzi, a personalității voievodului. Deşi Vlad Țepeş ocupă oarecum planul al doilea, alcătuieşte mai mult un fundal de epocă care concură la „încifrarea" mesajului *Țiganiadei*, tentația istoricului răzbate în numeroase pagini. Ne mulțumim să reproducem doar încă o strofă, împreună cu două din notele care o însoțesc:

> Aşa fu ş-a lui Vlad soarte-amară:
>   Pismaşii zic că-i tiran şi multe
> Asupra lui scomit-au de ocara,
>   Şi vor ca țara să nu-l asculte;
> Zicu-i şi *Țăpeluş,* că nu iartă
>   Tâlhării, ci cu țapa le ceartă.

Iată şi notele: „Pentru acest Vlad Vodă îndoite sunt cronicile; unele îl scriu ca pe un tiran cumplit, iar altele ca pe un domn vrednic, însă apreg la pedepsire; precum să zice şi de Ştefan, principu Moldavii, că au fost iute la mânie şi vărsătoriu de sânge ... Eu socotesc almintre, adecă prietenii lui au scris bine şi neprietenii rău ..."[44]. Această judecată

cumpănită este rezultatul unui spirit critic de istoric modern în toată puterea cuvântului, care ştie să adune şi să compare izvoarele – pentru Vlad Ţepeş el a consultat nu numai versiunea germană a povestirilor din secolul XV, ci şi sursele bizantine, pe Ducas şi Chalcocondil, precum şi pe Bonfini – [45], alegând miezul faptelor şi comentându-l din perspectivă proprie. De aceea, Budai-Deleanu poate sluji încă şi astăzi drept model autorilor de literatură istorică, care cu toții năzuiesc să alcătuiască opere durabile, dar cu greu sunt dispuşi să facă efortul prealabil al meditației îndelungate asupra izvoarelor. O parte din secretul reuşitelor unui Budai-Deleanu, unui Sadoveanu sau Delavrancea stă în excepționala lor cultură istorică cu temeiul în fiorul lecturii directe şi exhaustive a cronicilor şi documentelor. Fiecare dintre ei a fost un mare scriitor, dublat de un mare istoric. Utilizarea concluziilor sumare, uneori pripite şi eronate, din manualele sau sintezele pretențioase de istorie nu poate constitui decât un punct de plecare, o primă îndrumare într-o documentare de romancier, însă nu va putea niciodată suplini munca efectivă cu izvoarele de epocă.

Este un fapt cu totul remarcabil şi acela că cea dintâi analiză istorică modernă propriu-zisă a domniei şi personalității lui Vlad Ţepeş a fost făcută tot în cadrul Şcolii ardelene, de către un alt reprezentant al ei de frunte, Gheorghe Şincai (1754–1816), în a sa *Hronica românilor şi a mai multor neamuri*[46]. Pasajele despre Ţepeş au fost definitivate după 1804, probabil către 1810, întru cât în ele este pe larg citată lucrarea lui Engel[47]. Bogăția de fapte scoasă la lumină de Şincai, cu indicarea constantă a izvoarelor folosite, îl aşază în capul listei autorilor de maximă seriozitate ştiințifică, ce vor putea fi mereu consultați în vederea punerii bazelor unor viitoare monografii asupra voievodului. Şincai a fost

Fig. 25
Vlad Ţepeş în tabloul Răstignirii Sfântului Andrei
din Galeria Belvedere de la Viena (sfârşitul secolului XV)

într-adevăr primul istoric român care a delimitat clar câteva probleme, câteva semne de întrebare fundamentale în legătură cu domnia lui Vlad Ţepeş, ce îşi păstrează parţial actualitatea şi astăzi. Astfel, el şi-a exprimat mai întâi nedumerirea în legătură cu rezultatul războiului din 1462, neînţelegând cum de un grup de izvoare contemporane domnului au proclamat victoria lui desăvârşită asupra turcilor, atâta vreme cât în acelaşi an a fost înlocuit în scaunul domnesc cu favoritul sultanului, Radu cel Frumos. După ce traducea fragmentul din Ducas despre evenimentele din Ţara Românească, Şincai scria: „Până aci Duca, ci eu nu pricep cu ce ruşine s-ar fi înturnat Mahomet II din Valahia, când el ş-au dobândit scopul, punând în locul lui Vladislav V <Vlad Ţepeş> domn Valahiei pre Radul IV cel Frumos”[48].

A doua enigmă istorică bine intuită de Şincai, ea alcătuind de fapt un aspect esenţial al desluşirii mecanismului politic care a dus la înlăturarea voievodului, a fost cea a aşa-ziselor „scrisori de trădare” ale lui Vlad Ţepeş. Notează istoricul transilvănean: „Cărţile ... Încă nu sunt ale lui, ci sunt iscodite de alţii, ca să îndrepte pre Matiaş, craiul Ungariei, căci l-au prins fără de vină când el au năzuit la dânsul, ca la un prieten şi cumnat, pentru că, când au avut Vladislav V timp de a scrie unele ca acelea împăratului Mahomet al doilea!”[49]. Natural că răspunsul implicat de ultima întrebare este naiv. Nu rămâne însă mai puţin punerea problemei în ecuaţie, al cărei merit exclusiv revine minţii de istoric a lui Gheorghe Şincai.

În sfârşit, Şincai este alături de Budai-Deleanu în a critica judicios conţinutul legendei din a doua jumătate a secolului XV: „Cum că Vladislav V, domnul Valahiei, şi al doilea fecior al lui Dracula celui bătrân sau Vladislav III au fost foarte mare tyrran nu se poate tăgădui, dară să fie pătrat[50] atâtea şi aşa, câte şi cum scriu despre dânsul, încă nu poci crede. Adecă:

să fie ţintuit şălmele de capetele solilor turceşti cu câte trei cue de ferr, pentru că nu le-au pus gios când au întrat la dânsul; să se fie ospătat cu prietenii între turcii cei traşi în ţeapă; să fie ospătat şi îmbătat pre cerşitori şi apoi se-i fie ars de vii, se fie belit şi sărat tălpile turcilor, apoi să fie adus capre, ca se le linge, cum scrie Bonfinie; se fie dus din Ţeara Bârsei 400 de prunci şi în loc de a-i învăţa limba românească, cum făgăduise părinţilor, se fie aprins palestra preste ei; se fie îngropat pre casnicii săi până la brâu şi aşe se-i fie săgetat prin ostaşii săi; se fie chiemat pre românii din Ardeal ca pre nişte prieteni la sine, apoi se-i fie tăiat ... şi altele mai multe, care toate mi se ved a fi numai scornituri, ca cu atâta mai groaznic se-l arate lumei"[51]. În continuare, Şincai atacă şi zvonul aşa-zisei „catolicizări" a lui Vlad Ţepeş, consemnat la origine în ambele versiuni ale povestirilor din secolul XV: „Ce scrie ... despre Vladislav V, adecă că după ce s-au trimis în Roma <sic!> de Matiaş craiul şi, botezându-se acolo, după aceaia tocma creştineşte au vieţuit, numai de râs sunt vrednice"[52]. Asemenea observaţii, făcute încă în prima istorie ştiinţifică unitară a tuturor românilor, oferă singurele premise valabile ale reluării oricând, în viitor, a problemei lui Vlad Ţepeş-Dracula.

Nu întâmplător l-am introdus şi discutat acum, îndată după Budai-Deleanu, pe Gheorghe Şincai. Ei aparţin împreună Şcolii ardelene, iar Şcoala ardeleană în veacul XVIII şi la începutul celui următor a fost reprezentativă nu numai pentru ţinutul în care a luat naştere şi a activat, ci pentru cultura română în ansamblul ei. Ea constituie, de fapt – aşa cum s-a subliniat şi cu alte prilejuri[53] –, o anume fază a dezvoltării culturii româneşti, dincolo de vremelnicele ei hotare. De altfel, după cum ştim bine astăzi, *Hronica* lui Şincai a hrănit din plin cugetul generaţiei paşoptiste din Moldova şi Ţara Românească.

Vremurile de puternică reînviere a sentimentului național, de eforturi neîntrerupte pentru emanciparea din învechitele cadre feudale şi pentru făurirea unui stat românesc unitar şi independent, nu puteau găsi în planul culturii un mai bun sprijin decât în apelul continuu la marile figuri ale trecutului, un Mircea cel Bătrân, un Vlad Țepeş, un Ştefan cel Mare sau Mihai Viteazul.

Dar trebuie spus din capul locului că nici una din aceste figuri de voievozi, cu excepția lui Mihai Viteazul, nu a întâlnit în limitele literaturii şi istoriografiei romantice autorul pe care-l merita. Numai înzestratul patriot Nicolae Bălcescu a întrunit calitățile de scriitor şi istoric menite să dea o operă de excepție, cum a fost şi rămâne *Românii supt Mihai Vodă Viteazul*. Ne vom mulțumi deci, în cazul lui Vlad Țepeş, să trecem doar în revistă câteva din încercările de evocare literară şi istorică lăsate moştenire de secolul XIX, renunțând la orice analiză specială. Încă din 1837, personalitatea domnului îl preocupa pe Aaron Florian[54], ca şi pe Mihail Kogălniceanu[55]. În preziua revoluției de la 1848, Ion Catina scria o dramă în două acte intitulată *Vlad Țepeş*. Altă piesă de teatru, cu acelaşi subiect, va încerca în 1858 obscurul G. Mavrodollu. Câțiva ani mai târziu, în 1863, Dimitrie Bolintineanu tipăreşte la Bucureşti *Viața lui Vlad Țepeş Vodă şi Mircea cel Bătrân,* iar în aceeaşi epocă Alexandru Odobescu îşi scrie cunoscuta evocare *Câteva ore la Snagov,* fără îndoială cea mai izbutită operă literară în care este prezentă figura voievodului. De altfel singura care a biruit povara timpului[56].

O mențiune separată se cuvine fireşte ecoului numelui lui Vlad Țepeş în creația eminesciană. Este vorba de celebra *Scrisoare a III-a,* pe care poetul o încheie astfel:

Dar lăsați măcar strămoşii ca să doarmă-n colb de cronici;

Din trecutul de mărire v-ar privi cel mult ironici.
Cum nu vii tu, Ţepeş Doamne, ca punând mâna pe ei,
Să-i împărţi în două cete: în smintiţi şi în mişei,
Şi în două temniţi large cu de-a sila să-i aduni,
Să dai foc la puşcărie şi la casa de nebuni![57].

Dacă în întreaga perioadă romantică a existat o reală osmoză între literatură şi istoriografie, multe din lucrările din a doua categorie putând foarte bine figura şi în cea dintâi, o dată cu Xenopol, Bogdan şi Iorga, rigoarea ştiinţifică nu mai îngăduie confuzii sau suprapuneri. În domeniul literaturii, în pragul secolului XX personalitatea lui Vlad Ţepeş l-a atras pe Alexandru Vlahuţă, care în anul 1914 a publicat un fragment din actul I al unei piese de teatru ce urma să aibă patru acte. Piesa *Vlad Ţepeş* este singura încercare dramatică la care s-a încumetat Vlahuţă[58]. Ulterior, Mihail Sorbul va duce până la capăt piesa *Praznicul calicilor,* inspirată direct dintr-una din anecdotele care au compus nucleul legendei din secolul XV.

Nu intenţionăm să alcătuim un inventar complet al încercărilor literare din jurul lui Vlad Ţepeş. Câte o poezie în revistele literare[59], câte un roman repede uitat[60] nu schimbă impresia generală că Ţepeş a rămas mereu una din obsesiile neîmplinite ale literaturii româneşti. Dacă pentru Mihai Viteazul s-a ivit un Bălcescu care să facă prea frumoasă literatură în haină de istoric, dacă pentru Ştefan cel Mare s-a găsit un Sadoveanu, care să facă genială treabă de istoric în haină de romancier, în cazul lui Vlad Ţepeş nu s-a întâmplat încă nici una, nici alta. Şi poate că faima romanului lui Bram Stoker va putea fi dislocată la un moment dat nu atât prin isprava istoricilor, cât mai cu seamă prin sclipirea de talent a unui scriitor român. E un îndemn şi o speranţă.

Să adăugăm şi un cuvânt despre prezenţa voievodului în arta plastică modernă şi contemporană românească. Meritul primului succes durabil îi revine lui Theodor Aman (1831–1891), cu ale sale tablouri, *Vlad Ţepeş şi solii turci* şi *Boierii surprinşi la ospăţ de trimişii lui Vlad Ţepeş*. În vremea din urmă, la o sumă de ample manifestări artistice, ca de pildă Salonul anual de grafică '75 (Sala Dalles din Bucureşti – octombrie 1975) sau Salonul municipal de pictură şi sculptură '75 (tot sala Dalles – decembrie 1975-ianuarie 1976), au fost expuse câteva lucrări de reală valoare, care îmbogăţesc substanţial iconografia domnului în viziune modernă. Amintim astfel gravura în metal *Voievod,* semnată de Marcel Chirnoagă, xilogravura *Pedepsirea solilor turci* de Dan Strâmbu şi sculptura *Vlad Ţepeş* de Iosif Constantin[61].

În sfârşit, presa anunţa şi o încercare din domeniul muzicii, prezentarea unor fragmente din opera *Vlad Ţepeş* de Gheorghe Dumitrescu[62].

Efigia voievodului

A sosit rândul nostru să desprindem câteva concluzii din confruntarea istoriei şi legendei lui Vlad Ţepeş. Nu încape îndoială că ne găsim în faţa celei mai întinse în spaţiu legende având în centru personalitatea unui voievod român. Persistenţa ei în timp, la români, n-ar putea rivaliza decât cu aceea a lui Ştefan cel Mare. Iar istoria, după părerea noastră, vine să confirme că această aureolă mitică i-a fost conferită pe drept lui şi nimănui altcuiva. Spunem aceasta mai ales datorită rolului politic european jucat de Vlad Ţepeş. Nici un alt voievod român nu a fost pus în situaţia de a acţiona în condiţii atât de speciale, în chiar momentul dispariţiei unui milenar

imperiu, cel bizantin, şi înainte ca instalarea celui nou – cel otoman –, care i-a luat locul, să se insereze în peisajul politic european şi să capete valoarea unui factor de echilibru. Domnul Ţării Româneşti din anii 1456–1462 s-a aflat deci angajat la o cotitură a istoriei, a fost prins între două lumi încă total ostile. Era firesc, credem, ca orice gest al lui să aibă un larg ecou, la toate nivelele, pe măsura încordării generale existente în această parte a Europei. Cât de însemnat a putut să pară efortul lui militar din 1462 în conştiinţa est-europeană, ne dăm repede seama atâta vreme cât ne gândim că în aceiaşi ani Apusul se risipea numai în lupte de strict interes local! Deoarece cum ar putea fi altfel definit războiul din Anglia dintre Roza albă şi Roza roşie – casele York şi Lancaster – început în 1460? Sau războiul pornit în 1465 în Franţa de Carol, conte de Charolais – viitorul Carol Temerarul –, aliat cu alţi prinţi francezi în *Ligue du bien public,* contra regelui Ludovic XI? Rebeliuni nobiliare, detronări de regi sau persecuţii de vrăjitoare – aceasta este imaginea oferită de lumea creştină occidentală din pragul celei de-a doua jumătăţi a secolului XV, când Ţepeş cuteza să ridice sabia împotriva Semilunei.

Din perspectiva istoriei româneşti, politica externă a lui Vlad Ţepeş nu mai are însă nimic ieşit din comun. Atitudinea lui antiotomană a avut antecedente, a continuat o tradiţie, ce va fi ilustrată şi ulterior, de cei mai de seamă domni din ţările române extracarpatice. De ajuns să cităm pentru Ţara Românească numele lui Mircea cel Bătrân, Dan II sau Vlad Dracul – dintre înaintaşi –, sau cele ale lui Radu de la Afumaţi şi Mihai Viteazul – dintre succesori, ca să vedem imediat că nu avem de-a face deloc cu un „caz” Vlad Ţepeş, atunci când vorbim de raporturile cu Imperiul otoman ale lumii româneşti în veacurile XIV-XVI. Numai condiţiile deosebite de istorie

generală în care a domnit el au făcut să ia naştere o legendă cu dimensiuni excepţionale, depăşind mult hotarele Ţării Româneşti.

Tot în domeniul politicii externe ar fi instructivă şi o paralelă între etapele urmate de Vlad Ţepeş şi cele pe care le-a parcurs, într-o domnie din fericire mult mai lungă, Ştefan cel Mare al Moldovei. Într-o vreme în care relaţiile internaţionale, pe plan european, nu erau de conceput în afara legăturilor de vasalitate, stabilite între statele mari şi cele mici, amândoi au acţionat în spiritul aceluiaşi gând – Ştefan faţă de Ungaria şi Polonia, Vlad faţă de Ungaria –, izbutind în final să transforme tradiţionalele raporturi suzerano-vasalice pe care le întreţineau cele două puternice regate cu ţările lor în noţiuni fără conţinut[63]. Ştim prea bine astăzi că pacea încheiată de Ţara Românească în toamna anului 1460 cu Ungaria şi Transilvania venea după ani întregi de relaţii încordate, în care coroana maghiară încercase nu o dată să-l înlăture pe Ţepeş din scaunul domnesc, în bună înţelegere cu centrele comerciale ale saşilor din sudul Transilvaniei. Pacea aceasta nu făcea în realitate decât să consfinţească o stare de fapt: absenţa oricărei posibilităţi a regatului Ungariei de a controla sau modifica situaţia din Ţara Românească. Regele Matiaş Corvin a preferat în final să trateze o alianţă politică şi militară antiotomană cu Vlad Ţepeş, căutând să-l „lege", după obiceiul feudal, doar în mod simbolic, printr-o căsătorie cu o rudă a sa. De altfel, această înrudire era dorită de ambele părţi – aşa cum reiese indirect din scrisoarea domnului din Giurgiu, din 11 februarie 1462 –, ea constituind o garanţie în plus de ajutor pentru Ţepeş în viitorul conflict cu turcii.

Novator credem că a fost Ţepeş vodă numai în privinţa politicii interne. Până la el, domnii Ţării Româneşti fie au colaborat cu marea boierime, realizându-se astfel un echilibru

Fig. 26 Vlad Ţepeş înfăţişat ca Pilat din Pont, după pictura pe lemn de la Narodna Galerija, Ljubljana

între cei doi factori politici care guvernau țara, fie au fost dominați de boieri, ca de pildă în cazul lui Alexandru Aldea (1431–1436). De fapt, acest ultim tip de domnie şi-a făcut loc mai ales după moartea lui Mircea cel Bătrân, în condițiile luptei dintre Dăneşti şi Drăculeşti, când fiecare nou candidat la tron depindea de acordarea sau retragerea sprijinului câte unei grupări din sânul marii boierimi. Or, Vlad Țepeş a inaugurat un al treilea tip de domnie, autoritară, în care, prin măsuri aspre, boierimea a fost silită – e drept, temporar – să se încline în fața politicii domnului. Acest tip de domnie va fi reluat, în cursul secolului următor, în primul rând de însuşi fiul lui Țepeş, Mihnea cel Rău (1508–1509)[64], iar apoi de Mircea Ciobanul (1545–1559, cu întreruperi)[65]. Întărirea autorității domneşti s-a dovedit absolut salutară în ambianța externă atât de dificilă de la începutul veacului de maximă expansiune a Imperiului otoman, marcat de domnia sultanului Mehmet II „Cuceritorul". Ea a îngăduit concentrarea efortului întregii țări întru înlăturarea primejdiei desființării statale. Şi acesta este cu adevărat marele merit al lui Vlad Țepeş, de a fi fost conducătorul potrivit la momentul potrivit, coincidență care totdeauna în istorie a vădit calitatea de dăinuire a neamului din mijlocul căruia s-a ridicat şi el. Să-i reaşezăm deci icoana în galeria de chipuri ale marilor voievozi ai românilor, şi să ne înclinăm cu pietate în fața ei, privind în acelaşi timp cu mândrie şi nețărmurită încredere în viitor ...

Un ultim cuvânt despre aşa-zisele „cruzimi" făptuite de Țepeş. Dacă rememorăm şi punem din nou față în față cele două versiuni ale legendei lui, constatăm uşor că numai cea occidentală exacerbează acest aspect. Lăsând la o parte faptul că ea a luat naştere şi a fost difuzată dintr-un mediu ostil voievodului, să ne aplecăm iarăşi o clipă asupra atmosferei din Europa apuseană a vremii, bântuită de fanatisme religioase,

sfâşiată de veleităţile centrifuge ale nobililor, care erau gata oricând să-şi manifeste setea de putere mai întâi şi întâi prin instituirea terorii absolute. Când în Italia aceleiaşi epoci asasinatele familiei Borgia făceau legea, să ne mai mire apetenţa publicului occidental de atunci pentru aureole însângerate? Aşa cum astăzi un film occidental pentru a deveni comercial trebuie să respecte anumiţi parametri, acceptând deliberat o anume cotă de mistificare a realităţii, sensibilitatea omului sfârşitului de secol XV al Europei apusene pare a nu mai fi fost posibil de trezit decât în prezenţa imaginilor unor suplicii extrem de rafinate, care să depăşească uzura sa cotidiană în această privinţă. Astfel, versiunea germană a povestirilor despre Dracula voievod, care a stat de fapt la temelia legendei occidentale şi a prelungirii ei moderne – reprezentată de romanul lui Bram Stoker, cu tot cortegiul de variaţii – nu mai poate constitui, după părerea noastră, temă de discuţie serioasă pentru evocarea personalităţii lui Vlad Ţepeş.

Cât priveşte pedeapsa preferată a domnului, cea care i-a făurit renumele – tragerea în ţeapă –, nu este de prisos să evocăm aici mărturia unui boier de vază, Neagul, fost mare vornic al lui Basarab cel Tânăr. În 1480, când adresa cârmuirii cetăţii Braşov scrisoarea din care vom extrage, el se socotea „bătrân”, ceea ce înseamnă că douăzeci de ani mai devreme, în timpul lui Ţepeş, era un om matur. Vorbea deci în deplină cunoştinţă de cauză, când le cerea braşovenilor să îndepărteze din ţinutul lor pe „vrăjmaşii” domnului său şi le oferea următoarea pildă, ca să-i facă să înţeleagă pericolul la care se expuneau: „Aduceţi-vă numai aminte, cine a început să puie oameni în ţeapă. Tot pribegii şi voi care aţi ridicat pe Danul printre voi. De aceea Vlad voievod s-a mâniat pe voi şi v-a făcut destul rău, şi a început să puie pe oameni în ţeapă, şi a intrat cu foc asupra

voastră”[66]. Aşadar, potrivit acestui izvor demn de crezare, cele dintâi oribile spectacole ale execuţiilor prin tragere în ţeapă au avut loc ... în Ţara Bârsei, iar nu în Ţara Românească. Şi, de bună seamă, primele victime au fost supuşi ai voievodului prinşi dincolo de munţi.

Dacă este să reţinem o imagine emblematică în legătură cu personajul nostru, atunci să ne gândim o clipă la acel ducat de argint descoperit la Târgşor. El, acel „ducat de cruciadă”, cum pe bună dreptate a fost definit, dă seamă cu adevărat asupra ideii majore pe care a slujit-o până la capăt, în felul şi cu mijloacele sale, voievodul român ...

Note

Cuvânt-înainte la noua ediţie

[1] *„quomodo ipse quandam domum suam lapideam, Drakwlyahaza vocatam in civitate Quinqueecclesiensi fundatam [...] quam quidem domum sive fundum generosa domina Iustina relicta condam Dragwlya waywode cuidam Dionisio famulo suo ob servitiorum suorum merita in perpetuum contulisse perhibitur".* Vezi pentru acest citat şi bibliografia descoperirii: Levente Nagy, *Sub semnul corbului şi al inelului. Legenda corviniană în istoriografia românească şi polonă în secolele XVI-XVII*, în *Studii şi materiale de istorie medie*, XXIX, 2011, p. 259-260.

[2] N. Iorga, *Scrisori de boieri – Scrisori de Domni*, ed. a III-a, Aşezământul tipografic „Datina românească", Vălenii de Munte, 1932, p. 164.

[3] Cu toate acestea, solul venețian la curtea regală din Buda amintea în 4 martie 1462 ca de un fapt împlinit de căsătoria „Valahului" cu o „rudă" a regelui Matiaş Corvin: „...ha tolto vna soa parente per moglie" (I. Bianu, *Ştefan cel Mare. Câteva documente din Arhiva de Stat din Milan*, în *Columna lui Traian*, N. S., IV, 1883, p. 35). Cf. Alexandru Simon, *The Hungarian Ladies of Dracula*, în vol.: *Pour l'amour de Byzance. Hommage à Paolo Odorico*, edité par Christian Gastgeber, Charis Messis, Dan

Ioan Mureşan et Filippo Ronconi, Peter Lang Editon, Frankfurt am Main, 2013, p. 243-246 (crede că această primă căsătorie ar fi avut într-adevăr loc şi s-ar fi destrămat, poate, după 1465).

[4] P. P. Panaitescu, *Cronicile slavo-române din sec. XV-XVI publicate de Ion Bogdan,* ed. revăzută şi completată de..., Editura Academiei, Bucureşti, 1959, p. 205 şi 212.

[5] Editura RAO, Bucureşti, 1998 (titlul original: *Icon*, 1996).

[6] Am folosit ediţia Bibliei apărută în 1968 la Editura Institutului biblic şi de misiune ortodoxă din Bucureşti.

[7] Ştefan Andreescu, *Vlad vodă Ţepeş şi Biblia*, în volumul: *Historia manet. Volum omagial Demény Lajos 75*, îngrijit de V. Barbu, Ed. Kriterion, Bucureşti – Cluj, 2001, p. 455-461.

[8] Vezi Tahsin Gemil, *Românii şi otomanii în secolele XIV-XVI*, Ed. Academiei Române, Bucureşti, 1991, p. 144, n. 374.

[9] Vezi şi Erwin Pokorny, *Bildnisse und Kryptoporträts des Vlad Dracula*, în *Ars Transilvaniae*, XVIII, 2008, p. 109-118 + 12 il. în afară de text.

[10] Carlo Ginzburg, *Enquête sur Piero della Francesca (Le „Baptême, le cycle d'Arezzo, la „Flagellation" d'Urbino)*, trad. de Monique Aymard, Paris, 1983, 166 p. + 94 il. alb-negru; Erwin Pokorny, *Dracula în portrete...*, p. 31.

[11] Dumitru Năstase, Ştefan Andreescu, Ovidiu Cristea, *Portretul lui Mihai Viteazul la Suceviţa*, în: *Movileştii. Istorie şi spiritualitate românească*, III, *Artă şi restaurare*, Sf. Mănăstire Suceviţa, 2007, p. 77-82 + 3 il. color în afară de text.

Cuvânt-înainte

[1] Ioan Bogdan, *Vlad Ţepeş şi naraţiunile germane şi ruseşti asupra lui. Studiu critic, cu cinci portrete*, Bucureşti, 1896, XVIII + 170 p.

[2] A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia traiană,* vol. II, Iaşi, 1889, p. 293.

[3] Ioan Bogdan, *op. cit.*, p. VI, X şi 3.

[4] *Ibidem*, p. 41.

[5] Gh. Ghibănescu, *Vlad Țepeş* (Studiu critic), în *Arhiva – Organul Societății ştiințifice şi literare din Iaşi,* an. VIII (1897), nr. 7–8, p. 373–417, şi nr. 9–10, p. 497–520.

[6] *Ibidem,* p. 503–507.

[7] *Ibidem,* p. 416.

[8] N. Iorga, *Istoria lui Ştefan cel Mare,* ediția a II-a, E.P.L., Bucureşti, 1966, p. 56–58, 68–87 şi 151–152.

[9] *Ibidem,* p. 68.

[10] N. Iorga, *Istoria românilor,* vol. IV, *Cavalerii,* Bucureşti, 1937, p. 139.

[11] Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor,* vol. II, partea a II-a, Bucureşti, 1937, p. 41.

[12] Vezi *Istoria României,* vol. II, Editura Academiei, Bucureşti, 1962, p. 465–477; *Istoria României – Compendiu,* Editura Didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1969, p. 159–160; *Istoria poporului român,* sub redacția acad. Andrei Oțetea, Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1970, p. 143–144. Vezi şi Constantin C. Giurescu şi Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. II, Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1976, p. 143–154.

Partea I
VLAD ŢEPEŞ – DRACULA. PERSONAJUL ISTORIC ŞI EPOCA SA

Capitolul I
Lupta dintre Dăneşti şi Drăculeşti

[1] Datele cronologice, în *Istoria României în date,* elaborată de un colectiv sub conducerea acad. Constantin C. Giurescu, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1971, p. 454, şi în nota lui Matei Cazacu, *Precizări privind cronologia domnilor munteni din deceniul 5 al*

secolului al XV-lea, în *Studii* – revistă de istorie, t. 23 (1970), nr. 3, p. 608.

[2] Vezi *Călători străini despre țările române*, vol. I, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1968, p. 472 şi 474 (textul latin). Vezi şi Francesco Guida, *Enea Silvio Piccolomini e l'Europa Orientale; il „De Europa"* (1458), în *Clio,* an. XV, 1979, 1, p. 58–61.

[3] A întrebuinţat ştiri transmise de misionarii dominicani şi franciscani (Marin Popescu-Spineni, *Geograful Sylvius Aeneas şi țările româneşti,* Cluj, 1938, p. 4). O analiză a concepției lui Pius II asupra originii românilor, la Adolf Armbruster, *Romanitatea românilor. Istoria unei idei,* Editura Academiei, Bucureşti, 1972, p. 48–51.

[4] *Cosmografia* lui Aeneas Sylvius Piccolomini *(Historia rerum ubique gestarum locorumque descriptio)* a fost tipărită în ediţie princeps în 1489, la Memmingen, sub titlul *In Europam* (vezi A. Armbruster, *Romanitatea românilor* ..., p. 48).

[5] Cum este însă, în mod evident, cea a lui Raffaelo Maffei, zis Volterrano (1451–1522) (vezi *Călători străini*..., vol. I, p. 478).

[6] O încercare de reconstituire a înrudirii dintre familiile Huniade, Olah şi Basarab, în studiul lui Aurelian Sacerdoţeanu, *Stema lui Dan al II-lea în legătură cu familiile Huniade şi Olah,* în *Revista muzeelor,* an. V (1968), nr. 1, p. 5–16 (şi în special tabela genealogică de la p. 14).

[7] Regele Ungariei. În 1524 Nicolaus Olahus a fost numit secretar al regelui Ludovic II şi al reginei Maria de Habsburg, pe aceasta din urmă slujind-o cu multă credinţă ani în şir după ce a rămas văduvă (1526), însoțind-o (1530) şi la Bruxelles, în Ţările de Jos, a căror guvernare a fost încredinţată ei de împăratul Carol Quintul. În 1543 Nicolaus Olahus a ajuns episcop de Zagreb, iar apoi, de la 7 mai 1553, ocupă treapta de arhiepiscop de Strigoniu şi primat al Ungariei. Vezi Nicolaus Olahus, *Hungaria-Athila,* ed. Coloman Eperjessy şi Ladislau Juhasz, Budapesta, 1938, p. 21–22.

[8] O ediţie a fragmentului, în româneşte, în antologia *Literatura română veche (1402–1647),* îngrijită de G. Mihăilă şi Dan Zamfirescu, vol. I, Editura Tineretului, Bucureşti, 1969, p. 256–257. Menţionăm că aceeaşi versiune asupra motivului părăsirii Ţării

Româneşti de către tatăl său o înfăţişase Nicolaus Olahus şi într-o scrisoare din Bruxelles, datată 7 martie 1533: „Oare nu ştii cât de nesigură este situaţia voievozilor din Valahia? Îmi aduc aminte că tatăl meu, care era născut din sângele lui Dracula, voievodul Valahiei, mi-a povestit odată că a preferat să se mulţumească cu o situaţie modestă în Transilvania, unde s-a refugiat pe timpul regelui Matei, ca să nu fie ucis de Dracula însuşi pentru domnie, decât să rămână în patrie cu un rang înalt. (Vezi Nicolaus Olahus, *Corespondenţă cu umaniştii batavi şi flamanzi,* ediţie de Comeliu Albu şi Maria Capoianu, Editura Minerva, Bucureşti, 1974, p. 259–260).

[9] Totuşi, partea de început a fragmentului discutat pare să se refere la Vlad Dracul, deoarece este pomenit Iancu de Hunedoara ca voievod al Transilvaniei (1441–1445) (vezi şi A. Sacerdoţeanu, *op. cit.*, p. 12). De fapt, atât tatăl, cât şi fiul au luptat contra Dăneştilor, aşa încât Olahus a putut lesne contamina şi evoca în mod unitar politica celor doi. Episodul concret al prigonirii unchiului şi părintelui său îl priveşte însă, desigur, cum am spus, pe Vlad Ţepeş şi poate fi datat între 1458 şi 1462.

[10] Vezi A. D. Xenopol, *Lupta între Drăculeşti şi Dăneşti,* în *Analele Academiei Române, Memoriile Secţiunii istorice*, Seria II, tom. XXX, Bucureşti, 1907, p. 183–272.

[11] Vezi I. C. Filitti, *Craioveştii. Pretinsa luptă între Dăneşti şi Drăculeşti*, în *Convorbiri literare*, an. LIV (1922), nr. 5, p. 398–404.

[12] *Ibidem,* p. 399.

[13] Ea nu a fost deloc reţinută nici măcar pentru evocarea perioadei 1418–1456 din istoria Ţării Româneşti, în *Istoria României,* vol. II, Editura Academiei, Bucureşti, 1962, p. 385–388 şi 426–432; *Istoria României. Compendiu*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1969, p. 149; *Istoria poporului român,* sub redacţia acad. Andrei Oţetea, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1970, p. 142.

[14] Dan Pleşia şi Ştefan Andreescu, *Un episode inconnu des campagnes du voïévode Dan II, prince de Valachie,* în *Revue Roumaine d'Histoire,* t. XIII (1974), nr. 3, p. 545–556; textul documentului din 23 august 1437, în *Documenta Romaniae Historica* (mai

departe vom cita: *D.R.H.)*, B, vol. I, Bucureşti, 1966, nr. 87, p. 151–153.

[15] Pavel Chihaia, *Ctitorii ale voievozilor Drăculeşti*, în volumul său *Din cetăţile de scaun ale Ţării Româneşti*, Editura Meridiane, Bucureşti, 1974, p. 74. Autorul menţionat admite implicit realitatea luptei dintre Dăneşti şi Drăculeşti (vezi şi p. 71 din volumul citat).

[16] Vezi Ilie Minea, *Informaţiile româneşti ale cronicii lui Ian Dlugosz*, Vălenii de Munte, 1926, p. 22.

[17] Pentru elemente cronologice legate de frământările din Moldova între 1432–1447, vezi studiul lui Leon Şimanschi, *Precizări cronologice privind istoria Moldovei între 1432–1447*, în *Anuarul Institutului de istorie şi arheologie «A. D. Xenopol»*, t. VII (1970), Iaşi, p. 59–81.

[18] Ilie Minea, *Informaţiile româneşti ale cronicii lui Ian Dlugosz* ..., p. 37. Vezi şi mai jos, nota 12 a capitolului II.

[19] Această ultimă înrudire poate fi dedusă dintr-o ştire înregistrată de Laonic Chalcocondil, *Expuneri istorice*, ediţia Vasile Grecu, Editura Academiei, Bucureşti, 1958, p. 158, care, vorbind despre înscăunarea voievodului „Dan" în Ţara Românească (adică a lui Vladislav II, fiul lui Dan II), arată că acesta „printr-un sol trimis la domnul Bogdaniei Negre (Moldovei), a făcut pace şi, *înrudindu-se prin căsătorie* cu dânsul, i-a stat într-ajutor în războiul ce l-a avut după aceea cu Dracul" (s.n., Şt. A.). În privinţa domnului Moldovei, menţionat de Chalcocondil, el poate fi identificat cu Petru II (1447 iul. 13 – după sept. 15; 1448 după febr. 23–1449 înainte de mart. 23), întrucât izvorul bizantin se referă, cum am spus, la începutul domniei lui Vladislav II (1448).

[20] Ducas, *Istoria turco-bizantină* (1341–1462), ediţia Vasile Grecu, Editura Academiei, Bucureşti, 1958, p. 252: „Căci era neamul românilor iubitor de dezbinări şi-şi îndrepta cu uşurinţă gândul la răsturnarea domnilor".

[21] Scrisoarea din 7 martie 1533; citată şi mai înainte (nota 8): „Căci voievozii valahi au obiceiul să-i omoare pe cei din os de domn pentru putere" (Nicolaus Olahus, *Corespondenţă cu umaniştii batavi şi flamanzi*..., p. 259). Iar în *Hungaria* (1536): „... Cel care

este mai puternic, dacă bănuieşte pe altul, nu numai din tabăra adversă, *dar chiar din familia sa,* că umblă după domnie, îl omoară sau îl prinde şi adesea îi taie nările sau alte mădulare" (după *Literatura română veche (1402–1647),* ed. cit., vol. I, p. 258; s.n., Şt. A.).

[22] Antonius Verancsics, *De situ Transylvaniae, Moldaviae et Transalpine:* „Ca şi când ar fi cuprinşi de o nebunie înnăscută, ei <muntenii> obişnuiesc să-şi omoare aproape pe toţi domnii, fie în ascuns, fie pe faţă ... şi e cea mai mare minune ca cineva să ajungă să domnească măcar până la trei ani, ori să moară în scaun de moarte firească ..." *(Călători străini...,* vol. I, p. 407; la p. 405, despre sistemul ereditar electiv); G. Reicherstorffer, *Moldaviae quae olim Daciae pars Chorographia,* în Al. Papiu Ilarian, *Tesaur de monumente istorice pentru România,* t. III, Bucureşti, 1864, p. 139: „Şi fiindcă aşa se cuvine ca istoria să arate tot adevărul, caută să adăugăm şi aceasta că fiii, legiuiţi sau nelegiuiţi, urmează în domnia <Moldovei>, fără vreo deosebire ... Pentru că atât este de nemăsurată pofta de domnie a acestei seminţii de principi, încât nu se îndoiesc a cerca pururea toate chipurile şi măiestriele de a se pierde şi a se ucide unii pe alţii pentru domnie. De aici se nasc dese şi dăunătoare războaie între fraţi pentru domnie. Tot aşa se face şi în Ţara Românească, şi încă mai ades ..."

[23] Olahus susţinea, că încă şi în 1536 – „Aceste două familii *până în ziua de azi* sunt în continuă duşmănie..." (s.n., Şt. A.) – conflictul dintre Dăneşti şi Drăculeşti era o realitate, dar, fără îndoială, această „prelungire" a lui trebuie privită cu toată rezerva când ne aplecăm asupra ansamblului factorilor interni şi externi ce au jucat un rol în evoluţia Ţării Româneşti în prima jumătate a secolului XVI. În contextul perioadei pomenite este limpede că el nu a putut funcţiona decât ca idee politică secundară [fraza lui Olahus, după *Literatura română veche (1402–1647)* ..., vol. I, p. 258; s.n., Şt. A.]. Ilie Minea, *Vlad Dracul şi vremea sa,* extras din *Cercetări istorice,* IV, Iaşi, 1928, p. 15, a optat pentru aceeaşi interpretare, anume că „până în 1462 se poate vorbi despre rivalităţi între Drăculeşti şi Dăneşti".

[24] E. de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. II, partea a 2-a, Bucureşti, 1891, nr. LXXVI, p. 87 („... *Ladislai de Hunyad Pater, Joannes, Vaivodas nostros, Transalpinensem et Moldaviensem nobis et regno nostro fideles alios occidi, alios expelli fecit, et eorum loco alios, quos sibi obligatos fieri putavit, superindexit*").

[25] Fr. Pall, *Intervenţia lui Iancu de Hunedoara în Ţara Românească şi Moldova în anii 1447–1448*, în *Studii*, t. XVI (1963), nr. 5, p. 1049–1072.

[26] *D.R.H.,* B, vol. III, nr. 176, p. 289. Vlad cel Bătrân cu siguranţă este Vlad Dracul, întrucât în hrisovul respectiv sunt întărite mănăstirii Snagov ocine în Dobruşeşti în temeiul a două hrisoave mai vechi, primul de la „Vlad cel Bătrân", iar al doilea de la Basarab cel Tânăr. Or, aceste acte s-au păstrat până astăzi, ele fiind din *30 iunie 1441 (D.R.H.,* B, vol. I, nr. 95, p. 164–166) şi 23 martie 1482 (*Ibidem,* nr. 179, p. 288–292). Cum emitentul hrisovului din 1441 a fost Vlad Dracul, identificarea lui cu Vlad cel Bătrân nu constituie o problemă. (Aceeaşi identificare la Ilie Minea, *Vlad Dracul şi vremea sa,* extras din *Cercetări istorice,* IV, Iaşi, 1928, p. 212–213.)

Satul Bălteni se află situat la nord de Bucureşti, nu departe de Snagov (astăzi ţine de comuna Periş, jud. Ilfov).

[27] Fr. Pall, *Intervenţia lui Iancu de Hunedoara...,* p. 1067–1069 (şi fig. 1 – fotocopia documentului).

[28] Hurmuzaki, *Documente ...,* vol. I, partea a 2-a, Bucureşti, 1890, nr. DCXXVI, p. 758; orig. actului a fost găsit şi editat de Francisc Pall, *Du nouveau sur l'action de Ianco de Hunedoara (Hunyadi) en Valachie pendant l'année 1447,* în *Revue Roumaine d'Histoire,* XV (1976), p. 461–463. Vezi şi Ilie Minea, *Vlad Dracul şi vremea sa,* p. 212.

[29] Ilie Minea, *Vlad Dracul...,* p. 209, o datează în 1446; Fr. Pall, *Intervenţia lui Iancu de Hunedoara ...,* p. 1054, crede că faptul a avut loc în vara anului 1447 şi nu în 1446. Vezi şi N. Iorga, *Studii şi documente cu privire la istoria românilor,* vol. III, Bucureşti, 1901, p. XXVII (1446).

[30] Cel dintâi care s-a ocupat, în istoriografia românească, de lupta de la Kosovopolje din octombrie 1448 a fost Nicolae Bălcescu, într-un articol redactat în 1844 şi intitulat *Comentarii asupra bătăliei de la Câmpia Rigăi sau Cosova (17, 18, 19 octombrie 1448),* pentru care vezi cea mai recentă reeditare, în N. Bălcescu, *Opere,* vol. I, ediția G. Zane şi Elena G. Zane, Editura Academiei, Bucureşti, 1974, p. 79–86 (notele editorilor, la p. 324–325); o excelentă reconstituire a bătăliei şi a evenimentelor ce au precedat-o a publicat Mihail P. Dan, în volumul său *Un stegar al luptei antiotomane. Iancu de Hunedoara,* Editura Militară, Bucureşti, 1974, p. 124–137.

[31] Fr. Pall, *Intervenția lui Iancu de Hunedoara ...*, p. 1063.

[32] *Ibidem,* p. 1062–1063.

[33] *Ibidem*, p. 1064. Vezi şi Fr. Pall, *Stăpânirea lui Iancu de Hunedoara asupra Chiliei şi problema ajutorării Bizanțului*, în *Studii*, t. 18 (1965), nr. 3, p. 619–638.

[34] Ilie Minea, *Vlad Dracul şi vremea sa,* p. 211.

[35] Laonic Chalcocondil, *Expuneri istorice,* ed. cit., p. 210.

[36] Nicolae Iorga, *Du nouveau sur la campagne turque de Jean Hunyadi en 1448,* în *Revue Historique du Sud-Est Européen,* an. III (1926), nr. 1–3, p. 15 şi Aurel Decei, *Oastea lui Iancu Huniade înainte de bătălia de la Kosovo (1448). Scrisoarea lui Pasquale de Sorgo,* în *Revista istorică română,* vol. XVI (1946), fasc. I, p. 41.

[37] Mihail P. Dan, *op. cit.*, p. 129, afirmă că Iancu a avut lângă el, la Kosovopolje, 8 000 de călăreți din Țara Românească şi 3 000 din Moldova, adică în total 11 000 de oameni. Considerăm totuşi că, prin coroborarea ştirilor oferite de Chalcocondil şi Pasquale de Sorgo, contingentul reunit al Moldovei şi Țării Româneşti nu a depăşit 8 000 de ostaşi.

[38] *Ibidem,* p. 130; vezi însă şi discuția lui Aurel Decei, *op. cit.*, p. 47: Pasquale de Sorgo dă cifra de 72 000, Chalcocondil – 47 000 (ediția Vasile Grecu, p. 209), Thurocz – 24 000 *„vel paulo plus”,* Bonfini – 22 000 „accesisse Valachorum auxilia”.

[39] Mihail P. Dan, *op. cit.*, p. 132 şi nota 63 de la p. 153.

[40] Ştefan Andreescu, *Une information négligée sur la participation de la Valachie à la bataille de Kosovo (1448)*, în *Revue des*

Etudes Sud-Est Européennes, t. VI (1968), nr. 1, p. 85–92. Textul actului, în D.R.H., B, vol. I, nr. 229, p. 367–368.

[41] *D.R.H.,* B„ vol. I, nr. 101, p. 176–177.

[42] *Ibidem,* nr. 113, p. 196–197.

[43] Soluția identificării „Dan" (Chalcocondil) – Vladislav, fiul lui Dan II, a fost pentru prima oară bănuită de N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor,* vol. III („Se poate însă «fiul lui Dan», şi acesta ar fi Vladislav, care nu uita să pomenească numele tatălui său"), Bucureşti, 1901, p. XXIX, care însă ulterior a abandonat-o; a fost reluată şi argumentată temeinic de către Matei Cazacu, *La Valachie et la bataille de Kossovo (1448),* în *Revue des Études Sud-Est Européennes,* t. IX (1971), nr. 1, p. 133–135.

[44] Aurel Decei, *op. cit.,* p. 49, nota 1. Pasajul din Saadeddin şi în volumul *Cronici turceşti privind țările române (Extrase),* vol. I (sec. XV – mijlocul sec. XVII), ediția Mihail Guboglu şi Mustafa Mehmet, Editura Academiei, Bucureşti, 1966, p. 315–316. Autorii acestei ediții au socotit însă, fără temei, că numele *Laz-oglu* este o „confuzie la cronicar" *(Ibidem,* p. 316, nota 56).

Pe de altă parte, într-un mod cum nu se poate mai clar, cronicarul Orudj bin Adil (născut la Adrianopol pe la începutul secolului XV şi deci contemporan cu evenimentele), istorisind expediția lui Iancu de Hunedoara din Țara Românească şi uciderea lui Vlad Dracul, menționează că Iancu „dăduse Țara Românească necredinciosului *Dan oglu* <fiului lui Dan>" *(Ibidem,* p. 57).

[45] Hurmuzaki, *Documente* .... vol. XV, partea 1, Bucureşti, 1911, nr. LVIII, p. 34. Ultima ediție: *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen,* vol. V (1438–1457), ed. de Gustav Gundisch, Bucureşti, 1975, nr. 2593, p. 205 (mai departe citat: *Urkundenbuch*). Comentarii la Fr. Pall, *Intervenția lui Iancu de Hunedoara* ..., p. 1054, nota 2; Matei Cazacu, *La Valachie et la bataille de Kossovo (1448)*..., p. 133.

[46] Document relevat de Fr. Pall, *Intervenția lui Iancu* .... p. 1060. Editat în *Urkundenbuch* ..., vol. V, nr. 2653, p. 259–260.

[47] *Ibidem;* vezi şi Matei Cazacu, La *Valachie et la bataille de Kossovo (1448)* ..., p. 134.

[48] Textul scrisorii, la I. Bogdan, *Documente privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul în sec. XV și XVI,* vol. I (1413–1508), București, 1905, nr. LXIII, p. 85–87. Pasajul respectiv a fost valorificat, pentru problema în discuție, de Matei Cazacu, *La Valachie et la bataille de Kossovo (1448) ...,* p. 134.

[49] Datarea lui I. Bogdan, *op. cit.,* p. 87.

[50] Hurmuzaki, *Documente ...,* vol. XV, partea 1, București, 1911, nr. LX, p. 35 (textul latin); N. Iorga, *Scrisori de boieri –Scrisori de domni,* ed. a III-a, Vălenii de Munte, 1932, p. 160–161 (traducerea românească). Ultima ediție a originalului, *Urkundenbuch...,* vol. V, nr. 2663, p. 265–266 (o atribuie tot lui Vladislav II).

[51] Vezi Alexandru A. Vasilescu, în *Prefața* la studiul *Urmașii lui Mircea cel Bătrân până la Vlad Țepeș (1418–1456), I, De la moartea lui Mircea cel Bătrân până la Vlad Dracul (1418–1437),* București, 1915, p. 3 („... am părăsit apoi ideea că între anii 1428–1431 ar fi domnit un Dan, fiul lui Mircea cel Bătrân. Dar am menținut domnia lui Basarab II în anii 1442–1443 și prima domnie a lui Vlad Țepeș în 1447–1448"); I. Minea, *Vlad Dracul și vremea sa,* p. 215 („Nu era acest domn oare Vlad Țepeș instalat de turci prin begii dunăreni în contra lui Dan Vodă, plecat la expediție alăturea de Iancu guvernatorul?"); și în *Istoria României,* vol. II, Editura Academiei, București, 1962, p. 465, s-a susținut că „în 1449" turcii „încearcă să-l înscăuneze" pe Vlad.

[52] Matei Cazacu, *La Valachie et la bataille de Kossovo (1448)...,* p. 137–138.

Meritul autorului este acela de a fi încercat, pentru prima oară, în cuprinsul lucrării citate, să concentreze argumentele ce susțin ideea unei domnii a lui Țepeș în toamna anului 1448. Din păcate, el este scăzut prin faptul că nu și-a menționat predecesorii, Alexandru A. Vasilescu și Ilie Minea (vezi nota anterioară), care, cei dintâi, au formulat această idee.

[53] *Cronici turcești privind țările române (Extrase),* vol. I, ed. cit., p. 185.

[54] Încurcați, editorii traducerii românești au pus următoarea notă la această mențiune: „După nume pare a fi Vlad Țepeș; de fapt

este vorba de Vladislav al II-lea (1446–1456)" *(Ibidem,* p. 244, nota 37).

[55] *Ibidem,* p. 243–244.

[56] N. Iorga, *Du nouveau sur la campagne turque de Jean Hunyadi en 1448 ...,* p. 17 şi 26; Aurel Decei, *Oastea lui Iancu Huniade înainte de bătălia de la Kosovo (1448) ...,* p. 43 şi 44–47.

[57] Pentru biografiile lor, vezi A. Decei, *op. cit.,* p. 46, notele 3, 4 şi 5.

[58] *Cronici turceşti privind ţările române (Extrase),* vol. I, ed. cit., p. 57, 184, 242 şi 316.

[59] *Ibidem,* p. 57 şi 316.

[60] Matei Cazacu, *La Valachie et la bataille de Kossovo (1448) ...,* p. 138, acordând credit total izvoarelor turceşti, a considerat că oastea rumeliotă, comandată de beilerbeiul Karadja-bei, care a reparat cetatea Giurgiu, a fost cea care l-a aşezat în scaunul domnesc pe Vlad Ţepeş.

[61] *D.R.H.,* B„ vol. I, nr. 80, p. 143.

[62] *Ibidem,* nr. 89, p. 154, şi, respectiv, p. 156.

[63] Ducas, *Istoria turco-bizantină...,* p. 262.

[64] *Cronici turceşti privind ţările române (Extrase),* vol. I, ed. cit., p. 88. Vezi şi p. 118 şi 121 (cronica lui Mehmed Neşri) şi p. 169 (Idris Bitlisi).

[65] Anca Iancu, *Ştiri despre români în izvoare istoriografice sârbeşti (secolele XV–XVII),* în culegerea *Studii istorice sud-est europene,* vol. I, Editura Academiei, Bucureşti, 1974, p. 20–21.

[66] *D.R.H.,* B, vol. I, nr. 96, p. 167–168. Într-un act din 17 aprilie 1443 i se indică limpede ascendenţa paternă: „Bazarab, filius condam Daan wayvode" *(Monumenta Hungariae Historica. Diplomataria,* vol. XXXIII, Budapesta, 1907, nr. CCIV, p. 141). Vezi şi Const. A. Stoide, *Basarab al II-lea (1442–1444),* în *Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie «A. D. Xenopol»,* t. XVII, 1980, p. 287–288.

[67] Ducas, *op. cit.,* p. 262.

[68] Vezi evocarea lui Matei Cazacu, *Un viteaz frate al lui Vlad Ţepeş,* în *Viaţa studenţească,* nr. 36/1968, p. 6.

[69] Matei Cazacu, *Precizări privind cronologia domnilor munteni...*, p. 608. Documentul, în *D.R.H.*, B, vol. I, nr. 99, p. 173 şi 174.

[70] N. Iorga, *Studii şi documente ...*, vol. III, p. XXIX şi LXXII; I. Minea, *Vlad Dracul şi vremea sa*, p. 213–214.

[71] *Istoria Ţării Româneşti (1290–1690). Letopiseţul Cantacuzinesc*, ediţia C. Grecescu şi D. Simonescu, Editura Academiei, Bucureşti, 1960, p. 205.

[72] Ducas, *op. cit.*, p. 274. Vezi şi observaţia lui N. Iorga, în *Revista istorică*, an. XVIII (1932), 10–12, p. 304.

[73] N. Iorga, *Studii şi documente ....* p. XXVII, s-a oprit la data 1446, subliniind că în acest an „toţi făcură pace cu turcii".

[74] *Ibidem*, p. LXXII. Acelaşi autor, între alţii, aminteşte şi de uciderea lui Vlad Dracul „împreună cu un fiu al său" (Mircea).

[75] Const. A. Stoide, *Contribuţii la studiul istoriei Ţării Româneşti între anii 1447 şi 1450*, în *Anuarul Institutului de istorie şi arheologie «A. D. Xenopol»*, t. X (1973), Iaşi, p. 163–181. Este cu totul regretabil că autorul menţionat nu a socotit nimerit să-şi citeze predecesorii în studiul problemei primei domnii a lui Ţepeş (Alexandru A. Vasilescu, I. Minea şi Matei Cazacu), prezentându-şi teza ca o contribuţie absolut originală.

[76] P. P. Panaitescu, *Documentele Ţării Româneşti*, vol. I, *Documente interne (1369–1490)*, Bucureşti, 1938, nr. 83, p. 210–211.

[77] *D.R.H.*, B. vol. I, nr. 84, p. 148.

[78] *Ibidem*, nr. 91, p. 157 şi 158.

[79] Dimpotrivă, cele zece nume de boieri („Stoica vistier" trebuie însă citit „Coica vistier") ale actului din 8 august 1447 (?) se suprapun perfect pe structura sfatului domnesc din august 1437 (vezi documentele din 1 august, 10 august, 13 august şi 23 august 1437, în *D.R.H.*, B, vol. I, nr. 82, p. 145–146, nr. 83, p. 147, nr. 85,p. 149, nr. 86, p. 150–151, nr. 87, p. 152), cu observaţia că – în momentul respectiv – sunt prezenţi constant în sfat şi Voico vornic, Stanciul Honoi şi Miclea paharnic.

[80] Hrisovul respectiv cuprinde o întărire de stăpânire pentru satul Coteana (jud. Olt), dată slugilor domneşti Taeîncoş, Stan şi Colţea, care s-au „înfrăţit pre ale lor bucate şi dobitoace şi pre ocine

şi pre ţigani şi pre toate ale lor". Vezi o discuţie în jurul lui şi la I. Minea, *Vlad Dracul şi vremea sa,* p. 113, nr. 3.

[81] Hurmuzaki, *Documente ...,* vol. XV, partea 1, Bucureşti, 1911, nr. LXII, p. 36; *Urkundenbuch ...,* vol. V, nr. 2692, p. 289.

[82] *„Ea que nobis Illustris Radozla Way<vo>da Transalpinus in suis litteris nobis scripsit, prope ad commodum et utilitatem regni huius, et non ad destructionem eiusdem fecit, ymmo precise ad voluntatem nostram egit, quoniam et nos apud vos in Brassovia imbrevi, duce Domino, constituemur, et ibi erunt nu<n>cii Imperatoris Turcorum, et sic concludemus factum trewge pacis inter nos et ipsum Imperatorem Turcorum".*

[83] C. A. Stoide, *op. cit.,* p. 177.

[84] *D.R.H.,* B, vol. 1, nr. 87, p. 152. Sunt încă citaţi la această dată, ca fii ai lui Vlad Dracul, doar Mircea şi Vlad.

[85] Vezi mai sus nota 63.

[86] Vezi N. Iorga, *Istoria românilor,* vol. IV, *Cavalerii,* Bucureşti, 1937, p. 99; încă târziu, prin aprilie 1468, regele Matiaş Corvin, pentru a-şi justifica pretenţiile de suzeranitate faţă de Ştefan cel Mare, arăta că tatăl său, Iancu, pe vremea când era guvernator, a schimbat mai mulţi voievozi (ai Moldovei) „după plac şi fără contrazicere[1]' (apud Fr. Pall, *Intervenţia lui Iancu de Hunedoara ...,* p. 1065).

[87] Mihail P. Dan, *op. cit.,* p. 137.

[88] N. Iorga, *Les aventures „sarrazines" des français de Bourgogne au XVe siècle*, în *Mélanges d'Histoire Générale*, publicate de C. Marinescu, vol. I, Cluj, 1927, p. 44–45; Matei Cazacu, *La Valachie et la bataille de Kossovo (1448)* ..., p. 136–137.

[89] Laonic Chalcocondil, *Expuneri istorice,* ediţia Vasile Grecu, p. 158 (vezi şi mai sus nota 19).

[90] Părerea expusă în studiul lui M. Cazacu, *La Valachie et la bataille de Kossovo (1448)* ..., p. 139, potrivit căreia Vlad Ţepeş, după izgonirea sa de pe tron, s-ar fi refugiat – „se pare" – în Moldova nu-şi află nici un temei documentar.

[91] Pentru peripeţiile lui Radu (cel Frumos) ca ostatic la curtea sultanului Mehmet II, vezi Laonic Chalcocondil, *op. cit.,* p. 282–283.

[92] *Ibidem,* p. 214.

[93] *Ibidem.*

[94] Textul tratatului, la N. Iorga, *Acte şi fragmente cu privire la istoria românilor,* vol. III, Bucureşti, 1897, p. 23–27. Pentru data actului, vezi Fr. Pall, *Stăpânirea lui Iancu de Hunedoara asupra Chiliei şi problema ajutorării Bizanţului,* în *Studii,* t. 18 (1965), nr. 3, p. 623, nota 21.

[95] Adică sultanului Mehmet II.

[96] Vezi aceste pasaje, comentate, şi la N. Iorga, *Istoria românilor,* vol. IV, p. 106–107.

[97] *Ibidem,* p. 106.

[98] Aceeaşi dublă dependenţă a Ţării Româneşti reiese şi din pacea turco-ungară ratificată la Seghedin, în iulie 1444 (Fr. Pall, *Stăpânirea lui Iancu de Hunedoara asupra Chiliei ...,* p. 627–628).

[99] *Cronici turceşti privind ţările române (Extrase),* vol. I, ed. cit., p. 51, 85, 116, 160, 181.

[100] Aurel Decei, *Tratatul de pace – Sulhnâme – încheiat între sultanul Mehmet II şi Ştefan cel Mare,* la 1479, în *Revista istorică română,* vol. XV (1945), fasc. IV, p. 489-194. Cronicarul turc Idris Bitlisi (mort în 1520) afirma despre Vlad Dracul că „era tributar şi avea *legământ* cu sultanul" [*Cronici turceşti privind ţările române (Extrase),* vol. I, ed. cit., p. 167],

[101] Vezi şi discuţia lui I. Matei, *Quelques problèmes concernant le régime de la domination ottomane dans Ies pays roumains (concernant particulierement la Valachie),* în *Revue des Études Sud-Est Européennes,* t. X (1972), nr. l, p. 65–81.

[102] Ştefan Andreescu, *Limitele cronologice ale dominaţiei otomane în ţările române,* în *Revista de istorie,* t. 27 (1974), nr. 3, p. 399–412.

[103] M. Berza, *Haraciul Moldovei şi Tării Româneşti în sec. XV–XIX,* în *Studii şi materiale de istorie medie,* vol. II, Bucureşti, 1957, p. 27–28 (vezi în special p. 27, nota 4).

[104] O clasică monografie în această problemă aparţine lui Steven Runciman, *Căderea Constantinopolului – 1453,* ediţia românească de Alexandru Elian, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1971, 334 p.

[105] Al. Elian, *Les rapports byzantino-roumains. Phases principales et traits caractéristiques*, în *Byzantinoslavica*, Praga, XIX (1958), nr. 2, p. 217–218.

[106] *Ibidem*, p. 219; mai nou, Al. Elian, *Români despre bizantini – bizantini despre români*, în *Magazin istoric*, an. V (1971), nr. 9, p. 14–15.

[107] Al. Elian, *Les rapports byzantino-roumains ...*, p. 217 şi 219.

[108] Pentru etapele înaintării turceşti în Balcani, vezi Halil Inalcık, *The Ottoman Empire. The Classical Age (1300–1600)*, Weidenfeld and Nicolson, London, 1973, p. 9–34. Vezi şi N. Iorga, *Histoire de la vie byzantine, Empire et civilisation*, III, *L'Empire de pénétration Latine (1081–1453)*, Bucureşti, 1934, p. 157–397; Georges Ostrogorsky, *Histoire de l'État Byzantin*, Paris, 1969, p. 555–595, dar mai ales N. Iorga, *Condițiile căderii statelor creştine din Balcani sub stăpânirea turcească*, în *Scrieri istorice*, vol. II, Editura Albatros, Bucureşti, 1971, p. 244–257.

[109] A. Bakalopulos, *Les limites de l'empire byzantine depuis la fin du XIVᵉ siècle jusqu'à sa chute (1453)*, în *Byzantinische Zeitschrift*, t. 55 (1962), nr. l, p. 64.

[110] Vezi monografia *Gheorghe Kastriotul Skanderbeg şi lupta albanezo-turcă în secolul al XV-lea*, alcătuită sub egida Universității de Stat din Tirana, Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1972, 184 p.

[111] Fr. Pall, *Skanderbeg et Ianco de Hunedoara*, în *Revue des Études Sud-Est Européennes*, t. VI (1968), nr. 1, p. 11–12 (şi *passim*).

[112] Expresia aparține lui N. Iorga, care a folosit-o în titlul capitolului IV (partea I) a vol. IV al sintezei sale *Istoria românilor* (Bucureşti, 1937, p. 64–120).

[113] Fr. Pall, *Byzance à la veille de sa chute et Janco de Hunedoara (Hunyadi)*, în *Byzantinoslavica*, an. XXX (1969), p. 119–126.

[114] Pentru poziția politică a lui Iancu în răstimpul 1449–1453, vezi Camil Mureşan, *Iancu de Hunedoara*, ediția a II-a, Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1968, p. 169–181.

[115] Şerban Papacostea, *La Moldavie état tributaire de l'Empire ottoman au XVᵉ siècle: le cadre international des rapports établis en 1455–1456*, în *Revue Roumaine d'Histoire*, t. XIII (1974), nr. 3, p. 445–446.

[116] Textul documentelor în legătură cu închinarea Moldovei şi plata tributului, la Mihai Costăchescu, *Documentele moldoveneşti înainte de Şefan cel Mare,* vol. II, Iaşi, 1932, nr. 233, p. 797–800 şi p. 801. Actul din 5 iunie 1456, întocmit la Vaslui, a fost reeditat critic în *D.R.H.,* A, vol. II, Bucureşti, 1976, nr. 58, p. 85–87.

[117] N. Iorga, *Actul lui Mohamed al II-lea pentru negustorii din Cetatea Albă; 1456*, în *Revista istorică*, t. X (1924), nr. 4–6, p. 105.

[118] Mihai Costăchescu, *op. cit.,* vol. II, nr. 228, p. 773–776, şi nr. 230, p. 779–787.

[119] *Ibidem,* nr. 162, p. 599–600, şi nr. 163, p. 601–602.

[120] Şerban Papacostea, *op. cit.,* p. 456.

Capitolul II
Începutul celei de-a doua domnii

[1] Critobul din Imbros, *Din domnia lui Mahomed al II-lea (anii 1451–1467),* ediţie de Vasile Grecu, Editura Academiei, Bucureşti, 1963, p. 290.

[2] Editorul versiunii româneşti a textului, Vasile Grecu, observă: „Critobul, ungurilor le spune peoni, românilor din Transilvania daci, iar celor din Ţara Românească geţi. E interesant că lui Ioan de Hunedoara nu-i spune dac, ci get, indicând astfel originea acestuia din Ţara Românească" *(Ibidem,* p. 290, nota 2.)

[3] Ultimele cuvinte, textual traduse: „în feudă împărătească" (nota lui Vasile Grecu).

[4] Aceeaşi opinie la N. Iorga, *Istoria lui Ştefan cel Mare pentru poporul român,* reeditare în E.P.L. (prima ediţie 1904), Bucureşti, 1966, p. 39.

[5] Vezi şi Laonic Chalcocondil, *op. cit.,* ed. cit., p. 282–283.

[6] Vasile Pârvan, *Alexăndrel Vodă şi Bogdan Vodă. Şapte ani din istoria Moldovei (1449–1455),* Bucureşti, 1904, p. 33–53; I. Bogdan, *Contribuţii la istoria Moldovei între anii 1448–1458,* extras din *Analele Academiei Române, Memoriile Secţiunii istorice,* Seria II, t. XXIX, Bucureşti, 1907, p. 5–7.

[7] Hurmuzaki, *Documente ...,* vol. XV, partea 1, nr. LXIV, p. 37; *Urkundenbuch ...,* vol. V, nr. 2767, p. 337–338 *(„Et quia praefatus*

Wlad de partibus Moldawyae ad fidem nostram erga nos venit, ob hoc eundem per viam eandem sub fide praenotata per certos homines nostros salve conduci faciemus"). Vezi şi I. Minea, *Din trecutul stăpânirei româneşti asupra Ardealului. Pierderea Amlaşului şi Făgăraşului,* Bucureşti, 1914 (extras din *Convorbiri literare*, an. XLVIII), p. 32.

[8] I. Bogdan, *Documente privitoare la relaţiile Ţării Româneşti cu Braşovul şi cu ţara ungurească în sec. XV şi XVI,* vol. I (1413–1508), Bucureşti, 1905, nr. CCLIX, p. 319; *Urkundenbuch ...,* vol. V, nr. 3070, p. 566–567 *(„Recordamini de his dum vagus fui et in medio vestrorum ambulavimus non permisisitis vestris in consiliis, disposueratis per egregios dominos Johannem Gereb de Vingarth et Nicolaum de Wizaccona nos captivare in Gyod et perdere ob amorem spectabilis domini Wladislav harum partium vaivodae facere voluistis").*

[9] *Urkundenbuch ...,* vol. V, nr. 2769, p. 338–339 *(„Praeterea quia illustris princeps Wlad vaivoda, filius Drakwl vaivodae, apud nos ad nostram stetit fidem, ipseque ad nostra non placuit per amplius servitia, ideo nos eundem abire fecimus et non illas partes, sed per terram Moldawie, quoniam nolumus quod aliqua nocumenta a vestris partibus ad terram Transalpinarum committantur").* Vezi şi Camil Mureşan, *Iancu de Hunedoara,* ed. cit., p. 191, nota 1.

[10] Vasile Pârvan, *op. cit.,* p. 65–66 şi 68.

[11] Ştefan Andreescu, *Un moldovean printre dregătorii lui Ţepeş,* în *Magazin istoric,* an. VI (1972), nr. 6, p. 84.

[12] Vezi N. Iorga, *Istoria lui Ştefan cel Mare*, ed. cit., p. 42 şi nota 16 de la p. 254; Vasile Pârvan, *op. cit.,* p. 37; tot despre doamna Oltea, vezi şi Aurelian Sacerdoţeanu, *Descălecători de ţară, dătători de legi şi datini,* în *Magazin istoric,* an. II (1968), nr. 12, p. 8–9.

Dar mai poate exista o explicaţie a primirii lui Vlad la curtea lui Bogdan II, dacă admitem ipoteza înrudirii *directe* între ei. Aşa cum menţionam şi în capitolul anterior, pe temeiul mărturiei cronicarului polon Długosz ştim că, la un moment dat, Vlad Dracul a fost căsătorit cu o moldoveancă, fiică a lui Ilie voievod şi soră cu Roman. S-a pus încă mai de mult întrebarea dacă nu cumva a fost vorba în realitate de o *soră* a lui Ilie voievod, numai în acest fel fiind posibil

ca ea să fi fost mama celor trei frați Mircea, Vlad și Radu (Ilie Minea, *Vlad Dracul și vremea sa,* p. 74, nota 1). Dacă lucrurile au stat într-adevăr așa, ar însemna că Vlad Țepeș a fost *nepot* de soră lui Bogdan II și deci *văr primar* cu Ștefan cel Mare (pentru această soluție a optat Constantin C. Giurescu, în conferința *Viața și faptele lui Vlad Țepeș sau Drăculea,* publicată în anexele volumului său *Jurnal de călătorie,* Editura Cartea românească, București, 1971, p. 253).

Un nou izvor atestă că, în 1438, cei doi domni-asociați ai Moldovei, Ilie și Ștefan, erau veri după mamă cu Vlad Dracul. Dar cuvântul „sororius" din textul latin, în acest caz, ar putea avea sensul „cumnat de soră". Și, oricum, Vlad Țepeș a avut o soră care se chema Alexandra, după numele bunicului lor moldovean, vodă Alexandru cel Bun (Ștefan Andreescu, *Quelques notes concernant Vlad l'Empaleur, prince de Valachie,* în *Revue Roumaine d'Histoire,* t. XXVIII, 1989, 1–2, p. 123–124).

Monahia Eupraxia, despre care s-a presupus că ar fi mama lui Vlad Țepeș (I. Minea, *op. cit.),* nu a fost decât o legătură nelegitimă a lui Vlad Dracul, din care a rezultat Vlad Călugărul (1482–1495). Vezi mențiuni în legătură cu ea, în *D.R.H.,* B, vol. I, nr. 202, p. 324 și 326, nr. 231, p. 371, și nr. 263, p. 425 și 427 (documente de la sfârșitul secolului XV).

[13] La 11 aprilie 1453 *(Urkundenbuch ...,* vol. V, nr. 2838, p. 390–391), Vladislav II cerea Brașovului să-i fie trimise la Târgoviște, în taină, „niște arme", pe care „domnul și părintele său" Iancu de Hunedoara vroia să le facă să ajungă la Chilia. De la Târgoviște, Vladislav se obliga să le trimită, tot pe ascuns, de teama turcilor, prin Brăila, până la Chilia. El preciza că nu dorea ca turcii să afle că acest transport s-a făcut „cu voia" sa. (Comentarii la Fr. Pall, *Stăpânirea lui Iancu de Hunedoara asupra Chiliei...,* p. 625–626.)

[14] El era, în schimb, la începutul anului 1453, căpitan suprem al oștilor regatului Ungariei și comite perpetuu de Bistrița (acest din urmă titlu l-a primit la 1 febr. 1453 – vezi regestul actului în *Urkundenbuch ...,* vol. V, nr. 2816, p. 373).

[15] Fr. Pall, *Stăpânirea lui Iancu de Hunedoara asupra Chiliei ....* p. 633. În primăvara anului 1454 bătrânul despot Gheorghe

Branković încerca reînnoirea lui – din însărcinarea lui Iancu –, fără însă ca această acţiune diplomatică să mai reuşească.

[16] N. Iorga, *Istoria românilor*, vol. IV, *Cavalerii,* 1937, p. 111.

[17] N. Iorga, *Studii istorice asupra Chiliei şi Cetăţii Albe,* Bucureşti, 1899, p. 113–114; G. I. Brătianu, *La Mer Noire. Des origines à la conquête ottomane,* München, 1969, p. 314.

[18] Camil Mureşanu, *op. cit.,* p. 187.

[19] *Urkundenbuch ...,* vol. V, nr. 2795, p. 357–358. Rezumat la I. Bogdan, *Vlad Ţepeş şi naraţiunile germane şi ruseşti asupra lui. Studiu critic,* Bucureşti, 1896, p. 63.

[20] *Urkundenbuch ...,* vol. V, nr. 2882, p. 424–425. Îndată după această scrisoare datează importantele instrucţiuni, de curând ieşite la iveală *(Ibidem,* nr. 2883, p. 425–426), pentru solul saşilor care trebuia să trateze în Ţara Românească.

[21] I. Bogdan, *Documente privitoare la relaţiile Ţării Româneşti cu Braşovul...,* vol. I, nr. LXIII, p. 85–87.

[22] *Urkundenbuch ...,* vol. V, nr. 2818, p. 374–376.

[23] Asupra originii şi evoluţiei stăpânirii domnilor Ţării Româneşti în Amlaş şi Făgăraş, vezi D. Onciul, *Titlul lui Mircea cel Bătrân şi posesiunile lui,* în *Scrieri istorice,* vol. II, ediţia A. Sacerdoţeanu, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1968, p. 78–142. Pentru Amlaş, vezi şi Ioan Moga, *Scrieri istorice (1926–1946),* Ed. Dacia, Cluj, 1973, p. 37–88.

[24] *Urkundenbuch ...,* vol. V, nr. 2842, p. 394; dispoziţia regelui Ladislau către capitlul din Alba Iulia pentru a participa la punerea saşilor în posesia Tălmaciului datează din 2 martie 1453 (*Ibidem,* nr. 2829, p. 384–385).

[25] Vezi mai sus nota 13. Discuţia amănunţită asupra documentului din 11 aprilie 1453, cât şi asupra celui din 30 aprilie 1454 – tot o scrisoare către braşoveni, de astă dată însă de la Iancu, prin care le cerea să procure anume cantităţi de arme, pe care să le transporte până la Brăila (de unde urmau să treacă la Chilia) – la Fr. Pall, *Stăpânirea lui Iancu de Hunedoara asupra Chiliei ...,* p. 625–629.

[26] Nicolae Iorga aprecia că ele au fost retrase încă prin 1449, gestul lui Iancu fiind interpretat ca „pedeapsă pentru nehotărârea”

lui Vladislav II, care – după cum credea marele istoric – nu ar fi participat la bătălia de la Kosovopolje (N. Iorga, *Istoria românilor*, vol. IV, p. 100). Dar, fireşte, în perspectiva a ceea ce ştim acum (vezi mai sus, capitolul I), această explicaţie nu-şi mai găseşte rostul.

[27] Matei Cazacu, *L'impact ottoman sur Ies Pays Roumains et ses incidences monétaires (1452–1504)*, în *Revue Roumaine d'Histoire*, t. XII (1973), nr. 1, p. 170–172 şi 175–177.

[28] N. Iorga, *Studii şi documente ...*, vol. III, p. LX şi LXIII-LXIV.

[29] Aserţiune pusă în lumină de Şerban Papacostea, *Politica externă a lui Ştefan cel Mare; puncte de reper*, în *Revista de istorie*, t. 28 (1975), nr. 1, p. 26.

[30] Textul scrisorii: *Urkundenbuch ...*, vol. V, nr. 2869, p. 414–416. Discutat pe larg de Petre Ş. Năsturel, *Urmările căderii Ţarigradului pentru Biserica românească*, în *Mitropolia Olteniei*, an. XI (1959), nr. 1–2, p. 48–49 şi 55–58.

[31] *Urkundenbuch* .... vol. V, p. 416; P. Ş. Năsturel, *op. cit.*, p. 56.

[32] *Urkundenbuch ...*, V, nr. 2911, p. 447; P. Ş. Năsturel, *op. cit.*, p. 61–62. Se aduce astfel o confirmare vrednică de luare-aminte noii orientări economice studiate de Matei Cazacu (vezi mai sus nota 27).

[33] *Urkundenbuch ...*, V, p. 375. La 13 aprilie 1454, din Praga, regele Ladislau V Postumul poruncea lui Iancu de Hunedoara să sprijine fortificarea Sibiului, tot din cauza pericolului de invazie turcesc (*Ibidem*, nr. 2905, p. 442). Vezi şi Gustav Gündisch, *Siebenbürgen in der Türkenabwehr, 1395–1526*, în *Revue Roumaine d'Histoire*, t. XIII (1974), nr. 3, p. 431.

[34] Vezi Matei Cazacu, *L'impact ottoman* ..., p. 185, nota 84 bis; actul, în *D.R.H.*, D, vol. I, nr. 327, p. 446.

[35] *Urkundenbuch ...*, vol. V, nr. 2988, p. 506.

[36] *Ibidem*, nr. 2990, p. 509.

[37] *Ibidem*, nr. 2993, p. 509–510. Pentru expediţia din Ţara Românească, vezi şi ştirile raguzane culese de Matei Cazacu, *L'impact ottoman* .... p. 185, nr. 85.

[38] Această supoziţie este perfect susţinută de explicaţia cu care Matiaş Corvin, în 1467, însoţea hotărârea luată cu prelaţii, baronii şi nobilii Ungariei în privinţa provinciilor Făgăraş, Amlaş şi Rodna:

ele trebuiau să se găsească totdeauna numai în mâinile regelui, pentru ca, după nevoie *(„siquando opportunum fuerit”),* să fie atribuite voievodului din Țara Românească sau celui din Moldova, spre „îngrozirea sau recuperarea” acelor părți *(„ad partium scilicet illarum terorem seu recuperationem assignari possint pro descensu* ...”). Vezi Hurmuzaki, *Documente* ..., vol. II, partea a 2-a, Bucureşti, 1891, nr. CLIX, p. 179, şi *Urkundenbuch* vol. VI, nr. 3576, p. 314. Aşa cum observa încă din 1898 Gr. C. Conduratu, acesta a fost de multe ori „singurul mijloc întrebuințat de predecesorii lui Matiaş Corvin pentru a avea sub a lor suzeranitate pe voievozii Țării Româneşti” (Gr. C. Conduratu, *Încercări istorice. Relațiunile Țării Româneşti şi Moldovei cu Ungaria până la anul 1526,* Bucureşti, 1898, p. 158).

[39] *Urkundenbuch* .... vol. V, nr. 2998, p. 513.

[40] *Ibidem,* nr. 3004, p. 519; rezumat la I. Bogdan, *Vlad Țepeş* ..., p. 65.

[41] *Urkundenbuch,* nr. 3005, p. 520.

[42] *D.R.H.,* B, vol. I, nr. 113, p. 196–197. Lângă Vladislav II se aflau boierii: Dragomir Udrişte, Stanciul vornic, Mihail logofăt, Stan al lui Negre, Coica al lui Utmeş, Cazan al lui Sahac, Cazan Crețul, Dimitru şi Stoian spătari, Pahulea vistier, Balea paharnic, Cârstea stolnic, Manea comis şi Radu stratornic (postelnic). Interesant de observat că în titlul domnesc din acest hrisov nu mai figurează Amlaşul şi Făgăraşul.

[43] Textul scrisorii în *Urkundenbuch* ..., vol. V, nr. 3029, p. 537 *(„Ecce enim commisimus Vlad vaivodae, ut pro defensione vestra semper inviliget et intendat”).* Pasaj relevat şi pus în valoare pentru prima oară de I. Bogdan, *Vlad Țepeş* ..., p. 11.

[44] Jean Delumeau, *Frica în Occident (secolele XIV-XVIII). O cetate asediată,* vol. I, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1986, p. 118–119.

[44bis] *D.R.H.,* A, vol. II, nr. 89, p. 127.

[45] Octavian Iliescu, *Vlad l'Empaleur et le droit monétaire,* în *Revue Roumaine d'Histoire,* t. XVIII (1979), 1, p. 124–127; Leon Şimanschi, *„Închinarea” de la Vaslui (5 iunie 1456),* în *Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie «A. D. Xenopol»,* t. XVIII, 1981,

p. 619. Vezi şi Ştefan Andreescu, *Quelques notes concernant Vlad l'Empaleur* ..., p. 125–127.

[46] Vezi Johann de Thwrócz, *Chronica Hungarorum ab origine gentis,* în J. G. Schwandtner, *Scriptores rerum Hungaricarum,* vol. I, Viena, 1746, p. 268; data corectată de Gustav Gündisch, *Cu privire la relațiile lui Vlad Țepeş cu Transilvania în anii 1456–1458,* în *Studii,* t. XVI (1963), nr. 3, p. 683.

[47] Ştefan Andreescu, *Considérations sur la date de la première chronique de Valachie,* în *Revue Roumaine d'Histoire,* t. XII (1973), nr. 2, p. 371–373.

[48] *Istoria Țării Româneşti (1290–1690). Letopisețul Cantacuzinesc,* ediția C. Grecescu şi D. Simonescu, Editura Academiei, Bucureşti, 1960, p. 4.

[49] Constantin C. Giurescu, *O biserică a lui Vlad Țepeş la Târgşor,* în *Buletinul Comisiunii monumentelor istorice,* an. XVII (1924), p. 74–75.

[50] Pavel Chihaia, *Ctitorii ale voievozilor Drăculeşti,* în volumul său *Din cetățile de scaun ale Țării Româneşti,* ed. cit., p. 74, care însă mai adaugă şi alte două motive posibile pentru acest gest de pietate: „noile evenimente sângeroase din anii 1459–1460, precum şi dărâmarea ctitoriei tatălui său de la Govora".

[51] I. Bogdan, *Vlad Țepeş* ..., p. 90, şi Constantin I. Karadja, *Incunabulele povestind despre cruzimile lui Vlad Țepeş,* în volumul *Închinare lui Nicolae Iorga,* Cluj, 1931, p. 202. Tot aşa este înregistrat evenimentul venirii la tron a lui Vlad Țepeş şi în memoriile lui Aeneas Sylvius Piccolomini (N. Iorga, *Studii şi documente* ..., vol. III, p. LXXIII).

[52] I. Bogdan, *Documente privitoare la relațiile Țării Româneşti cu Braşovul...,* vol. I, nr. CXXI, p. 150–151.

[53] Vezi mai sus nota 8 a acestui capitol. Afirmație semnalată – odată cu documentul respectiv – de I. Bogdan, *Vlad Țepeş* ..., p. 12–13; reluată de Grigore C. Conduratu, *Încercări istorice. Relațiunile Țării Româneşti şi Moldovei cu Ungaria* ..., p. 151.

[54] *Urkundenbuch* ..., vol. V, nr. 3056, p. 555. Comentarii la I. Bogdan, *Vlad Țepeş* ..., p. 9–10; Gr. C. Conduratu, *op. cit.,* p. 159. Fragmentul din scrisoare: „*Non ignoratis, quanta incomoda*

dampnaque et molestiae regno et parti Transsilwano per infidelem Drakwlam vaivodam illata sunt et quatenus Wlad vaivoda partium Transalpinarum cum extra regnum suum esset mediante fide sua nobis et domino nostro regi multa promiserit".

[55] Meritul de a fi relevat cel dintâi acest fapt îi revine lui I. Bogdan, *Vlad Țepeş*, p. 11.

[56] Vladislav II a fost înmormântat în biserica mănăstirii Dealul, de la Târgovişte. În inscripția de pe piatra lui de mormânt, pusă în timpul domniei lui Neagoe Basarab (1512–1521) de frații Barbul banul şi Pârvul vornicul – în semn de recunoştință pentru că Vladislav II îl înălțase *„vlastel"* (mare boier) pe tatăl lor, Neagoe de la Craiova – se menționează eronat că ar fi murit la 22 august 1456 (textul inscripției, interpretat critic, la Ştefan Ştefănescu, *Bănia în Țara Românească,* Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1965, p. 64).

[57] Textul latin al documentului, *Urkundenbuch* ..., vol. V, nr. 3040, p. 542–543. O traducere românească, la N. Iorga, *Scrisori de boieri – Scrisori de domni,* ediția a III-a, Vălenii de Munte, 1932, p. 161–163 (fragmentul citat de noi, la p. 162). Altă traducere, la M. Holban, *Accente personale şi influențe locale în unele scrisori latineşti ale domnilor români,* în *Revista istorică,* XXIX (1943), 1–6, p. 59–60.

[58] Actul respectiv, *Urkundenbuch...,* vol. V, nr. 3038, p. 540–541.

[59] N. Iorga, *Scrisori de boieri – Scrisori de domni,* ed. cit., p. 161–162.

[60] *Ibidem,* p. 162.

[61] Critobul din Imbros, *op. cit.,* p. 290.

[62] Laonic Chalcocondil, *op. cit.,* ed. cit., p. 283. Ducas, prezentând motivul care a declanşat conflictul din 1462 dintre Vlad Țepeş şi sultanul Mehmet II, ne spune doar că acesta din urmă a trimis „la voievodul Țării Româneşti un sol, anunțându-i să vină în grabă la închinăciune şi să aducă neapărat cu sine 500 de băieți şi tributul ce-l dă în fiecare an, adică zece mii de galbeni aur" (Ducas, *op. cit.,* ed. cit., p. 430).

[63] *Cronici turceşti privind țările române (Extrase),* vol. I, ed. cit., p. 67–68 („Fiindcă el fusese pus în domnie de către Înalta Poartă

...") şi p. 198 („Murind tatăl său, Dracula, padişahul cel dătător de coroane îi acordase vilaietul Ţării Româneşti...").

[64] *Călători străini despre ţările române,* vol. I, ed. cit., p. 126. Totuşi şi el, în pofida acestei informaţii precise, afirmă – reluând probabil zvonuri culese din auzite în tabăra turcească – că „împăratul turcesc ... a dăruit pe fiul mai mare <Vlad> cu bani, cai, podoabe, corturi, cum se cade unui domn şi l-a trimis cu cinste în Ţara Românească" *(Ibidem,* p. 125–126).

[65] Pentru filiaţia lui Dan, vezi N. Iorga, *Încă ceva despre Vlad Ţepeş şi Ştefan cel Mare,* în *Convorbiri literare,* an. XXXVIII (1904), nr. 4, p. 382.

[66] Vezi mai sus nota 54. Cităm şi acest pasaj important al actului respectiv, din care reiese că regele Ungariei dorea să „păstreze" Ţara Românească: *„... quod dominus noster rex volens partes illas illaesas praeservare misit hunc Daan vaivodam contra praefatum Wlad vaivodam...".*

[67] *Cronici turceşti privind ţările române (Extrase),* vol. I, ed. cit., p. 68.

[68] Laonic Chalcocondil, *op. cit.,* ed. cit., p. 283.

[69] P. P. Panaitescu, *Cronicile slavo-române din sec. XV-XVI publicate de Ion Bogdan,* ediţie revăzută şi completată de ..., Editura Academiei, Bucureşti, 1959, p. 28 (vezi şi pp. 49,61 şi 178); Gr. Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei,* ediţia P. P. Panaitescu, ediţia a II-a revăzută, Bucureşti, 1958, p. 90: „... Acest domn, Ştefan vodă ... rădicatu-s-au de la Ţara Muntenească cu multă mulţime de oaste muntenească şi din ţară adunaţi şi au intrat în ţară". A urmat şi o a doua luptă, la Orbic, în ţinutul Neamţului, după care Ştefan s-a impus definitiv (vezi reconstituirea succesiunii faptelor, la N. Iorga, *Istoria lui Ştefan cel Mare pentru poporul român,* ed. cit., p. 56–59; N. Grigoraş, *Începuturile domniei lui Ştefan cel Mare (1457–1459),* în *Studii şi cercetări stiinţifice, Istorie,* an. VIII (1957), fasc. 1, Iaşi, p. 35–60.

[70] S-a ajuns chiar la formularea ipotezei că intrarea lui Ştefan în Moldova s-ar fi produs încă din a doua jumătate a anului 1456, în primăvara anului următor el izbutind doar să-l elimine şi să-l izgonească pe Petru Aron (vezi discuţia la Şerban Papacostea, *La*

Moldavie état tributaire de l'Empire ottoman au XVe siècle ..., loc. cit., p. 458–459).

[71] Modul cum a pătruns Ştefan în Moldova pare a fi o repetare identică a loviturii lui Ţepeş, de la sfârşitul primăverii precedente. Cu un ajutor redus, însoţit de o mână de credincioşi, el şi-a completat şi întărit forţele pe parcursul drumului cu oşteni din Ţara de Jos.

[72] *D.R.H.*, B, vol. I, nr. 115, p. 198–200.

[73] Vezi, pentru el şi familia lui, N. Stoicescu, *Dicţionar al marilor dregători din Ţara Românească şi Moldova (sec. X/V-XVII)*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1971, p. 20 şi 22.

[74] *Ibidem*, p. 16.

[75] Vezi *D.R.H.*, B, vol. I, nr. 101, p. 177; nr. 102, p. 179; nr. 103, p. 181 etc.

[76] Practic, aşadar, Ţepeş a „preluat" nu mai puţin de patru membri ai sfatului domnesc al lui Vladislav II – Manea Udrişte, Cazan al lui Sahac, Stan al lui Negre şi Duca din Greci –, din care doi au fost consemnaţi chiar în ultimul hrisov al acestuia, cel din 15 aprilie 1456 (vezi mai sus nota 42).

[77] Vezi notele 8 şi 53.

[78] Alexandru Lapedatu, *Vlad Vodă Călugărul, 1482–1496. Monografie istorică*, Bucureşti, 1903 (extras din *Convorbiri literare*, an. XXXVIII), p. 12.

[79] Se pare că lui Vlad, când a ocupat tronul în 1456, îi fusese restituit doar Făgăraşul. Deducţia aceasta se bizuie pe modul cum a semnat scrisoarea din 10 septembrie 1456: „*Vlad partium Transalpinarum vaivoda et dominus terrae de Fogaras*" (*Urkundenbuch*..., vol. V, p. 543. Observaţia aparţine lui I. Minea, *Din trecutul stăpânirei româneşti asupra Ardealului* ..., p. 49). În schimb, în actul din 6 septembrie 1456, titlul lui cuprinde, pe lângă Ţara Românească, atât Făgăraşul, cât şi Amlaşul (*Ibidem*, p. 541). Şi, într-adevăr, într-un act târziu, din 8 octombrie 1464, găsim dovada formală că Vlad a stăpânit şi Amlaşul (*Urkundenbuch* ..., vol. VI, nr. 3400, p. 200). Dar nu ştim când anume şi-a putut domnul exercita autoritatea asupra acestei posesiuni de peste munţi. Vezi şi I. Moga, *op. cit.*, p. 66.

[80] Episodul a fost temeinic reconstituit de Pavel Binder, *Itinerarul transilvănean al lui Vlad Țepeș*, în *Revista de istorie*, t. 27 (1974), nr. 10, p. 1538–1540.

[81] Vezi G. Gündisch, *Cu privire la relațiile lui Vlad Țepeş cu Transilvania în anii 1456–1458...*, p. 684–687; Radu Manolescu, *Comerțul Țării Româneşti şi Moldovei cu Braşovul (Secolele XIV-XVI)*, Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1965, p. 54–58, consideră însă că abia „din primele luni ale anului 1459" a instituit Vlad Țepeş cele dintâi măsuri protecționiste. Preferăm însă datarea lui G. Gündisch, care s-a oprit la iarna anului 1456–1457.

[82] Vezi textul la I. Bogdan, *Documente privitoare la relațiile Țării Româneşti cu Braşovul...*, vol. I, nr. LXXIV, p. 95–97.

[83] G. Gündisch, *Cu privire la relațiile lui Vlad Țepeş cu Transilvania în anii 1456–1458...*, p. 685.

[84] Desigur, în aceste ultime cuvinte din fragmentul citat, el se referea numai la privilegiul pe care-l acordase la începutul celei de-a doua domnii, în 1456, dar pe care apoi nu-l mai respectase. O discuție asupra vechimii şi conținutului privilegiilor comerciale ale Braşovului, la Dinu Giurescu, *Țara Românească în secolele XIV-XV*, Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1973, p. 173–182. Alta, mai recentă, la Şerban Papacostea, *Începuturile politicii comerciale a Țării Româneşti şi Moldovei (secolele XIV-XVI). Drum şi stat*, în *Studii şi materiale de istorie medie*, vol. X, 1983, p. 9–34.

[85] G. Gündisch, *op. cit.*, loc. cit.

[86] *Ibidem.*

[87] *Ibidem*, p. 686; Radu Manolescu, *op. cit.*, p. 63.

[88] C. I. Karadja, *Incunabulele povestind despre cruzimile lui Vlad Țepeş ...*, p. 205.

[89] Vezi şi *Istoria României*, vol. II, Editura Academiei, Bucureşti, 1962, p. 468–469. După părerea lui Şerban Papacostea (*Începuturile politicii comerciale ...*, p. 27–30), nu Vlad Țepeş, ci fratele şi succesorul său, Radu cel Frumos, ar fi inițiat cele dintâi măsuri comerciale protecționiste. Domnia sa susține că povestirile saşilor îi impută lui Vlad „un şir de fărădelegi, nu însă instituirea locurilor de depozit obligatoriu" (p. 28). Anecdota abia rezumată de noi pune, însă, sub semnul întrebării această afirmație.

[90] Vezi şi Gustav Gündisch, *Vlad Ţepeş und die sächsischen Selbstverwaltungsgebiete Siebenbürgens*, în *Revue Roumaine d'Histoire*, t. VIII (1969), p. 984.

[91] I. Bogdan, *Vlad Ţepeş ...*, p. 91; C. I. Karadja, *op. cit.*, p. 202. G. Gündisch crede că tot în expediţia contra Sibiului a fost devastată şi localitatea Tălmaciu, acţiune care este însă consemnată ceva mai departe în textul povestirilor germane (I. Bogdan, *Vlad Ţepeş ...*, p. 95; G. Gündisch, *Cu privire la relaţiile lui Vlad Ţepeş cu Transilvania ...*, p. 687).

[92] G. Gündisch, *Urkundenbuch ...*, vol. V, nr. 3088, p. 577.

[93] Pentru toate aceste împrejurări, vezi G. Gündisch, *Cu privire la relaţiile lui Vlad Ţepeş cu Transilvania ...*, p. 682–683 şi 688–689.

[94] Vezi textul actului din 23 noiembrie 1457, prin care Mihail Szilágyi, ban de Machov şi căpitan al Belgradului, confirmă acordul încheiat între reprezentanţii lui Vlad Ţepeş şi oraşul şi districtul Braşov, la G. Gündisch, *op. cit.*, p. 693–694; reprodus şi în *Urkundenbuch ...*, vol. V, nr. 3091, p. 579–580.

[95] I. Bogdan, *Documente privitoare la relaţiile Ţarii Româneşti cu Braşovul ...*, vol. I, nr. LXXI, p. 93. Pentru datarea actului, vezi G. Gündisch, *op. cit.*, p. 689–690.

[96] Hurmuzaki, *Documente...*, vol. XV, partea 1, nr. LXXXVI şi LXXXVII, p. 49.

[97] *Ibidem*. nr. LXXXIV şi LXXXV, p. 48–49; vezi şi Gustav Gündisch, *Vlad Ţepeş und die sächsischen Selbstverwaltungsgebiete Siebenbürgens ...*, p. 685.

[98] G. Gündisch, *Cu privire la relaţiile lui Vlad Ţepeş cu Transilvania ...*, p. 691–692.

[99] *Ibidem*, p. 692.

[100] I. Bogdan, *Documente privitoare la relaţiile Ţării Româneşti cu Braşovul...*, vol. I, nr. LXXIX, p. 101.

[101] *Ibidem*, p. 102.

[102] *Ibidem.*

[103] La 2 aprilie 1459 pretendentul Dan se afla la Feldioara, în drum spre Braşov, acolo el punându-şi pecetea pe un act similar celui din aprilie, redactat însă în limba latină (*Ibidem*, nr. CCLXVIII, p. 324–325). Obiectul celor două acte este acelaşi:

confiscarea pe seama braşovenilor a averilor negutătorilor din Țara Românească rămase în Braşov.

[104] *Ibidem,* nr. LXXVIII, p. 100. În actul respectiv, Dan solicita banii pentru solia ce vroia s-o trimită „iarăşi" la *„chesarul-craiul"*. Remarcând acest titlu, I. Bogdan a considerat că Dan, la un moment dat, a fost susținut de împăratul Frederic III, care la rândul lui, după moartea lui Ladislau V, era un candidat la tronul Ungariei (vezi Wilhelm Fraknói, *Mathias Corvinus, König von Ungarn (1458–1490),* Freiburg im Breisgau, 1891, p. 40, 58 şi 65). S-ar putea deci ca acest document să fie totuşi databil în cursul anului 1458, când familia de Hunedoara renunțase la serviciile pretendentului muntean.

[105] *Ibidem,* nr. LXXX, p. 102–103.

[106] Vezi N. Iorga, *Lucruri nouă despre Vlad Țepeş,* în *Convorbiri literare,* an. XXXV (1901), nr. 2, p. 149–150 şi 158–160. Textul latin retipărit de I. Bogdan, *Documente privitoare la relațiile Țării Româneşti cu Braşovul...,* vol. I, nr. CCLXIX, p. 325–327.

[107] N. Iorga, *Lucruri nouă despre Vlad Țepeş ...,* p. 152 şi 159; *Urkundenbuch ...,* vol. V, nr. 3210, p. 74–75.

[108] I. Bogdan, *Vlad Țepeş ...,* p. 92–93; C. I. Karadja, *Incunabulele povestind despre cruzimile lui Vlad Țepeş ...,* p. 203.

[109] *Ibidem.*

[110] Hurmuzaki, *Documente ...,* vol. XV, partea 1, nr. XCIII, p. 54.

[111] I. Bogdan, *Vlad Țepeş ...,* p. 14–15; N. Iorga, în nota 1, p. 55 a volumului citat din colecția Hurmuzaki; Pavel Binder, *op. cit.,* p. 1540–1541.

[112] 1. Bogdan, *Vlad Țepeş ...,* p. 93–95; C. I. Karadja, *Incunabulele...,* p. 203.

[113] Hurmuzaki, *Documente ....* vol. XV, partea 1, nr. XCVI, p. 56.

[114] Reamintim că în primăvara anului 1457, în Amlaş găsea azil pretendentul desemnat sub forma *„sacerdos Wolachorum"*.

[115] I. Bogdan, *Vlad Țepeş ....* p. 16; N. Iorga, în nota 1, p. 57 a vol. citat din colecția Hurmuzaki (consideră că acum, şi nu în 1457, a fost ars Tălmaciul); Pavel Binder, *op. cit.,* p. 1541–1542.

[116] Hurmuzaki, *Documente ...,* vol. XV, partea 1, nr. C, p. 58.

[117] G. Gündisch, *Vlad Ţepeş und die sächsischen Selbstverwaltungsgebiete Siebenbürgens ...*, p. 991–992 (comentarii, p. 987–991).

[118] *Ibidem,* p. 992. Probabil că încă dinainte, în cadrul păcii separate cu Braşovul, ale cărei clauze le va fi dictat pe la sfârşitul lunii mai 1460, Vlad Ţepeş ceruse ca despăgubire pentru mărfurile neguţătorilor din Ţara Românească, ce fuseseră confiscate pe seama cetăţii, suma de 15 500 florini. Iată ce se spune într-o scrisoare a lui Radu cel Frumos pentru Braşov, din 19 februarie 1463 sau 1464, cu privire la această despăgubire, la care succesorul lui Ţepeş la domnie nu renunţase: „Dar voi ştiţi bine că se află la voi bani de-ai săracilor mei, florini 15 000 şi 500 şi aţi plătit în zilele lui Vlad voievod 4 000, iar pentru ceilalţi v-aţi fost legat să-i plătiţi într-un an şi în trei rânduri. Lucrul s-a făcut cum s-a făcut, dar voi într-aceea aţi amuţit. Ştiţi însă că v-a fost dat şi domnul craiul <bani> ca să plătiţi. Voi ziceţi că a luat craiul <Matiaş Corvin> acei bani, noi am aflat însă cu adevărat că craiul nu i-a luat, ci v-a cerut craiul să-i daţi dajdea; voi aţi dat banii săracilor mei, iar din banii voştri n-aţi dat nimica ..." (I. Bogdan, *Documente privitoare la relaţiile Ţării Româneşti cu Braşovul...,* nr. LXXXII, p. 106–107. Vezi şi *Istoria României,* vol. II, ed. cit., p. 469).

Faptul că mai departe, în aceeaşi scrisoare, există motivarea: „să daţi îndărăt banii săracilor mei, ca *să nu-i asuprească turcii* (s.n., Şt. A.), pare să arate că erau în cauză mărfuri tranzitate din Imperiul otoman de neguţătorii din Ţara Românească.

[119] Şerban Papacostea, *La Moldavie état tributaire de l'Empire ottoman au XV*[e] *siècle* ..., p. 459.

[120] N. Iorga, *Istoria românilor,* vol. IV, p. 130.

[121] Textul scrisorii latineşti, la I. Bogdan, *Documente privitoare la relaţiile Ţării Româneşti cu Braşovul* ..., nr. CCLXXIV, p. 330–331.

[122] *Ibidem,* p. 331.

[123] N. Iorga, *Lucruri nouă despre Vlad Ţepeş ...*, p. 19; rectificări, Idem, *Istoria românilor,* vol. IV, p. 133.

[124] Vezi *D.R.H.,* B, vol. I, nr. 5, p. 14–17.

[125] G. Gündisch, *Cu privire la relaţiile lui Vlad Ţepeş cu Transilvania în anii 1456–1458* ..., p. 692.

[126] I. Bogdan, *Documente privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul ...*, vol. I, nr. LXVII, p. 90; pentru datare, vezi G. Gündisch, *op. cit.*, p. 693.

[127] G. Gündisch, *op. cit.*, p. 693.

[128] Constantin I. Karadja, *Incunabulele povestind despre cruzimile lui Vlad Țepeș...*, p. 204; alte variante, la I. Bogdan, *Vlad Țepeș...*, p. 98–99. Folosindu-se varianta lui Michael Beheim, anecdota a fost analizată și în *Istoria României*, vol. II, Editura Academiei, București, 1962, p. 470.

[129] Iată deci încă o confirmare implicită a realității ideii luptei dintre Dănești și Drăculești, ca idee politică centrală în perioada imediat următoare morții lui Mircea cel Bătrân.

[130] Laonic Chalcocondil, *Expuneri istorice ...*, ed. cit., p. 283.

[131] *Documente privind istoria României*, B, veac. XVI, vol. III, nr. 3, p. 4; *D.R.H.*, B, vol. V, nr. 3, p. 6.

[132] I. Bogdan, *Vlad Țepeș ...*, p. 91 și 92; C. I. Karadja, *Incunabulele ...*, p. 203.

[133] Vezi Pavel Chihaia, *Ctitorii ale voievozilor Drăculești*, în vol. *Din cetățile de scaun ale Țării Românești*, ed. cit., p. 73–74.

[134] În 1457 Vlad Țepeș îi dăruie un clopot (*Ibidem*, p. 68 și 72).

[135] Epitetul „cel Mare" ar fi avut numai funcția de a-i diferenția pe cei doi frați, ambii fii ai jupanului Albu Toxabă. (*Ibidem*, p. 73.)

[136] Hurmuzaki, *Documente ...*, vol. XV, partea 1, nr. XCI, p. 52; *Urkundenbuch ...*, vol. VI, nr. 3179, p. 53. Lucrurile erau reclamate de regele Matiaș Corvin.

[137] *D.R.H.*, B, vol. I, nr. 115, p. 199 și 200. Pentru identificare, precum și pentru datarea răscoalei lui Albu „cel Mare" în 1459, vezi și Pavel Chihaia, *op. cit.*, p. 72.

[138] *D.R.H.*, B, vol. I, nr. 117, p. 202. Vezi și Pavel Chihaia, *op. cit.*, loc. cit.

[139] *Istoria Țarii Românești (1290–1690). Letopisețul Cantacuzinesc*, ediție critică de C. Grecescu și Dan Simonescu, Editura Academiei, București, 1960, p. 4. Vezi și varianta de la p. 205.

[140] Vezi mai sus nota 72 a acestui capitol.

[141] Să mai revenim un moment la lista boierilor din suita lui Dan (2 martie 1460), pentru a discuta identificarea altor câtorva

personaje. *Berivoiu* este fără îndoială „jupanul Berivoi" din sfatul domnesc al lui Vladislav II la 28 martie 1451 *(D.R.H.,* B, vol. I, nr. 102, p. 178 şi 179. Pavel Chihaia, *op. cit.,* p. 71). *„Pugul",* despre care N. Iorga presupune că este o deformare a numelui Pahulea, pare mai curând a ascunde pe boierul „Puiul", ce figurează şi el între apropiaţii lui Vladislav II, la 4 octombrie 1453 *(D.R.H.,* B, vol. I, nr. 111, p. 194 şi 195). În sfârşit, ne apare justificată legătura stabilită de Pavel Chihaia *(op. cit.,* loc. cit.) între *Dragomir „Brostus", Dragomir paharnicul* şi *Micu clucerul* şi trei din cei cinci boieri – *Dragomir Ruhat, Dragomir,* Tatul, *Micul* şi Bora – care, în iulie 1451, au fost beneficiarii unui hrisov al lui Vladislav II pentru sate şi munţi din nordul Ţării Româneşti *(D.R.H.,* B, vol. I, nr. 103, p. 179–181). Adăugăm că Ioan *spătarul,* care apare în lista din 2 martie 1460 imediat după Dragomir „Brostus", pare a fi acelaşi cu Ion, fiul mai mare al lui Dragomir Ruhat, din hrisovul citat.

[142] Reamintim că, în 5 aprilie 1459, Vlad Ţepeş încă era acuzat din Braşov că „s-a dat turcilor" (vezi mai sus notele 100 şi 102).

[143] Numărul reprezintă evident o exagerare.

[144] Laonic Chalcocondil, *op. cit.,* ed. cit., p. 283.

[145] Pavel Chihaia, *op. cit.,* p. 72.

[146] Vezi, cu privire la acest act, H. Chircă, *Comentariu istorico-filologic asupra hrisovului din 20 septembrie 1459,* în *Studii,* t. XII (1959), nr. 5, p. 5–7.

[147] *D.R.H.,* B, vol. I, nr. 118, p. 203–204. Din cauza deteriorării pergamentului s-au pierdut cel puţin trei nume.

[148] *Ibidem,* nr. 115, p. 199 şi 200; nr. 117, p. 202.

[149] Ne întrebăm dacă nu cumva căpitanul lui Ţepeş care şi-a pierdut viaţa fiindcă nu a reuşit să ocupe Codlea la începutul lui mai 1460 nu a fost vornicul Stan al lui Negre sau spătarul Moldovean, care dispar acum din preajma voievodului?

[150] Poate fi unul şi acelaşi cu boierul Cazan al lui Sahac, prezent în sfat la 16 aprilie 1457.

[151] *D.R.H.,* B, vol. I, nr. 120, p. 205 şi 206.

[152] Laonic Chalcocondil, *op. cit.,* ed. cit., p. 293. După acelaşi izvor, uciderea boierilor (desigur, până în 1459) s-a făcut cu ştirea sultanului: „... Îi pedepsea cu ştirea împăratului, că doar şi-ar întări

domnia, ca să nu aibă necazuri, când bărbații de frunte ai Daciei s-ar răscula iarăşi şi i-ar aduce pe peoni <unguri> aliați într-ajutor" *(Ibidem).*

[153] P. P. Panaitescu, *Cronicile slavo-române din sec. XV-XVI ...,* ed. cit.,p. 200–201 (text slav) şi p. 207–208 (traducere); Pandele Olteanu, *Limba povestirilor slave despre Vlad Țepeş,* Editura Academiei, Bucureşti, 1961, p. 356 (text slav şi trad.). În legătură cu cuvântul „viteaz", P. P. Panaitescu a notat explicația: „... oştean scutit, devenit slujitor domnesc, cavaler" *(Ibidem,* p. 207, n. 2). Considerații şi bibliografie asupra „vitejilor", mai ales din Moldova, la Nicolae Stoicescu, *Curteni şi slujitori,* Editura Militară, Bucureşti, 1968, p. 21–24.

[154] *Fontes Historiae Daco-Romanae,* vol. IV, Bucureşti, 1982, p. 289; Petre Ş. Năsturel, *Dix contributions roumano-athonites (XIV*[e]*–XVI*[e] *siècles),* în *Buletinul Bibliotecii Române,* XII (XVI), Seria nouă, Freiburg iBr., 1985, p. 12–15.

[155] *D.R.H.,* B, vol. I, nr. 63, p. 122–123. Primeşte satul Voinigeşti pe Ratina.

[156] Dan Pleşia şi Ştefan Andreescu, *Un épisode inconnu des campagnes du voïévode Dan II prince de Valachie,* în *Revue Roumaine d'Histoire,* t. XIII (1974), nr. 3, p. 545–557 (mai ales p. 554–556). Jupan Bodin a căpătat astfel satul Vlădeşti din Muscel, care a reprezentat, în decursul secolelor următoare, *singura stăpânire a familiei.*

[157] Vezi mai sus nota 40 a capitolului I.

[158] Chiar satele Glodul şi Hința, după distrugerea mănăstirii Govora au fost dăruite unor „slugi ale sale", fără îndoială membri ai aceleiaşi categorii a „vitejilor".

[159] Fără doar şi poate că reşedința din Bucureşti avea şi o însemnătate strategică, înlesnind domnului supravegherea situației militare pe linia Dunării, în absența cetății Giurgiu, ocupată de turci. Vezi şi explicațiile lui Gh. I. Cantacuzino, *Probleme ale raporturilor dintre începuturile aşezărilor urbane medievale şi curțile domneşti din Țara Românească,* în *Studia Valachica,* Târgovişte, 1970, p. 104–105.

[160] Vezi P. I. Panait, *Cetatea Bucureştilor în secolele XIV şi XV,* în *Revista muzeelor,* 1969, nr. 4, p. 316. A fost identificat însă şi un nucleu preexistent datând din veacul XIV (vezi discuţia cu privire la funcţia lui, la Gh. I. Cantacuzino, *op. cit.,* p. 103).

[161] Gh. I. Cantacuzino, *op. cit.,* p. 104, nota 44.

[162] Vezi N. Constantinescu şi Cristian Moisescu, *Curtea Domnească din Târgovişte,* Editura Meridiane, Bucureşti, 1969, p. 27 şi 34.

[163] Şi la Poienari a existat mai înainte un turn pătrat, „în orice caz anterior celei de-a doua jumătăţi a secolului al XIV-lea". (Gh. I. Cantacuzino, *Cetatea Poienari,* în *Studii şi cercetări de istorie veche,* t. 22 (1971), nr. 2, p. 284.)

[164] P. P. Panaitescu, *Cronicile slavo-române din sec. XV-XVI,* ed. cit., p. 201–202 şi 208–209; Pandele Olteanu, *Limba povestirilor slave despre Vlad Ţepeş,* ed. cit., p. 358.

[165] Vezi Octavian Iliescu, *Ducaţi necunoscuţi emişi de doi voievozi ai Ţării Româneşti în secolul al XV-lea,* în *Buletinul Societăţii Numismatice Române,* anii LXXVII-LXXIX (1983–1985), Bucureşti, 1987, p. 268–278.

[166] *D.R.H.,* B, vol. I, nr. 115, p. 198–200, şi nr. 117, p. 201–202.

[167] *Istoria Ţării Româneşti (1290–1690). Letopiseţul Cantacuzinesc,* ed. cit., p. 4. Poate că în timpul lui Vlad Ţepeş s-au executat doar lucrări de refacere sau extindere a complexului monastic.

[168] Alex. Lapedatu, *Mănăstirea Comana,* I, *Note istorice,* în *Buletinul Comisiunii monumentelor istorice,* an. I (1908), p. 10–11. Vezi şi *D.R.H.,* B, vol. I, nr. 121, p. 206–207 (regestul unui act din 27 septembrie 1461, prin care Vlad Ţepeş înzestra mănăstirea Comana cu satul Călugăreni). Bibliografie pentru mănăstirile Snagov şi Comana, la N. Stoicescu, *Bibliografia localităţilor şi monumentelor feudale din România, I – Ţara Românească,* vol. 1 şi 2, Craiova, 1970, s.v. Adăugăm că săpăturile arheologice de la Comana efectuate în 1971–1972 au scos la lumină urmele unei biserici de lemn şi ale unor chilii pe tălpi de lemn, care par a fi fost ctitoria lui Vlad Ţepeş *(Buletinul Monumentelor istorice,* an. XLII (1973), nr. 1, p. 74; pe larg, Lia Bătrâna şi Adrian Bătrâna, *Evoluţia ansamblului fostei mănăstiri Comana în lumina cercetărilor*

arheologice, în *Revista muzeelor şi monumentelor,* seria *Monumente istorice şi de artă,* an. LXIII (1974), nr. l, p. 16–32.)

[169] Vezi mai sus nota 47. Atrage atenţia preferinţa lui Vlad Ţepeş pentru hramul Sf. Nicolae, care pare să fi fost patronul lui. Într-adevăr, atât Comana cât şi biserica din Târgşor sunt închinate acestui sfânt (vezi şi Pavel Chihaia, *op. cit.,* p. 75; pentru cultul Sf. Nicolae la români, vezi Petre Ş. Năsturel, *Notes sur le culte de Saint Nicolas en Roumanie,* în culegerea *La Chiesa greca in Italia dall' VIII al XVI secolo,* Padova, 1973, p. 1271–1278). Observăm, în sfârşit, că mănăstirile Snagov şi Comana se află nu departe de Bucureşti. Ţinând seamă de lucrările iniţiate de Vlad Ţepeş la „cetatea" de aici, ipoteza rolului lui în viaţa acestor aşezăminte capătă un temei în plus.

[170] *D.R.H.,* B, vol. I, nr. 119, p. 205. Actul pentru m-rea Filoteu a fost alcătuit în răstimpul 1 septembrie 1460–31 august 1461. Regestul publicat în *D.R.H.,* B, vol. I, sub nr. 116, la p. 201, îl priveşte însă nu pe Vlad Ţepeş, ci pe Vlad Călugărul, data lui trebuind corectată din 12 iunie *1457* în 12 iunie *1487* (vezi Petre Ş. Năsturel, *Aperçu critique des rapports de la Valachie et du Mont Athos des origines au début du XVIe siècle,* în *Revue des Études Sud-Est Européennes,* t. II (1964), nr. 1–2, p. 106–107).

[171] Vezi Petre Ş. Năsturel, *Aperçu critique des rapports de la Valachie et du Mont Athos* ..., p. 93–126.

Capitolul III
Incursiunea la sudul Dunării

[1] N. Iorga, *Acte şi fragmente cu privire la istoria românilor,* vol. III, Bucureşti, 1897, p. 13. Folosind acest izvor, Donado da Lezze *(Historia turchesca (1300–1514),* ediţia I. Ursu, Bucureşti, 1909, p. 24–25) a aşezat tot în 1458 episodul.

[2] N. Iorga, *Istoria românilor,* vol. IV, *Cavalerii,* Bucureşti, 1937, p. 130–131.

[3] N. Iorga, *Acte şi fragmente,* III, p. 12 şi 14. Pentru imprecizia izvorului, vezi şi observaţiile lui I. Ursu (Donado da Lezze, *op. cit.,* ed. cit., p. XLI), care comentează un alt fragment preluat de

Donado da Lezze (p. 27) din *La progenia della casa de' Octomani* (N. Iorga, *op. cit.*, p. 14). În vremea din urmă, Matei Cazacu a încercat din nou să susțină veridicitatea datei *1458* pentru confruntarea dintre Mahmud pașa și Vlad Țepeș *(Les Otomans sur le Bas-Danube au XV-e siècle,* în *Südost-Forschungen,* Bd. XLI, 1982, p. 33–41). Dar domnia sa nu oferă nici o explicație pentru nepotrivirea de date evidentă, din același izvor, cu privire la înscăunarea lui Radu cel Frumos.

[4] N. Iorga, *Acte și fragmente,* III, p. 12: „În questo tempo dicto signor turco mandò doi soi scavi a Draculla, signor dela Valachia, per domandarlli el carazo de 3 ani e 50 garzoni con altranti cavalli" (vezi și Donado da Lezze, *Historia turchesca...*, p. 23). Reamintim că în *Memoriile ienicerului sârb* se menționează că „acest fiu al lui Dracula a venit doi ani de-a rândul la curtea împăratului de a adus tributul, potrivit înțelegerii" (vezi mai sus, cap. II, p. 69). Confruntate, cele două știri dau următorul rezultat: până în 1458, inclusiv, Vlad Țepeș a plătit tributul, înfățișându-se chiar personal la Poartă; din 1459 până în 1461 nu a mai făcut acest drum și nici măcar nu a mai trimis tributul.

[5] *Cronici turcești privind țările române (Extrase),* vol. I, ed. cit., p. 68. Același Tursun-bei, căruia îi aparține pasajul citat, aduce indirect mărturia că și pentru intervenția din Moldova, din primăvara anului 1457, Vlad a obținut consimțământul turcilor (probabil ulterior acțiunii propriu-zise). Numai așa credem că poate fi interpretată continuarea afirmației: „încrezându-se în înalta Poartă, el i-a biruit pe unguri, omorând pe mulți dintre ei. *În chip asemănător se purta și cu ceilalți domni de seama lui" (Ibidem;* s.n., Șt. A.).

[6] Trebizonda sau Trabzon. Pentru desfășurarea expediției, isprăvită la 15 august 1461, vezi Franz Babinger, *Maometto il Conquistatore e il suo tempo,* Giulio Einaudi editore, ed. a III-a, Torino, 1977, p. 204–209. Legăturile acestei cetăți-port de pe coasta anatoliană a Mării Negre cu românii au fost studiate de Constantin C. Giurescu, *Les relations des pays roumains avec Trébizonde au XIVe–XIXe siècles,* în *Revue Roumaine d'Histoire,* t. XIII, 1974, 2, p. 239–246.

[7] *Cronici turcești ...,* I, pp. 92–93, 125–126, 200–201. Sultanul a reintrat în Istanbul la 6 octombrie 1461 (F. Babinger, *op. cit.,* ed. cit., p. 210).

[8] *Cronici turcești ...,* I, p. 68.

[9] Laonic Chalcocondil: „Şi atuncea, iarna aceea, când împăratului i s-a dat de ştire, că acesta <Vlad> umblă cu gânduri vrăjmaşe de răzvrătire şi că, îndreptându-se către peoni <unguri>, face cu ei învoieli şi alianță, a socotit că e lucru grozav" *(op. cit.,* ed. cit., p. 283).

[10] N. Iorga, *Scrisori de boieri – Scrisori de domni,* ed. cit., p. 164.

[11] *Ibidem,* p. 164–165; Laonic Chalcocondil, *op. cit.,* p. 283–284.

[12] N. Iorga, *Scrisori de boieri – Scrisori de domni,* ed. cit., p. 164.

[13] *Călători străini despre țările române*, vol. I, Bucureşti, 1968, p. 128. Cea mai recentă ediție critică a izvorului, aparținând lui Renate Lachmann, *Memoiren eines Janitscharen oder Türkische Chronik,* Graz, Wien, Köln, Verlag Styria *(Slavische Geschichtsschreiber,* VIII), 1975, 233 p. (Recenzia lui Şerban Papacostea, în *Revue Roumaine d'Histoire,* XIX, 1975, 4, p. 734–735). După ultimele cercetări, identificarea *ienicerului sârb* cu Constantin Mihailović de Ostrovița nu se mai poate susține, textul scrierii având caracterul unui amalgam, din cel puțin trei secțiuni diferite ca subiect. Pentru perspectiva otomană asupra rolului strategic al Chiliei, vezi Virgil Ciocâltan, *Poarta osmană și gurile Dunării în secolul al XV-lea,* în *Revista de Istorie*, t. 38, 1985, 11, p. 1064–1069.

[14] Donado da Lezze, *op. cit.,* ed. cit., p. 27: „niente fu concluso".

[15] Vezi Anthony A.M. Bryer, *Ludovico da Bologna and the Georgian and Anatolian Embassy of 1460–1461,* în volumul său: *The Empire of Trebizond and the Pontos,* Variorum Reprints, London, 1980, X, p. 178–198.

[16] În privința caracterului acestei lupte, vezi Karl Nehring, *Herrschaftstradition und Herrschaftslegitimität. Zur ungarischen Aussenpolitik in der zweiten Hälfte des 15. Jahrhunderts,* în *Revue Roumaine d'Histoire,* t. XIII, 1974, 3, p. 463 şi urm. Conflictul dintre cei doi suverani s-a încheiat, provizoriu, abia în 1463 (W.

Fraknói, *Mathias Corvinus, König von Ungarn 1458–1490,* Freiburg im Breisgau, 1891, p. 95).

[17] Vezi Fr. Pall, *Renseignements inédits sur la participation albanaise à la guerre de Naples (1459–1463),* în: *Actes du premier Congrès International d'Etudes Balkaniques et Sud-Est Européennes,* vol. III, *Histoire,* Sofia, 1969, p. 471–474 (Skanderbeg a revenit în patrie în februarie 1462). Unul din documentele semnalate de Fr. Pall, o scrisoare din 15 august 1461 a prinţului albanez, vădeşte că acesta înţelegea „să facă războiul în felul său, adică să ucidă pe cei ce-i vor cădea sub mână, fără să facă prizonieri". Era un chip de a purta războiul complet diferit de cel practicat în Italia. Aşa cum spunea papa Pius II: „La noi se luptă fără pericol pentru viaţă şi pentru bogate recompense", mai mult prin manevre pe câmpul de luptă, care nu se asemănau deloc cu „sângeroasele bătălii" date cu turcii (Gioacchino Paparelli, *Enea Silvio Piccolomini,* Bari, 1950, p. 221–222).

[18] Pentru o prezentare succintă a războiului turco-veneţian din 1463–1479, vezi Freddy Thiriet, *Histoire de Venise,* P.U.F., Paris, 1969, p. 63–64.

[19] Un proiect, alcătuit probabil în ambianţa curţii aragoneze şi care trebuie datat cel mai târziu în 1462, atestă că ideea unei acţiuni la Dunărea de Jos, care să-i angajeze pe români, nu a lipsit în mediile politice conectate la planul de cruciadă al papei Pius II. Este vorba mai exact de o socoteală a cheltuielilor ce le-ar fi necesitat expediţia cruciată pe mare. La sfârşitul ei figurează următoarea însemnare rezumativă asupra operaţiilor terestre: „Dechiarando che ditto exercito come se moue ala giornata uanno acquistando *l'Albania* et la *Walachia bassa* sottoposte al turco per modo che auanti che siano gionti al confino de la *Grecia* saranno multiplicati in triplo, oltre li crucisegnati, che saranno passati d'*Italia* et d'altri pagesi" (Ignatius Parrino, *Acta Albanie Vaticana,* I, Città del Vaticano, 1971, nr. 527, p. 133; editorul actului l-a datat în 1463–1464, dar menţionarea insulei Mitilene, care a fost cucerită de turci la finele anului 1462, printre posesiunile creştine, impune revizuirea acestei datări).

[20] Atitudinea Veneţiei faţă de evenimentele din Ţara Românească, care puteau înrâuri însăşi propria ei situaţie, a fost studiată

de Şerban Papacostea, *Venise et Ies Pays Roumains au Moyen Âge*, extras din volumul *Venezia e il Levante fino al sec. XV,* Casa Editrice Leo S. Olschki, Florența, 1973, p. 608–611.

[21] Pentru implicațiile politicii externe a lui Ştefan cel Mare din aceşti ani, vezi Idem, *Un épisode de la rivalité polono-hongroise au XVe siècle: la campagne de Mathias Corvin en Moldavie (1467), à la lumière d'une source inédite,* în *Revue Roumaine d'Histoire,* t. VIII, 1969,6, p. 968–969.

[22] Hurmuzaki, *Documente ...*, vol. II, partea a 2-a, Bucureşti, 1891, nr. CXV, p. 135, şi nr. CXVI, p. 136.

[23] Aceasta este opinia avansată de Gr. C. Conduratu, *Încercări istorice. Relațiunile Țării Româneşti şi Moldovei cu Ungaria până la anul 1526,* Bucureşti, 1898, p. 153.

[24] De aceeaşi părere este Matei Cazacu, *Du nouveau sur le role international de la Moldavie dans la seconde moitié du XVe siècle,* în *Revue des Études Roumaines,* XVI, Athènes, 1981, p. 40–41.

[25] Asupra ecoului faptelor din Peninsula Balcanică în Țara Românească dispunem de documente revelatoare. De pildă, în 1478, căderea fortărețelor lui Skanderbeg – Kroja, Drivasto, Lješ şi Žabijak –, ca şi asediul cetății Scutari, erau comunicate Braşovului de Basarab cel Tânăr voievod (1. Bogdan, *Documente privitoare la relațiile Țării Româneşti cu Braşovul...*, nr. CXIII, p. 140–141).

[26] În timpul lui Radu cel Frumos (1462–1474) sunt semnalați primii emigranți sârbi în drum spre Țara Românească (P. P. Panaitescu, *Documente slavo-române din Sibiu (1470–1653),* Bucureşti, 1938, nr. I, p. 9–10). Ei vor fi venit, însă, şi mai înainte, îndată după 1459. Asupra feudalilor sârbi refugiați în Țara Românească în a doua jumătate a secolului XV, vezi, de asemenea, Ştefan Ştefănescu, *Eléments nobiliaires balkaniques établis en Valachie à la fin du XVe siècle,* în *Revue Roumaine d'Histoire,* t. VIII, 1969,5, p. 891–897.

[27] Ştefan vodă a plătit tributul până în 1473 (vezi discuția la Constantin C. Giurescu, *O nouă sinteză a trecutului nostru,* extras din *Revista istorică română,* t. 1–II, 1931–1932, p. 66–67).

[28] Despre această căsătorie se vorbeşte atât în scrisoarea din februarie 1462 (N. Iorga, *Scrisori de boieri – Scrisori de domni*, ed.

cit., p. 164), cât şi în versiunea slavă a *Povestirii despre Dracula voievod* (P. P. Panaitescu, *Cronicile slavo-române din sec. XV-XVI*.... ed. cit., p. 212).

[29] Scrisoarea din 11 februarie 1462, în ed. cit., p. 165.

[30] Laonic Chalcocondil, *op. cit.*, ed. cit., p. 283–284. Autorul bizantin îl prezintă în mod greşit pe Hamza beg drept „guvernator al Vidinului".

[31] Ducas oferă asupra acestui aspect încă o variantă: solul turcilor i-ar fi transmis voievodului „să vină în grabă la închinăciune – şi să aducă cu sine *500 de băieţi* şi tributul ce-l dă în fiecare an, adică zece mii de galbeni aur. Voievodul i-a răspuns însă: galbenii îi are gata să-i dea, băieţii însă nu poate; cât despre sine să vină însuşi la închinăciune, şi aceasta e mai cu neputinţă" (Ducas, *Istoria turco-bizantină (1341–1462)*, ed. cit., p. 430, (s.n., Şt. A.).

[32] Copiii erau destinaţi, după trecerea la legea islamului, corpului ieniceresc. De fapt, ţările române nu au dat niciodată acest „tribut de sânge" (A. Decei, *Istoria Imperiului otoman (până la 1656)*, p. 43 şi 116, n. 2).

[33] Este locul să reproducem aici, pentru ca cititorul să aibă de pe acum posibilitatea să constate cum s-a format legenda lui Vlad Ţepeş în veacul XV, varianta episodului respectiv din versiunea slavă a *Povestirii despre Dracula voievod:* „împăratul a trimis o dată la el un sol ca să-i dea birul. Dracula a cinstit foarte mult pe solul acela şi i-a arătat toată averea sa şi i-a spus: «Eu nu numai că vreau să-i dau împăratului dania, dar vreau să merg la el în slujbă cu toată oastea mea şi cu toată vistieria. Cum îmi va porunci, aşa îi voi sluji.

Şi tu vesteşte pe împăratul tău ca, atunci când mă voi duce la el, să dea poruncă împăratul, în toată ţara sa, ca să nu mi se facă nici un rău nici mie şi nici oamenilor mei. Iar eu voi veni la împărat repede după tine şi îi voi aduce birul şi eu însumi voi veni la dânsul».

Împăratul, auzind acestea de la solul său că Dracula vrea să vină la el în slujbă, pe acel sol al său l-a cinstit şi l-a încărcat cu daruri şi a fost foarte bucuros, pentru că atunci se războia cu împăraţii şi cu ţările din Răsărit. Şi îndată a trimis prin toate cetăţile şi prin ţară, ca atunci când va veni Dracula, nimeni să nu-i facă nici un rău lui

Dracula, ba încă să-i dea şi cinste mare. Dracula a pornit şi a strâns toată oastea sa. Erau cu el şi pristavii împăratului şi-i dădeau cinste mare ... Iar el a străbătut prin ţara lui <turcească> vreo 5 zile ..." (P. P. Panaitescu, *op. cit.,* p. 201 şi 208; Pandele Olteanu, *op. cit.,* p. 356–357).

[34] Remarcă făcută mai întâi de N. Iorga, *Istoria românilor,* vol. IV, p. 135.

[35] Vezi N. Iorga, *Acte şi fragmente* ..., vol. III, p. 12–13.

[36] *Călători străini despre ţările române,* vol. I, ed. cit., p. 109.

[37] N. Iorga, *Scrisori de boieri – Scrisori de domni,* ed. cit., p. 165 şi 166–167. Scrisoarea, împreună cu anexa ei, a fost copiată într-un manuscris latin, un miscelaneu, ce se păstrează la München. Nicolae Iorga a fost cel ce a descoperit această copie, iar I. Bogdan (*Vlad Ţepeş ...,* p. 77–81) a fost primul ei editor (textul latin) şi comentator. Între timp a mai ieşit la iveală o copie a acestui excepţional document, conservată în fondurile bibliotecii „Herzog August" din Wolfenbüttel, descoperită şi publicată de Andrei Corbea *(Cu privire la corespondenţa lui Vlad Ţepeş cu Matei Corvin,* în *Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie «A. D. Xenopol»,* t. XVII, Iaşi, 1980, p. 669–670). Meritul identificării locului de emisiune a scrisorii (Cetatea nouă a Dâmboviţei = Bucureşti), revine lui D. Sluşanschi, *Dunărea de Jos şi campania lui Vlad Ţepeş din iarna 1461–1462 (precizări filologice),* în *Revista Arhivelor,* an. LXII, vol. XLVII, 1985, 4, p. 434–437. De asemenea, domnia sa consideră că toponimul *Dridopotrom,* din document, este o stâlcire, la copiere, a denumirii greceşti *(inter) do* (pentru *dio) potami* (= între cele două râuri), care ar fi o referire la zona bălţilor Ialomiţei şi Brăilei, dintre cele două mari braţe ale Dunării. Pentru discuţia asupra altor toponime, vezi P. Ş. Năsturel, *Vlad l'Empaleur libérateur de Hârşova et de Ruse (1462),* în *Studia Balcanica,* Sofia, 1970, 1, p. 126–128.

[38] „... Dar pe alţii, care sunt creştini, i-a mânat şi i-a aşezat în ţara sa" (P. P. Panaitescu, *op. cit.,* p. 201 şi 208; Pandele Olteanu, *op. cit.,* p. 357).

[39] *Călători străini despre ţările române*, vol. I, p. 111–113.

[40] I. Bianu, *Ştefan cel Mare. Câteva documente din arhivele de stat de la Milan,* în *Columna lui Traian,* 1883,1, p. 34–35. Pentru drumul parcurs de acest raport, care se bizuia pe datele din scrisoarea lui Vlad din 11 februarie, vezi Radu Lungu, *À propos de la campagne antiottomane de Vlad l'Empaleur au sud du Danube (Hiver 1461–1462),* în *Revue Roumaine d'Histoire,* t. XXII, 1983, 2, p. 147 şi 156–157 (în 23 martie 1462 au sosit la Bologna ştiri potrivit cărora „i Valacchi aveano data una rotta al Turco nelle parti della Valacchia, e morto di loro più di 20 000, e tolti molti Castelli, e saccomanati molti Villaggi dietro al Danubio ...").

[41] C. I. Karadja, *Incunabulele ....* p. 204; comentarii la Pavel Binder, *Itinerarul transilvănean al lui Vlad Ţepeş ...,* p. 1542.

[42] N. Iorga, *Încă ceva despre Vlad Ţepeş şi Ştefan cel Mare,* în *Convorbiri literare,* an. XXXVIII, 1904,4, p. 382.

[43] *Călători străini despre ţările române,* I, p. 126.

[44] P. P. Panaitescu, *op. cit.,* p. 201 şi 208; P. Olteanu, *op. cit.,* p. 357.

[45] Laonic Chalcocondil, *op. cit.,* p. 284; Ducas, *op. cit.,* p. 430; Critobul din Imbros, *op. cit.,* p. 290.

[46] *Cronici turceşti privind ţările române (Extrase),* vol. I, ed. cit., p. 93, 126 etc.

[47] Pentru ediţiile scrisorii, vezi mai sus, nota 37.

[48] Laonic Chalcocondil, *op. cit.,* p. 286–287.

[49] E. D. Tappe, *Documents concerning Rumanian History (1427–1601), collected from British Archives,* Mouton & Co, London, The Hague, Paris, 1964, nr. 2, p. 17–18; comentarii asupra izvorului, la Francisc Pall, *Notes du pélerin William Wey à propos des opérations militaires des Turcs en 1462,* în *Revue Historique du Sud-Est Européen,* t. XXII, 1945, p. 264–266; vezi şi trad. rom. a pasajului, datorată lui Dan Sluşanschi, în *Magazin istoric,* an. XXI, 1987, 11, p. 28.

[50] *Călători străini despre ţările române,* I, p. 126. Incursiunea la sudul Dunării din februarie 1462 s-ar fi produs în timp ce solul sultanului, cu 30 slujitori, era reţinut la Brăila şi „nu ştia ce se întâmplase". Abia după întoarcerea domnului, acesta ar fi poruncit „să-i bage într-un turn oarecare", iar după trei zile să fie traşi cu toţii în ţeapă (cf. şi naraţiunea anonimă italiană mai sus citată).

[51] Laonic Chalcocondil, *op. cit.*, p. 285.

[52] Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. II, partea I, Bucureşti, 1937, p. 45, înclină să dateze altfel acest aspect, mai devreme, imediat după prima acţiune militară izbutită a lui Vlad Ţepeş, din februarie 1462. Vezi şi Constantin C. Giurescu şi Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. II, Bucureşti, 1976, p. 146 (opinie identică).

[53] *Monumenta Hungariae Historica, Acta extera*, vol. IV, partea I, Budapesta, 1875, nr. 105, p. 168. Raportul acesta din Constantinopol este o sursă de primă mână pentru războiul lui Vlad Ţepeş cu turcii din 1462.

[54] Laonic Chalcocondil, *op. cit.*, p. 286. Izvorul afirmă că „domnul acestei Bogdanii Negre <Moldova>, *având o neînţelegere,* era, dintr-o astfel de cauză, în război cu Vlad" (s.n., Şt. A.). Cauza neînţelegerii trebuie să fi fost însăşi Chilia, pe care Vlad Ţepeş, deşi a fost somat probabil încă din anul precedent – solia lui Muzylo de Buczacz –, n-a vrut s-o restituie Moldovei de bună voie. Şi Chalcocondil, la fel cu raportul lui Domenico Balbi, constată eşecul tentativei de cucerire a cetăţii de la gurile Dunării *(Ibidem).*

[55] P. P. Panaitescu, *Cronicile slavo-române din sec. XV-XVI ...,* ed. cit., p. 16,49,61,70, 178.

[56] *Ibidem,* p. 29.

[57] Laonic Chalcocondil, *op. cit.,* loc. cit.; cf. *Leben und Taten der türkischen Kaiser,* ed. Richard F. Kreutel, Verlag Styria, Graz-Wien-Köln, 1971, p. 147 şi 149 (6 000 de oşteni). Pentru efectivele corpului de oaste, vezi şi *Cronici turceşti privind ţările române (Extrase),* vol. I, ed. cit., p. 69 („voievodul Ţării Româneşti pusese în acea margine <de ţară> pe beilerbeiul său <vornicul lui Ţepeş ?> împreună cu 7 000 de ostaşi aleşi pentru a-şi apăra ţara de duşmanul din Moldova"). Remarcăm totodată că numărul acesta este apropiat de cel indicat de naraţiunea *La progenia della casa de'Octomani* pentru lupta cu vizirul Mahmud paşa Grecul (5 000 de ostaşi). Se confirmă, credem, astfel presupunerea că lupta amintită s-a dat la vadul din dreptul Brăilei. În plus, naraţiunea italiană spune că în corpul de oaste respectiv se găseau „unguri şi valahi", ceea ce constituie încă un argument în acelaşi sens (ungurii nu puteau fi

decât din garnizoana Chiliei). Adăugăm că şi Ducas a ştiut de incursiunea lui Mahmud paşa Grecul, din mai 1462, dar a prezentat-o deformat, suprapunând-o operaţiei eşuate a lui Hamza beg din Nicopole: „Un comandant din marginile acelea, al tiranului, voind să se arate cu o faptă de mare vitejie, a trecut în Tara Românească cu zece mii de turci, românul ciocnindu-se cu ei, pe care i-a ucis în război, i-a ucis, pe care însă i-a prins vii, pe toţi amarnic i-a osândit la moarte şi pe comandantul lor Chamza, traşi fiind în ţeapă" (Ducas, *Istoria turco-bizantină...*, ed. cit., p. 430).

[58] Vezi N. Iorga, *Studii istorice asupra Chiliei şi Cetăţii Albe*, Bucureşti, 1899, p. 124.

[59] Este încă o referire la succesul incursiunii la sudul Dunării, din luna februarie, vestită desigur şi Caffei de domnul Ţării Româneşti.

[60] N. Iorga, *Studii istorice asupra Chiliei şi Cetăţii Albe ...*, p. 125–126. Textul originalului latin, la Amedeo Vigna, *Codice diplomatico delle colonie tauro-liguri (Supplemento)*, în *Atti della Società Ligure di Storia Patria*, vol. VII, partea a II-a, fasc. II, Genova, 1881, p. 469–70.

[61] Observaţia lui N. Iorga (*Ibidem*, p. 125).

[62] Laonic Chalcocondil, *op. cit.*, p. 285; vezi şi Aurel Decei, *Istoria Imperiului otoman (până la 1656)*, Bucureşti, 1978, p. 117.

[63] N. Iorga, *Studii istorice asupra Chiliei şi Cetăţii Albe ...*, p. 127–128.

[64] Idem, *Istoria românilor*, vol. IV, p. 138. Vezi, însă, şi părerea lui P. P. Panaitescu, *Legăturile moldo-polone în secolul XV şi problema Chiliei*, în *Romanoslavica*, III, 1958, p. 106–111, care consideră că atacul lui Ştefan împotriva Chiliei s-a făcut din îndemnul Poloniei, care acum, în 1462, desfăşura o acţiune de expansiune a zonei sale de influenţă spre Marea Neagră (la 2 iulie 1462 regele Casimir primea oraşul Caffa din Crimeea în rândul vasalilor săi). Mai nou, Virgil Ciocâltan (*op. cit.*, p. 1065) crede că, în 1462, colaborarea moldo-otomană la asediul Chiliei a fost posibilă deoarece sultanul Mehmet II „a optat pentru soluţia cea mai convenabilă, aceea a stăpânirii Moldovei şi a eliminării pe această cale a prezenţei puterilor ostile – Ungaria şi Ţara Românească – de la gurile Dunării"

(în condiţiile în care, deocamdată, el nu ar fi fost în stare să cucerească de unul singur Chilia!)

[65] *Documenta Romaniae Historica, A, Moldova,* vol. II, Bucureşti, 1976, nr. 104, p. 148; N. Iorga, *Studii istorice asupra Chiliei şi Cetăţii Albe ...,* p. 126.

[66] I. Bogdan, *Documentele lui Ştefan cel Mare,* vol. II, Bucureşti, 1913, p. 291–294.

[67] Ducas, *Istoria turco-bizantină ...*, p. 432.

[68] N. Iorga, *Istoria românilor*, IV, p. 137.

[69] Laonic Chalcocondil, *op. cit.,* p. 285–286; o traducere revizuită a întregului pasaj, de care ne-am folosit, datorată lui N.-Ş. Tanaşoca, în *Fontes Historiae Daco-Romanae,* IV, Bucureşti, 1982, p. 507; cf. *Leben und Taten der türkischen Kaiser,* ed. cit., p. 147. Vezi şi ştirile din Buda, identice, în *Columna lui Traian,* 1883, p. 37; la fel şi cele din relaţia pelerinului William Wey (E. D. Tappe, *op. cit.,* p. 18).

[70] Laonic Chalcocondil, *op. cit.,* p. 285.

[71] *Ibidem.*

[72] *Cronici turceşti privind ţările române,* I, p. 68.

[73] Act semnalat de Mihail Guboglu, *Vlad Ţepeş şi Mehmed al II-lea în lumina cronicilor turco-bizantine,* în *Revista Arhivelor,* an. LIII, vol. XXXVIII, 1976, 4, p. 383 şi 386; aceeaşi scrisoare vădeşte că lui Radu vodă cel Frumos i s-a fixat un tribut anual de 12 000 de ducaţi (p. 388).

[74] I. Bianu, *op. cit.,* nr. 2, p. 37. Altă ediţie a documentului, în *Monumenta Hungariae Historica, Acta Extera,* IV-I, nr. 91, p. 145–146.

[75] *Ibidem.*

[76] Unul din manuscrisele versiunii slave a *Povestirii despre Dracula voievod* indică exact aceeaşi cifră: 30 900 (P. P. Panaitescu, *Cronicile slavo-române din sec XV-XVI...,* p. 200 şi 207; Pandele Olteanu, *Limba povestirilor slave despre Vlad Ţepeş...,* p. 356). La mijlocul veacului XV, adică înainte de pierderile pricinuite de invazia otomană din 1462, Ţara Românească avea o populaţie de aproximativ 60 000 de „familii" sau „case". După campania respectivă, aceasta pare să se fi redus cu o treime (Şerban

Papacostea, *Populație și fiscalitate în Țara Românească în secolul al XV-lea: un nou izvor,* în *Revista de Istorie,* t. 33, 1980, 9, p. 1781–1782; Idem, *Din nou cu privire la demografia Țării Româneşti în secolul XV,* în aceeaşi revistă, t. 37,1984,6, p. 578–581).

[77] Laonic Chalcocondil, *op. cit.*, p. 285.

[78] *Memoriile ienicerului sârb,* în *Călători străini despre țările române,* I, p. 127.

[79] Anonimul ienicer de origine sârbă, după care am luat aceste amănunte, a participat direct la forțarea trecerii Dunării *(Ibidem).* Lupta este confirmată şi de celelalte narațiuni otomane (vezi, de pildă, Aşîk-paşa-Zade, în *Cronici turceşti* .... I, ed. cit., p. 92).

[80] I. Bianu, *op. cit.,* p. 37. Cronicarul Enveri indică pentru trecerea Dunării „a şasea zi de post", adică *4 iunie 1462 (Cronici turceşti* ..., I, p. 42).

[81] *Cronici turceşti*.... I, p. 69–70.

[82] *Ibidem,* p. 71.

[83] I. Bianu, *op. cit.,* nr. IV, p. 39 şi 40 (documente din 3 şi 12 august 1462); vezi şi N. Iorga, *Studii istorice asupra Chiliei și Cetății Albe* ..., p. 123 şi 124; Idem, *Istoria românilor,* vol. IV, p. 140, care limitează însă interpretarea acestor izvoare numai în sensul că ar consemna înfrângerea flotei ce luptase la Chilia.

[84] Descrierea atacului de noapte, după Laonic Chalcocondil, *op. cit.,* p. 287–288, care este cel mai complet şi veridic izvor asupra episodului. Pentru acelaşi episod, vezi însă şi întregirile de mai jos, p. 246–248.

[85] *Cronici turceşti* .... I, p. 42; E. D. Tappe, *op. cit.,* p. 17–18 (vezi şi mai sus, nota 49).

[86] *Cronici turceşti...,* I, p. 42–43 şi 72; Laonic Chalcocondil, *op. cit.,* p. 288–289.

[87] Laonic Chalcocondil, *op. cit.,* p. 289.

[88] *Cronici turceşti...,* I, p. 43.

[89] Laonic Chalcocondil, *op. cit.,* p. 290.

[90] *Ibidem.*

[91] E. D. Tappe, *op. cit.,* p. 19: „concordavit cum illo duce, in quo multum confidebat"; vezi interpretarea ştirii la P. P. Panaitescu,

Legăturile moldo-polone în secolul XV şi problema Chiliei..., p. 110–111.

[92] Vezi M. Berza, *Vlad Ţepeş, ses règnes et sa légende. En marge de deux livres récents*, în *Revue des Etudes Sud-Est Européennes*, t. XV, 1977, 2, p. 340–341.

[93] Ştire pusă în valoare de Matei Cazacu, *Du nouveau sur le role international de la Moldavie* ..., p. 42; actul a fost publicat de K. Nehring, *Quellen zur ungarischen Aussenpolitik in der zweiten Hälfte des 15. Jahrhunderts (I)*, în *Lévéltari Közlemények*, I, 1976, nr. 4, p. 88.

[94] Invitaţia la Buda a pretendentului Petru Aron, în 1462, a fost pusă de N. Iorga în legătură cu intenţia regelui de a reconstitui întreg blocul politico-militar de la Dunărea de Jos, adică inclusiv Moldova *(Studii şi documente cu privire la istoria românilor*, III, Bucureşti, 1901, p. XXXII). Un rezumat al actului, în: Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, II–1, Bucureşti, 1891, nr. V, p. 4.

[95] Laonic Chalcocondil, *op. cit.*, p. 290.

[96] *Cronici turceşti*, I, p. 43. Enveri spune că „ghiaurul avea 15 sangeacuri în cap", ceea ce aici, aşa cum comentează editorii români ai textului, are sensul de unităţi militare *(Ibidem*, nota 52).

[97] *Ibidem*, p. 43 şi 33 (pentru datarea cronicii, „unul dintre cele mai vechi izvoare privind istoria otomană").

[98] *Ibidem*, p. 43.

[99] *Ibidem*, p. 69–70.

[100] *Ibidem*, p. 70.

[101] L. A. Muratori, *Rerum Italicarum Scriptores*, t. XVIII–1, Bologna, 1924, p. 295–296.

[102] Ştirea a fost semnalată de Şerban Papacostea şi folosită de N. Stoicescu în monografia sa *Vlad Ţepeş*, Bucureşti, 1976, p. 114.

[103] Se explică astfel de ce o mare parte din armata sultanului a sosit la Adrianopole pe apă – *per la via de mare magiore (Columna lui Traian*, 1883, p. 40) – şi se înlătură complet ipoteza lui N. Iorga, potrivit căreia ar fi fost vorba numai de membrii corpului expediţionar ce atacaseră Chilia (vezi mai sus nota 83).

[104] E. D. Tappe, *op. cit*p. 18 (relaţia lui William Wey).

[105] I. Bianu, *op. cit.*, p. 41 (scrisoarea din 12 august 1462, în care sunt cuprinse spusele unui albanez fugit din Adrianopole).

[106] P. P. Panaitescu, *Cronicile slavo-române din sec. XV-XVI,* p. 201 şi 208; Pandele Olteanu, *Limba povestirilor slave despre Vlad Ţepeş ...,* p. 356.

[107] Vezi Barbu T. Câmpina, *Victoria oştii lui Ţepeş asupra sultanului Mehmed al II-lea (Cu prilejul împlinirii a 500 de ani),* în *Studii,* t. XV, 1962, 3, p. 533–555. Critica tezei din articolul citat, la Constantin C. Giurescu, în conferinţa *Viaţa şi faptele lui Vlad Ţepeş sau Drăculea,* ţinută în toamna anului 1968 la mai multe universităţi din Statele Unite ale Americii şi publicată în anexele volumului *Jurnal de călătorie,* Editura Cartea românească, Bucureşti, 1971, p. 260–261. Vezi, de asemenea, şi Constantin C. Giurescu şi Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, II, p. 148.

[108] N. Iorga, *Acte şi fragmente cu privire la istoria românilor,* vol. III, Bucureşti, 1897, p. 39.

[109] *Ibidem,* p. 83–84.

[110] *Ibidem,* p. 86.

[111] *Stari srpski rodoslovi i letopisi,* ed. Lj. Stojanović, Karlovitz, 1927, p. 245 (*apud* B. T. Câmpina, *op. cit.*, p. 540). Vezi şi Anca Iancu, *Ştiri despre români în izvoarele istoriografice sârbeşti (sec. XV-XVII),* în *Studii istorice sud-est europene,* vol. I, Ed. Academiei, Bucureşti, 1974, p. 22–23.

[112] *Monumenta Hungariae Historica, Acta extera,* IV–2, Budapesta, 1877, nr. 190, p. 273; A. Veress, *Fontes rerum Transylvanicarum,* vol. IV, p. 15 (B. T. Câmpina, *op. cit.*, loc. cit.).

[113] N. Iorga, *Acte şi fragmente,* III, p. 62; Schwandtner, *Scriptores rerum Hungaricarum,* I, Viena, 1746, p. 371 (citat utilizat de B. T. Câmpina, *op. cit.*, loc. cit.). Pentru autorul real al memoriului, ulterior, în 1502, folosit de cronicarul raguzan Felix Petančić, vezi Agostino Pertusi, *I primi studi in Occidente sull'origine e la potenza dei Turchi,* în *Studi Veneziani,* XII (1970), Firenze, 1971, p. 485–486, 540.

[114] I. Bianu, *op. cit.*, p. 36.

[115] *Ibidem,* p. 38.

[116] N. Iorga, *Studii şi documente privitoare la istoria românilor,* vol. XVI, nr. XII, p. 118–119; Idem, *Lucruri nouă despre Vlad Ţepeş* ..., p. 154 (pentru data izvorului, vezi *Revue Historique du Sud-Est Européen*, III, 1926,1–3, p. 20). Adăugăm că în 1520 Neagoe Basarab declara că, la nevoie, poate să ridice pentru Creştinătate 40 000 de călăreţi şi pedeştri (Idem, *Scrisori de boieri – Scrisori de domni,* ed. cit., p. 181).

[117] *Monumenta Hungariae Historica, Acta Extera*, IV–1, nr. 105, p. 167–168.

[118] Episcopul Nicolae de Modrussa, legat papal la Buda în 1463, nota că sultanul „când a văzut înfrângerea şi gravele pagube alor săi, *mai aflând încă şi de aceea că ungurii vin în ajutor lui Ţepeş,* s-a grăbit să se întoarcă de unde a venit" (Nicolae de Modrussa, *Opere minori,* vol. IV, ed. G. Mercati, Vatican, 1937, p. 249; citat *apud* B. T. Câmpina, *op. cit.,* p. 540); la fel, albanezul fugit din Adrianopole afirma, potrivit scrisorii din 12 august 1462, că sultanul „văzând că nu poate răpune pe domnul valah ... şi *temându-se şi de armata ungurească care venea spre a da ajutor românilor,* se întoarse pe mare, cu o mare lipsă de hrană pentru armată şi caii ei" (I. Bianu, *op. cit.,* p. 40–41). Subl. ne aparţin – Şt. A.

[119] Franz Babinger a observat că, date fiind forţele puse în mişcare, sultanul nu pare să fi ţintit numai schimbarea domnului, ci luarea în stăpânire completă a Ţării Româneşti *(op. cit.,* ed. cit., p. 218–219). Pentru definirea campaniei din 1462 drept „nedecisivă", vezi şi Aurel Decei, *op. cit.,* p. 118.

[120] Ienicerul sârb arată că „fratele lui <Vlad> mergea înaintea noastră", în cursul expediţiei de la nord de Dunăre *(Călători străini despre ţările române,* I, p. 127).

[121] Asupra acestui aspect a insistat cu observaţii valabile B. T. Câmpina, *op. cit.,* p. 548–554.

[122] Printre contribuţiile în această direcţie, vezi Barbu T. Câmpina, *Complotul boierilor şi „răscoala" din Ţara Românească din iulie-noiembrie 1462,* în *Studii şi referate privind istoria României,* partea I, Bucureşti, 1954, p. 599–624 şi Const. A. Stoide, *Luptele lui Vlad Ţepeş cu turcii (1461–1462),* în *Anuarul*

Institutului de Istorie și Arheologie «A. D. Xenopol», t. XV, 1978, p. 32–36.

[123] *Urkundenbuch zur Geschichte der deutschen in Siebenbürgen*, t. VI, sub îngrijirea lui Gustav Gündisch, București, 1981, nr. 3285, p. 122. După consemnarea datei și a semnăturii, în act au fost adăugate următoarele: „De rege, de voievod și de nobilii regatului, întru nimic să nu vă temeți ... căci <acum> au ei altele de făcut".

[124] P. P. Panaitescu, *Cronicile slavo-române ...*, p. 205 și 212; Pandele Olteanu, *Limba povestirilor slave despre Vlad Țepeș ...*, p. 363.

[125] *Călători străini despre țările române*, vol. I, p. 171.

[126] *Ibidem*, p. 177.

[127] Laonic Chalcocondil, *op. cit.*, ed. cit., p. 291.

[128] *Ibidem*.

[129] *Ibidem*.

[130] O încercare de reconstituire a succesiunii luptelor, la B. T. Câmpina, *Complotul boierilor ...*, p. 618–624. Nu se poate admite în nici un caz afirmația acestui autor că „boierii au stat în rezervă în timpul expediției lui Mehmed al II-lea", ieșind din pasivitate numai spre a-l răsturna pe Vlad Țepeș (p. 617). De altfel, întreaga viziune a lui B. T. Câmpina asupra cauzelor îndepărtate și momentane ale conflictului dintre Vlad Țepeș și boieri, în vara 1462, nu poate fi acceptată. Meritul său este acela de a fi stabilit o cronologie a evenimentelor care, deși susceptibilă de corectări și îmbunătățiri, poate fi încă utilizată cu folos.

[131] Pentru terminologia juridică islamică, vezi discuția lui Ion Matei, *Quelques problèmes concernant le régime de la domination ottomane dans les pays roumains (concernant particulièrement la Valachie)*, în *Revue des études sud-est européennes*, t. X, 1972,1, p. 68–70.

[132] *Călători străini despre țările române*, vol. I, p. 178–179 (relația lui Michael Bocignoli, din 29 iunie 1524); cea mai bună reconstituire a semnificației închinării din primăvara anului 1523, la Dan Pleșia, *Neagoe Basarab – originea, familia și o scurtă privire asupra politicii Țării Românești la începutul secolului al XVI-lea* (II), în *Studia Valachica*, Târgoviște, 1970, p. 134–135.

[133] Radu Popescu, *Istoriile domnilor Țării Românești,* ed. C. Grecescu, Ed. Academiei, București, 1963, p. 40.

[134] Vezi, de pildă, I. Matei, *op. cit.,* p. 77–81; Florin Constantiniu, *De la Mihai Viteazul la fanarioți: observații asupra politicii externe românești,* în *Studii și materiale de istorie medie,* vol. VIII, 1975, p. 103–104.

[135] Ștefan Ștefănescu, *Țara Românească de la Basarab I „Întemeietorul" până la Mihai Viteazul,* Ed. Academiei, București, 1970, p. 103–141; M. A. Mehmed, *Istoria turcilor,* Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p. 128–129; Șt. S. Gorovei, *Moldova în „Casa Păcii...,* în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A.D. Xenopol»,* XVII (1980), p. 629–667; Șerban Papacostea, *Tratatele Țării Românești și Moldovei cu Imperiul otoman în secolele XIV-XVI: ficțiune politică și realitate istorica,* în volumul: *Stat, societate, națiune. Interpretări istorice,* îngrijit de N. Edroiu, A. Răduțiu și P. Teodor, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1982, p. 93–106; Mihai Maxim, *Țările române și înalta Poartă (Cadrul juridic al relațiilor româno-otomane în Evul Mediu),* Ed. Enciclopedică, București, 1993, p. 76–110.

[136] „Capitulația de la 1460" a fost reeditată, necritic, de N. Copoiu, în „Magazin istoric" , an. IX, 1975, 3, p. 35–36.

[137] După părerea lui Petre Ș. Năsturel, sultanul Mehmet II a devenit efectiv stăpân al întregii Dobroge către sfârșitul domniei lui Vladislav II sau la începutul celei a lui Vlad Țepeș, adică în jurul anului 1456 *(Phases et alternatives de la conquête ottomane de la Dobroudja au XVe siècle*, în *Actes du IIe Congrès International des Études du sud-est européen* (Athenes, 7–13 mai 1970), t. III, *Histoire*, Athènes, 1978, p. 49–56).

[138] E. D. Tappe, *op. cit.,* p. 19. Asupra acestei informații a atras atenția B. T. Câmpina, *Victoria oștii lui Vlad Țepeș ...,* p. 551, care însă fixează sărbătoarea „corporis Christi", greșit, în *26 iulie*?!

[139] N. Iorga, *Acte și fragmente ...,* III, p. 39. Știre folosită și de B. T. Câmpina, *Victoria oștii lui Țepeș ...,* loc. cit.

[140] În Veneția cele din urmă știri asupra luptelor victorioase ale lui Țepeș cu Mehmet II și apoi cu fratele său Radu soseau la 1 septembrie (N. Iorga, *Acte și fragmente,* III, p. 86; vezi și mai sus, nota 110).

[141] Cel dintâi hrisov păstrat din domnia lui Radu cel Frumos, cu data 12 noiembrie 1463 (Bucureşti), înfăţişează următoarea listă a membrilor sfatului domnesc: „jupan Dragomir vornic, jupan Duca, jupan Cazan al lui Sahac, jupan Stoica al lui Vintilă, jupan Dumitru logofăt, Lai vistier, Deatco stolnic, Ivan Paharnic, Neagoe Comis şi Brata Supt Coastă şi Dan şi Brata de la Cojoni şi Dadul şi Mihai din Padeş şi Dadul din Racoţi" *(D.R.H.,* B, vol. I, nr. 122, p. 207–208). Reamintim că jupanii Cazan al lui Sahac şi Duca au figurat în unele din sfaturile lui Vlad Ţepeş, ceea ce ne arată că ei au fost desigur direct implicaţi în făurirea „păcii" din 1462, cu înlăturarea lui Ţepeş.

Pentru respingerea teoriei „fărâmiţării feudale", urmată de aşa-zisa „luptă pentru centralizarea statului feudal", vezi Constantin C. Giurescu, *Probleme controversate în istoriografia română,* Ed. Albatros, Bucureşti, 1977, p. 13–18.

[142] Mitropolitul Neofit, *Însemnarea călătoriei ce am făcut în eparhia noastră, tot în zilele preaînălţatului Constantin voievod Mavrocordat,* publicat de episcopul Ghenadie Enăceanu, în *Biserica Ortodoxă Româna,* an. XIV, 1890–1891, p. 719–720.

[143] Vezi mai sus nota 124.

[144] Michael Beheim, *Gedicht über den Woiwoden Wlad II. Drakul,* ediţie Grigore C. Conduratu, Bukareșt, 1903, p. 54 şi 97 (vezi şi B. T. Câmpina, *Complotul boierilor* .... p. 616).

[145] Itinerarul regelui în Transilvania, la W. Fraknoi, *op. cit.,* p. 91–92; vezi şi *Urkundenbuch,* VI, nr. 3291–3292, p. 124.

[146] *Urkundenbuch,* VI, nr. 3295–3299, 3301–3307, p. 126–129 şi 133–138.

[147] Vezi Şerban Papacostea, *Cu privire la geneza şi răspândirea povestirilor scrise despre faptele lui Vlad Ţepeş,* în *Romanoslavica,* XIII, Bucureşti, 1966, p. 160–161.

[148] *Ibidem,* p. 161.

[149] Cele două acte au fost reeditate de Karl Nehring, *Mathias Corvinus, Kaiser Friedrich III. und das Reich (Zum huniadisch-habsburgischen Gegensatz im Doanuraum),* München, 1975, p. 209–213.

[150] Vezi recenzia lui Şerban Papacostea la volumul citat în nota precedentă, în *Revue Roumaine d'Histoire,* t. XV, 1976, 3, p. 546.

[151] *Ibidem,* p. 547. Cf. Lajos Elekes, *La politica estera di re Mattia e gli Stati italiani nella seconda metà del secolo XV,* în culegerea de studii *Rapporti veneto-ungheresi all'epoca del Rinascimento,* sub îngrijirea lui Tibor Klaniczay, Akadémiai Kladó, Budapesta, 1975, p. 249 (în opinia sa, lupta contra împăratului Frederic III ar fi devenit „axa principală" a politicii externe a lui Matiaş Corvin numai în ultima perioadă a domniei lui).

[152] *Monumenta Hungariae Historica, Acta extera,* IV-I, nr. 88, p. 140–143; vezi, de asemenea, W. Fraknoi, *op. cit.,* p. 86–89, şi Karl Nehring, *op. cit.,* p. 18–19 şi p. 20, n. 24.

[153] G. B. Picotti, *La dieta di Mantova e la politica de'Veneziani,* în *Miscellanea di Storia Veneta,* Serie Terza, t. IV, Veneţia, 1912, nr. LIII, p. 506. Vezi şi Giuseppe Valentini, *La crociata di Pio II (dalla documentazione veneta d'archivio),* în *Archivum Historiae Pontificiae,* t. 13,1975, p. 254 (rezumat).

[154] *Călători străini despre ţările române,* I, p. 87, 111 şi 114.

[155] Antonius de Bonfinis, *Rerum Ungaricarum Decades,* ed. I. Fogel, B. Iványi, L. Juhasz, vol. III, Leipzig, 1936, p. 243. Contemporanii au fost într-atât de surprinşi, încât unii, precum polonul Jan Długosz, au mers până la a spune că regele Ungariei s-a comportat „ca şi cum s-ar fi înţeles cu turcii" *(quasi cum Turco contra illum sentiret)* (Ioannis Dlugossi, *Historiae Polonicae liber XIII,* t. II, Leipzig, 1712, col. 344).

[156] Vezi Michael Beheim, *op. cit.,* ed. Gr. C. Conduratu, p. 98–99 (comentariile editorului).

[157] *Ibidem,* p. 54–55 şi 97.

[158] Antonius de Bonfinis, *op. cit.,* ed. cit., t. IV, partea I, Budapesta, 1941, p. 72; am semnalat şi discutat întâia oară acest pasaj în articolul: *En marge des rapports de Vlad Ţepeş avec la Hongrie,* în *Revue Roumaine d'Histoire,* t. XVI, 1977, 3, p. 507–512.

[159] Ioannis Dlugossi, *op. cit.,* II, col. 307. Vezi, de asemenea, pentru tulburările de la Viena şi asedierea împăratului Frederic III în castelul oraşului, Pio II (Enea Silvio Piccolomini), *I Commentari,* vol. IV, ed. îngrijită de Giuseppe Bernetti, Siena, 1974, p. 20–29.

[160] Ioannis Dlugossi, *op. cit.*, loc. cit. Încă din 2 noiembrie, din Praga, regele George Poděbrad anunța că se pregătește să vină în ajutorul împăratului (*Fontes Rerum Austriacarum,* Seria II, *Diplomatarium et Acta*, vol. XX, Viena, 1860, nr. 288, p. 282). Vezi și F. G. Heymann, *International Relations in Mid-fifteenth Century Europe and their Significance for the Peace Plan of King George*, în culegerea *Cultus pacis (Études et documents du „Symposium Pragense Cultus pacis 1464–1964"),* Praga, 1966, p. 91; K. Nehring, *op. cit.*, p. 20.

[161] La Baia de Criș se găsea în 18 decembrie 1462 (E. de Hurmuzaki, *Documente,* II–2, București, 1891, nr. CXVIII-CXIX, p. 140).

[162] Cf. F. G. Heymann, *op. cit.*, p. 89.

[163] Pentru subsidiile pe care Sf. Scaun și Veneția s-au angajat să le achite regelui Ungariei pentru războiul cu turcii, vezi Matei Cazacu, *Geschichte Dracole Waide. Un incunable imprimé à Vienne en 1463,* în *Bibliothéque de l'École de Chartes,* t. CXXXIX, 1981, p. 211.

[164] Michael Beheim, *op. cit.*, ed. cit., p. 54–55. Despre împrejurările arestării lui Țepeș de către Jan Jiskra de Brandýs, vezi și lucrarea lui Mihail P. Dan, *Cehi, slovaci și români în veacurile XIII-XVI,* Sibiu, 1944, p. 164–170.

[165] *Călători străini despre țările române,* III, București, 1971, p. 160.

[166] *Ibidem,* p. 545.

[167] Vezi Ștefan Andreescu și Raymond T. McNally, *Exactly where was Dracula captured in 1462?,* în *East European Quarterly,* XXIII, 1989, 3, p. 269–282; o versiune românească, prescurtată, a acestui articol, a apărut în *Magazin Istoric,* an. XXII, 1988, 8, p. 25–27 și 32.

[168] În 3 iunie 1460 regele Matiaș Corvin poruncea cârmuirii Brașovului și Țării Bârsei să îngrijească de aprovizionarea cu alimente, în valoare de 100 de florini, a cetăților Bran, Piatra Craiului și Hălchiu (*castra nostra Therch, Kyralkew et Helthwen*) (*Urkundenbuch,* VI, nr. 3217, p. 78–79; vezi și nr. 3100, p. 1–2, și nr. 3197, p. 64).

[169] Mircea cel Bătrân a stăpânit cetatea Bran încă înainte de 18 septembrie 1412 *(D.R.H.,* D, vol. I, Bucureşti, 1977, nr. 119, p. 196). Fiul său, Mihail, pe când era numai domn-asociat, trimitea o poruncă în favoarea negustorilor braşoveni „slugilor domniei mele de la cetatea Dâmboviței şi vameşilor de la Rucăr şi de la Bran" (I. Bogdan, *Documente privitoare la relațiile Țării Româneşti cu Braşovul şi cu țara ungurească în sec. XV şi XVI,* vol. I, Bucureşti, 1905, nr. II, p. 6–7). S-a presupus că regele Sigismund de Luxemburg i-ar fi cedat lui vodă Mircea cetatea Bran în anul 1395, cu ocazia încheierii tratatului din 7 martie, de la Braşov (N. Şerbănescu şi N. Stoicescu, *Mircea cel Mare (1386–1418). 600 de ani de la urcarea pe Tronul Țării Româneşti,* Bucureşti, 1987, p. 289, n. 5).

[170] P. P. Panaitescu, *Cronicile slavo-române ...,* p. 205 şi 212 (în versiunea publicată de P. P. Panaitescu figurează şi mențiunea că Vişegradul se afla „la 4 mile mai sus de Buda"); Pandele Olteanu, *Limba povestirilor slave despre Vlad Țepeş ...,* p. 363.

[171] Istoricii au dezbătut mereu problema acestor aşa-zise scrisori de trădare. N. Iorga, *Istoria românilor,* vol. IV, p. 141–142 şi Şerban Papacostea, *Cu privire la geneza şi răspândirea povestirilor scrise despre faptele lui Vlad Țepeş ...,* p. 161–162, le-au considerat hotărât falsuri justificative în fața opiniei publice europene.

[172] Textul scrisorii, după *Comentariile* papei Pius II, a fost reeditat de N. Iorga, în *Studii şi documente* vol. III, p. XXXI; vezi şi Pio II (Enea Silvio Piccolomini), *I Commentari,* IV, ed. cit., p. 260–261.

[173] Acest aspect a fost relevat de Şerban Papacostea, *Cu privire la geneza şi răspândirea povestirilor scrise despre faptele lui Vlad Țepeş ...,* p. 162–165. Vom stărui şi noi asupra lui ceva mai departe, în a doua parte a acestei lucrări.

[174] N. Iorga, *Lucruri nouă despre Vlad Țepeş,* în *Convorbiri literare,* an. XXXV, 1901, 2, p. 156 şi 158 (pentru autorul scrisorii); altă ediție a textului scrisorii, în care este indicată şi data, precum şi locul redactării ei, în *Magyarország Melléktartomanyainak Oklevéltára,* vol. II, ed. Thallóczy Lajos şi Aldásy Antal, Budapesta, 1907, nr. CCCLXIX, p. 265–268 (= *Monumenta Hungariae Historica. Diplomataria,* vol. XXXIII).

[175] Vezi nota 112 a capitolului de față.

[176] N. Iorga, *Scrisori de boieri...*, ed. cit., p. 149.

[177] *Ibidem*, p. 150.

[178] P. P. Panaitescu, *Cronicile slavo-române ...*, p. 205 și 212; Pandele Olteanu, *Limba povestirilor slave despre Vlad Țepeș ...*, p. 363.

[179] Cf. N. Iorga, *Acte și fragmente ...*, III, p. 96, nota 3, și p. 97, nota 2. Chiar și N. Iorga a renunțat ulterior la identificarea lui „Wasser-Weyda" din cronica lui Unrest cu Vlad Țepeș *(Istoria românilor*, IV, p. 178–179). Voievodul Basarab, care a luptat împreună cu Ștefan în ianuarie 1475 și apoi a contribuit la urmărirea lor, a fost Basarab cel Bătrân sau Laiotă (C. A. Stoide, *Legăturile dintre Moldova și Țara Românească în a doua jumătate a secolului al XV-lea. Contribuții*, în *Studii și cercetări științifice. Istorie*, an. VII, 1956, fasc. 1, p. 66–69).

[180] *Urkundenbuch*, VII, sub îngrijirea lui Gustav Gündisch, Herta Gündisch, Konrad G. Gündisch și Gernot Nussbächer, București, 1991, nr. 4062, p. 56–57.

[181] *Ibidem*, nr. 4067, p. 60.

[182] *Ibidem*, nr. 4070, p. 62. Câteva zile mai devreme, în 7 octombrie, fostul domn se găsea în localitatea Merghindeal (azi în jud. Sibiu), de unde adresa o scrisoare cetății Brașov (Ioan Bogdan, *Vlad Țepeș și narațiunile germane și rusești asupra lui*, p. 59).

[183] O ediție a actului: *Războieni. Cinci sute de ani de la campania din 1476. Monografie și culegere de texte*, întocmite de M. Neagoe, O. Guțu, M. Guboglu, R. Constantinescu și C. Vlad, București, 1977, nr. 10, p. 140. Pe de altă parte, în 18 iulie Florius Roverella raporta din Buda ca fapt sigur restaurarea pe tron a lui vodă Țepeș: „Praeterea essa Maestà ha restituito Ladislao Dragula alle protine sue dignità in Valachia, factolo vaivoda et restituito al suo stato, datoli gente d'arme, dinari et bone lettere ..." (vezi mai sus nota 112).

[184] Ioan Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. II, București, 1913, nr. CXLVI, p. 334–335.

[185] După N. Iorga, însuși Vlad Țepeș va fi sugerat regelui această clauză, din dorința de a recupera pentru Țara Românească ținutul

Putnei şi Chilia *(Istoria românilor*, IV, p. 186; vezi şi Ştefan Andreescu, *Une ville disputée: Kilia pendant la première moitié du XVᵉ siècle,* în *Revue Roumaine d'Histoire,* t. XXIV, 1985, 3, p. 229).

[186] În 16 ianuarie 1476, din Stremţ, voievodul Transilvaniei Ioan Pongracz scria cetăţii Braşovului despre pacea încheiată de rege cu Basarab Laiotă, domnul Ţării Româneşti, şi pe care trebuia s-o respecte. Totodată, partizanii lui Vlad care se găseau în Braşov *(ad Ladislaum Drakulyam pertinentes)* trebuiau îndepărtaţi şi trimişi să-şi urmeze prinţul, „în serviciul regelui" *(Urkundenbuch...,* VII, nr. 4089, p. 75–76). Îmbunătăţirea relaţiilor cu Basarab Laiotă şi, în consecinţă, amânarea expediţiei pentru reînscăunarea lui Vlad, au decurs din decizia lui Matiaş Corvin, luată în cursul toamnei lui 1475, de a-i ataca pe turci în Serbia.

[187] Pentru ediţiile documentului, vezi mai sus nota 174.

[188] „Tandem cum aque excreverint quemadmodum prius conceperat in regnum Transalpinum cum Moldavis et ipsius Valachie maioris exercitu convenire intendit".

[189] În 28 februarie 1476, Basarab Laiotă se plângea faţă de cârmuirea cetăţii Braşov că „vrăjmaşii ... se ridică din mijlocul vostru şi se duc în Moldova împreună cu Săcuii, şi-mi pradă ţara şi se întorc iarăşi între voi" (I. Bogdan, *Documente privitoare la relaţiile Ţării Româneşti cu Braşovul...*, I, nr. CL, p. 126–127). Vezi şi *Urkundenbuch,* VII, nr. 4103, p. 84; nr. 4105, p. 86, şi nr. 4110, p. 89.

[190] Toate aceste date, precum şi alte ştiri culese în Moldova la începutul atacului turcesc, erau comunicate la Buda în 7 august 1476, de „Ladislau, omul voievodului Draculea" *(Dracuglia)* *(Călători străini despre ţările române,* I, p. 141–143). La 21 iulie 1476, din Şomcherec, vicevoievodul Transilvaniei, Ştefan Erdely, poruncea Braşovului să-şi trimită contingentul de oaste la Turda, sub comanda lui Ştefan Báthory şi a lui Vlad Ţepeş, numit în act „Ladislaus Drakula" *(Urkundenbuch,* VII, nr. 4127, p. 100–101; vezi şi nr. 4128, p. 101). La sfârşitul aceleiaşi luni iulie Vlad Ţepeş *(Ladislaus Drakulya)* emitea din Cipău (jud. Mureş) un salv-conduct pentru omul său Sebastian, care se îndrepta către Braşov *(Ibidem,* nr. 4129, p. 102).

[191] Jakob Unrest, *Österreichische Chronik*, ed. Karl Grossman, Weimar, 1957, p. 64 (= *Monumenta Germaniae Historica, Nova series,* t. XI).

[192] *Urkundenbuch,* VII, nr. 4141, p. 109. Peste două zile, în 8 septembrie, Giustiniano Cavitello afla la Buda că Moldova fusese complet părăsită de oştile turceşti, care au trecut „cum confusione" Dunărea *(Monumenta Hungariae Historica, Acta extera,* IV–2, nr. 224, p. 325–326).

[193] La 8 mai 1477, solul lui Ştefan cel Mare la Veneția, Ioan Țamblac, descria astfel începutul acțiunii, folosind înseşi cuvintele voievodului: „Et finalmente persuaxo, me mando a dir che io congregasse el mio exercito et andasse per metter el dicto signor <Vlad Țepeş> in Valachia" (I. Bogdan, *Documentele lui Ştefan cel Mare,* II, nr. CLIV, p. 344).

[194] I. Bogdan, *Documente privitoare la relațiile Țării Româneşti cu Braşovul...,* I, nr. LXXIV, p. 95–97.

[195] *Ibidem,* nr. LXXV, p. 97–98. Într-altă epistolă către Braşov, din aceleaşi zile, Vlad Țepeş vestea că: „mi s-a închinat toată Țara Românească şi toți boierii; şi v-a slobozit Dumnezeu pretutindeni drumurile, şi pe la Rucăr şi pe Prahova şi Teleajin şi pe Buzău. Deci, umblați acum slobozi pe unde vă place şi hrăniți-vă" *(Ibidem,* nr. LXXVI, p. 98).

[196] „L'altra Vlachia" în textul italian. Formulare deosebit de expresivă în gura voievodului Moldovei, care vădeşte conştiința comunității de neam a moldovenilor şi muntenilor (vezi şi *Literatura română veche (1402–1647),* vol. I, ed. G. Mihăilă şi Dan Zamfirescu, Bucureşti, 1969, p. 63, nota 6).

[197] Am folosit traducerea textului din 8 mai 1477 din antologia citată în nota precedentă, p. 49–52.

[198] Vezi şi N. Iorga, *Istoria românilor,* IV, p. 192.

[199] *Urkundenbuch,* VII, nr. 4158, p. 119–120. La 20 octombrie, prepozitul Urban din Sibiu menționa unor braşoveni o întâlnire cu episcopul Nicolae de Knin, care avusese o misiune în Țara Românească. N. Iorga a presupus că episcopul „va fi avut grija jurământului ce-şi făcură Vlad şi Ştefan" *(Ibidem,* nr. 4152, p. 116–117).

[200] *Ibidem,* nr. 4159, p. 120. Încă din 15 noiembrie 1476, din Buda, regele Matiaş Corvin îl vestea pe principele elector al Saxoniei despre înlocuirea lui Laiotă Basarab cu Vlad Ţepeş. Tot el, în 8 decembrie trimitea şi papei Sixt IV ştirea înălţării pe tronul Ţării Româneşti a lui „Dragula" (ambele acte la Vilmos Fraknói, *Mátyás kiraly levelei. Külügyi osztaly,* vol. I (1458–1479), Budapesta, 1893, nr. 245–246, p. 355 ş.u.).

[201] N. Iorga, *Acte şi fragmente* ..., vol. III, p. 99.

[202] *Ibidem.* p. 59.

[203] *Ibidem.*

[204] *Literatura română veche (1402–1647),* I, ed. cit., p. 51.

[205] *Urkundenbuch,* VII, nr. 4163, p. 124.

[206] Am folosit traducerea lui Pandele Olteanu, *Limba povestirilor slave despre Vlad Ţepeş* ...,p. 365. Variantele dintre paranteze aparţin editorului. Credem că traducerea „Apropiaţii lui socotindu-l drept turc, l-a lovit unul cu lancea" pare cea mai plauzibilă. Vezi şi P. P. Panaitescu, *Cronicile slavo-române din sec. XV-XVI...,* p. 206 şi 213, care s-a oprit la aceeaşi variantă („Apropiaţii lui luându-l drept turc, unul l-a lovit cu o suliţă").

[207] N. Iorga, *Acte şi fragmente* .... III, p. 99. Letopiseţul sârbesc de la biserica Sf. Nicolae din Bjelo Polje, păstrat într-un sbornic din secolul XVI, consemnează astfel sfârşitul lui Ţepeş: „în anul 6982 <= 1474> pieri Vlad Ţepeş de mâna lui Basarab" (vezi Anca Iancu, *Ştiri despre români în izvoare istoriografice sârbeşti (secolele XV-XVIII),* în culegerea *Studii istorice sud-est europene,* vol. I, Ed. Academiei, Bucureşti, 1974, p. 23). Este unica sursă sârbească care semnalează acest eveniment din Ţara Românească.

[208] *Monumenta Hungariae Historica, Acta Extera*, IV–2, nr. 234, p. 340.

[209] *Cronici turceşti privind ţările române (Extrase),* I, p. 60.

[210] După părerea lui N. Iorga (Hurmuzaki, *Documente,* XV–1, p. 93, nota 2) şi Basarab cel Tânăr a venit, în 1477, în Ţara Românească, cu ajutor turcesc. Nici unul dintre cei doi Basarabi nu a murit în cursul anului 1477. Basarab Ţepeluş a domnit, cum am spus, până în 1482. Iar Basarab Laiotă, refugiat în Transilvania, a mai trăit acolo până prin 1480. La 22 decembrie 1480 Ştefan

Báthory cerea braşovenilor să tocmească un număr de pribegi dintre cei care-l întovărăşiseră în Transilvania pe „răposatul Basarab cel Bătrân" *(Urkundenbuch,* VII, nr. 4378, p. 253).

[211] Vezi discuţia lui Dinu V. Rosetti, în grupajul *Dracula – voievodul valah Vlad Ţepeş – între fantezie şi adevăr,* publicat în *Tribuna României,* an. II, 1973, nr. 6 din 1 februarie, p. 4–5. Pentru descendenţii lui Ţepeş, în special pentru fiul său Vlad, rezultat din căsătoria cu „ruda" regelui Matiaş Corvin, vezi Pavel Chihaia, *De la Negru Vodă la Neagoe Basarab,* Ed. Academiei, Bucureşti, 1976, p. 124–128, şi, mai ales, Paul Binder, *Une famille noble roumaine de Transylvanie: les Drakula de Sinteşti,* în *Revue Roumaine d'Histoire,* XXVII, 1988, 4, p. 301–314.

Partea a II-a
LUMINI ŞI UMBRE ALE LEGENDEI

Capitolul I
Numele „Dracula"

[1] Afirmaţii culese din lucrarea *De situ Transylvanicae, Moldaviae et Transalpine,* scriere ce datează puţin după 1549 *(Călători străini despre ţările române,* vol. I, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1968, p. 399–400; textul latin, în Antonius Wrancius, *Expeditioni Solymani in Moldaviam et Trassylvaniam libri duo – De situ Transsylvaniae, Moldaviae et Transalpinae liber tertius,* ed. Colomannus Eperjessy, Budapesta, 1944, p. 33).

[2] *Călători străini ...,* vol. I, p. 176.

[3] Ducas, *Istoria turco-bizantină (1341–1462),* ediţia Vasile Grecu, Editura Academiei, Bucureşti, 1958, p. 252.

[4] P. P. Panaitescu, *Cronicile slavo-române din sec. XV–XVI publicate de Ion Bogdan,* ediţie de ..., Editura Academiei, Bucureşti, 1959, p. 200 şi 207; Pandele Olteanu, *Limba povestirilor slave despre Vlad Ţepeş,* ed. cit., p. 355.

[5] I. Bogdan, *Documente privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și cu țara ungurească în sec. XV și XVI,* vol. I, București, 1905, nr. LXXIX, p. 101–102.

[6] *D.R.H.,* B, II, nr. 41, p. 93; vezi și N. Stoicescu, *Vlad Țepeș,* Ed. Academiei, București, 1976, p. 204.

[7] Ștefan Andreescu, *Considérations sur la date de la première chronique de Valachie,* în *Revue Roumaine d'Histoire,* t. XII (1973), nr. 2, p. 361–373.

[8] *Istoria Țării Românești (1290–1690). Letopisețul Cantacuzinesc.* ediție critică de C. Grecescu și D. Simonescu, Editura Academiei, București, 1960, p. 4.

[9] Formula lui de intitulare în actele interne suna astfel: „Din mila lui Dumnezeu, Io Basarab cel Tânăr voievod și domn a toată țara Ungrovlahiei, fiul bunului Basarab voievod *(D.R.H.,* B, vol. I, nr. 157, p. 260. Act din 9 ianuarie 1478.)

[10] *Ibidem,* vol. II, nr. 163, p. 312 și 316.

[11] *Ibidem,* vol. I, nr. 115, p. 198 și 199; nr. 118, p. 203 și 204.

[12] *Cronici turcești privind țările române (Extrase),* ediția Mihail Guboglu și Mustafa Mehmet, vol. I (sec. XV–mijlocul sec. XVII), Editura Academiei, București, 1966, p. 59.

[13] *Ibidem,* p. 67.

[14] Vezi, de pildă, hrisovul din 30 octombrie 1517, în care este amintit sub forma: „Basarab cel Tânăr voievod Țepeluș" *(D.R.H.,* B, vol. II, nr. 163, p. 313 și 317).

[15] Gavril Protul, *Viața și traiul Sfântului Nifon patriarhul Constantinopolului,* ediția Tit Simedrea, București, 1937, p. 14.

[16] *Istoria Țării Românești (1290–1690). Letopisețul Cantacuzinesc,* ed. cit., p. 205.

[17] Vezi, de pildă, *D.R.H.,* B, vol. II, nr. 54, p. 116 (document din 6 iunie 1508).

[18] P. P. Panaitescu, *Cronicile slavo-române ....* p. 206 și 213; Pandele Olteanu, *Limba povestirilor slave despre Vlad Țepeș...,* p. 365.

[19] N. Iorga, *Scrisori de boieri – Scrisori de domni,* ediția a III-a, Vălenii de Munte, 1932, p. 143.

[20] *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen,* vol. V, Editura Academiei, Bucureşti, 1975, nr. 2767, p. 337. La fel şi în actul din 30 martie 1452 *(Ibidem,* nr. 2769, p. 339).

[21] *Ibidem,* nr. 3056, p. 555.

[22] *Ibidem,* nr. 3091, p. 579; Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor,* vol. XV, partea 1, Bucureşti, 1911, nr. LXXXIV, p. 48, nr. XCIII, p. 54, nr. C, p. 58. Vezi şi documentul datat „după 1 octombrie 1460", în care i se spune *„dominus Wlad wayda Transalpinarum",* la Gustav Gündisch, *Vlad Ţepeş und die sächsischen Selbstverwaltungsgebiete Siebenbürgens,* în *Revue Roumaine d'Histoire,* t. VIII (1969), nr. 6, p. 992.

[23] Vezi mai sus nota 5 a acestui capitol.

[24] N. Iorga, *Lucruri nouă despre Vlad Ţepeş,* în *Convorbiri literare,* an. XXXV (1901), nr. 2, p. 149; I. Bogdan, *Documente privitoare la relaţiile Ţării Româneşti cu Braşovul ...,* vol. I, nr. CCLXIX, p. 326.

[25] I. Bogdan, *op. cit.,* nr. CCLXIV, p. 322; Hurmuzaki, *Documente ...,* vol. XV, partea 1, nr. XCVIII, p. 57.

[26] I. Bogdan, *op. cit.,* nr. CCLXV, p. 323.

[27] *Ibidem,* nr. CCLXVI, p. 323, şi CCLXVII, p. 324.

[28] Va folosi, în acelaşi moment 1475–1476, şi o pecete cu noua combinaţie de nume *(Ibidem,* p. 323–324).

[29] *Ibidem,* nr. LXXVI, p. 98. Vezi şi nr. LXXIV, p. 95–96, nr. LXXV, p. 97, şi nr. LXXVII, p. 99.

[30] Ioan Bogdan, *Scrieri alese,* ediţie de G. Mihăilă, Editura Academiei, Bucureşti, 1968, p. 468.

[31] Critobul din Imbros, *Din domnia lui Mahomed al II-lea (anii 1451–1467),* ediţia Vasile Grecu, Editura Academiei, Bucureşti, 1963, p. 290 şi 291; Laonic Chalcocondil, *Expuneri istorice,* ediţia Vasile Grecu, Editura Academiei, Bucureşti, 1958, p. 158,171, 184,193,199,210,282, 283,291 („Draculea cel Tânăr" = Radu cel Frumos) şi 293.

[32] Vezi I. Minea, *Vlad Dracul şi vremea sa,* Iaşi, 1928, p. 5, nr. 2 şi, ulterior, Gr. Nandriş, *A philological analysis of Dracula and Rumanian placenames and masculine names in -a/-ea,* în *The Slavonic and East European Review,* t. XXXVI (1959), p. 372–373;

Ioan Guția, *Il nome di Dracula,* în *Archivio Glottologico Italiano,* vol. LVII (1972), fasc. 2, Florența, p. 148–149.

[33] I. Bogdan, *Documente privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul...,* vol. I, nr. CCX, p. 250.

[34] Vezi, de pildă, mai sus nota 18 la capitolului III din partea I.

[35] Vezi nota 20 a prezentului capitol; vezi şi observațiile lui Francisc Pall, *De nouveau sur l'action de Ianco de Hunedoara (Hunyadi) en Valachie pendant l'année 1447,* în *Revue Roumaine d'Histoire,* t. XV (1976), 3, p. 457–158.

[36] I. Minea, *Vlad Dracul şi vremea sa ...,* p. 39–40; E. Vârtosu, *Din sigilografia Moldovei şi a Țării Româneşd,* în *Documente privind istoria României – Introducere,* vol. II, Bucureşti, 1956, p. 363–365; Octavian Iliescu, *Emisiuni monetare ale Țării Româneşti din secolele al XIV-lea şi al XV-lea,* în *Studii şi cercetări de numismatică,* vol. II, Bucureşti, 1958, p. 325–330; Idem, *O nouă contribuție privitoare la istoria monetară a Țării Româneşti în sec. al XV-lea,* în *Studii şi cercetări de numismatică,* vol. III, Bucureşti, 1960, p. 501–503; Pavel Chihaia, *Deux armoiries sculptées appartenant aux voïvodes Vlad Dracul et Neagoe Basarab,* în *Revue Roumaine d'Histoire de l'Art,* t.1 (1964), nr. 1, p. 151–167 (lucrare fundamentală); G. Nandriş, *Le thème de Dracula dans Ies litteratures européennes,* în *Acta Historica,* t. VIII (1968), Roma, p. 65; Pavel Chihaia, *Steme şi stimboluri la mănăstirea Argeşului,* în volumul *De la Negru Vodă la Neagoe Basarab,* Editura Academiei, Bucureşti, 1976, p. 187–194; Dan Cernovodeanu, *Ştiința şi arta heraldică în România,* Ed. Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1977, p. 68.

[37] De menționat că deviza ordinului era: „ *O quam misericors est Deus et pius et justus".* În principiu el era compus din 24 de baroni. După moartea fondatorului lui, împăratul Sigismund de Luxemburg, ordinul a dispărut curând atât din Germania, cât şi din Aragon, unde regele Alfons V îl stabilise la rândul său.

[38] Ioan Guția, *op. cit.,* p. 146–147, nota 19.

[39] Pandele Olteanu, *op. cit.,* p. 21. Cf. Petre Ş. Năsturel, *Diavolul şi zavistia la vechii cronicari români,* în *Buletinul Bibliotecii Române,* vol. XIV (XVIII), Serie nouă, Freiburg i. Br., 1988, p. 153–169.

Vezi şi Victor Simion, *Imagine şi legendă. Motive animaliere în arta evului mediu românesc,* Ed. Meridiane, Bucureşti, 1983, p. 79–91.

[40] *Ibidem (apud* V. Bogrea, *Încă o pomenire germană a lui Ţepeş,* în *Anuarul Institutului de istorie naţională,* II, Cluj–Bucureşti, 1923–1924, p. 359).

[41] După unele păreri, Sphrantzes ar fi murit după 1478, fără a se putea preciza exact data *(Literatura Bizanţului,* antologie de studii îngrijită de Nicolae-Şerban Tanaşoca, Editura Univers, Bucureşti, 1971, p. 427).

[42] N. Iorga, *Georgios Sphrantzes,* în culegerea *Sinteza bizantină,* ediţie îngrijită de Dan Zamfirescu, Bucureşti, 1972, p. 251.

[43] Georgios Sphrantzes, *Memorii (1401–1477),* ediţia Vasile Grecu, Editura Academiei, Bucureşti, 1966, p. 129. Menţionăm că datele cu privire la viaţa lui Sphrantzes au fost prezentate după *Introducerea* prof. Vasile Grecu la ediţia citată (p. VII–XIII). Într-o tălmăcire mai nouă, datorată lui R. Lăzărescu, ultima parte a frazei sună astfel: „... şi a îndreptat toate câte se unelteau acolo împotriva sa" *(Fontes Historiae Daco-Romanae*, vol. IV, Ed. Academiei, Bucureşti, 1982, p. 441).

[44] Ducas, *Istoria turco-bizantină (1341–1462),* ediţia Vasile Grecu, Editura Academiei, Bucureşti, 1958, p. 5–8; N. Iorga, *Ducas,* în culegerea *Sinteza bizantină,* ediţie îngrijită de Dan Zamfirescu, Bucureşti, 1972, p. 247–249.

[45] Ducas, *op. cit.,* p. 430 şi 432.

[46] *Ibidem,* p. 430. Bănuim că în acest caz Ducas a suprapus două ştiri diferite, una care privea acţiunea propriu-zisă a lui Hamza paşa, cu alta în legătură cu intervenţia lui Mahmud paşa Grecul, de la sfârşitul lunii mai 1462, care a avut într-adevăr caracterul unui act de bravură gratuită (mai cu seamă după grava înfrângere suferită).

[47] În subsidiar, Ducas *(Ibidem,* p. 430) aminteşte şi de strămutarea a „mult popor de rând" din părţile „Distrei" (Silistra) în Ţara Românească, ca urmare a incursiunii de la sud de Dunăre (ian.-febr. 1462).

[48] Laonic Chalcocondil, *Expuneri istorice,* ed. cit., p. 283, 285, 287, 289.

[49] *Ibidem*, p. 5,7–8 (Introducerea prof. Vasile Grecu). Părerea aceasta este împărtăşită de Matei Cazacu, *Les parentés byzantines et ottomanes de l'historien Laonikos Chalkokondyle (c. 1423-c. 1470)*, în *Turcica*, t. XVI, 1984, p. 95–96, precum şi, mai nou, de Peter Schreiner, *Bisanzio e la Liguria*, în: *Oriente e Occidente tra medioevo ed età moderna. Studi in onore di Geo Pistarino*, II, Genova, 1997, p. 1107.

[50] *Literatura Bizanțului* ..., p. 414; P. Wirth, în *Biographisches Lexikon zur Geschichte Südosteuropas*, I, München, 1973, p. 306.

[51] Vasile Grecu, în ed. cit. a operei lui Chalcocondil, p. 11–12.

[52] „Scrierea lui istorică este înainte de toate istoria Imperiului otoman, mai pe scurt şi cu informația mai slabă şi mai puțin exactă de la ivirea turcilor osmanlâi şi până la moartea lui Murad I în 1389, tot mai pe larg şi mai bine documentată apoi, mai ales cu cât se apropie mai mult de timpul său". *(Ibidem*, p. 16.)

[53] Alexandru Elian, *Români despre bizantini – Bizantini despre români*, în *Magazin istoric*, an. V (1971), nr. 9, p. 17.

[54] Şi prof. Alexandru Elian este de părere că Laonic Chalcocondil şi-a redactat lucrarea istorică „puțin înainte de 1470" *(Ibidem)*.

[55] Laonic Chalcocondil, *op. cit.*, ed. cit., p. 289. De altminteri, un cărturar sas anonim din Transilvania secolului XVI a găsit de cuviință să extragă tocmai acest text pentru lucrarea sa *Chronologia rerum Hungarico-Transsilvanicarum ab anno 9 usque ad annum 1500* (Matei Cazacu, *Les parentés byzantines* ..., p. 113–114, n. 84). Ceea ce înseamnă că istorioara lui Chalcocondil a fost percepută şi „gustată" ca o anecdotă similară tipologic celor vehiculate oral în mediul săsesc. Dar este vrednic de subliniat că de astă dată avem de-a face cu o anecdotă cu un pronunțat caracter pozitiv.

[56] Gyula Moravcsik, *Clasicism în istoriografia bizantină, în* culegerea *Literatura Bizanțului*.... p. 165–166.

[57] Editorul român al lui Chalcocondil, prof. Vasile Grecu, remarca acelaşi lucru în *Introducerea* ediției sale: „Cele mai multe informații însă se pare că şi le-a cules pe cale orală, precum însuşi ne-o spune" (L. Chalcocondil, *op. cit.*, ed. cit., p. 11).

N. Iorga susținea odinioară că „toate informațiile pentru lucrurile din Nordul peninsulei" (balcanice) ale lui Chalcocondil „sunt din sursă ungurească, poate printr-un canal turc sau mai curând prin această cale a Ragusei" *(Revue Historique du Sud-Est Européen,* III, 1926, 1–3, p. 20). Mai nou, M. Cazacu crede că el şi-a cules o parte din informații din „cercul de clienți şi de prieteni care gravitau în jurul lui Mahmud paşa", al cărui văr îndepărtat era *(Les parentés byzantines ...,* p. 112–113).

[58] Critobul din Imbros, *Din domnia lui Mahomed al II-lea (anii 1451–1467),* ediția Vasile Grecu, Editura Academiei, Bucureşti, 1963, p. 10–11 şi 24.

[59] *Ibidem,* p. 5–6. Vezi şi Raymond T. McNally, *The Fifteenth Century Manuscript of Kritoboulos of Imbros as an Historical Source for the History of Dracula,* în *East European Quarterly,* vol. XXI, 1987, 1, p. 1–3.

[60] *Ibidem,* p. 13.

[61] N. Iorga, *Critobul din Imbros,* în *Oameni cari au fost,* vol. II, reeditare îngrijită de Ion Roman, E.P.L., Bucureşti, 1967, p. 93–95.

[62] Critobul din Imbros, *op. cit.,* ed. cit., p. 290 şi 292.

[63] *Ibidem,* p. 294.

[64] *Cronici turceşti privind țările române* .... vol. 1, ed. cit., p. 199–200.

[65] *Ibidem*, p. 192. Elementele din prima parte a textului citat se regăsesc, de fapt, în cronica lui Tursun-bei, care a participat la campania din 1462, în calitate de secretar de divan *(divan Kiatibi)* *(Ibidem,* p. 67–68).

[65 bis] Ne-am ocupat de acest episod în studiul *En marge des rapports de Vlad Țepeş avec la Hongrie,* în *Revue Roumaine d'Histoire*, t. XVI (1977), 3, p. 512–515; vezi şi, mai nou, Ileana Căzan, *Matia Corvin, asigurarea frontierei dunărene şi armistițiul turco-ungar din 1468,* în *Revista Istorică,* Serie nouă, t. III (1992), 7–8, p. 772–778.

[66] B. P. Hasdeu, *Poezia populară sârbă şi bulgară. Lupta între frații Dan şi Mircea cel Mare,* în *Columna lui Traian,* 1877, p. 249; Al. Iordan, *Les relations culturelles entre Ies Roumains et Ies Slaves*

du Sud. Traces des voévodes roumains dans le folklore balkanique, Bucureşti, 1936, 108 p.; Idem, *Mihai Viteazul în folclorul balcanic,* în *Revista istorică română,* vol. V-VI (1935–1936), p. 361–381; A. Balotă, *„Radu Voïvode" dans l'épique sud-slave,* în *Revue des Études Sud-Est Européennes,* t. V (1967), nr. 1–2, p. 203–228; Adrian Fochi, *Coordonate sud-est europene ale baladei populare româneşti,* Editura Academiei, Bucureşti, 1975, p. 66–67. De altfel, în cântecele populare sârbeşti cu privire la lupta de la Varna (1444), eroul apare sub numele „Sekula-*Draculovici*". S-a presupus, nu fără oarecare temei, că ar putea fi vorba de o contaminare a amintirii a două personaje, banul slavon Sekula şi „Dracula" – Vlad Ţepeş (vezi I. S.Luria, *În legătură cu originea subiectului povestirilor din secolul al XV-lea despre Dracula (Vlad Ţepeş),* în *Romanoslavica,* t. X (1964), Bucureşti, p. 11–12, care citează, la rândul lui, studiul lui K. Viskovatâi, *O „Sekule Drakulovice" iugoslavjanskich narodnîch pesen,* publicat în periodicul *Slavia,* XIV (1935–1936), nr. 1–2, Praga, p. 160–163).

[67] P. P. Panaitescu, *Cronicile slavo-romăne ...,* ed. cit., p. 207 şi 214; Pandele Olteanu, *Limba povestirilor slave despre Vlad Ţepeş ...,* p. 365.

[68] Barbu T. Câmpina, *Complotul boierilor şi „răscoala" din Ţara Românească din iulie-noiembrie 1462,* în *Studii şi referate privind istoria României,* partea I, Bucureşti, 1954, p. 599; Idem, *Victoria oştii lui Ţepeş asupra sultanului Mehmed al II-lea,* în *Studii,* an. XV (1962), nr. 3, p. 544; P. P. Panaitescu, *Cronicile slavo-române ...,* ed. cit., p. 193.

[69] Manuscrisul din 1490, provenit de la mănăstirea Chirilo Belozersc din nordul Rusiei, se păstrează astăzi în Biblioteca Publică „Saltâkov Scedrin" din Sankt Petersburg. A fost publicat întâia oară de A. D. Sedelnikov, *Literaturnaja istoričeskoja povesti o Drakule,* în *Izvestija po russkomu iazyku i slovenosti Akademii Nauk SSSR,* II, Leningrad, 1929, p. 621–659.

La noi, manuscrisul a fost pentru prima oară publicat, împreună cu o traducere românească, de către N. P. Smochină, *Elemente româneşti în naraţiunile slave asupra lui Vlad Ţepeş,* Iaşi, 1939. Ulterior, pe temeiul aceluiaşi manuscris şi-a alcătuit ediţia critică a

versiunii slave a *Povestirii* ... prof. P. P. Panaitescu, publicată sub titlul *Viața lui Vlad Țepeș (Povestire despre Dracula voievod),* în volumul *Cronicile slavo-române* .... ed. cit., p. 197–214. Ultima ediție critică românească a manuscrisului, însoțită de traducere – pe care ne-am bizuit şi noi în prezentarea de față –, aparține prof. Pandele Olteanu, *Limba povestirilor slave despre Vlad Țepeș* ..., p. 355–365.

[70] Pentru biografia Mariei, doamna lui Basarab cel Tânăr, reținută o vreme în captivitate în Transilvania, vezi corespondența din anul 1480, publicată în *D.R.H.,* B, vol. I, nr. 166–169, p. 270–273, şi nr. 173–174, p. 280–282, precum şi de 1. Bogdan, *Documente privitoare la relațiile Țării Româneşti cu Braşovul şi cu Țara ungurească* ..., I, nr. CCXXIII– CCXXVII, p. 271–281.

[71] *Ibidem,* nr. 179, p. 288–292.

[72] Dar această anecdotă mai poate fi eventual interpretată şi altfel: Vlad Țepeş era un straşnic apărător al obiceiurilor, al datinilor țării, situație pe care amenințau s-o modifice turcii. Dialogul domnului cu solii turci se termină în această anecdotă cu „mesajul" către sultan „să nu trimită obiceiul său la alți stăpânitori, care nu vor să-l aibă, ci să-l țină la el".

[73] Ştefan Andreescu, *Premières formes de la littérature historique roumaine en Transylvanie (Autour de la version slave des récits sur les voïevode Dracula),* în *Revue des Études Sud-Est Européennes,* t. XIII (1975), nr. 4, p. 511–524. Discuția din acest studiu a făcut mai întâi obiectul unei comunicări prezentate la Universitatea din München, în cadrul Seminarului pentru istoria Estului şi Sud-Estului Europei, condus de prof. dr. Georg Stadtmüller (17 mai 1974), sub titlul. *Die Anfänge der rumänischen Literatur in Siebenbürgen (Neue Geschichtspunkte im Rahmer der wissenschaftlichen Diskussion zur slawischen Literatur über „ Drakula").*

[74] Cel mai recent adept al acestei teze, să-i spunem paradoxale, este Matei Cazacu, *À propos du récit russe „Skazanie" o Drakule voevode,* în *Cahiers du Monde russe et soviétique,* XV (1974), nr. 3–4, p. 285. Cf. Georgeta Ene, *Romanian Folklore about Vlad Țepeș,* în *Revue des Études Sud-Est Européennes,* t. XIV (1976), 4, p. 581–

590, care atestă supraviețuirea tradițiilor populare despre voievod, în zona cetății Poienari, până în urmă cu câteva decenii.

[75] Petre Ispirescu, *Povești despre Vlad Țepeș,* Cernăuți, 1936; Idem, *Viața și faptele lui Vlad Țepeș,* Cernăuți, 1939–1942.

[76] Aşa cum a crezut, fără dreptate, Pandele Olteanu, *Limba povestirilor slave despre Vlad Țepeş ...,* p. 17, 19–20 şi 23.

[77] Observația lui A. Balotă, în recenzia la cartea lui Pandele Olteanu, tipărită în *Studii și cercetări lingvistice,* an. XIII (1962), nr. 1, p. 95–96. Pentru prelucrările datorate lui Ispirescu, vezi şi Petre Ispirescu, *Opere,* vol. II, ediție de Corneliu Bărbulescu şi Aristița Avramescu, Editura Minerva, Bucureşti, 1971, p. 268–272 şi 279–299.

[78] *Istoria Țarii Româneşti (1290–1690). Letopisețul Cantacuzinesc,* ed. cit., p. 4.

[79] Ştefan Andreescu, *Considérations sur la date de la première chronique de Valachie ....* p. 372–373. Există, însă, şi o altă opinie potrivit căreia textul cu pricina a fost introdus mai târziu în corpul cronicii, în a doua jumătate a veacului XVII (Cătălina Velculescu, *Între scriere și oralitate,* Ed. Minerva, Bucureşti, 1988, p. 10–11).

[80] Vezi, de pildă, 1. Bogdan, *Vlad Țepeş ...,* p. 118; N. P. Smochină, *op. cit.,* p. 8; P. P. Panaitescu, *Cronicile slavo-române ...,* ed. cit., p. 198.

[81] N. P. Smochină, *op. cit.,* p. 14.

[82] *Ibidem,* p. 7–15.

[83] P. P. Panaitescu, *Cronicile slavo-române...,* p. 197–199; aceleaşi concluzii şi în recenzia publicată de P. P. Panaitescu în *Revue Roumaine d'Histoire* t. II (1963), nr. 1, p. 253–259.

[84] Pandele Olteanu, *Limba povestirilor slave despre Vlad Țepeş...,* p. 302.

[85] Menționăm tot acum că pentru ipoteza autorului român transilvănean s-a pronunțat şi A. Balotă, în *Studii și cercetări lingvistice,* an. XIII (1962), nr. 1, p. 90–97, care însă a respins teoria „slavo-carpatică" a prof. P. Olteanu, rămânând la ideea unui text inițial mediobulgar.

[86] Vezi, mai nou, Mircea Păcurariu, *Începuturile Mitropoliei Transilvaniei,* Bucureşti, 1980, p. 59–91.

[87] A. H. Vostokov, *Opisanie salvjanskih i russkich rukopisei Rumjanțeskogo muzeja,* Sankt-Petersburg, 1842, p. 502–503.

[88] Citatele reproduse în traducerea lui I. Bogdan, *Vlad Țepeș ...,* p. 107.

[89] *Ibidem,* p. 107,116 şi 124.

[90] Emil Vrabie, *Limba povestirilor slave despre Vlad Țepeș,* în *Romanoslavica,* t. XIII (1966), Bucureşti, p. 229–246.

[91] 1. S. Luria, *op. cit.,* p. 13.1. S. Luria (Sankt Petersburg) este şi autorul unei cărți, *Povest' o Drakule,* Editura Academiei de ştiințe a U.R.S.S., Leningrad, 1964. Mai nou, Matei Cazacu, care este adeptul paternității lui Feodor Kurițân, admite doar trei termeni slavo-români, care se găsesc în episodul IX *(hraniti, siromah* şi *trup).* După părerea sa, aceasta dovedeşte probabil că „anecdota a fost comunicată autorului de un român", dar nu poate îndemna la atribuirea întregului text unui român (*L'histoire du prince Dracula en Europe Centrale et Orientale (XV*^{e} *siècle),* Genève, 1988, p. 62).

[92] G. Mihăilă, în studiul introductiv *Ioan Bogdan (1864–1919),* la Ioan Bogdan, *Scrieri alese,* Editura Academiei, Bucureşti, 1968, p. 65–66.

[93] Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei,* Editura Minerva, Bucureşti, 1975, p. 11–30.

[94] Vezi Const. C. Giurescu, *Valoarea istorică a tradițiilor consemnate de Ion Neculce,* în culegerea *Studii de folclor şi literatura,* E.P.L., Bucureşti, 1967, p. 442–443.

[95] Ion Neculce, *op. cit.,* ed. cit., p. 14–15.

[96] Vezi, de pildă, Al. Săndulescu, *Opțiuni şi criterii în editarea literaturii documentare,* în *România liberă,* an. XXXIII(1975), nr. 9598 din 3 sept., p. 2.

[97] Grigore Nandriş, *The Historical Dracula: The Theme of His Legend in the Western and in the Eastern Literatures of Europe,* în *Comparative Literature Studies,* vol. III, nr. 4, 1966, University of Maryland, p. 390; teorie reluată în Idem, *Le thème de Dracula dans les littératures européennes ....* loc. cit., p. 72–73.

[98] Alexandru V. Boldur, *Un român transilvănean – autor presupus al „Povestirii ruse despre Dracula",* în *Apulum,* t. VIII (1970), p. 67–76.

[99] Semnalăm tot acum că şi Nicolae Iorga a ţinut să-şi formuleze opinia în problema originii şi paternităţii *Povestirii despre Dracula voievod,* în versiunea slavă. El a negat că autorul ar fi putut fi Feodor Kuriţân şi a presupus că este vorba de un „produs popular în necontenită prefacere, care s-a folosit şi de ... <un> raport oficial din vremea eroului". Se constată lesne că avem de-a face cu o teorie hibridă. Un „raport oficial" asupra lui Vlad Ţepeş sosit la Moscova şi ... prefăcut în „produs popular" (!?). Afirmaţia are caracterul unei pure speculaţii, ce nu rezolvă în nici un fel întrebările de căpetenie pe care le suscită textul. Se vede că Nicolae Iorga era încă profund influenţat de părerea lui Ioan Bogdan, care, repetăm, nu cunoştea în 1896 manuscrisul din 1490 şi înclina să creadă că lucrarea a fost compusă în rusa veche. (Vezi N. Iorga, *Contribuţii la legăturile româneşti cu ruşii şi ungurii. I. Ceva nou despre povestea rusească a isprăvilor lui Vlad Ţepeş; II. Un „neamţ" din secolul al XVIII-lea care suferă pentru „legea românească" şi „evangheliile Margaretei Tomaian",* în *Analele Academiei Române, Memoriile Secţiunii Istorice,* seria III, t. XXI, Bucureşti, 1939, p. 195–198.)

Capitolul II
Versiunea germană a faptelor lui Ţepeş

[1] Ioan Bogdan, *Vlad Ţepeş şi naraţiunile germane şi ruseşti asupra lui....* ed. cit., p. 89.

[2] Copia de la St. Gall a fost publicată de I. Bogdan, *op. cit.*, p. 90–105, *supra,* iar incunabulul de la Strassburg a fost reeditat de Constantin I. Karadja, *Incunabulele povestind despre cruzimile lui Vlad Ţepeş,* în volumul *Închinare lui Nicolae Iorga, cu prilejul împlinirii vârstei de 60 de ani,* Cluj, 1931, p. 202–206. Menţionăm tot acum că Grigore C. Conduratu, *Michael Beheims Gedicht über den Woiwoden Wlad II. Drakul,* Bucureşti, 1903, p. 101–105, a republicat copia de la St. Gall, odată cu textul a trei broşuri (*Ibidem*, p. 105–118).

[3] Nicolae Iorga a atras atenţia că era vorba de spioni şi, într-adevăr, în poema lui Michael Beheim se citează o frază a lui Vlad Ţepeş care confirmă întru totul această supoziţie: „Eu nu vreau

să spioneze şi să iscodească ţara mea mai bine" (N. Iorga, în Hurmuzaki, *Documente* ..., vol. XV, partea 1, Bucureşti, 1911, p. 51, nota 2, şi p. 52, nota 1; Grigore C. Conduratu, *op. cit.*, p. 31).

[4] Ne-am ocupat de acest pasaj în prima parte a lucrării de faţă. După părerea noastră, această variantă prezintă oarecum deformat întâmplarea. Credem că răspunsul corect pe care-l aştepta domnul era *şapte domni,* cifră ce corespundea strict ascendenţei sale genealogice directe până la Basarab I. De altfel, este evident că anecdota cuprinde aspecte de curată fabulaţie. Răspunsurile după care Ţara Românească ar fi avut cincizeci, treizeci, sau chiar douăzeci de domni, sunt absurde, neavând nici o corespondenţă în realitatea istorică. Varianta pe care am analizat-o în partea întâi a studiului nostru a fost publicată tot de Ioan Bogdan, în paralel cu copia manuscrisă de la St. Gall. Ea a fost pentru prima oară reeditată, după o broşură germană fără dată, de Johann Chr. Engel, *Geschichte der Moldau und Walachey,* I, Halle, 1804, p. 76–80.

[5] Am arătat în capitolul II al primei părţi că era vorba de represalii împotriva domeniilor de peste munţi ale domniei, care, sub influenţa Braşovului şi Sibiului, nu dăduseră ascultare lui Vlad Ţepeş, şi, mai mult, adăpostiseră pretendenţi la tronul Ţării Româneşti sau îi sprijiniseră.

[6] Vezi nota anterioară, în privinţa sensului expediţiei punitive din august 1460 în Amlaş şi Făgăraş.

[7] I. Bogdan, *op. cit.,* p. 89, şi-a exprimat opinia că varianta din manuscrisul nr. 806 de la mănăstirea St. Gall pare a fi o reproducere după o broşură tipărită, poate cu schimbarea dialectului. Iar Matei Cazacu a încercat să demonstreze că, de fapt, a existat o broşură, prevăzută şi cu portretul voievodului, care ar fi fost tipărită încă din 1463, la Viena *(„Geschichte Dracole Waide", un incunable imprimé à Vienne en 1463,* în *Bibliotheque de l'Ecole des Chartes,* t. CXXXIX, 1981, Paris, 1982, p. 209–243).

[8] Confruntarea aceasta de date a fost făcută şi de N. Iorga, în notele cu care a însoţit documentele publicate în colecţia Hurmuzaki (vezi Hurmuzaki, *Documente* ..., vol. XV, partea 1, Bucureşti, 1911, p. 51, nota 3).

[9] De fapt, aşa cum observa N. Iorga, locuitorii din sudul Transilvaniei aduşi în Ţara Românească, „erau să fie şerbii domniei, ca pedeapsă pentru nesupunerea lor" (*Ibidem*, p. 58, nota 2).

[10] I. Bogdan, *op. cit.*, p. 86–87.

[11] *Ibidem.*

[12] Pentru ecoul şi sentimentele din lumea creştină stârnite de expansiunea otomană la mijlocul secolului XV, vezi raportul *Ripercussioni della caduta di Constantinopoli. Un esempio di interazioni culturali nel sec. XV tra il sud-est europeo, il mondo mediterraneo e quello pontico,* prezentat de către prof. Agostino Pertusi la cel de-al III-lea Congres Internaţional de Studii sud-est europene, Bucureşti, 1974, 84 p.

[13] Şerban Papacostea, *Cu privire la geneza şi răspândirea povestirilor scrise despre faptele lui Vlad Ţepeş,* în *Romanoslavica,* vol. XIII, Bucureşti, 1966, p. 159–167.

[14] *Ibidem,* p. 163. Textul integral, în limba latină, al însemnărilor lui Nicolae de Modrussa despre Vlad Ţepeş – la care de altfel vom mai reveni – a fost publicat de G. Mercati, *Notizie varie sopra Niccolo Modrussiense,* în *Opere Minori,* vol. IV, Città del Vaticano, 1937, p. 247–249. În continuare vom cita însă doar traducerea acestor însemnări, datorată lui Şerban Papacostea.

[15] Şerban Papacostea, *op. cit.*, p. 164.

[16] Lucrarea menţionată a papei Pius II are titlul complet: *Comentarii rerum memorabilium quae temporibus suis contigerunt (Comentarii despre faptele demne de amintire petrecute în vremea sa).* Este o documentată operă memorialistică, divizată în 12 cărţi. O ediţie a ei a apărut la Roma, în 1584, şi alta la Frankfurt, în 1614. Povestirile despre Ţepeş, înregistrate desigur în 1463 de papa Pius II, au fost rezumate după *Comentarii* de N. Iorga, *Studii şi documente cu privire la istoria românilor,* vol. III, Bucureşti, 1901, p. LXXII–LXXIV.

[17] Şerban Papacostea, *op. cit.*, p. 164–165.

[18] Matei Cazacu, *À propos du récit russe „Skazanie o Drakule voevode"*, loc. cit., p. 286: *„Il reste la cour de Bude de Mathias Corvin comme centre de production et de diffusion des récits sur Vlad l'Empaleur. Ces récits ont été rassemblés en Transylvanie lors de*

l'expédition du roi à Braşov en 1462 – et il faut souligner que ce sont les Saxons qui ont dû fournir la quasi-totalité du matérial – ensuite l'entourage dû roi a rédigé un texte écrit, vraisemblablement en latin, qui a été envoyé au pape et à Venise."

[19] Aceeaşi observaţie şi la Gr. C. Conduratu, *Michael Beheims Gedicht ...,* p. 19–20, care pe temeiul ei a ajuns la o concluzie identică, anume că naraţiunea germană era gata redactată încă la începutul anului 1462. Pe de altă parte, într-un eseu publicat postum, P. P. Panaitescu, pe temeiul unui raţionament similar celui înfăţişat şi de noi, a formulat încheierea că „the author is a Saxon from Braşov, a contemporary of Vlad Ţepeş" *(The German Stories about Vlad Ţepeş,* în culegerea: *Dracula. Essays on the Life and Times of Vlad Ţepeş,* edited by K. W. Treptow, New York, 1991, p. 186).

[20] O altă copie manuscrisă a naraţiunii germane despre Vlad Ţepeş a fost descoperită la mănăstirea Lambach (Codex 327 – manuscris din sec. XV) şi a fost publicată de Wilhelm Wattenbach, *Über den Walächischen Woiwoden Wlad IV (1456–1462),* în *Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde,* t. XXVII (1896), nr. 1, p. 331–343. Încă două manuscrise, păstrate la Colmar şi, respectiv, Londra, au fost editate de Dieter Harmening, *Der Anfang von Dracula. Zur Geschichte von Geschichten,* Königshausen + Neumann, Würzburg, 1983, p. 107–116 şi 20–25.

[21] J. Striedter, *Die Erzählung vom Walächischen Vojwoden Drakula in der Russischen und Deutschen Überlieferung,* în *Zeitschrift für Slavische Philologîe,* Heidelberg, XXIX (1961), nr. 2, p. 403.

[22] *Ibidem,* p. 401–404.

[23] O listă a broşurilor germane cunoscute a fost întocmită de Radu Florescu şi Raymond T. McNally, *Dracula. A Biography of Vlad the Impaler (1431–1476),* Hawthorn Books, Inc., New York, 1973, p. 218–220.

[24] Mentalul colectiv din Europa apuseană a secolului XV a fost magistral descris în clasica lucrare a lui Johann Huizinga, *Amurgul evului mediu,* Editura Univers, Bucureşti, 1970 (traducerea românească a celei de-a X-a ediţii olandeze, din 1963).

[25] Este tot meritul lui Şerban Papacostea de a fi pus în lumină şi acest izvor, după Philippi Callimachi, *Ad Innocentium VIII de bello Turcis inferendo oratio*, ediția Irmina Lichońska şi Thaddeus Kowalewski, Varşovia, 1964, p. 50 (Şerban Papacostea, *Politica externă a Moldovei în vremea lui Ştefan cel Mare: Puncte de reper*, în *Revista de istorie,* t. 28 (1975), nr. 1, p. 16; versiunea franceză a articolului, în *Revue Roumaine d'Histoire,* t. XIV (1975), nr. 3. Pasajul citat, la p. 424–425).

[26] Şerban Papacostea, *Cu privire la geneza şi răspândirea povestirilor scrise despre faptele lui Vlad Țepeş*..., p. 163–165 infra.

[27] Şerban Papacostea s-a limitat doar să semnaleze istoricilor acest pasaj, publicându-l atât în latină, cât şi în traducere, în notele studiului domniei sale. Evident, o discuție mai amănunțită a conținutului său depăşea obiectivul pe care şi-l propusese în cercetarea pe care a întreprins-o. De curând, istoricii Radu Florescu şi Raymond T. Mc Nally, *Dracula. A Biography of Vlad the Impaler* ..., ed. cit., p. 99–101, au relevat, însă, numai parțial, informațiile din mărturia lui Nicolae de Modrussa. Un crâmpei din relatarea legatului papal a fost reprodus şi de Matei Cazacu, *Vlad Țepeş erou de epopee,* în *Magazin istoric,* an. IV (1970), nr. 6, p. 30, fără însă a se încerca şi un examen de critică internă a izvorului.

[28] I. Bogdan, *Documente privitoare la relațiile Țării Româneşti cu Braşovul*..., vol. I, nr. CXXI, p. 150–151.

[29] Şerban Papacostea, *op. cit.*, p. 164.

[30] N. Iorga, *Studii şi documente* ..., vol. III, p. LXXIV.

[31] Un clişeu în culori după tabloul din castelul Ambras a fost reprodus destul de fidel pe coperta revistei *Magazin istoric,* an. IV (1970), nr. 6.

[32] Reproduceri fotografice alb-negru ale tabloului şi detaliului cu chipul lui Vlad Țepeş, în *Tribuna României,* an. II (1973), nr. 6, din 1 februarie, p. 4. Încă un tablou, mai târziu, a fost de curând identificat în castelul Forchtenstein, nu departe de Wiener Neustadt, în galeria strămoşilor familiei Esterhazy (Raymond Mc Nally, Benjamin Le Blanc, *Dracula într-un tablou necunoscut,* în *Magazin istoric,* XXXI, 1997, 1, p. 12–14; reproducere în culori pe coperta interioară a revistei).

[33] Din cele ce ştim astăzi, în Ţara Românească a existat, se pare, un singur portret al lui Ţepeş, zugrăvit în frescă în cursul secolului XVI pe zidurile pronaosului bisericii mănăstirii Argeşului (Pavel Chihaia, *Semnificaţia portretelor din biserica mănăstirii Argeş,* în *Glasul Bisericii,* an. XXVI (1967), nr. 7–8, p. 792 şi 793).

[34] Descoperită şi publicată cu comentarii critice istorice de Gr. C. Conduratu, *Michael Beheims Gedicht über den Woiwoden Wlad II Drakul,* Bucureşti, 1903. Despre alte prezenţe ale românilor în opera lui Beheim – referiri la participarea Ţării Româneşti în campania „cea lungă" din iarna 1443–1444 contra turcilor şi în lupta de la Varna (1444) –, vezi N. Iorga, *Studii şi documente ...,* vol. III, p. LXVIII–LXXII.

[35] Gr. C. Conduratu, *op. cit.,* p. 49 (vezi şi p. 18, pentru răstimpul petrecut de Beheim la Wiener-Neustadt).

[36] Asupra filiaţiei poemei lui Beheim din povestirea în proză a saşilor, vezi *Ibidem,* p. 18, şi N. Iorga, *Încă ceva despre Vlad Ţepeş şi Ştefan cel Mare,* în *Convorbiri literare,* an. XXXVIII (1904), nr. 4, p. 381. Crede însă că a fost scrisă numai „după expediţia lui Ţepeş în Bosnia la 1476".

[37] Gr. C. Conduratu, *op. cit.,* p. 46.

[38] Vezi mai sus nota 36.

[39] Referirea la „Serbia" ar putea prea bine să fie o confuzie cu „Bulgaria", unde Ţepeş a luptat într-adevăr în iarna 1461–1462.

[40] Faptul a fost sesizat pentru prima oară de Şerban Papacostea, *op. cit.,* p. 162, nota 2.

[41] Gr. C. Conduratu, *op. cit.,* p. 53–55.

[42] *Ibidem,* p. 55, nota 1.

[43] *Ibidem,* p. 46–49.

[44] Mănăstirea aceasta nu a putut fi identificată *(Ibidem,* p. 91, nota 3). M. Cazacu crede că ar fi vorba de mănăstirea benedictină de la Gornij Grad, în Slovenia *(L'histoire du prince Dracula* ..., p. 41–42). Alte încercări de identificare, după noi neconvingătoare, la Radu Constantinescu, *Codicele Altenberger,* Ed. Meridiane, Bucureşti, 1988, p. 39 şi 74–75, n.289.

[45] *Ibidem,* p. 48.

[46] *Ibidem,* p. 45–46.

[47] Pentru opera lui Michael Beheim în general, vezi Alphons Lhotsky, *Quellenkunde zur mittelalterlichen Geschichte Österreichs*, Graz-Köln, Verlag Hermann Böhlaus Nachf., 1963, p. 365–368. Potrivit lui A. Lhotsky, Beheim a murit în 1474. Şi pe această cale deci se infirmă supoziţia lui N. Iorga ce viza modificarea datării poemei despre Vlad Ţepeş.

[48] Ediţia din Basel, sub îngrijirea lui J. Sambucus, 1568, p. 558; vezi şi ed. I. Fógel, B. Iványi, L. Juhász, t. III, Leipzig, 1936, p. 243. Un portret al lui Bonfini a fost schiţat de N. Iorga, *Cărţi reprezentative în viaţa omenirii*, ed. îngrijită de Mihai Gherman, vol. II, Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 1991, p. 74–78.

[49] Am utilizat traducerea din *Călători străini despre ţările române*, vol. I, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1968, p. 506 (textul latin, la p. 509–510, iar cel german, p. 514–515).

[50] Este vorba de cronica universală scrisă la Praga în 1554 de Jan de Puchov, arhiepiscop de Praga, cu cheltuiala lui Zygmunt cel Tânăr *(Sweta wsseho kronika skrzpracy Zygmunda mladšiho z Puchova ...)*. Semnalarea acestei traduceri– pentru care Jan de Puchov s-a servit cu siguranţă de una din ediţiile *Cosmografiei* lui Münster – se datorează prof. Pandele Olteanu, *Limba povestirilor slave despre Vlad Ţepeş* ..., ed. cit., p. 18 şi 19–20.

[51] Această mărturie a scăpat autorilor unei monografii asupra relaţiilor româno-italiene până în 1600 (George Lăzărescu şi Nicolae Stoicescu, *Ţările române şi Italia până la 1600*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1972, 406 p.).

[52] *Călători străini despre ţările române*, vol. I, ed. cit., p. 514 (vezi şi nota 7 de pe aceeaşi pagină); Nicolae Buta, *I paesi romeni in una serie di „avvisi" della fine del Cinquecento (1599–1603)*, în „Diplomatarium Italicum", II, Roma, 1930, nr. XXVIII, p. 84.

[53] Referire la incursiunea de la sudul Dunării din februarie 1462.

[54] N. Iorga, *Încă ceva despre Vlad Ţepeş şi Ştefan cel Mare*, în *Convorbiri literare*, an. XXXVIII (1904), nr. 4, p. 382–383.

[55] Jakob Unrest, *Österreichische Chronik*, ed. Karl Grossman, Weimar, 1957 *(Monumenta Germaniae Historica, Nova series*, t. XI), p. 68.

[56] Adolf Armbruster, *Jakob Unrests Ungarische Chronik,* în *Revue Roumaine d'Histoire,* t. XIII (1974), nr. 3, p. 482.

[57] Vezi şi comentariul lui Adolf Armbruster, *op. cit.,* p. 479.

[58] Thomas Ebendorfer, *Chronicon regum Romanorum,* în *Mittheillungen des Instituts für Oesterreichische Geschichtsforschung,* Ergänzungsband III, Innsbruck, 1890–1894, p. 202–204. Pentru viaţa şi opera lui Thomas Ebendorfer, vezi Alphons Lhotsky, *op. cit.,* p. 375–392.

[59] Vezi mai sus nota 21. Recenzia lui P. P. Panaitescu la acest studiu, în *Revue Roumaine d'Histoire,* t. II (1963), nr. 1, p. 253–259.

[60] Domnul a întreţinut într-adevăr relaţii diplomatice cu genovezii din Caffa şi nu ar fi exclus ca anecdota din versiunea germană să-i aibă în vedere pe aceştia (vezi şi Matei Cazacu, *À propos du recit russe „Skazanie* o Drakule voevode" ..., p. 287).

[61] Deşi figurează în ambele versiuni, convertirea lui Vlad Ţepeş la catolicism nu poate fi privită decât ca un simplu zvon ce nu are acoperire în realitatea istorică. Este semnificativ de altfel că în versiunea germană presupusul act apare plasat îndată după uciderea lui Vlad Dracul, ceea ce e imposibil. Iar din varianta de la Strassburg reiese că Ţepeş s-ar fi lăsat „botezat" de două ori ..., ultima dată la ieşirea din temniţă!

[62] P. P. Panaitescu, în *Revue Roumaine d'Histoire,* t. II (1963), nr. 1, p. 259.

[63] I. S. Luria, *În legătură cu originea subiectului povestirilor din secolul al XV-lea despre Dracula (Vlad Ţepeş),* în *Romanoslavica,* t. X (1964), p. 10.

[64] Este chiar remarca lui I. S. Luria, *op. cit.,* p. 16.

[65] Matei Cazacu, *À propos du récit russe „Skazanie o Drakule voevode"* ..., p. 293.

[66] Laonic Chalcocondil, *Expuneri istorice* ..., ed. cit., p. 284.

[67] Vezi şi I. C. Chiţimia, recenzie la volumul *Cronicile slavo-române din sec. XV–XVI* de P. P. Panaitescu, în *Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor,* VII (1959), nr. 3–4, p. 737. Domnia sa mai adaugă în rândul legendelor de largă circulaţie folclorică şi pe cea despre negustorul furat de bani, căruia domnul i-a restituit banii

punându-i un galben în plus, spre a-i verifica cinstea, precum şi pe cea despre femeile pedepsite pentru adulter sau alte încălcări ale moralei. Pentru atitudinea faţă de săraci şi nevolnici în spaţiul românesc, vezi Ştefan Andreescu, *La pauvreté à la fin du Moyen Âge roumain*, în *Revue Roumaine d'Histoire*, t. XXII (1983), 4, p. 343–346. Cf. Andrei Pippidi, *Originea posibilă a unei legende despre Vlad Ţepeş*, în *Revista de Istorie şi Teorie Literară*, t. XXIX (1991), 3–4, p. 323–328.

[68] Vezi prea entuziastele consideraţii ale lui Dan Zamfirescu, *Vlad Ţepeş („Dracula")*, în *Tribuna României*, an. III (1974), nr. 37 din 15 mai, p. 11, şi nr. 38, din 1 iunie, p. 11, precum şi Matei Cazacu, *Aux sources de l'autocratie russe. Les influences roumaines et hongroises, XVe–XVIe siècles*, în *Cahiers du Monde Russe et Sovietique*, XXIV, 1983, 1–2, p. 9–16 şi 29.

[69] Vezi şi observaţiile lui Gianfranco Giraudo, *Drakula. Contributi alla storia delle idee politiche nell'Europa Orientale alla svolta del XV secolo*, Facolta' di lingue e letterature straniere – Venezia. Libreria Universitaria Editrice, Veneţia, 1972, 95 şi 11–113.

[70] După lupta de la Baia (1467), Ştefan cel Mare a tăiat capul la douăzeci de boieri de frunte şi a poruncit să fie traşi în ţeapă vreo alţi patruzeci, de rang mai mic, acuzaţi „unii că nu au luptat vitejeşte, alţii pentru că s-au făcut vinovaţi de trădare". (Raport contemporan, din primăvara anului 1468, publicat de Şerban Papacostea, *Un épisode de la rivalité polono-hongroise au XVe siècle: la campagne de Mathias Corvin en Moldavie (1467) à la lumière d'une source inédite*, în *Revue Roumaine d'Histoire*, t. VIII (1969), nr. 6, p. 977).

[71] În 1534, voievodul Vlad Vintilă de la Slatina al Ţării Româneşti (1532–1535) trimitea trupe credincioase în Oltenia „ca să facă linişte în amintita ţară a băniei şi ca să fie una şi uniţi cu el, atunci când se va ridica <împotriva turcilor>. Făcând ordine în chipul acesta în vilaietul Ţării Româneşti, el este pe cale de a şi-o supune sieşi" – mărturisea un raport din august 1534 adresat Porţii despre acţiunea de pacificare întreprinsă de domn în vestul Ţării Româneşti (Aurel Decei, *Aloisio Gritti în slujba sultanului Soliman*

Kanunî, după unele documente turcești inedite (1533–1534), în *Studii și materiale de istorie medie,* vol. VII, București, 1974, p. 152). Iar în 1545, la numai două săptămâni după ce s-a instalat în scaunul domnesc al Țării Românești, Mircea Ciobanul a ucis – aparent, fără motiv – un mare număr de boieri, dintre care unii sunt nominalizați în cronica internă contemporană *(Istoria Țării Românești (1290–1690). Letopisețul Cantacuzinesc,* ed. cit., p. 48–49).

[72] Gianfranco Giraudo, *op. cit.,* p. 91.

[73] *Ibidem,* p. 94.

[74] *Ibidem,* p. 94–95.

[75] *Ibidem,* p. 95–96.

[76] *Ibidem,* p. 98. Menționăm cu acest prilej că și în două sinteze de istorie a literaturii române chestiunea *Povestirii* ... a fost în grabă expediată, pe criterii lingvistice până la urmă, după cum s-a putut constata, neconcludente. Cităm din tratatul academic apărut în 1964: „Trăsăturile lingvistice tipic rusești, faptul că toate copiile s-au găsit în Rusia fac mai plauzibilă ipoteza lui A. H. Vostokov, I. Bogdan și acum în urmă a lui S. Luria despre originea rusească a autorului (poate F. Kurițân, sol al Moscovei de la 1482, la curtea lui Matei Corvin, sau cineva din suita lui)". *(Istoria literaturii române,* vol. I, *Folclorul. Literatura română în perioada feudală (1400–1780),* Editura Academiei R.P.R., București, 1964, p. 290). Iată și opinia lui George Ivașcu, *Istoria literaturii române,* vol. I, Editura Științifică, București, 1969, p. 49: „în același timp se redactează în limba rusă o *Povestire despre Dracula voievod,* care contează printre cele mai populare scrieri ale vechii literaturi ruse. Vlad Țepeș este surprins cu o remarcabilă intuiție psihologică și politică, probabil de un sol rus la curtea de la Buda." Fără îndoială asemenea aserțiuni vor trebui complet revizuite în viitoarele sinteze, astfel încât *Povestirea* ... să-și poată ocupa locul ce-l merită în evoluția literaturii românești medievale.

[77] Ștefan Andreescu, *Spiritul cronicăresc,* în *România literară,* an. VI (1973), nr. 4, p. 8.

[78] P. P. Panaitescu, *Interpretări românești,* București, 1947, p. 241.

[79] Într-un excelent eseu, Virgil Cândea, *Caractères dominants de la culture roumaine médiévale*, în *Bulletin de l'Association Internationale d'Étude du Sud-Est Européen*, Bucureşti, VI (1968), nr. 1–2, p. 68, s-a subliniat cu drept cuvânt că „o primă trăsătură caracteristică a gândirii medievale româneşti este tocmai realismul său, orientarea sa către problemele imediate ale vieții individuale sau colective". Speculațiile abstracte, controversele religioase, actul de cultură gratuit au fost într-adevăr dintotdeauna străine culturii noastre.

[80] Vezi I. C. Chițimia, *Cronica lui Ştefan cel Mare*, în culegerea sa de studii *Probleme de bază ale literaturii române vechi*, Editura Academiei, Bucureşti, 1972, p. 29–88. De menționat că în biblioteca sa Hartmann Schedel avea un exemplar din versiunea germană a *Povestirii despre Dracula voievod (Ibidem*, p. 76).

[81] Pentru autograful lui Manuil din Corint, conservat la mănăstirea Dionisiu, de la muntele Athos, vezi Leandros Vranoussis, *Gândul şi fapta marelui domn (Texte şi documente inedite din Grecia)*, în *Magazin istoric*, an. VI (1972), nr. 2, p. 7–8 şi 10 (ilustrațiile).

[82] *Istoria literaturii române*, vol. I, ed. cit., p. 252.

[83] Vezi şi Gianfranco Giraudo, *op. cit.*, p. 93.

[84] Bogdan Petriceicu Hasdeu, *Filosofla portretului lui Țepeş. Schița iconografică*, Bucureşti, 1864, p. 21–25.

[85] Vezi, în această problemă, Dumitru Năstase, *Ideea imperială în țările române. Geneza şi evoluția ei în raport cu vechea artă românească (secolele XIV–XVI)*, Atena, 1972, 30 p. + 5 il.; Petre Ş. Năsturel, *Considérations sur l'idée impériale chez les Roumains*, în *Byzantina*, t. 5 (1973), Salonic, p. 397–413 + 4 il. În afară de text.

[86] Vezi Emil Vârtosu, *Titulatura domnilor şi asocierea la domnie în Țara Românească şi Moldova (până în secolul al XVI-lea)*, Editura Academiei, Bucureşti, 1960, p. 126, 151, 173 şi 180–181.

[87] *Ibidem*, p. 209.

Capitolul III
Romanul lui Bram Stoker

[1] Bram Stoker, *Dracula*, Dell Publishing Co., seria „*Laurel Leaf Library*", New York, 1971, 416 p.

[2] Catalogul Bibliotecii Congresului din Statele Unite *(Library of Congress)* înregistrează treisprezece ediții americane ale romanului în răstimpul 1899–1959. În Anglia, în 1921 el ajunsese la a paisprezecea ediție. A fost tradus atât în franceză *(Dracula. L'homme de la nuit,* trad, de E. şi L. Paul-Marguéritte, Paris, 1920), cât şi în italiană *(Dracula,* trad, de R. Fedi, Milano, 1962). A existat şi o tălmăcire în limba rusă, apărută la Sankt Petersburg, în 1913.

[3] Romanul *Frankenstein* datează din 1817. Pentru avatarurile acestui din urmă personaj, vezi Radu Florescu, în *Search of Frankenstein,* New York Graphic Society, Boston, Massachusetts, 1975, 244 p. Cartea scrisă de Mary Shelley a fost tradusă de timpuriu şi în româneşte, spre deosebire de *Dracula* al lui Bram Stoker, care nu a cunoscut la noi o tălmăcire integrală decât în anul 1990, după prăbuşirea regimului comunist (trad. şi note de Barbu Cioculescu şi Ileana Verzea, Ed. Univers, Bucureşti, 1990, 430 p.).

[4] Vezi Raymond T. Mc Nally şi Radu Florescu, *In Search of Dracula (a true history of Dracula and vampire legends),* New York Graphic Society, Greenwich, Connecticut, 1972, p. 172–173. Pentru o altă teorie cu privire la originea romanului, vezi articolul lui François Rivière, *1887, une nuit dans la cimetière de Highgate,* publicat în ziarul *Libération,* nouvelle série, no 2056, 31 decembrie 1987, p. 3–4.

[5] Bram Stoker, *Personal Reminiscences of Henry Irving,* 2 volume, Londra, 1906–1907.

[6] Louis Pauwels şi Jacques Bergier, *Le matin des magiciens* (Introduction au réalisme fantastique), Paris, Gallimard, 1965, p. 335. Vezi şi Francis King, *Magia rituale. Dai Rosacroce alla Golden Dawn*, Edizioni Mediteranee, Roma, 1979 (titlul original al cărții, apărută în 1970 la Londra: *Ritual Magic in England – 1887 to the present day*).

[7] Victor Hugo, *La légende des siècles. La fin de Satan-Dieu*, ed. Jacques Truchet, Gallimard, Paris, 1955, p. 278–279; vezi şi I. C. Bistrițianu, *Pe marginea poemului „Sultan Murad" de Victor Hugo*, în *Anuarul Liceului Coriolan Brediceanu din Lugoj*, 1941, şi Radu Florescu şi Raymond T. Mc Nally, *Dracula. A Biography of Vlad the Impaler (1431–1476),* Hawthorn Books, Inc., New York, 1973, p. 146–147.

[8] Dimitrie Cantemir, *Histoire de l'Empire Othoman où se voyent les causes de son aggrandissement et de sa décadence,* trad. M. de Jonquières, Paris, 1743 (pentru această traducere şi celelalte ediţii din secolul XVIII, vezi Alexandru Duţu, în volumul *Dimitrie Cantemir historian of South East European and Oriental Civilisations,* Bucureşti, 1973, p. 14–19).

[9] Ultima traducere românească: Jules Verne, *Castelul din Carpaţi,* trad., de Vladimir Colin, Editura Tineretului, Bucureşti, 1967, 183 p. Pentru sursele de informaţie ale lui Jules Verne în ce priveşte Transilvania, vezi Dinu Moroianu, *Jules Verne şi „Călătoriile lui extraordinare",* Editura Tineretului, Bucureşti, 1962, p. 188–189.

[10] Bram Stoker, *Dracula,* New York, 1971, p. 268.

[11] *Ibidem,* p. 334.

[12] *Ibidem,* p. 38. Pentru relaţiile dintre Bram Stoker şi Árminius Vámbéry, precum şi pentru alte aspecte legate de problema genezei romanului, o bună prezentare la Raymond T. Mc Nally şi Radu Florescu, *In Search of Dracula* .... p. 174–181; şi în lucrarea ulterioară a aceloraşi, *Dracula. A Biography of Vlad the Impaler* ..., p. 149–156. Árminius Vámbéry a publicat în Anglia două cărţi cu caracter autobiografic: *His Life and Adventure with* ..., Londra, 1884, şi *Story of My Struggles: The Memoirs of Árminius Vámbéry,* 2 vol., Londra, 1904.

[13] Identificare datorată lui R. T. Mc Nally şi R. Florescu, *In Search of Dracula* ..., p. 179; vezi şi *Dracula. A Biography of Vlad the Impaler* ..., p. 151–152.

[14] Cf. R. T. Mc Nally şi R. Florescu, *In Search of Dracula* ..., p. 178 şi 180.

[15] Bram Stoker, *Dracula,* ed. cit., p. 37–39. La p. 39, Stoker face indirect referire la o altă lectură ce nu încape îndoială că l-a impresionat profund, *Arabian Nights* de Sir Richard Burton (ediţii în 1870 şi 1893), în care erau traduse povestiri hinduse cu vampiri (vezi şi Radu Florescu şi Raymond T. Mc Nally, *Dracula. A Biography of Vlad the Impaler* ..., p. 158 şi 164–165).

[16] Acesta din urmă a cunoscut desigur textul povestirii germane din sec. XV, inclus în lucrarea lui Engel din 1804, de unde a extras

ştirea cu privire la expediţia lui „Dracula" pe malul turcesc al Dunării.

[17] Vezi lista bibliografică întocmită de R. T. Mc Nally şi R. Florescu, *In Search of Dracula ...*, p. 212–214. Vezi şi Montague Summers, *The Gothic Quest. A History of the Gothic Novel,* The Fortune Press, London, 1969, 444 p., sau Jack Sullivan, *Elegant Nightmares. The English Ghost Story from Le Fame to Blackwood,* Ohio State University, Athens, Ohio, 1980, 156 p.

[18] G. Nandriş, *Le thème de Dracula dans les littératures européennes ...,* loc. cit., p. 76–77; David Trotter, *The English Novel in History 1895–1920,* Routlege, London and New York, 1993, p. 111–127 şi 202.

[19] *Ibidem,* p. 76.

[20] R. T. Mc Nally şi R. Florescu. *In Search of Dracula ...*, p. 217. Alte creaţii ale lui Bram Stoker, *The Snake's Pass* (1890), *The Mystery of the Sea* (1902), *The Jewel of the Seven Stars* (1904).

[21] *Ibidem,* p. 163 şi 166.

[22] *Ibidem,* p. 169. Vezi şi lista de filme cu Dracula şi vampiri de la p. 216–223. Pentru dramatizarea romanului, vezi Hamilton Dean şi J. L. Balderstone, *Dracula dramatized,* New York, 1933.

[23] Vezi remarca lui G. Nandriş, *Le thème de Dracula dans Ies littératures européennes ...,* p. 77.

[24] Felician Brînzeu, *Vlad l'Empaleur dans la littérature turque,* în *Revista istorică română,* vol. XVI (1946), p. 68–71. Vezi şi observaţiile juste pe marginea acestui articol, datorate lui Radu Florescu şi Raymond T. Mc Nally, *Dracula. A Biography of Vlad the Impaler ...,* p. 145, şi nota 36, p. 210.

[25] R. T. Mc Nally şi R. Florescu, *In Search of Dracula ...,* p. 217 (nota); revista franceză *L'Express,* nr. 1278, din 5–11 ianuarie 1976, p. 11.

[26] Televiziunea franceză a proiectat filmul la 25 septembrie 1975 în cadrul rubricii „Un film, un auteur" (vezi *Le Monde,* an. XXXII, nr. 9538, duminică 21-luni 22 sept. 1975, p. 14; *L'Express,* nr. 1263 din 22–28 sept. 1975, p. 4).

[27] Cronică pe marginea celui de-al treilea Festival internaţional al cinematografului de la Avoriaz-Franţa (24–26 ian. 1975), în *Le*

Monde, an. XXXII, nr. 9338, din 23 ianuarie 1975, p. 17. Filmul american *Du sang pour Dracula* (titlul francez), de Andy Warhol, a fost anunțat în numărul din 24 ian. la p. 215.

[28] Vezi mai sus nota 16. Potrivit lui R. T. Mc Nally și R. Florescu, *In Search of Dracula* ..., p. 180, cuvântul german *„wütrich"* care apare în textul povestirilor din secolul XV și care înseamnă om feroce, tiran, călău, a putut duce la traducerea literară „monstru însetat de sânge". Așadar – un temei în plus atribuirii lui Dracula a trăsăturilor vampirice, care neîndoielnic l-a stimulat pe Bram Stoker în alegerea identității „istorice" a personajului său. Dar și o confirmare că legenda recreată de scriitorul irlandez nu este altceva decât o continuare a legendei negative medievale.

[29] Comunicarea din 1963 a fost publicată sub titlul *The Historical Dracula: The Theme of His Legend in the Western and in the Eastern Literatures of Europe*, în *Comparative Literature Studies*, University of Maryland, vol. III (1966), nr. 4, p. 367–396.

[30] Vezi, de pildă, revista americană *Newsweek* din 6 decembrie 1971, p. 36–37, și revista franceză *Le Nouvel Observateur* din 24–30 ianuarie 1972, p. 42. Articolul din *Newsweek* se intitula *Dracula Omul (Dracula the Man)* ...

[31] Prima traducere în Europa a cărții a apărut în Franța, la Editura Laffont. Volumul a fost publicat până în prezent în nu mai puțin de zece limbi. Traducerea în limba română, semnată Antoaneta Ralian, a apărut în 1992 la Editura Fundației Culturale Române.

[32] Raymond T. Mc Nally și Radu Florescu, *In Search of Dracula...*, p. 189–190.

[33] Chiar în 1972 a apărut în Statele Unite ale Americii și Anglia o elucubrație pseudo-științifică, sub semnătura lui Gabriel Ronay, *The Dracula Myth*, W. H. Allan, Londra și New York, 1972, X + 180 p. (Recenzie critică foarte aspră în *Miorița – A Journal of Romanian Studies*, vol. II, nr. 1, decembrie 1974, Hamilton, Noua Zeelandă, p. 27). Una dintre puținele lucrări serioase publicate în Occident este cea scrisă de Gianfranco Giraudo, *Drakula ...*, Veneția, 1972, 160 p. (Vezi și recenzia pozitivă de Șerban

Papacostea, în *Revue Roumaine d'Histoire,* t. XIII (1974), , nr. 5–6, p. 794–798).

[34] Vezi *Magazin istoric,* an. III (1969), nr. 12, p. 45.

[35] Radu Florescu şi Raymond T. Mc Nally, *Dracula. A Biography of Vlad the Impaler (1431–1476),* Hawthorn Books, Inc., New York, 1973, XIV+242 p.

[36] *Ibidem,* p. 164–181 (notele la p. 212–214).

[37] La capitolul observaţiilor pozitive, ni se pare a fi cu totul lăudabil efortul celor doi istorici de a aduna o bibliografie cât mai completă, atât literară cât şi istorică, română şi străină, în legătură cu voievodul român (vezi *Ibidem,* p. 215–228). De asemenea, în ambele cărţi scoase, merită relevată contribuţia autorilor la elucidarea ambianţei culturale şi a surselor care au dus la închegarea romanului lui Bram Stoker. În acest sens le-am şi citat, de altfel, deseori, în paginile precedente.

[38] Vezi I. Budai-Deleanu, *Opere, 2* vol., ediţie critică de Florea Fugariu, studiu introductiv de Al. Piru, Editura Minerva, Bucureşti, 1974 şi 1975.'

[39] Ion Breazu, *Iniţiative ardelene în cultura românească,* în *Transilvania,* an. LXXIV (1943), nr. 7–8, p. 544–550 (citat *apud* Domiţian Cesereanu, *Literaţi şi literatură transilvăneană până la Unire,* în *Tribuna,* an. XIX (1975), nr. 978 din 18 sept. 1975, p. 4).

[40] Al. Piru, „*Ţiganiada* este întâia mare operă de creaţie românească în care toate relele regimului de exploatare feudal sunt demascate cu persistenţă şi satirizate cu necruţătoare ironie, egalată în literatura de mai târziu numai de un Creangă în proză şi de Caragiale în teatru" (I. Budai-Deleanu, *Opere,* ed. cit., vol. I, p. XL).

[41] *Ibidem,* vol. I, p. 3–4.

[42] *Ibidem,* p. 89.

[43] *Ibidem,* p. XX–XXI *(Introducerea* de Al. Piru). Se ştie că I. Budai-Deleanu a lucrat la o mare scriere istorică, în două părţi, rămasă neisprăvită, care trebuia să înfăţişeze originile locuitorilor Transilvaniei. Titlul ei este: *De originibus populorum Transylvaniae.* În partea întâi, din care numai primul capitol a fost finisat, menită să nareze cronologic evenimentele istorice (începând din

antichitate), autorul a vădit un interes deosebit pentru Iancu de Hunedoara şi Vlad Ţepeş (vezi ediţia întocmită de Ladislau Gyémánt, vol. I–II, Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 1991, *indice*).

[44] *Ibidem*, p. 91.

[45] Vezi *Ibidem*, p. 92. În nota de la p. 95,1. Budai-Deleanu reproduce după Bonfini anecdote cu solii turci cărora le-au fost înţepenite cu cuie turbanele pe capete.

[46] Gheorghe Şincai, *Opere*, vol. II, *Hronica românilor*, tom. II, ediţie îngrijită de Florea Fugariu, cu note de Manole Neagoe, E.P.L., Bucureşti, 1969, p. 39–40,47, 52, 53–60 şi 95–97.

[47] În 1804 Şincai îşi redactase deja cronica până la anul 1660, dar a fost obligat să o reia şi s-o refacă după apariţia lucrării lui Engel. Noua redactare ajunsese în 1811 până la anul 1614 (vezi Gheorghe Şincai, *op. cit.*, ed. cit., vol. I, Bucureşti, 1967, p. XXXIX şi XLI–XLII ale prefeţei semnate de Manole Neagoe).

[48] *Ibidem*, vol. II, p. 58.

[49] *Ibidem*, p. 60.

[50] Latinism al lui Şincai, derivat din verbul *patror,-ari*, care înseamnă „a face", „a (în)făptui".

[51] Gheorghe Şincai, *op. cit.*, ed. cit., vol. II, p. 59–60.

[52] *Ibidem*, p. 60.

[53] Vezi, de pildă, Vasile Netea, *Pe drumul unităţii naţionale (Studii şi evocări)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1975, p. 16. Despre istoriografie, autorul afirmă: „Şcoala ardeleană a fost în realitate însăşi şcoala istorică românească într-o anumită fază a dezvoltării ei.

[54] Aaron Florian, *Vlad Ţepeş*, în *Muzeul Naţional. Gazetă literară şi industrială*, II (1837–1838), p. 21.

[55] Mihail Kogălniceanu, *Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des Valaques transdanubiens*, I, Berlin, 1837, reeditat în: Mihail Kogălniceanu, *Opere*, II, *Scrieri istorice*, ediţie de Alexandru Zub, Editura Academiei, Bucureşti, 1976, p. 105,110,112–114.

[56] O primă analiză a personalităţii literare a lui Vlad Ţepeş în cultura noastră modernă şi contemporană au întreprins Radu Florescu şi Raymond T. Mc Nally, *Dracula. A Biography of Vlad the Impaler* .... p. 138–145.

[57] M. Eminescu, *Poezii*, Casa Şcoalelor, Bucureşti, 1943, p. 123.

[58] Fragmentul tipărit în 1914 a fost republicat în *România literară,* an. VIII (1975), nr. 52 din 25 decembrie, p. 13. Al. Bojin susținea în *Universul literar* din 10 mai 1941 că ar fi consultat manuscrisul piesei în familia scriitorului.

[59] George Vaida, *Vlad Țepeș,* în *Convorbiri literare,* LXXV (1942), nr. 1–2.

[60] Al. Mitru, *Săgeata căpitanului Ion,* Bucureşti, 1967 (ecranizat, sub acelaşi titlu, după câțiva ani).

[61] O fotografie a acestui bust a fost publicată în *România literară,* an. IX (1976), nr. 1 din 1 ianuarie, p. 5.

[62] Vezi comentariul favorabil al criticului Alfred Hoffman, *Două opere cu subiect istoric,* în *România liberă,* an. XXXIII (1975), nr. 9433 din 22 februarie, p. 2.

[63] Pentru Ştefan cel Mare, vezi Şerban Papacostea, *Stephen the Great Prince of Moldavia (1457–1504),* Bucureşti, 1975, p. 51.

[64] Vezi Alex. Lapedatu, *Mihnea cel Rău şi ungurii,* în *Anuarul Institutului de Istorie Națională,* I (1921–1922), Cluj, 1922, p. 61–68.

[65] Vezi Ştefan Andreescu, *La politique de Mircea le Pâtre,* în *Revue des Études Sud-Est Européennes,* t. X (1972), nr. 1, p. 115–122.

[66] Ediții ale scrisorii: I. Bogdan, *Documente privitoare la relațiile Țării Româneşti cu Braşovul...,* I, nr. CCXXIV, p. 276; Gr. G. Tocilescu, *534 documente slavo-române din Țara Românească şi Moldova privitoare la legăturile cu Ardealul,* Bucureşti, 1931, nr. 394, p. 397. Fragmentul citat a fost comentat şi de N. Stoicescu, *Vlad Țepeş,* Bucureşti, 1976, p. 83.

Lista ilustrațiilor

Indice.
Nume de locuri și persoane

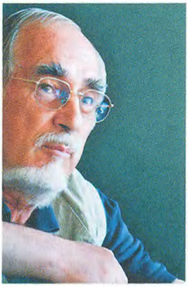
C

D

E

R

S

„Ștefan Andreescu, în afara muncii de cercetare, a desfășurat o îndelungată activitate de profesor, predând mai întâi, pentru o scurtă perioadă de timp, la Facultatea de Istorie a Universității din București, iar mai apoi la Facultatea de Științe Politice din cadrul aceleiași universități..."

„În calitate de coordonator de reviste științifice sau de șef de program, a sprijinit necontenit activitatea «noului val» din istoriografia românească, pornind de la premisa – exprimată de altfel și în scris – că noile generații sunt datoare să preia «provocarea înaintașilor» și s-o ducă mai departe, cu o sensibilitate și putere de pătrundere mai mari."

Vlad Țepeș este unul dintre puținii domni români a căror biografie nu se poate reconstitui în afară de legendă. Aceasta, pe de o parte, fiindcă documente de la el sau despre el s-au păstrat în număr redus, iar pe de alta, deoarece legenda i-a fost consemnată încă din timpul vieții și îndată după moarte, în două texte separate, reprezentând tot atâtea versiuni asupra faptelor și personalității lui. Așa se face că povestirile care au circulat în secolul XV pe seama lui și care, luate la un loc, alcătuiesc nucleul legendei, sunt un izvor nepreţuit pentru orice încercare de monografie menită să-i deslușească adevăratul chip.

www.edituraenciclopedica.ro

9 789734 507054